OVID S. CROHMĂLNICEANU

Alte istorii insolite
1986

SCRISORI DIN ARCADIA

Cluis, 20 martie, 3016

Scumpul meu Rostand.

Vei fi, nu mă îndoiesc, surprins că utilizez această cale neobişnuită ca să comunic cu tine. Oare de când n-ai mai primit o scrisoare? Eu îmi amintesc doar de una, cu mulţi ani în urmă, când eram elev. Mă îndrăgostisem, atunci, de o fată pistruiată, cu păr roşu aprins şi foarte timidă. Am vrut odată să o sărut, la despărţire, după ce o condusesem acasă, dar ea s-a smuls din braţele mele şi a fugit. A ales apoi mijlocul acesta pentru a-şi explica purtarea. Zicea că e cu totul altceva să scrii, decât să vorbeşti, chiar şi la telefon. Pornind astăzi să-ţi împărtăşesc ce mi se întâmplă, înclin să-i dau dreptate.

Dar ce prostii spun. Scrisoarea aceasta n-o să-ţi

parvină de fapt niciodată, e din păcate, un adevăr limpede pentru oricine. A trecut un mileniu de când ne-am luat rămas bun, eu acceptând să fiu primul om care se lasă congelat. Din tine, vechiul meu prieten, n-a mai rămas probabil nicio urmă acum, până şi cenuşa ţi s-o fi risipit.

Mă adresez în realitate neantului. S-a dus şi speranţa mea că viitorul ne va permite să călătorim fără dificultate în timp (ea mi-a dat curajul să vă părăsesc). Dar, vai, în prezent se dovedeşte mai puţin îndreptăţită decât era atunci când am intrat în alveola care urma să devină locuinţa mea frigorifică pentru o mie de ani.

V-aţi întrebat, desigur, cum mi-a trecut prin cap să fac una ca asta? Trebuie să vă fi spus că natura m-a înzestrat cu o inimă de gheaţă şi deci eram omul cel mai potrivit pentru o asemenea experienţă.

Nu mi-a fost însă deloc uşor, te rog să crezi. Pot să-ţi declar acum, (iată-mă şi sentimental): lipsa ta, bătrâne, o resimt deosebit de dureros. Va fi un fleac, îmi ziceam, în ceasurile mele cele mai grele. O simplă chestiune de apăsat şi sucit nişte butoane, ca să revin printre voi şi atunci, o, atunci, câte nu aveam să vă istorisesc!

Încerc să o fac prin scrisorile de faţă, închipuindu-mi că le şi primeşti, deşi, după cum se prezintă lucrurile în jurul meu, aceasta pare să fie cu neputinţă. Alungă-ţi însă din minte orice îngrijorare privitoare la mine. Nu mă paşte nicio primejdie. Dimpotrivă, îmi merge excelent, sunt *bien merçi,* instalat confortabil la un birou *régence* din lemn de *acajou,* cu intarsii şi ornamente metalice aurite, dispuse delicat împrejurul plăcii superioare, sertarelor laterale bombate şi picioarelor graţios arcuite ale mobilei. Fotoliul pe care-l ocup are şi el forme fin curbate. Îmbrăcămintea lui din atlaz de culori stinse, roz veşted, auriu şi alb, înfăţişând coşuri mari cu fructe, împodobeşte ambele feţe ale spătarului şi scaunul. Încă două fotolii identice stau întoarse către cămin.

Trebuie să-ţi mărturisesc că am luat loc la birou, nu fără o anumită sfială. Atâta eleganţă desuetă mă cam intimidează şi-mi dă impresia că aş locui într-un muzeu. De

altfel, întreg interiorul odăii în care-ţi scriu vine să întărească această senzaţie stranie: şemineul din marmură albă, străjuit de cariatide, cu bustul nu ştiu cui aşezat între două sfeşnice înalte, sprijinite pe creştetele unor sfincşi, oglinda lungă, fumurie, îndărătul monştrilor fabuloşi, decoraţiile panourilor care acoperă pereţii. Parcă aş fi rămas într-o sală la Chantilly, după ce a trecut ora de vizită şi paznicii au închis palatul. Consola din stânga mea, cu marchetărie în lemn aurit, doar acolo şi-ar avea locul. Ca şi candelabrul a cărui feronerie savantă înconjoară o nimfă surâzătoare în mijlocul celor opt lumini. Draperiile sunt exact în tonul îmbrăcăminţii fotoliilor şi fondului tapiseriei roz pal. N-o să-ţi vină să crezi, dar în spatele biroului, deasupra capului meu, se află o gravură cu o scenă galantă, ieşită ai spune din atelierul unui Baudoin sau Saint-Aubin. Şi mai există în colţul drept o pendulă, care ar face senzaţie la o licitaţie. Are o siluetă zveltă, evazată, aplicaţii de fildeş sculptate pe lemnul negru şi trei amoraşi care se hârjonesc în nori baroci împrejurul cadranului. Arătătoarele acestuia indică în clipa de faţă ora zece şi cinci minute.

Nu ţi-am spus însă tot adevărul: ceea ce m-a împins să iau loc la birou şi să scriu a fost mai ales atracţia pe care au exercitat-o asupra mea pana şi călimara. Amândouă sunt superbe, nu încetez să le privesc fascinat, de câteva zile. Călimara, dintr-un porţelan alb ca zăpada, prin liniile foarte fine ale desenului care o acoperă, creează iluzia că asupra ei s-ar fi aşternut o pânză delicată de păianjen. Imitaţia e atât de reuşită încât te simţi îndemnat să iei o cârpă şi să corijezi această neglijenţă în curăţenia încăperii. Abia atunci constaţi păcăleala.

...Şi lângă călimară, sprijinită într-un suport, o magnifică pană de păun, ascuţită impecabil.

Mi-a venit gustul să o apuc uşor şi să o moi în cerneală, ca să văd cum scrie. M-am aşezat, prin urmare, la birou şi am luat o hârtie din mapa deschisă, care parcă aştepta gestul meu. Dar ce se poate scrie cu pana, pe o filă satinată, purtând şi o vignetă delicată în marginea stângă,

sus, decât o scrisoare? Atunci mi-a trecut prin gând să concep într-adevăr una şi întrebându-mă cui să o adresez, n-am găsit că ar exista altcineva mai indicat ca tine. E încă o dovadă de ce loc ocupi în sufletul meu.

A trecut de zece şi un sfert şi la unsprezece, amfitrionul meu, domnul Perronnet, mi-a propus să facem împreună o plimbare prin grădină. Nu vreau să închei înainte de a-ţi destăinui nişte observaţii care mă intrigă.

Totul în juru-mi, din câte ai băgat de seamă mai mult ca sigur până acum, pare să aparţină secolului XVIII. Am şi alte motive, pe care ţi le voi împărtăşi, ca să cred aceasta. S-ar zice că în o mie de ani lumea a involuat. A avut loc vreo catastrofă care să o fi dat îndărăt? Când plecasem dintre voi, nu era deloc exclusă. Dar după cum am aflat, iscodindu-l pe domnul Perronnet, v-aţi descurcat destul de bine şi aţi evitat războiul acela nimicitor, a cărui dezlănţuire părea inevitabilă. Nici ulterior nu a intervenit vreun cataclism nuclear sau de altă natură, deduc din spusele amabilului meu interlocutor şi înclin să-i dau crezare, pentru că altfel era aproape exclus să rămân şi cu întreg, fie chiar într-o prismă de parafină îngheţată.

Atunci cum a ajuns lumea să scrie iar cu pană şi să locuiască la fel ca pe timpul lui Montesquieu?

Nu sunt specialist, dar nici ignorant în materie de mobilă veche; citeam cărţi de istoria artei şi eram abonat la *Lippincott's Magazine.* Lucrurile printre care mă mişc reproduc parcă toate stilul Louis XV şi XVI. Şi totuşi, câteva amănunte împrumută decorului o notă bizară.

Gravura de care ţi-am pomenit, dacă o privesc mai bine, nu are o senzualitate libertină, ci o alta rece, vag morbidă, potrivită mai degrabă unui Beardsley sau Charles Rickets.

Şi pana de păun din mâna mea trădează ceva prea ostentativ somptuos, ca să-şi găsească loc în veacul „bunului gust şi bunului plac", cum i s-a spus secolului XVIII. Împreună cu călimara par să fie piese dintr-o expoziţie *Modern Style.*

Nu mi-a scăpat nici că luminările candelabrului sunt

false, au flăcări de cristal în vârful lor, făcute să sclipească orbitor prin nişte fire metalice incandescente sau un gaz, presupun. O tehnologie mult mai evoluată se lasă ghicită în aceste amănunte şi stârneşte senzaţia fie ciudăţenie, dar nu distonează supărător niciodată, fiind peste tot integrată ansamblului, fără vreo stridenţă.

Pendula bate zece şi jumătate. Trebuie să mă şi schimb, să îmbrac în locul hainei de casă un costum potrivit pentru plimbare. Ca să fiu punctual, închei chiar aici.

Pe mâine, iubitul meu Rostand, al tău devotat

Agnus Becque

* * *

Cluis, 21 martie, 3016

Dragă Rostand.

Plimbarea, pe care am făcut-o în compania domnului Perronnet, a fost cât se poate de agreabilă, dar a sfârşit prin a mă intriga mai mult ca tot ce-ţi semnalasem că-mi părea ciudat până la ea.

Grădina amfitrionului meu e foarte mare, aproape un parc unde straturile de verdeaţă, adesea în relief, cuprind, risipite după o neglijenţă studiată, amfore pline cu flori, grilaje de lemn, semănate ici-colo, închipuie mici oaze de frunziş, protejând câte o bancă, la care te scoate traseul capricios al aleilor. Străbătându-le, desluşeşti uneori figuri de piatră ascunse prin boschete, fauni, naiade sau alte făpturi mitologice.

Am dat şi peste luminişuri cu gazon proaspăt tuns. De aici, privind albastrul foarte pur al cerului, nişte globuri plutitoare mi-au reţinut îndată atenţia. Curând, câteva la o mică înălţime îngăduiau să se distingă bine că sunt baloane, fiecare altfel colorat, roşu cu alb, verde şi auriu, portocaliu, albastru şi negru, gris-perle, argintiu şi violet, galben şi castaniu, după desene pline de fantezie. Erau

multe şi circulau lin, dar destul de repede şi pe cât am putut să-mi dau seama, urmărind direcţii precise. Unuia, care a trecut foarte jos, i-am văzut chiar nacela şi într-însa, instalaţi confortabil, doi bărbaţi şi trei femei cu umbreluţe de soare. Ei spuneau ceva şi ele ascultau râzând amuzate presupun că domnii le făceau complimente. Baloanele erau prevăzute cu mici elice, care le permiteau deplasarea, rotindu-se extrem de iute, fără să scoată *cel* mai mic zgomot.

Am rămas stupefiat. Nu ştiu ce-mi provocase o mai mare uimire, frumuseţea tabloului sau apariţia bruscă a acestor vehicule aeriene în întreaga atmosferă *XVIII-e siècle* din jurul meu. M-am uitat la domnul Perronnet, privea şi el cerul fără însă nicio mirare, şi într-un târziu, parcă ghicind ce-aş fi vrut să-l întreb, s-a simţit obligat să-mi dea o vagă lămurire: „Uite şi cursa pentru Châteauroux!” a exclamat, arătând cu bastonul către un balon care avea în partea din faţă a nacelei două steguleţe.

Am reflectat în sinea mea că secolul al XVIII-lea văzuse înălţându-se primele montgolfiere. Dar între ele şi navele, care treceau elegante şi sigure pe mişcările lor deasupra capetelor noastre, era o distanţă enormă. Cu totul alte cunoştinţe fuseseră necesare pentru construirea unor astfel de vehicule perfecţionate. Ce energie le mişca atât de rapid şi silenţios elicele? Cum s-a ajuns la siguranţa aceasta a zborului, fiindcă era evident că aeronavele pe care le-am admirat ieri au devenit un mijloc curent de circulaţie acum?

Înţelegi ce mă intrigă, Rostand? Pe de-o parte, toată anticăria asta, mobile *régence,* statui în manieră clasică, grădini care vor să pară cât mai „naturale” folosind diverse artificii ca să-şi ascundă geometria şi, pe de altă parte, baloane rapide cu cârmă, cum nu aveam noi!

Am încercat să scot ceva de la domnul Perronnet. E un om cult, dizertează cu erudiţie şi dezinvoltură pe temele cele mai variate care intervin în conversaţiile noastre. Am luat-o de departe ca nu cumva curiozitatea mea să fie prea bătătoare la ochi. Voiam să aflu de la el

unde mergeau diverse baloane şi-mi manifestam acest interes, arătându-i-le anume pe cer. Cunoştea cumva şi orele când trec principalele curse locale? La un moment dat, în treacăt, am aruncat o vorbă despre motoare. Cuvântul, mi-a făcut impresia netă că l-a deranjat pe domnul Perronnet. A încreţit cu o surprindere neplăcută faţa, ca şi cum i-aş fi rănit auzul. Şi-a revenit imediat şi, surâzând, mi-a arătat un balon alb cu meridiane subţiri albastre, întrebându-mă: „Nu ţi se pare, domnule Becque, că nişte linii verzui ar fi fost mai de efect?”. Apoi a adăugat repede: „Uite ce admirabilă compoziţie fac baloanele acelea trei, care zboară foarte aproape unul de altul!”

Am înţeles că domnul Perronnet nu vrea să vorbească despre motoare. E oare ignorant în materie şi doreşte să ascundă această lipsă de informaţie? Putea să găsească o scuză, în fond, nimeni nu are obligaţia să ştie toate lucrurile. Graba cu care trecuse la o preocupare de frumuseţe trăda mai degrabă o repulsie şi am avut impresia că voia să se apere împotriva ei prin contemplaţie pură. Nu pot să uit ce grimasă a făcut când a auzit cuvântul „motor”.

N-am mai insistat. Acum, după cele întâmplate, remarc câtă atenţie acordă amfitrionul meu chestiunilor de armonie şi eleganţă. Cum mi-am făcut apariţia pe peronul casei unde hotărâsem să ne întâlnim, m-a complimentat pentru rafinamentul cu care asortasem nişte pantaloni bleumarin de catifea la jiletca şi cascheta din piele maro. A apreciat şi jaboul alb bogat, găsind că împrumută o eleganţă aparte unui costum de promenadă. S-a pierdut pe urmă în consideraţii subtile cu privire la ce admite sau nu o haină de piele ca material pentru pantaloni, catifeaua da, merge, stofa însă dă un aer sărac. Tot aşa, pânza şi flanela. Mătasea iarăşi, e cu totul altceva.

În timpul plimbării s-a oprit, nu o dată plin de încântare ca să admire arabescurile pe care le desena lumina pătrunzând printre ramurile arborilor. Mi-a explicat pentru ce preferă el statuile năpădite de frunziş, marmura capătă astfel carnalitate, susţinea, adăugând că, simultan,

distanţa artei autentice de iluzia naturii reiese în acest chip mai net.

De fapt, cam tot ce-a vorbit s-a învârtit în jurul frumosului, e remarca pe care sunt obligat să o fac, încercând acum să reconstitui subiectul conversaţiei noastre, toată vremea cât a ţinut promenada prin grădină.

Asta n-ar fi nimic, dar şi doamna Perronnet pare să aibă aceeaşi permanentă preocupare. E evident o femeie pentru care înfăţişarea contează enorm, de când sunt aici, n-am văzut-o niciodată în aceeaşi rochie. Dă dovadă şi de o apreciabilă fantezie în alegerea bijuteriilor pe care le poartă, cercei lungi, coliere, brăţări sau broşe complicate. Îşi schimbă des şi coafura, ba chiar culoarea părului, când alb scânteietor, când negru cărunt, când mov chiar, nu ştiu cum reuşeşte, bănuiesc că poartă mereu altă perucă.

M-a întrebat zilele trecute dacă exerciţiile ei la pian nu-mi deranjează urechea, vrea să înveţe *Concertul in re minor* de Mozart, am observat desigur, şi până-i prinde toate nuanţele, îl cam maltratează un pic, prin urmare îşi cere infinite scuze.

Culmea e că şi doctorul care venea să mă vadă zilnic, cât am stat la pat, a ţinut să afle ce flori prefer şi a dispus ca toate glastrele din cameră să fie umplute cu ele. Am avut aşadar, mereu, odaia plină de zambile şi garoafe splendide.

Şi când au fost nişte vecini în vizită la domnul şi doamna Perronnet, zilele trecute, tema principală a conversaţiei a constituit-o iarăşi frumosul, bag de seamă abia acum. S-a discutat foarte aprins despre cum sună mai plăcut numele anumitor îndeletniciri: tâmplar sau ebenist, giuvaiergiu ori bijutier. Crezusem atunci că oaspeţii domnului Perronnet trebuie să fie filologi, azi îmi sare în ochi adevărul: erau, şi ei, nişte esteţi.

Numai valetul (da, există şi aşa ceva), o persoană tăcută şi ceremonioasă, în livrea, nu pare atins de această manie. Atent, lăsând impresia că-ţi ghiceşte dorinţele şi se grăbeşte să le execute pe loc, are un limbaj distins, dar precis, la obiect. Când l-am întrebat de motoarele

baloanelor, n-a ocolit chestiunea şi mi-a răspuns lapidar: „Sunt nişte rândunici de patru milimetri, domnule”.

N-am înţeles mare lucru, dar oricum era o încercare de lămurire exactă.

Presimt că o mulţime de nedumeriri s-au adunat în mintea ta. Cum am ajuns în casa domnului Perronnet? De ce a trebuit să stau în pat câteva săptămâni? Pentru care motiv mă feresc să-mi exprim deschis mirările şi să cer explicaţii clare acolo unde simt nevoia lor?

Am să-ţi povestesc totul cu de-amănuntul, dar nu mai e loc pentru aşa ceva în scrisoarea aceasta. Ai răbdare până la următoarea.

Te îmbrăţişez.
Agnus

* * *

Cluis, 23 martie, 3016

Iubite Rostand.

Îţi sunt dator nişte lămuriri ca să înţelegi situaţia bizară în oare mă aflu. Nu ştiu însă dacă te vor şi satisface. Aş fi omul cel mai bucuros să aflu şi eu ce s-a întâmplat cu mine, multe lucruri le ignor pur şi simplu, iar altele pe care mi le spune domnul Perronnet, când îl întreb, sunt greu de crezut.

Dar să plec de la fapte:

M-am trezit într-un pat larg, cu baldachin şi perne moi, imense, de puf. Eram împachetat în aşternut abia puteam face vreo mişcare, dar nici nu aveam chef atât de dureroasă se vădea orice asemenea încercare. Parcă devenisem de sticlă. Era o adevărată tortură să ţin ochii deschişi, la înţepăturile luminii şi cel mai mic zgomot îmi producea bubuituri groaznice în urechi. Sufeream de câte ori trăgeam aer în piept şi mă chinuia până şi pulsaţia sângelui prin vine.

O femeie şi un bărbat vorbeau pe şoptite lângă patul meu. Altcineva (am aflat ulterior că era doctorul) se agita prin apropiere, având treabă cu vaseie de flori din încăpere. A desfăcut de câteva ori aşternutul, atent să nu-mi producă dureri. Eram supus unui examen medical – am înţeles –, dar, ai să râzi, de la distanţă şi cu o lornietă.

Amintirile mele din acele zile sunt foarte tulburi. Deschideam rareori ochii, ţineam capul cufundat în perne, ca să nu aud nimic şi dormeam aproape tot timpul. Simţeam doar mireasma florilor şi ea mă ajuta să suport parcă mai uşor durerile.

Doamna Perronnet îmi servea cu lingura la gură o poţiune, din când în când. Înghiţitul a fost pentru mine penibil lungă vreme, deşi ceea ce consumam era delicios. Doctorul apărea şi el în fiecare dimineaţă, repetând manevrele lui comice cu glastrele şi lornietă. Îmi ziceam că trebuie să fie puţin ţicnit, mai ales când, ulterior, a vrut neapărat să ştie care sunt florile mele preferate.

După ce am început să vorbesc, ori de câte ori încercam să-i explic domnului Perronnet cine sunt şi cum străbătusem zece veacuri congelat, amfitrionul meu mă oprea îndată: „Da, desigur, spunea, dar e cazul acum să te odihneşti, domnule Becque, şi să uiţi toate astea”. Iar dacă insistam, mă sfătuia să stau liniştit, pentru că trebuie să evit orice agitaţie nervoasă. „E recomandarea categorică a medicului” – ridica el prevenitor degetul arătător, cu un accent de mustrare părintească în glas.

Mai târziu, când m-am dat jos din pat şi, restabilit, am fost în stare să susţin o convorbire normală, domnul Perronnet mi-a furnizat următoarea versiune a prezenţei mele în casa lui: fusesem găsit gol şi în nesimţire, la câţiva kilometri distanţă. Cum ajunsesem acolo? Probabil în urma unei grave tulburări nervoase. Îngheţasem – am dreptate – dimineaţa e încă destul de frig şi mai ales prin regiunea aceasta muntoasă când n-ai nimic pe tine. Noroc că nu zăcusem prea multă vreme aşa şi putusem primi la timp toate îngrijirile medicale necesare. Doctorul Filou e foarte priceput, iar ei n-au făcut decât să dea ascultare legilor

ospitalităţii.

Ideea că i-aş deranja o găsea absurdă; dimpotrivă, le face o deosebită plăcere să fiu musafirul lor. Speră să mă aibă de oaspete şi în continuare, toată vremea cât va ţine lunga mea convalescenţă care necesită îngrijiri speciale.

Aici, domnul Perronnet s-a oprit o clipă, căutând, un pic încurcat, cuvintele cele mai nimerite. Bineînţeles, am fost pus pe picioare, clar cauza răului, nu-i aşa? maladia iniţială, afecţiunea mea nervoasă, mai bine zis, are încă nevoie de timp până o să treacă. Dovadă că vorbesc necontenit de secolul XXI, ca şi cum aş fi trăit atunci, pun nişte întrebări ciudate, toate în legătură cu lucruri pe care ne repugnă să le numim. Aşa a spus, am reţinut întocmai: „ne repugnă să le numim”.

Doctorul Filou e un excelent diagnostician. El susţine că la mijloc ar fi o formă de nevroză, o amnezie care substituie trecutului real altul imaginar. Mai ales curiozitatea pentru laturile dezgustătoare ale existenţei e simptomatică, trădează deranjamentul psihic, dacă poate să spună astfel, fără să mă lezeze în vreun fel. Ar suferi grozav să i-o iau în nume de rău. Sunt o persoană bine crescută, se vede asta, dar voi admite că a dori să afli ce sursă are lumina candelabrelor din casă şi cum facem să obţinem apă caldă la baie nu sunt subiecte de conversaţie cuviincioase. Cam tot acolo bat ca şi povestea mea cu congelarea şi alte orori asemănătoare, pe care le repetam încăpăţânat, atunci când mi-am recăpătat cunoştinţa şi eram întrebat de unde vin.

Fiindcă vorbesc întruna de secolul XXI, poate ştiu, că cineva a studiat nu foarte mult înainte asemenea tulburări mentale. Îl chema Sigmund Freud, era un medic vienez, a trăit pe la începutul veacului XX, aşa crede, şi a născocit chiar o metodă de vindecare a acestor maladii psihice, primitivă, brutală, fireşte, dar, pentru vremea respectivă…

E încântat că am auzit şi eu de psihanaliză, nu mai are nevoie să insiste, cunosc, deci, unde pot duce diferitele nevroze. Mulţi dintre cei atinşi de ele Sfârşeau pe vremea lui Freud într-un ospiciu, cu tot tratamentul. Azi, aşa ceva

se întâmplă, desigur, foarte rar – s-a grăbit domnul Perronnet să-mi alunge eventualele temeri – există metode noi, infinit mai perfecţionate. Apar câteodată şi cazuri fără leac, bineînţeles…

O anume recalcitranţă a organismului, din anumite cauze misterioase şi, atunci, nu există altă soluţie, nefericitul trebuie izolat, dar doctorul Filou e un practician admirabil, să fiu fără grijă…

Cum pot crede, totuşi, ce îndrugă, domnul Perronnet? Mi-a rămas întipărit în minte fiecare amănunt al pregătirilor efectuate pentru îngheţarea mea. Curios. Însă, nimic din câte trebuie să fi presupus operaţia de reanimare, transfuzii, hrănire artificială, radiografii, teste oculare, acustice, senzoriale. Cine m-a găsit? Cum am fost scos din nişa închisă ermetic? Ce s-a întâmplat cu aparatul de semnalizare?

Aş fi avut chef să-i pun domnului Perronnet aceste întrebări, dar am înţeles că stăruinţa mi-ar putea fi fatală. Nu vreau să mă trezesc într-o casă de nebuni, amenajată, poate, tot ca în veacul prea fericit, când internaţilor care o ţineau necontenit pe a lor li se punea botniţă la gură. Am decis, aşadar, să dau, până una alta, impresia perfectei docilităţi. Mă feresc să-mi manifest mirările, nu-i contrazic pe amfitrionii mei, am adoptat chiar şi felul lor de a se îmbrăca. Descopăr că e şi plăcut să porţi o redingotă din lustrin, dantelă la manşete şi pantaloni de mătase, încheiaţi sub genunchi. Nici nu mă văd în alt costum, stând la biroul acesta şi scriind cu pana. Cât priveşte fundele pantofilor, sunt de-a dreptul amuzante; e de ajuns să le arunci o privire ca să-ţi înseninezi dispoziţia. Poţi să râzi cât vrei, dar o să-mi pun zilele astea chiar, şi o perucă albă, spre a-i înlătura domnului Perropnet orice bănuială că aş persista să mă cred un om vechi din veacul al XXI-lea.

Altfel n-am motive să fiu nemulţumit. Domnul Perronnet e extrem de drăguţ cu mine. Mi-a dat mii de asigurări că se simte fericit să mă găzduiască în casa lui. Aşa cum am fost găsit, fără nimic pe mine, era cu neputinţă să fiu identificat, dar voi reuşi eu singur aceasta,

când memoria mea va începe iar să funcţioneze normal. Până atunci unde să mă duc? Nimeni nu mi-a reclamat dispariţia. „Simte-te la noi ca şi acasă, a conchis domnul Perronnet. Nu ne împovărezi câtuşi de puţin, suntem, dimpotrivă, bucuroşi să venim în întâmpinarea tuturor dorinţelor dumitale”.

Am găsit într-un dulap din camera de dormit, foarte încăpător şi cu uşi mari sculptate, o întreagă garderobă. Tot felul de costume, care-mi vin ca turnate, au fost bănuiesc comandate pe măsura mea, cât zăcusem în pat, fără cunoştinţă, altfel nu se explică potrivirea lor perfectă. Comoda *régence,* cu marchetărie somptuoasă în foi de acant, conţine rufărie fină, jabouri şi lavaliere, butoni pentru manşete din sidef şi pietre rare, a căror montură migălos lucrată am stat ore întregi să o admir. Să vezi şi încălţămintea. Am o grămadă de pantofi. Unii sunt foarte curioşi, nici nu îndrăznesc să-i pun, din cauza tocurilor prea înalte.

La câteva zile găsesc aşezat discret pe colţul şemineului o pungă brodată, plină cu bani. N-am cheltuit până acum nimic din ei. Încercarea mea de a-i explica domnului Perronnet inutilitatea acestor stipendii a fost zadarnică. M-a oprit, făcând un gest de mare lehamite-cu mâna.

E o persoană instruită şi extrem de afabilă, trebuie să aibă vreo cincizeci de ani, se ocupă cu numismatica, aşa mi-a spus, dar văd că se pricepe foarte bine şi în botanică, muzică, literatură şi filosofie, pe lângă istorie şi mitologie. Oricum, l-am auzit atacând competent asemenea probleme. Cred că are o simpatie reală pentru mine, altfel nu văd de ce mi-ar purtă atâta grijă.

Şi eu îl privesc cu o sinceră afecţiune, în fond îi datorez viaţa. O anume preţiozitate, pe care o pune în felul său de a vorbi şi a se mişca, mă agasează. L-aş prefera mai puţin controlat.

Să nu-ţi închipui că am renunţat la anchetele mele discrete. Tocmai de aceea m-aş fi bucurat să-l pot face pe domnul Perronnet să spună câteodată şi lucruri care nu

sunt compatibile, după opinia sa, cu limbajul decent. Mi-am forjat însă o tactică. Pornesc de departe, atac subiecte înalte, mă lansez în speculaţii gratuite, estetice, cum îi plac lui şi, treptat, precaut, împing convorbirea către obiectul adevărat al interesului meu. E cam obscur, recunosc, rămâne totuşi singura cale ca să-mi continui investigaţiile fără a lăsa impresia că sunt stăpânit de o idee fixă.

Spor să-ţi pot relata în scrisoarea următoare câteva rezultate mai concrete ale acestei tactici.

Cu bine.
Agnus

* * *

Cluis, 27 martie. 2016

Rostand, dragul meu.

Azi am descoperit, ceva senzaţional şi mă grăbesc să-ţi împărtăşesc uimirea, perplexitatea, bănuiala, care-şi fac loc în mintea mea.

E o tortură să n-ai cu cine-ţi confrunta părerile. Ce noroc aveam dacă te supuneai şi tu congelării! Eram acum măcar doi să căutăm o explicaţie bizareriei inimaginabile la care sunt martor. Iartă-mă dacă povestesc dezordonat, dar nu mi-am revenit încă de pe urma surprizei.

Începusem cu domnul Perronnet o discuţie din acelea cărora speram să le aplic tactica mea de informare indirectă, aşa cum îţi spuneam în scrisoarea precedentă. L-am găsit pe amfitrionul meu în faţa *secrétaire*-ului pântecos din bibliotecă notând ceva. A lăsat pana albă din mână, când am intrat, voisem să mă retrag, dar a insistat să rămân şi să-i ţin companie, fiindcă-şi terminase însemnarea. Am, folosit prilejul ca să aduc elogii scrisului cu mâna, e mijlocul ideal de fixare a cuvintelor, spuneam,

întrucât realizează un contact fizic între sonuri şi semnele fiecărei litere aşternute pe hârtie. Şi pana... ce altceva ar putea urmări cu o egală graţie şi siguranţă zborul gândurilor?

Înţelegi unde voiam să ajung: domnul Perronnet şi contemporanii săi cunoşteau sau nu maşina de scris? Era o provocare ascunsă cu grijă în apologia mea, cam trasă de păr, sunt fie acord.

Domnul Perronnet mi-a dat dreptate. Desigur, o pagină scrisă de mână – a ţinut el să adauge – e şi mai frumoasă, păstrează identitatea celui care a redactat-o, nu se impersonalizează.

Aici am ciulit urechile, adică avea în vedere şi o altfel de posibilitate? Cu condiţia să scrii măcar lizibil, dacă nu caligrafic – a continuat imperturbabil domnul Perronnet. Exprimarea îngrijită presupune şi această strădiunţă. Cum urmează să arate un manuscris a fost o preocupare a Evului Mediu, poate tot atâta cât fusese pentru Antichitate retorica. Caligraful se comporta ca oricare artist veritabil, când copia şi împodobea un text. „Mie mi-ar fi plăcut să exercit o astfel de meserie, dumitale nu?” – m-a întrebat surâzând domnul Perronnet.

I-am răspuns că scrisul meu, din păcate, e cam neciteţ, iar ţinutul penei prea lungă vreme în mână, trebuie să admită, oboseşte pe oricine.

„Fireşte – mi-a replicat el – dar pentru asta avem secretarii noştri fideli. Al meu e ireproşabil. Uite ce prompt şi corect lucrează!”. A ridicat capacul ca de pian al mobilei masive din lemn galben lăcuit, cu încrustaţii fine, aurite şi, aşa, în picioare cum stătea, l-am auzit adresându-se ceremonios, după obiceiul lui, cuiva invizibil: „Frate Benedictus, fii te rog bun şi notează: «Monezile asupra cărora îmi cereţi părerea sunt portugheze şi datează, probabil, din secolul XXI, deceniul întâi, deşi poartă imprimat anul 1109. Emisiunea a fost creată în 2009, spre a celebra mileniul întemeierii statului lusitan. Atunci, comitatul portughez s-a proclamat independent. Chipul gravat pe monedă este al lui Henri de Bourgogne, ginerele

regelui Castiliei, Alfons al VI-lea. Se distinge inscripţia: Hen Comit de Port, restul e şters. Armoariile de pe faţa cealaltă a monezilor, o spadă între două chei încrucişate deasupra turnurilor unui castel, la poartă, căruia veghează capul Meduzei, sunt ale lui şi aparţin, cred, capeţienilor. Deviza: POT MOR QU FOED, vrea să însemne prescurtat: *Potius mori quam foedari* (Mai bine să mori decât să-ţi pierzi onoarea), cuvinte legate de evenimentul celebrat.» Mulţumesc Frate Benedictus” – a încheiat amfitrionul meu şi a tras unul din sertarele *secrétaire*-ului. A scos de acolo nişte file şi mi le-a întins cu o mină satisfăcută.

Plin de uimire, am citit pe ele, imprimat în mai multe copii, ceea ce dictase Domnul Perronnet. Textul avea menţionat în stânga sus, *Societatea Numismatică, Biroul expertize,* şi adresa, iar la sfârşit cuprindea o formulă de politeţe sub care trebuia aşternută doar semnătura.

M-am apropiat de miraculoasa mobilă. În partea dreaptă a micului pupitru, distingeam acum o figurină din fildeş gălbui. Era bustul unui călugăr cu gluga trasă pe frunte, ţinând în mână o pană, rezemată de fila catastifului imens care stătea deschis înaintea lui. Părea o reproducere miniaturizată după o statuie din secolul XVI, îl înfăţişa cred pe acel *Anonymus Notarius,* aşa cum îşi imaginase sculptorul că putea arăta necunoscutul cronicar maghiar. Figurina, am înţeles, răspundea la numele de Frate Benedictus, ei îi adresase interlocutorul meu rugămintea să noteze scurtul raport numismatic, iar gălbejitul călugăr din fildeş se executase, ca un perfect secretar. „Mă ajută enorm în munca mea, l-a lăudat domnul Perronnet, şi mulţumit că-şi poate elogia colaboratorii, a întors capul către colţul celălalt al *secrétaire*-ului, adăugând: Dă-mi voie să-ţi recomand şi pe Gontran, lectorul meu fidel”.

Acolo unde arăta, se afla o păpuşă mică de sex bărbătesc, îmbrăcată cu o bluză amplă neagră, ca a marinarilor altă dată, pantaloni trei sferturi din satin violet şi ciorapi lungi albi. Băiatul, căci părea să aibă vreo treisprezece ani, purta plete blonde, tunse drept, aşa cum erau cele ale pajilor, şi şedea pe un taburet, ţinând în

mâini o carte mare, deschisă. Faţa lui copilăroasă contrasta comic cu ochelarii enormi, pătraţi, împinşi către vârful nasului, într-o concentrare savantă.

Domnul Perronnet a scos un volum din bibliotecă, a căutat o pagină anume şi a depus exemplarul deschis pe pupitrul miraculosului *secrétaire.*

„Gontran, s-a adresat el păpuşii cu o voce afectuoasă, părintească, fă-mi te rog plăcerea şi citeşte de la fila 150 înainte”.

Am auzit îndată, înmărmurit, o voce plăcută, limpede, rostind: „Treceam deunăzi pe Pont-neuf cu un prieten. Acesta întâlni un cunoscut despre care îmi spuse că e geometru. Nimic nu părea să-l dezmintă, pentru că omul era într-o profundă reverie. Amicul meu fu obligat să-l tragă de mânecă îndelung până să-l facă să coboare la el, atât de preocupat era cu o curbă care îl chinuia de mai bine de opt zile. Îşi făcură complimente, şi îşi spuseră unul altuia câteva noutăţi literare. Discuţia asta îi purtă până în uşa unei cafenele, unde intrai cu ei.

Am băgat de seamă că toată lumea se grăbi să-l primească pe geometrul nostru şi că cei ce serveau făceau mai mult caz de el decât de doi muşchetari ce şedeau într-un colţ. Cât despre el, păru că se află într-un loc plăcut. Îşi descreţi puţin fruntea şi începu să râdă, ca şi cum n-ar fi avut numa comun cu geometria. Totuşi, spiritul lui ordonat măsura tot ce se spunea. Semăna cu unul care, fiind într-o grădină, taie cu sabia florile, ce se ridică deasupra celorlalte. Victimă a presiunii, se simţea rănit de-o glumă, aşa cum o lumină preia vie răneşte o privire delicată. Nimic nu i se părea indiferent, numai să fie adevărat: de aceea conversaţia lui era curioasă. Sosise în acea zi, de la ţară, cu un om care văzuse un castel superb şi grădini minunate, iar el, geometrul, nu zărise decât o clădire lungă de şaizeci de picioare, lată de treizeci şi cinci şi un crâng trapezoidal de zece pogoane. Tare ar mai fi dorit ca legile perspectivei să fi fost în aşa fel respectate, încât aleile şi potecile să pară că au peste tot aceeaşi lărgime şi acest scop, ar fi putut oferi o metodă fără greş. Părea foarte

mulţumit de un cadran pe care îl descoperise acolo şi care avea o construcţie cu totul aparte, dar se înfurie când un savant ce stătea lângă mine îl întrebă, din nefericire, dacă acel cadran arăta orele babiloniene.

Un gazetar vorbi despre bombardarea castelului Fontatabie, iar geometrul ne înşiră pe dată proprietăţile liniei descrise în aer de obuze şi, încântat de a şti aceasta, nu vru să afle dacă ele îşi atinseseră sau nu ţinta. Un om se plânse că fusese ruinat iarna trecută de o inundaţie.

— Ceea ce spuneţi îmi face multă plăcere, zise atunci geometrul. Văd că nu m-am înşelat în observaţiile pe care le-am făcut şi că a căzut cu două degete mai multă apă decât anul trecut”.

„Îţi rămân îndatorat, Gontran şi-a întrerupt amfitrionul meu lectorul. Delicios! a exclamat, întorcându-se spre mine. Nu mă satur niciodată să reascult aceste *scrisori persane.* Sunt pline de graţie şi au mult humor”.

Eu m-am grăbit să-i dau dreptate, ca să nu remarce cât eram de tulburat.

Îmi apărea în afară de orice îndoială că *secrétaire*-ul Louis XV al domnului Perronnet poseda o instalaţie pentru înregistrarea şi reproducerea sunetelor, extraordinară. Pornea şi se oprea la simpla comandă verbală, probabil după un cod care consta din formularea ceremonioasă rostită de amfitrionul meu, cu indicarea numelui colaboratorilor săi, fratele Benedictus şi tânărul Gontran.

Imprima pe hârtie fără niciun zgomot ceea ce înregistrase, manipula foile şi realiza simultan copiile lor. Lucru senzaţional, urmărea textul tipărit şi-l transforma automat în cuvinte pronunţate cu o dicţiune perfectă. Toate aceste operaţii presupuneau un sistem electronic receptor şi emiţător foarte evoluat, care avea şi facultatea să prefacă impulsurile sonore sau luminoase în altele mecanice şi invers.

Am revenit în bibliotecă după ce mă despărţisem de domnul Perronnet şi nu mai era acolo nimeni. Mi se oferea astfel prilejul să cercetez numeroasele sertare ale *secrétaire*-ului, conţineau doar stive cu hârtie de scris,

albă, galbenă şi *bleu pâlc,* plicuri, timbre poştale. Nu vedeam unde putea să se afle instalaţia, tot ce-am izbutit să descopăr a fost o cutie mică metalică, aurită ca şi restul feroneriei. Era prinsă aproape invizibil într-o cavitate a tăbliei de scris, pe faţa ei inferioară. Am scos-o de acolo, dar nu m-am priceput să o deschid, oricâtă osteneală mi-am dat. Bănuiam că ea conţine întreg mecanismul, inclusiv sursa lui de energie. Aşa era, fiindcă, fără cutia aceea mică, am verificat îndată, şi fratele Benedictus şi simpaticul Gontran rămâneau inerţi la comenzile mele, dar le executau instantaneu, cum o reaşezam în cavitatea ei.

Deplasările foilor de hârtie se produc, mei mult ca sigur, sub efectul unor câmpuri magnetice, create şi anulate prin telecomenzi, către nişte receptori minusculi, pe care nu am reuşit să-i identific, acolo unde sunt probabil dispuşi în încheieturile interne ale mobilei. Uimitoarea construcţie este posibilă, îmi dau seama, datorită miniaturizării extreme a instalaţiei, înzestrate şi cu o fantastică sursă de energie, perfect stăpânită.

Am găsit o cutie similară, ascunsă iarăşi foarte ingenios, printre ornamentele biroului din cabinetul meu. E şi ea, cum mă aşteptam, inviolabilă.

Am încercat să pun în mişcare măcar mecanismele pe care le comanda, ca să studiez mai îndeaproape funcţionarea lor. Mi-a fost însă cu neputinţă, pentru că nu ştiu cine ar fi secretarul sau lectorul şi cum îi cheamă, trebuie să aibă amândoi o întruchipare alegorică şi un cod propriu prin care să li se obţină bunăvoinţa de a-şi oferi serviciile.

Oricum, dragă Rostand, am acum convingerea că oamenii aceştia posedă o tehnică foarte avansată, dar întreţin cu ea nişte relaţii extrem de ciudate. Seara mi-a oferit o nouă confirmare a opiniei la care am ajuns.

După cină, doamna Perronnet a adus iar vorba de muzică, slăbiciunea ei. Am întrebat-o dacă-i place Mahler, urmărind tactica mea care s-a dovedit şi de astă dată profitabilă. Aveam în minte o stratagemă şi ea a reuşit, căci doamna Perronnet şi-a exprimat admiraţia pentru

acest compozitor, dar şi o anume neputinţă de a-l înţelege bine. De aceea n-a cutezat vreodată să cânte ceva din el la pian. Asta am aşteptat, ca să-i spun cât de rău îmi pare, pentru că tare aş fi vrut să aud *Das Lied der Erde.*

Ţinta mea era să aflu – ai înţeles – ce mijloace de reproducere muzicală deţineau contemporanii domnului Perronnet. „A! – m-a liniştit îndată interlocutoarea mea, nu e nicio problemă, avem o *boate à musique.* S-a ridicat, a luat de pe marmura unei comode o casetă mică şi a adus-o cu ea. „Există aici şi Mahler”, m-a asigurat, mulţumită că-mi poate satisface atât de prompt dorinţa.

Caseta era o bombonieră, lucrată în lac chinezesc policrom. Pe fondul negru, desenul înfăţişa păsări, lacuri şi arbuşti subţiri. O luntre aluneca printre stufuri şi trestii, sub un soare roşu, împinsă cu o prăjină lungă de un fiu al imperiului celest.

Doamna Perronnet a aşezat caseta pe măsuţa din faţa noastră, a deschis-o (înăuntru erau bomboane de ciocolată) şi a rotit-o uşor, ca şi cum ar fi căutat o poziţie favorabilă pentru un tranzistor. O urmăream intrigat, când brusc liedul lui Mahler a umplut cu măsurile sale savante încăperea.

Nu mă mai miram, eram pur şi simplu fascinat de fineţea şi rafinamentul instrumentului. Cine ar fi ghicit ce putea să facă? Părea doar un obiect de lux destinat să pună în pericol silueta marchizelor gurmande din veacul lui Voltaire.

Amfitrioana mea m-a îndemnat să servesc, când ultimele note ale lied-ului se stinseră. Am luat o bomboană şi bucata lui Mahler a reînceput de la capăt.

Doamna Perronnet a insistat să duc cutia în camera mea, poate doresc să ascult şi alte lucruri. „Voi goli bomboniera”, am glumit eu, iarăşi ca să nu arăt prea uimit. Doamna Perronnet a respins obiecţia mea râzând: „Julien (acesta e valetul) are grijă să fie mereu plină!”

Am plecat deci cu graţioasă cutie de muzică la mine, unde mi-am pierdut câteva ore ca să o examinez pe îndelete. E un ordinator miniaturizat, dar în măsură să

înlocuiască o întreagă discotecă din care nu lipseşte nimic important. Compozitorii sunt înregistraţi, la rând cu operele lor, pur şi simplu în ordine alfabetică. Totul funcţionează ca un dicţionar muzical, foarte uşor de răsfoit, rotind cutia în jurul axei ei verticale. Atunci când deschizi bomboniera, ordinatorul începe să lucreze şi mişcând capacul, poţi trece repede peste ceea ce nu te interesează, spre a-ţi alege bucata dorită. Repetarea se obţine printr-o uşoară schimbare de greutate a conţinutului cutiei, adică servind o bomboană.

Tot sucind şi învârtind amuzanta jucărie, am descoperit că şi ea conţine o piesă demontabilă, ochiul unui bâtlan alb cu moţ cenuşiu, o mică sferă metalică, probabil sursa de energie a ordinatorului. Obiectul era de o simplitate dezarmantă, o nevinovată bombonieră plină cu ciocolată delicioasă. Îl găseam însă sofisticat peste măsură, fiindcă trăda aceeaşi gratuitate care mă intrigă oriunde-mi arunc privirile aici.

La ce e nevoie ca un dictafon să fie deghizat în cronicar de curte? Sau o maşină de citit, într-o persoană care face lecturi stăpânului până îl prinde somnul? Şi nu se putea declanşa mai uşor un mecanism apăsând pe o clapă, fără să te îndopi pentru aceasta cu bomboane de ciocolată?

Am o presupunere, dar aştept să o verific, înainte de a ţi-o comunica.

Pe curând.
Agnus

* * *

Cluis, 4 mai, 3016

Rostand, scumpul meu.

Am fost ieri la Châteauroux, oraşul cel mai apropiat de proprietatea domnului Perronnet. El a ţinut să luăm balonul, deşi distanţa era mică, mai puţin de treizeci de

kilometri, dar, zicea, să mă învăţ pentru altă dată, când voi dori să voiajez singur. Există o cursă directă, la fiecare sfert de oră, chiar din Cluis. Se călătoreşte foarte comod, nacela e mult mai încăpătoare decât aveam impresia, pot sta confortabil într-însa şi cincisprezece pasageri. Are şi un compartiment inferior, protejat, unde intră lumea pe timp prost. Balonul zboară lin, cu o mare viteză; până la Châteauroux a făcut vreo zece minute.

Oraşul nu a crescut faţă de cum îl ştiam. Mi s-a părut chiar mai liniştit ca înainte, cred că din cauza circulaţiei complet tăcute.

Frecvent, trec doar velocipedişti, pe acele vehicule comice cu o roată uriaşă şi alta foarte mică. A apărut, la un moment dat, şi o ambarcaţiune. Da, nu bat câmpii, era un iaht simplu, cu pânze albe. Am mai numărat apoi câteva, galbene, verzi sau de un roşu aprins. Pe urmă, nu mi s-a mai părut ceva extraordinar când am zărit lunecând o veritabilă corabie, cu un cap de dragon monstruos la proră. Am înţeles că pluteau fiecare pe o saltea de aer şi ea le permitea să înainteze rapid şi fără zgomot.

Ca totul să pară natural, partea carosabilă a străzilor e pietruită cu un material ceramic şi albastrul său închis, bătând în vânăt, transpare prin stratul gros semitransparent. Se creează o iluzie de spumă a valurilor pe care le-ar isca mişcarea unor vase în nişte canale marine.

E, fără îndoială, o imagine mai plăcută decât a automobilelor noastre, umplând străzile, agasând pietonii şi poluând atmosfera, dar nu-ţi ascund că mi-a stârnit aceeaşi senzaţie de gratuitate bizară, ca şi *secrétaire*-ul Louis XV, cu dictafon, al domnului Perronnet, sau bomboniera lui fonotecă. De altfel şi pe velocipedişti îi purta o forţă propulsoare bine ascunsă, un motor minuscul, totuşi foarte puternic, pot să pun rămăşag, căci am observat că mai mult lunecau, pedalând doar, rareori, probabil atunci când simţeau nevoia să-şi dezmorţească picioarele.

Energia de care dispun oamenii aceştia trebuie să fie

inepuizabilă şi să nu coste aproape nimic. Altfel e inexplicabilă risipa ei în asemenea jocuri ale imaginaţiei, nepăsătoare la orice grijă pentru aerodinamica formelor. Am tot mai mult impresia că necesitatea trece aici pe ultimul plan, în faţa gustului şi chiar a capriciului. De vreme ce locomoţia rapidă nu ridică nicio problemă serioasă, întrucât o poate asigura perfect un motor de buzunar, alegerea vehiculului la care acesta să fie adaptat foarte uşor dobândeşte o latitudine fără margini. Oricine poate voiaja iute şi comod în ce-i place şi nu e exclus ca, văzând preferinţele lumii din jurul meu pentru atmosfera secolului XVIII, să-mi răsară în faţă chiar un landou. Fapt care s-a şi produs curând. Era un landou somptuos şi razele soarelui îi jucau orbitoare pe spiţele subţiri ale roţilor, dar aşa cum bine remarca domnul Perronnet: fără cai, avea ceva nelalocul lui, extravagant, ca şi cum ne-ar fi introdus împreună cu strada şi magazinele ei într-o pânză de Magritte.

Arhitectura s-a păstrat cam aceeaşi, deşi clădirile au fost, sigur, aproape toate reconstruite. Stilul neoclasic stăpâneşte înfăţişarea faţadelor, portalurilor şi ferestrelor, chiar dacă pe alocuri am surprins unele excese de fantezie în împletiturile feroneriei balcoanelor şi sculpturilor care împodobesc frontoanele. Orice urmă de funcţionalitate a dispărut. În locul meu, Corbusier ar fi trăit un adevărat coşmar. Eu care nu agreez în mod deosebit arhitectura modernă am suportat lucrurile mai uşor.

Vitrinele magazinelor sunt însă mari şi dintr-un singur cristal, ca pe vremea noastră. Şi străzile au fost lărgite considerabil.

Am distins pe acoperişurile caselor, locuri amenajate special pentru plecarea şi sosirea baloanelor. Graţioasele aeronave se văd ancorate deasupra clădirilor, ca nişte vaste ciuperci colorate.

Foarte multe magazine vând obiecte de artă. Caracterul acesta îl au însă mai toate obiectele trebuincioase, pe care ai avea chef să le cumperi, de la o solniţă până la un pian. Grija amfitrionului meu ca orice

lucru din jurul său să fie frumos nu este o blândă manie estetică, aşa cum eram înclinat să cred, ci o preocupare generală. Am văzut ceainice care închipuiau lebede, pythoni sau elefanţi din porţelan, şervete purtând veritabile gravuri imprimate pe ele, scaune de toaletă împodobite cu fastul vechilor tronuri regale. Domnul Perronnet mi-a apărut în privinţa aceasta un om auster.

Châteauroux e plin acum cu teatre şi galerii de artă. Există şi câteva biblioteci publice pe care nu voi pierde Ocazia să le cercetez.

Cum doctorul Filou locuieşte în împrejurimile oraşului, am trecut să-i facem o vizită de curtoazie. L-am găsit în grădină, ocupându-se de flori. Ne-a arătat câteva exemplare superbe, nişte dălii al căror galben tandru îl putea invidia Vermeer, un strat cu trandafiri roz-argintii, parcă ninşi, o specie de irişi violeţi pâlpâind în bătaia luminii ca flacăra spirtului. Era foarte mândru mai ales de tuberozele lui, reuşise – ne-a explicat – să le armonizeze parfumul cu cel al garoafelor, florile preferate de majoritatea pacienţilor.

„Doctorul Filou, mi-a spus Domnul Perronnet, nepierzând nici acum ocazia să-şi arate admiraţia pentru medicul şi amicul său, e un as în terapeutică. Florile sale fac minuni”.

Mi s-a aprins brusc un bec în cap. Am priceput de ce doctorul Filou a vrut să ştie care sunt florile mele preferate şi a umplut odaia cu ele. Tratamentul tulburărilor organismului se face în lumea, aceasta pe cale olfactivă, medicamentele administrate astfel au o acţiune subtilă, insinuantă şi, bineînţeles, delicată, exercitându-şi influenţa asupra bolnavilor conform cu gustul fiecăruia în materie de flori. E vorba, pot să jur, de nişte radiaţii şi efectul lor sporeşte considerabil când pacientul agreează parfumul, i se „deschide”.

Doctorul Filou prepară asemenea balsamuri aliind ştiinţa lor cu o artă savantă de grădinar.

Eram acum aproape sigur că şi lornieta de care nu se desparte şi o plimba peste corpul meu, cât zăcusem la pat,

trebuie să posede şi ea nişte virtuţi miraculoase. I-am cerut să mi-o împrumute câteva minute, pentru a examina mai îndeaproape un trandafir roz-argintiu. Intuiţia mea a fost exactă. Mi-au apărut fulgerător în faţa ochilor nişte imagini colorate ale structurii petalelor şi staminelor, ca privite prin *scanner*. Înainte de a-i înapoia doctorului Filou lornieta, am trecut-o peste mâna mea, mi-a arătat într-o clipă secţiunea venelor, muşchilor şi oaselor. Micul binoclu, a cărui folosinţă îi dădea doctorului Filou aerul acela de preţiozitate uşor prăfuită, era chiar un *scanner* miniaturizat până la proporţii incredibile, cu toată aparatura băgată, fără îndoială, în montura sau mânerul instrumentului minuţios cizelat şi declanşabil, evident, doar prin strângerea degetelor.

Ştiinţa şi tehnica n-au stat pe loc în tot timpul cât am zăcut congelat, pot să te asigur acum, dragă Rostand. Ascunsă după dantele, orfevrării şi lacuri pictate a făcut, crede-mă, progrese fantastice.

Agnus

* * *

Cluis, 18 iunie, 3016

Iubite Rostand.

Nu te-am uitat! Îţi scriu însă cu atâta întârziere fiindcă în ultimele săptămâni lectura m-a absorbit aproape complet. Nu mi-a fost greu să consult fondul Bibliotecii Municipale Châteauroux Eter, deprinzându-mă să călătoresc singur, am umblat şi prin alte părţi, oriunde era de aşteptat să găsesc o informaţie cât mai cuprinzătoare. Nicio osteneală nu mi s-a părut de prisos. Află că am petrecut multe zile chiar şi în Biblioteca Naţională din Paris.

Cărţile tipărite până prin secolul XXIV s-au fărâmiţat şi a trebuit ca ele să fie reimprimate în întregime, pe o

hârtie specială nealterabilă care e folosită azi şi permite citirea cu ajutorul unui lector automat, cum are domnul Perronnet.

Am căutat întâi, îţi închipui, tratatele tehnice, dar mi-a fost imposibil să mă descurc în ele. Totul e foarte abstract, scheme, simboluri, nicio planşă care să reproducă alcătuirea internă a vreunui aparat sau mecanism. Limbajul însuşi diferă simţitor de cel folosit pe vremea noastră în asemenea lucrări. Îi lipseşte simplitatea şi limpezimea, „gradul zero al scriiturii”, cum se spunea. Are întorsături de frază ciudate, formulări metaforice, aluzive şi obscure, parcă ar căuta efecte poetice, al căror rost într-un text pur informativ îmi scapă.

Nici cărţile de ştiinţă nu se prezintă altfel. Chiar şi cele de matematică mi-au devenit inaccesibile. Pe lângă stilul lor ermetic, în mai multe ape, ca al parabolelor, oamenii secolului XXXI utilizează operaţii aritmetice noi. Una, care se predă din clasele primare şi are importanţa adunării, scăderii, înmulţirii şi împărţirii, este, după câte am reuşit să pricep, *armonizarea,* adică aranjarea mulţimilor într-o ordine *frumoasă.* Intervin aici nişte factori subiectivi, e clar, dar cum se împacă ei cu matematica rămâne pentru mine cel mai profund mister.

Cărţi tehnice din vremea noastră şi din epocile imediat următoare (secolele XXII şi XXIII) nu există în niciun catalog şi o să-ţi dai seama îndată de ce.

M-am apucat să citesc tratate de istorie. Nu sunt nici ele altfel scrise, dar le găsesc mai accesibile. Te scutesc de detaliile acomodării mele cu spiritul lor. Mă mulţumesc să-ţi spun doar că lucrările de istorie reţin din trecut mai ales fapte şi evenimente care pot avea, atunci când sunt povestite, efecte artistice, culoare, dramatism, tensiune, reversuri neaşteptate. Un dictator obscur african, de pildă, e pomenit pentru că a obţinut ca diplomaţii europeni să-l poarte pe umerii lor, în litieră, şi a ameninţat cu bombardarea Londrei guvernul britanic. N-am întâlnit însă nicăieri numele lui Neil Armstrong, primul explorator al lunii. E invocat adesea un autor român care, prin secolul

XX, ar fi definit istoria ca „ştiinţă inefabilă şi sinteză epică”.

Atenţia cercetătorilor trecutului se îndreaptă cu precădere asupra realizărilor artistice ale omenirii. Frederic cel Mare apare doar acolo unde vine vorba de corespondenţa lui Voltaire. Mussolini e pomenit în legătură cu stilul pompier. Construirea Capelei Sixtine trezeşte mai mult interes pentru istoricii din anul 3.000 decât cel de-al doilea război mondial.

Pe larg sunt tratate în special epocile de mare înflorire a arhitecturii, artelor şi literaturii. Veacul nostru e numit „neobarbar” din cauza pasiunii lui pentru ştiinţă şi tehnică.

De altfel nici n-am întâlnit relatări prea asemănătoare alevenimentelor survenite în lume până azi. Mi-e foarte greu să le reconstitui, chiar după lungi şi istovitoare lecturi. Nu numai interpretarea lucrurilor dar însăşi materia cărţilor de istorie diferă considerabil. Chiar şi atunci când e vorba de aceeaşi epocă. Fiecare autor *alege* un şir de fapte, amintindu-le pe altele doar în treacăt sau omiţând complet menţionarea lor.

Comparând asemenea versiuni multiple ale imaginii trecutului, identificând punctele în care ele coincid, am izbutit să construiesc, crede-mă, nu fără destulă bătaie de cap, o schemă vagă a ceea ce numim noi desfăşurare istorică obiectivă.

Iată rezultatul (aproximativ, fireşte) al deducţiilor mele:

Cam prin deceniul patru al secolului XXIII, oamenii au reuşit să controleze perfect procesul fisiunii atomului de hidrogen, ajungând să aibă astfel la dispoziţie o energie inepuizabilă care o făcea practic aproape gratuită. Mijloacele de a o manipula s-au perfecţionat colosal şi ele, antrenând o dezvoltare furtunoasă a electronicii şi automaticii.

Orice tehnologie, pe măsură ce evoluează – ştii prea bine – cunoaşte o simplificare şi restrângere a volumului. Chiar noi, de unde înainte umpleam o cameră cu piesele

unui post de radio-recepţie, reuşisem să-i introducem într-o perlă la cravată, graţie tranzistorilor. Primele ordinatoare erau nişte veritabili mastodonţi, dar încă din ultimele decenii ale secolului XX luaseră proporţii considerabil reduseşi puteau fi mânuite atât de uşor, încât până şi copiii învăţaseră să le folosească. Intraseră, ţii minte, în jocurile lor favorite.

De la un moment dat, am întâlnit consemnate, ca simple acte obişnuite, fapte pe care pentru a le putea săvârşi era nevoie să ai o adevărată uzină în buzunar. Către sfârşitul veacului XXIII, deduc de aici, au apărut motoare, maşini şi mecanisme automate minuscule, foarte sofisticate, dar cu o funcţionare cum nu se poate mai simplă. Erau rişte bile, plăcuţe sau cutii mici metalice care înfăptuiau lucruri extrem de complicate, la comenzi verbale sau gesturi naturale.

Nimeni nu le numeşte, dar e evidentă existenţa lor în nenumărate acţiuni relatate de diverşi autori. Unul menţionează că Scagrini, marele muzician italian care a trăit între anii 2134 şi 2196, îşi compunea simfoniile seriale, plimbându-se prin cartierele mărginaşe ale oraşului său natal Grosseto, poposind prin ospătarii populare şi popicării. La altul, am găsit amintită mania preşedintelui confederaţiei Statelor Sud Americane, Ramón Valdés, care colecţiona soldaţi de plumb şi-i punea să execute diverse operaţii militare, cu o valoare spectaculoasă coregrafică.

Aşa s-a născut posibilitatea ca *forma* obiectelor să nu mai depindă neapărat de *însuşirile* lor. Înţelegi, Rostand, pentru ei nu mai era o problemă să dirijeze cu o viteză de avion baloanele, dacă aveau chef, sau să transfere virtuţile scannerului unei lorniete. Imaginaţia omenească a căpătat o mare libertate până şi în câmpul activităţilor practice de fiecare zi. Frumosul n-a mai simţit constrângerea de a se adapta neapărat funcţionalităţii obiectelor, a câştigat dreptul la o efectivă gratuitate. Au revenit astfel podoabele, înfloriturile, ornamentele. Viaţa s-a *estetizat* din ce în ce mai mult. Acum toată lumea e preocupată de

armonie, eleganţă, fantezie. Fiecare lucru se vrea o piesă rară, un obiect de artă. Nevoia de frumos le-a intrat oamenilor acestora în sânge.

Concomitent s-a ivit şi a crescut necontenit la dânşii dezgustul faţă de tehnică, până acolo încât ea să fie privită ca o activitate penibilă, ordinară, degradantă.

Rostand, ascultă-mă, nu am luat-o razna. E o presupunere, fireşte, recunosc, dar există oare altă explicaţie mai plauzibilă a ceea ce constat? Am apoi şi un şir de dovezi. Îţi aminteşti câtă scârbă îi trezea domnului Perronnet orice aluzie a mea la aparate, motoare sau maşinării. Acum cunosc mai mulţi inşi, ei bine, toţi au aceeaşi reacţie. O fiinţă blondă, cu ochelari, duduia care m-a servit la Biblioteca Naţională, a roşit până în vârful urechilor când am întrebat-o cum se face că pe fişa lui H.G. Wells nu figurează romanul *Maşina de călătorit prin timp.* Apoi, după ce a repetat, ca să fie sigură de cauza nedumeririi mele, titlul, şi-a cerut scuze pentru cuvântul urât, adăugând, rostindu-i, un „pardon”, prin reflex. Am aflat cu acest prilej că majoritatea literaturii S.F. se afla relegată în rândul „cărţilor de raftul doi”, cum erau numite eufemistic altă dată scrierile pornografice.

Tehnica nu e numai de neabordat, dar a intra în amănuntele ei constituie o indecenţă. Cuvinte ca electrod, accelerator, radar, tranzistor, dinam, bobină sunt socotite ruşinoase, orice om bine crescut evită să le pronunţe. Multe, am impresia că au şi dispărut din limbă.

S-ar putea să fi avut loc şi o traumă care a provocat o atât de radicală repulsie, dar tehnica n-a cauzat lumii până acum nicio catastrofă, cel puţin pe cât am reuşit să aflu eu. O mentalitate antimaşinistă a apărut, ce-i drept, încă de prin anii noştri şi a luat tot mai multă amploare ulterior. Nu-mi vine totuşi să cred că ea a determinat asemenea modificări adânci ale sensibilităţii omeneşti. Am avut o discuţie interesantă cu cineva pe tema aceasta.

E un bărbat amabil care mi-a arătat cum să mă descurc în labirintul catalogului Bibliotecii Naţionale. Pregăteşte o teză de filosofie, specialitatea lui, aşa am

înţeles, trebuie să aibă vreo 27 – 28 de ani, trădează predispoziţii la îngrăşare, după faţa pufoasă şi gesturile leneşe. Ochii, foarte vioi însă, i se aprind când vorbeşte şi, cum am avut curând prilejul să constat, îşi îngăduie o anumită libertate a spiritului, potrivită cu meseria sa. Era lângă mine şi a zâmbit când pudica bibliotecară a ezitat să pronunţe titlul romanului de Wells.

Îl cheamă Paul Coppel şi ne-am împrietenit. Ştie despre mine doar atât, că mă documentez ca să scriu o povestire care se petrece la începutul secolului XXI. A fost satisfăcut cu această explicaţie, pentru ce căutam anumite cărţi, dar a vrut să cunoască mai îndeaproape obiectul curiozităţii mele.

„Tehnica – i-am spus, referindu-mă la Wells – nu le inspira oamenilor nicio repulsie pe vremea lui...” „Da – mi-a dat dreptate el – dar trăiau încă în plină barbarie”. „Sincer să fiu, nu înţeleg cum reuşeau să-şi biruie scârba” – am minţit eu. „Tehnica era atunci, pentru ei, un lucru important, pe care îl respectau şi chiar se temeau de el, mi-a replicat Coppel. Nu intrase ca pentru noi, în rândul actelor... animalice”, a rostit filozeful cuvântul din urmă numai după ce-l cântărise o clipă în minte. „Sunt indispensabile existenţei, dar aparţin condiţiei noastre elementare, bestiale, a continuat. Civilizaţia, s-a lansat el într-o mică teorie, nu ne-a eliberat cu totul de nişte fatalităţi biologice umilitoare, pe care viaţa ni le impune ca şi ultimului animal. Secreţii, urdori, excremente, cum lasă guzganii şi viermii, a ţinut să precizeze, neascunzându-şi sila. E dezgustător tot ce ne reaminteşte rămânerea noastră pe o treaptă inferioară a zoologiei. Oamenii s-au ruşinat dintotdeauna să-şi facă nevoile în public şi considerau o necuviinţă să vorbească despre ele. Dar nu a intrat astăzi tehnica pentru noi în rândul unor astfel de acte? E tributul înjositor pe care trebuie să-l plătească materiei imaginaţia noastră spre a prinde chip. Treburi plictisitoare şi greţoase, bune pentru automate!”

Am ghicit că-i numea astfel, cu un cuvânt din secolul XVIII, pe roboţi. Aşadar şi aceştia din urmă există pe

undeva; până acum nu mi-a ieşit niciunul în cale, dar sper să dau şi de ei. Par să fie prezenţe puţin agreate, în orice caz interlocutorului meu îi inspirau un dispreţ strivitor.

„În proiecte – a continuat el, ca să-şi susţină afirmaţia – se înseamnă prin simboluri ceea ce le revine de făcut automatelor”. Să monteze bilele sau plăcuţele miraculoase, l-am completat eu în gând. Dar cine le fabrică pe acestea? m-am întrebat. Oare tot ei? Cum şi unde?

Coppel a sărit între timp la altă idee. Nu se putea spune că ducea lipsă de ele. Tehnica presupunea, după dânsul, a cotrobăi prin măruntaiele lucrurilor. Cui i-ar place să se uite la viscerele sale? Să aibă înaintea ochilor toată înnodătura aia şi zemurile în care ea pluteşte. Puah! … „Eu am văzut, crede-mă, la un muzeu foarte vechi, nu mai există azi, fiindcă multe lucruri de acolo s-au făcut praf, o… maşină. Coppel şi-a învins o scurtă ezitare şi a pronunţat cuvântul. Era un vehicul rapid din anul 2000 şi am aruncat numai o scurtă privire în interiorul lui. Măţăria încâlcită de acolo, murdară şi scăldată în ulei negru, mi-a făcut rău. Am părăsit grabnic sala ca să nu vomit”.

„Dar medicii? Pe ei profesia, totuşi, îi obligă…”, am intervenit eu, fără să mă gândesc mult.

„A, nu! a sărit Coppel. Imaginile pe care le studiază dânşii, când examinează un bolnav, sunt secţiuni computerizate ale organelor noastre. N-au nimic naturalist în ele, arată ca nişte tablouri abstracte”.

A trebuit să-i dau dreptate, amintindu-mi de lornieta doctorului Filou. Dar ce fac oamenii aceştia când e nevoie de efectuat o intervenţie chirurgicală? Poate că, dragă Rostand, au renunţat complet la aşa ceva, consideră bisturiul un instrument sălbatic, primitiv şi repară toate defecţiunile organismului uman cu ajutorul florilor făcându-le să emane, probabil, prin parfumul lor, substanţe radioactive vindecătoare.

Lui Coppel îi place să vorbească. Nu ştiu dacă aceasta îi stă bine unui filosof, pe vremea noastră era mai recomandabil să tacă. Locvacitatea noului meu amic îmi este însă de mare folos. Aflu prin el o mulţime de lucruri,

fără să mă întreb tot timpul ce pot şi ce nu să-l întreb. Am înţeles, de pildă, cum se face că din biblioteci lipsesc cărţile tehnice. De la un timp încolo, întreg cuprinsul lor a fost înscris în memoria roboţilor, singurii cărora le revenea sarcina să se ocupe cu asemenea lucruri respingătoare. Retipărirea cărţilor tehnice vechi a devenit inutilă, iar altele noi nu au mai fost scrise.

Însăşi ideea moştenirii trecutului s-a estetizat la oamenii secolului XXXI, îmi dau seama. Ei sunt convinşi că tot ce e într-adevăr frumos durează. Uitarea exercită, prin urinare, conform concepţiei lor, o operă istorică salutară. Ce a dispărut din memoria omenirii a fost urât şi e natural să piară fără urmă. Nu regretă deci nicio carte pe care au renunţat să o retipărească şi s-a făcut pulbere.

Dar m-am lungit peste măsură. Restul, în scrisoarea următoare. Până atunci, te salut cu cele mai amicale sentimente, al tău

Agnus

* * *

Cluis, 23 iunie, 3016

Dragă Rostand.

Existenţa aceasta estetizată, eu care am devenit contemporan, are şi laturi neplăcute.

Ieri, scriind la birou, am avut senzaţia că oglinda fumurie instalată deasupra căminului, s-a limpezit dintr-odată şi, prin apele ei fumurii, o figură îndepărtată venea către mine. Trebuie să fie un reflex, a fost primul meu gând cu care mi-am îndreptat privirile spre uşă ca să văd cine intrase în cameră. Nu era însă nimeni. Întorcând capul spre oglindă, mi-am dat seama că ea se transformase într-un ecran mare de televizor, îndată a pornit şi sunetul.

Imaginea dădea o impresie extraordinară de

realitate, din cauza adâncimii. Tot timpul mi se părea că figurile de pe ecran erau efectiv undeva prin cameră şi se reflectau în oglindă.

Declanşasem fără să vreau acest ciudat televizor, deplasând o tabacheră de email, cu un Hermes zvelt, pictat pe capacul ei. Era zeul mesager, trebuia să mă gândesc la asta. Am pus din nou tabachera în locul unde era aşezată iniţial pe birou şi imaginea a dispărut, oglinda închizându-şi încet apele mohorâte asupra ei. Mai luasem cunoştinţă de un obiect miraculos.

La prânz, m-am grăbit să-l chestionez pe domnul Perronnet asupra descoperirii mele, fireşte fără să mă arăt mirat. O remarcă a lui despre un spectacol mi-a oferit prilejul nimerit. L-am întrebat dacă-i place să privească teatru în oglindă. Întâi s-a uitat la mine stupefiat, apoi, după câteva cuvinte lămuritoare ale mele, a exclamat, revenindu-şi „Ce zăpăcit sunt! De oglinda cu imagini vorbeşti? Să-ţi spun drept, domnule Becque, mi-a ieşit complet din cap. Am uitat cum funcţionează şi nu cred să mai fi umblat la ea de foarte mulţi ani. Pierdusem chiar din vedere că există încă pe undeva prin casă”.

Când a auzit cum am ajuns să pun în mişcare „oglinda cu imagini”, a început să râdă. „Şi mie mi s-au întâmplat de astea” – m-a asigurat vesel, privind complice către doamna Perronnet. „Soţul meu – a intervenit ea – nu are deloc memoria ustensilelor domestice, pe care le-a moştenit din familie. Odată a păţit ceva foarte comic. Nu ştiu ce a făcut cu un scaun, a uitat că era numit «jilţul lui Cagliostro» şi s-a trezit brusc la Bagdad. Fără să cunoască un cuvânt arab, îmbrăcat nepotrivit... Până a ajuns iar acasă, a avut de furcă”.

„De atunci ating obiectele cu prudenţă! – a completat-o pocăit domnul Perronnet. Şi către mine, justificându-se: Nu poţi şti niciodată ce surprize îţi rezervă”.

Pentru voiajele lungi, am aflat ulterior, lumea foloseşte proiectarea materiei în spaţiu şi reconstituirea ei fulgerătoare la destinaţie. Seamănă cu un fel de

scamatorie, de aceea scaunul care o îngăduie poartă numele faimosului conte Joseph Balsamo, poreclit Cagliostro.

Domnul Perronnet preferă să apeleze în asemenea cazuri la oficiile companiilor de voiaj, unde – mi-a explicat el – operaţia o efectuează persoane calificate şi exclude riscul eventualelor accidente. Păstra, totuşi, scaunul, fiindcă i-l lăsase bunica sa din partea mamei, dar ezita să se aşeze pe el, ca să nu ajungă fără voie în cine ştie ce ţinuturi sălbatice.

Există, presupun, o lentă involuţie a acestei lumi, obsedată de frumuseţe. Tot ascunzând aparatele şi maşinile în obiecte casnice, cu o înfăţişare cât mai agreabilă, şi folosindu-se de ele doar prin acte foarte simple, absolut fireşti, au ajuns să ignore ce sunt în stare să facă scaunele, oglinzile sau, poate, pălăriile lor. De virtuţile secrete ale unor lucruri îşi amintesc vag, dar nu mai ţin minte cum să le declanşeze. De altele au uitat cu desăvârşire. Prevăd o vreme când vor utiliza toate aceste obiecte miraculoase exclusiv pentru rostul lor aparent, dintr-o străveche obişnuinţă. Mi le imaginez foarte bine pe strănepoatei doamnei Perronnet, folosind „cutia de muzică” numai ca bombonieră. Şi, într-un viitor nu prea îndepărtat, urmaşii amfitrionilor mei, uitând probabil complet că velocipedele lor au motoare, or să asude pedalând.

Dar poate greşesc. Oamenii aceştia părăsesc treptat nişte îndeletniciri pentru care simt prea puţină atracţie şi nu e exclus să aibă dreptate. În cazul oglinzii-televizor, de pildă, aproape că-i înţeleg. Şi chiar când e vorba de mania turistică.

Vreau să-ţi povestesc însă altceva. Am făcut cunoştinţă cu cel care a dat primul de mine. E una dintre numeroasele rude ale domnului Perronnet şi se ocupă de petrografie. Am fost la el acasă, are o soţie foarte drăguţă, cu nişte gene lungi şi le ridică extrem de lent, aruncând pe sub ele priviri sfioase, adesea provocatoare. El pare morocănos, nu face impresia să fi fost prea încântat când

ea a insistat să rămân la dejun.

Albert, aşa îl cheamă, e un tip înalt, blond, ciolănos, cu o mustaţă galică aţoasă şi ochi apoşi, inexpresivi. I-am cerut să-mi arate locul unde m-a găsit; s-a codit, ceea ce arunca o umbră de îndoială peste toată povestea lui. Până la urmă, a acceptat.

L-am însoţit într-una din expediţiile sale obişnuite prin împrejurimi, pe unde caută – mi-a spus – nişte roci de andezită. Are un inel gros cu care, atunci când ciocăneşte pietrele, acestea se desfac, ca şi cum o mână nevăzută le-ar scoate la lumină cristalele. Ar fi fost o jucărie pentru dânsul să sfarme şi uşa blindată a nişei în care fusesem închis – m-am gândit imediat.

Albert descoperea foarte repede locurile unde se aflau rocile sale adulmecându-le parcă, la fel ca un câine de vânătoare. L-am întrebat cum face şi, în stilul său necomunicativ, şi-a scos cascheta cu clape deasupra urechilor şi mi-a întins-o. De ce m-aş fi formalizat? Am pus-o pe cap şi imediat au început să-mi ţiuie în urechi nişte zgomote care se intensificau sau slăbeau după direcţia paşilor mei. Erau desigur radiaţiile andezitei şi clapele caschetei lui Albert indicau în felul acesta de unde provin. Mi-a trecut atunci prin cap că aşa putuseră surprinde şi apelurile aparatului de semnalizare din nişă.

Albert s-a încurcat conducându-mă acolo unde pretindea că dăduse peste mine. A apucat-o întâi foarte hotărât într-o direcţie, apoi a rămas locului şi a schimbat-o brusc, luând-o către o cu totul altă ţintă. Am mirosit îndată că, de fapt, nu voia să-mi arate punctul real. Pornise maşinal spre el, dar, când a ajuns în preajma lui, şi-a dat seama de greşeala comisă şi a căutat pe urmă să pună cât mai multă distanţă între acesta şi noi.

Oamenii secolului XXXI, dragă Rostand, nu prea se pricep să mintă. E curios că le lipseşte tocmai o facultate pe care dezvoltatul lor simţ estetic ar fi presupus-o. Nu a asimilat Oscar Wilde minciuna cu opera de artă? Şi am băgat de seamă că e un autor foarte preţuit astăzi, cărţile lui figurând în primul raft al bibliotecii domnului

Perronnet.

Oricum, Albert nu s-a priceput deloc să dea măcar aparenţa adevărului poveştii sale cu găsirea mea gol şi în nesimţire prin apropierea văii Gargilessedampierre.

M-am întors a doua zi singur la locul unde geologul se oprise ca să-şi modifice itinerarul. Nu mi-a fost greu să găsesc intrarea tunelului care ducea către puţul săpat în stâncă, încăperea subterană şi alveola din zidul ei. Totul arăta ca în urmă cu o mie de ani, nimic nu se modificase. Numai uşa blindată a alveolei era dată în lături şi avea toate penele zăvoarelor tăiate parcă de mâna unui spărgător expert. În camera subterană nimic, nicio urmă din complicatele instalaţii care fuseseră destinate protecţiei mele nu rămăsese. Aparatul de semnalizare dispăruse şi el. Pereţii erau însă înnegriţi, ca şi cum o flacără extrem de puternică i-ar fi muşcat, atunci când devorase întreg cuprinsul încăperii.

Am părăsit locul acela, care-mi dăduse adăpost o mie de ani, cu o senzaţie foarte neplăcută. Mă simţeam profund umilit, fără să pricep la început bine de ce. Era ceva duşmănos, străin, în sila cu care fuseseră şterse orice urme ale lumii mele; ca şi cum ar fi fost opărită pardoseala unei cămări unde pătrunseseră gândaci!

Până atunci, n-aş puţea spune că lumea aceasta stăpânită de pasiunea frumosului îmi displăcea. Mă intriga, dar îi găseam şi o latură agreabilă, ba chiar amuzantă. Ne considera pe noi barbari şi mie îmi făcea impresia, cel puţin la început, că s-a întors cu paisprezece secole îndărăt.

Acum însă era vorba de absolut altceva. Mă simţeam azvârlit de o scârbă fără margini pe o treaptă biologică inferioară, în regnul insectelor. Obscur, se trezea în mine o gratitudine faţă de ţevile, vasele şi regulatoarele automate care vegheaseră atâta vreme la perfecta mea păstrare. Realizam inconştient că sunt şi ea vizat de acea imensă repulsie împotriva lor, mă solidarizam cu ele.

Mi s-a făcut dintr-odată un dor nebun după puţin fum sau miros de benzină arsă. M-a cuprins nostalgia

cartierului meu zgomotos, unde metroul, camioanele şi maşinile începeau să uruie de la cinci dimineaţa. Aş fi fost bucuros ca un copil să-mi murdăresc puţin mâinile cu ulei.

Stăpânit de aceste sentimente, i-am amintit lui Coppel, a doua zi, că au existat momente când arta însăşi a manifestat o atracţie pronunţată pentru tehnică. Întreg sfârşitul secolului XX poate sluji drept exemplu. Nici lui Leonardo da Vinci nu-i displăcea să deseneze maşini şi cine poate spune despre el că era lipsit de gust?

Secolul XX, şi-a reluat Coppel teoriile, netulburat de obiecţia mea, a atins culmea barbariei, a ajuns să divinizeze tehnica. Maşinile au luat atunci locul monumentelor în cele mai elegante pasaje din Paris, unde diverse idei de *perpetuum mobile* erau reproduse la scară gigantică şi oferite spre contemplare trecătorilor.

Până când mentalitatea aceasta tribală a dispărut, se mai aflau încă acolo. Ca şi Centrul Beaubourg care, citisem desigur, fusese demolat abia în anul 2457 la cererea aproape unanimă a parizienilor.

Nu m-am dat însă bătut, poate şi pentru că regăsisem în cuvintele lui acelaşi dispreţ superior pentru epoca noastră. În plus, o suficienţă care a început să-mi calce pe nervi. I-am retezat avântul, invitându-l să ţină seama că arta n-a întors atât de îngreţoşată capul nici de la nevoile „animalice”, cum pretindea el. A uitat de Rabelais? Şi nu e plină sculptura indiană de zei care se acuplează în văzul tuturor? Iar ca ultim exemplu i-am citat versul unde Rimbaud declară măreţ: „Je piusse vers les cieux bruns, tres haut et tres loin...”

Coppel m-a felicitat pentru cunoştinţele mele culturale. A admis chiar că am până la un anumit punct dreptate, dar, ca să-şi apere teza, s-a lansat într-o altă teorie aiuritoare. Artiştii ar fi nutrit – după el – lungă vreme credinţa greşită în frumuseţea a tot ce este natural. Abia foarte târziu au înţeles că lucrurile nu stau aşa. Natura e plină de orori şi arta ne permite tocmai să le alungăm din existenţa noastră. În aceasta constă *catharsisul.* Dacă dăm cuvântului „natural” accepţia de

„firesc”, „plăcut”, dictonul antic trebuie răsturnat. Şi ridicând mâinile, ca biruit de evidenţa lucrurilor, Coppel a conchis: „Turpia non sunt naturalia”.

Întrucât nu păream prea convins, s-a simţit dator să adauge tezei sale un argument intuitiv suplimentar; cum aş reacţiona – m-a întrebat – dacă o namilă de metal, cu ochi fosforescenţa şi căngi în locul braţelor, mi-ar aduce dimineaţa, la pat, micul dejun? O să mai am poftă de mâncare? Automatele sunt construite de aceea cu o figură simpatică, omenească. El şi-a făcut chiar rost de o subretă foarte drăguţă, îi ajută să înceapă bine dispus ziua.

Am rămas cu gura căscată. Aceştia sunt probabil roboţii şi Julien trebuie să fie unul dintre ei. Eram nerăbdător să văd dacă într-adevăr aşa stau lucrurile, prin urmare l-am lăsat pe Coppel să aibă ultimul cuvânt. Revelaţia senzaţională care m-a aşteptat ajuns acasă, o vei afla în scrisoarea următoare. Dă-mi voie să introduc în relatările mele şi puţin *suspense.*

Al tău
Agnus

* * *

Cluis, 25 iunie 3016

Rostand, scumpul meu.

După cum te preveneam din scrisoarea trecută, m-am grăbit să urmăresc cu o atenţie mărită comportările lui Julien. Bănuiala mea s-a confirmat: Julien e un *automat,* aşa cum le spune făpturilor ca el Paul Coppel, ca să evite pronunţarea cuvântului *robot,* considerat probabil prea tehnic, pe când celălalt sună mai distins, şi aminteşte creaturile mecanice, delicate, construite de baronul Kempelen.

L-am pândit să văd ce face când lumea din casă s-a

dus la culcare. Intră într-un dulap masiv de mahon, trage după el uşile grele, sculptate, şi stă acolo înăuntru, nemişcat, până a doua zi dimineaţa.

Am înţeles de ce cunoştea perfect tipul motoarelor care poartă baloanele prin văzduh şi mi l-a comunicat pe loc. Lui îi revenea ingrata sarcină să se ocupe de asemenea lucruri inomabile, cum spunea Coppel.

Într-adevăr, Julien ştia exact tipul şi numărul tuturor bilelor sau plăcuţelor cu care erau prevăzute obiectele din casă. Locurile unde acestea se aflau ascunse nu constituiau pentru dânsul, iarăşi, niciun secret. Mi le-a arătat de îndată ce i-am cerut-o.

Nu tot astfel a reacţionat însă la întrebările mele în legătură cu alcătuirea minusculelor ordinatoare sau surse de energie. De câte ori încercam să aflu cum sunt făcute, Julien răspundea invariabil, pe tonul cel mai politicos: „Vă rog să mă scuzaţi, dar nu ştiu, domnule!”

Am crezut întâi că se jenează să vorbească despre lucruri cane provoacă dezgust stăpânilor săi. Era poate programat să respecte regulile de bună cuviinţă ale acestei lumi. Am insistat în zadar, Julien repeta cu obstinată dezolare: „Vă rog să mă scuzaţi, nu ştiu, domnule!”

Abia când mi-a venit ideea să-l întreb ce face dacă vreo bilă sau plăcuţă se strică, a pomenit de *fraţii nevăzuţi.* Primeşte de la ei imediat alta bună, trebuie numai să indice tipul şi seria.

Julien, rezulta clar, era un robot inferior care nu ştia să efectueze decât treburi menajere. Cu tehnica se ocupau *fraţii nevăzuţi.* Am dedus că şi ei trebuie să fie nişte roboţi, de vreme ce Julien îi consideră rudele lui apropiate.

Coppel sau domnul Perronnet resimţeau prea multă scârbă faţă de tehnică, pentru a le spune vreodată aşa. Din acelaşi motiv desigur, sunt ţinuţi în afara oricărui contact cu oamenii. Nici roboţii inferiori, care sunt folosiţi la treburi casnice nu au acces în incintele lor. Există un fel de contoare unde se fac comenzile, mi-a explicat Julien. Bilele şi plăcuţele sosesc apoi automat. De aceea roboţii care le fabrică sunt numiţi *fraţii nevăzuţi.*

Dintr-o discuţie ulterioară cu Coppel, am înţeles că izolarea lor absolută este tot o urmare a hipertrofiei simţului estetic în secolul XXXI. Roboţii cărora li s-a predat ansamblul cunoştinţelor şi activităţilor tehnice nu mai arată ca automatele destinate treburilor casnice. *Fraţii nevăzuţi* sunt monştri de metal. Ei trăiesc într-o junglă de maşini şi instalaţii infernale pentru ceea ce a devenit sensibilitatea oamenilor din jurul meu. Oroarea lor de tehnică, descopăr acum când constat până unde poate ea să meargă, ia un aspect aproape religios. Aşa cum altă dată marii preoţi iudei nu aveau voie să intre în cimitire, ca sacrul să nu sufere astfel o gravă maculare prin contactul cu lăcaşul morţii şi descompunerii materiei vii, oamenii secolului XXXI au instituit astăzi veritabile tabuuri referitoare la contemplarea a ceea ce închipuie domeniul turpitudinii supreme, locurile unde se fabrică motoarele şi maşinile.

Automatele domestice îndeplinesc rolul unor intermediari. Ele mijlocesc relaţiile oamenilor cu tehnica, ferindu-i de orice contact pângăritor.

O asemenea izolare totală a acesteia din urmă a fost posibilă – mi-am dat seama – şi pentru că *fraţii nevăzuţi* posedă facultatea să se reproducă singuri. Închişi în incintele lor subterane, ascunse cu totul privirilor omeneşti, lucrează ca nişte kobolzi neobosiţi, autoreglându-şi activităţile după comenzile pe care le primesc. Acum ştiu cum sunt confecţionate mulţimea obiectelor din magazine şi pe ce cale capătă atâtea însuşiri surprinzătoare. Fantezia umană se materializează fără nicio greutate graţie *fraţilor nevăzuţi.* Acum ştiu şi care e explicaţia altui fapt care mă intriga enorm, deşi nu ţi-am vorbit despre el: puţinătatea populaţiei. Localităţile pe unde am umblat, parcă ar fi toate nişte staţiuni climaterice. Nicăieri multă lume, trecători rari, negrăbiţi, case fără etaj, înconjurate de grădini mari şi parcuri, chiar şi la Paris. Populaţia globului a ajuns sub a suta parte din cât era pe vremea noastră. Pot să-ţi spun şi cifra exactă, am consultat un atlas, 462.000.000. Cum a avut loc

descreşterea aceasta formidabilă, fără să fi intervenit vreo catastrofă, pentru că nu se vorbeşte nicăieri de aşa ceva, mi-era cu neputinţă să pricep. Acum sunt lămurit.

Află că pământul s-a depopulat din motivul cel mai simplu: locuitorii săi fac extrem de rar copii. Dar ca să-ţi explic cum am ajuns la această constatare, sunt nevoit să încep cu o destăinuire.

Există în viaţa mea, aici, o femeie. Ştii foarte bine că nu mi-a plăcut niciodată să vorbesc de asemenea lucruri cu prietenii. În privinţa relaţiilor mele sentimentale, am fost totdeauna de o discreţie care a atras destule ironii din partea voastră. Cu atât mai puţin mi-aş îngădui să adopt o conduită contrară, când femeia în cauză e şi căsătorită, cum se întâmplă acum. Ştiu însă că scrisorile acestea nu au cum să ajungă la tine, prin urmare simţul meu al pudorii rămâne împăcat.

Sunt câteva săptămâni de când mă întâlnesc. În secret cu doamna Mailly. Eliane, aşa o cheamă, e soţia lui Albert, ţi-am pomenit de ea. Dacă o iubesc? Ar fi neadevărat să spun asta, dar îmi place foarte mult. Nici ea, de altfel, nu vrea să complice cu cine ştie ce investiţii sufleteşti legătura noastră. Albert o cam plictiseşte, mi-a mărturisit, şi pe mine mă găseşte o persoană agreabilă. Deşi atracţia fizică reciprocă joacă rolul principal în idila dintre noi, a trebuit să desfăşor o întreagă strategie galantă ca să câştig graţiile Elianei.

Norocul meu a fost că mi-a plăcut mult Laclos şi am citit de câteva ori *Les liaisons dangereuses.* Altfel n-aş fi reuşit niciodată să dau turnura potrivită complimentelor, aluziilor şi declaraţiilor mele, fără de care orice izbândă amoroasă e aici imposibilă.

Dragostea are un ceremonial savant, începând cu dialogul privirilor şi mergând până la o adevărată diplomaţie a darurilor şi atenţiilor galante. Trebuie să-ţi spun că el se prelungeşte chiar şi în pat. Amorul a devenit la rândul lui o artă şi îi gust din plin deliciile, oricât eram eu înclinat să preţuiesc în această materie candoarea. Eliane, ca un desăvârşit produs al lumii ei, urmăreşte în

dragoste plăcerea fără finalitate naturală. E tot timpul lucidă, stăpână pe simţuri şi plină de precauţii. Mi-a declarat că ar bucura-o să aibă copii, dar aşa ceva reclamă deformaţii corporale care o umplu de oroare. Eliane îşi tratează trupul ca pe o statuetă preţioasă (cum şi e), având o necontenită grijă să-i ferească frumuseţea de cea mai mică lezare. Îşi supraveghează atent alimentaţia, face lungi plimbări, depune zilnic în faţa oglinzii un travaliu migălos de sculptor miniaturist. Nu e însă o cochetă cum ai fi poate dispus să crezi. Se poartă ca aproape toate reprezentantele sexului ei, în vremea de azi. Eliane are chiar obiceiul să spună adeseori cu umor autocritic: „Ce vrei, sunt o femeie comună!”

Mi-a servit replica aceasta şi ca să marcheze deosebirea dintre ea şi o verişoară care a dat naştere de curând unui băieţel adorabil. Sylvie e o fiinţă *romantică,* susţine Eliane, pentru dânsa frumuseţea supremă e situată acolo unde ne poartă marile avânturi sufleteşti, iar la ele nu se poate ajunge fără suferinţă. Asemenea gusturi apar foarte rar, cele ale oamenilor comuni ca mine – a adăugat cu o modestie ironică – sunt mai degrabă *clasice.*

Învăţând să o cunosc pe Eliane de aproape, am priceput cum a avut loc depopularea planetei. Copii nu mai fac decât fiinţe singulare, cu gusturi romantice, ca Sylvie. O raţiune estetică le conduce şi pe ele în ultimă instanţă.

Lăsând gluma la o parte, Eliane stimează foarte mult astfel de persoane. Fără extravaganţa gustului lor, lumea ar deveni urâtă, fiindcă n-ai mai vedea nicăieri copii şi tineri. E drept că mulţumită eutanasiei, oamenii, nesuportându-se ei singuri sub o înfăţişare decrepită, îi scutesc de bunăvoie pe ceilalţi să le suporte prezenţa, atunci când ea ajunge hidoasă.

Dar fiecare îşi face o imagine proprie, fatal subiectivă, despre cum arată şi... copiii, tineretul, dânşii corijează cu graţia naturală a vârstei lor astfel de erori inevitabile. Altminteri, lumea ar căpăta un aer bătrânicios şi dezagreabil.

Dacă eşti gata să-i plângi pe oamenii secolului XXXI

pentru o asemenea mentalitate crudă, te previn, că au tot timpul să se plictisească de viaţă. Cu terapeutica lor florală arată încă foarte bine la o sută cincizeci de ani.

Te îmbrăţişez.

Agnus

* * *

Cluis, 1 iulie 3016

Dragă Rostand.

Să nu crezi cumva că dragostea mi-a alungat din minte gândul la reîntoarcerea în vremea noastră. Eliane e o femeie adorabilă, câtuşi de puţin acaparantă, mă bucur să fiu împreună cu ea, dar sunt departe de a fi făcut o pasiune.

Pe urmă, există şi spălăcitul ăla de Albert între noi. Cred că şi bănuieşte ceva, altfel nu-mi explic antipatia pe care mi-o arată. În sfârşit, cum se întâmplă, nevoia de a născoci necontenit noi alibiuri, ipocriziile necesare sfârşesc prin a fi obositoare.

Lumea în care mă aflu manifestă o foarte scăzută dispoziţie de a efectua voiaje lungi. Nu practică, din câte pot să-mi dau seama, călătorii în spaţiu şi cu atât mai puţin de-a lungul timpului. E greu să cred însă că i-ar lipsi mijloacele ca să le realizeze. Nu am abandonat aşadar ideea mea şi l-am tras de limbă pe amicul Coppel.

Ceea ce am aflat de la el mi-a confirmat presupunerile. Voiajuri extraterestre şi cronospaţiale se făceau cândva frecvent, dar au devenit cu timpul extrem de rare. Pe măsură ce simţul dezvoltat al frumosului a ajuns să dirijeze toate comportările omeneşti, nimeni n-a mai putut suporta astfel de experienţe. Planetele vizitate cu prilejul călătoriilor în cosmos se dovediseră adevărate muzee de monstruozităţi. Cât priveşte timpul – susţinea Coppel – ce oroare mai mare poate exista decât apariţia unui american din secolul XX, la curtea regelui Arthur, să

zicem? În plus, riscul de a modifica întreg cursul evenimentelor prin cine ştie ce intervenţii interesate, toată dezordinea respingătoare care ar surveni astfel, au tăiat oricui cheful să viziteze trecutul sau viitorul.

Coppel mi-a citat şi câteva relaţii de călătorie celebre cu mărturii concludente în sprijinul spuselor sale: *The voyage of the Space Beagle* de Alfred Elton van Vogt; *Rescape de l'An mille* de Guy Longin şi mai ales *Liber Horrorum,* oder *Tagebuch meiner Abscheulichen Reise in die späte Zukunft* de Werner von Baeyer.

Le-am consultat. Către sfârşitul veacului XXVIII aveau loc într-adevăr încă numeroase călătorii în timp, dar ulterior nu mai e consemnată niciuna. S-au păstrat însă oare pe undeva vehiculele care le-au făcut cu putinţă? Nu e deloc exclus. Şi dacă aş descoperi unul, unde să găsesc pe cineva care să ştie cum să-l pună în mişcare? Asta e o greutate aproape insurmontabilă, fiindcă au trecut două secole, de când nimeni nu a mai umblat la o asemenea maşină.

Sper să descopăr, totuşi, un mijloc; am o idee şi o să-ţi comunic curând ce roade a dat.

Agnus

* * *

Cluis, 28 iulie, 3016
Rostand, vechiul meu prieten.

Singura mea preocupare la ora de faţă e cum să fac să ajung iar în binecuvântatul an 2016. Certitudinea că posibilitatea aceasta există şi are toate şansele să fie transformată în realitate, dacă ar exista cineva care să-mi dea o mână de ajutor, mă înnebuneşte. Am pierdut până şi răbdarea de a scrie.

Mă văd curând la uşa ta şi construiesc mental zeci de scenarii ale revederii noastre: cum voi chema liftul acela veşnic defect ca să urc la tine. Ce zdruncinături, ca pe

scaunul electric, o să suport, dacă am norocul să meargă. Sau nu, cât va trebui să caut un loc de parcat maşina în apropierea casei tale. Şi cine are să mă înjure mai întâi cu prilejul acestei dificile operaţii.

Vezi tu, m-a cuprins nostalgia tuturor mizeriilor de care ne plângeam noi altă dată. Dorul de vremea aceea fericită le-a transformat acum, pentru mine, în voluptăţi. Aşa îmi apar în momentul de faţă. Şi ca să fiu sincer până la capăt, toate rafinamentele acestea de gust mă sâcâie din ce în ce mai rău.

Din păcate, nu am reuşit încă nimic. Ba una din marile mele speranţe s-a năruit.

Îmi ziceam că, de vreme ce oamenii călătoriseră în timp până acum două secole, porneau şi către viitor. Există deci o probabilitate ridicată ca unii dintre ei să sosească oricând în anul de graţie 3016. Nu e exclus să fi ajuns chiar zilele acestea şi să se afle printre noi. Atunci aş putea să-i rog ca la întoarcere să mă ducă fin anii mei, pentru că lor o astfel de călătorie nu le provoacă încă oroare. Dar cum să dau de ei?

L-am chestionat pe Julien. Unde trag voiajorii veniţi din alte epoci? Cum îşi anunţă sosirea? Există vreo autoritate care se ocupă de aşa ceva?

„Domnul glumeşte, mi-a răspuns surâzând Julien, ca să arate, probabil, că apreciază umorul meu. Nimeni nu călătoreşte în timp”, a adăugat apoi, lăsându-mă consternat. Stăruinţele mele au rămas fără rezultat, el negând cu încăpăţânare că asemenea voiaje s-ar fi făcut cândva, altă dată.

Intrigat, l-am întrebat pe Coppel ce e cu povestea asta. A râs: „Automatul dumitale nu e destul de bătrân ca să-şi amintească. Cei noi, adică fabricaţi după anul 2800, nu mai sunt prevăzuţi cu astfel de cunoştinţe. S-au luat măsuri!”

Am înţeles că spălarea creierului automatelor noi de orice ar privi voiajul în timp urmăreşte să exercite o protecţie discretă asupra spiritelor aventuroase. Chiar dacă cineva ar fi avut această tentaţie îi lipseau mijloacele

elementare ca să o poată realiza singur.

Nădejdea mea de a găsi un voiajor oarecare din altă vreme şi a veni înapoi cu el s-a micşorat simţitor, precum vezi.

În plus, am necazuri cu Eliane. Albert – îmi istoriseşte ea – devine tot mai suspicios. A mirosit ceva şi, ieri, i-a făcut o scenă foarte urâtă. A fost, săraca, nevoită să toarne o grămadă de minciuni ca să scape cu faţa curată.

Deocamdată atât.

Agnus

* * *

Cluis, 27 august, 3016

Dragă Rostand.

Îţi spuneam că aria investigaţiilor mele în vederea descoperirii unui voiajor prin timp, de acum două, trei secole s-a restrâns considerabil. Trebuie să găsesc unul cunoscut, despre care se ştie precis când şi unde a sosit în anii aceştia. Mi-au trebuit câteva săptămâni ca să alcătuiesc o listă a relatărilor de călătorii efectuate în viitor prin secolele XXVII sau XXVIII şi să parcurg tot ce cuprindeau respectivele însemnări. Am eliminat pe cele cu destinaţie mult anterioară sau posterioară anului 3016 pentru că nu mai aveam cum să ajung la autorii lor. Printre ei au rămas doar trei, care-mi ofereau această şansă: căpitanul Jim Clepperton din Atlanta, profesorul Ibn-Abi-Amir, un botanist algerian, şi Werner von Baeyer, autorul faimosului *Liber Horrorum.*

Primul făcuse în 3013 o escală la Boston, ţinuta călătoriei lui fiind anul 4.000. Din însemnările sale, pe care le-am citit cu maximă atenţie, reiese că, spre ghinionul meu, şi-a reluat voiajul acum două luni şi patru zile. Ibn-Abi-Amir vorbeşte de o expediţie efectuată în 3028. Ca să

dau de el, ar trebui să aştept cincisprezece ani. Werner von Baeyer se află acum undeva prin Alpii bavarezi. Vine din mileniul cinci şi e complet stresat de grozăviile pe care le-a văzut. A fost nevoit să se oprească din cauza unei pane, notează în jurnalul său. Speră să o repare în câteva săptămâni, nu vrea să ia însă contact cu nimeni şi e atât de speriat încât deschide imediat focul asupra oricui se apropie.

Aşa stau deocamdată lucrurile, dragă Rostand. Alţi voiajori vestiţi de care să mă pot agăţa nu se cunosc, iar cei pomeniţi rămân practic tot inabordabili pentru mine.

Am găsit-o azi pe Eliane plângând. Albert a trecut la acuzaţii directe, a zis că sunt o adevărată pacoste şi nu ştie cine dracu' m-a adus în casa lui. N-aş fi crezut ca individul ăsta placid să poată nutri o pasiune amoroasă. Văd însă că ţine foarte mult la soţia sa şi am început să-mi fac reproşuri. N-ar fi trebuit să mă bag într-o astfel de poveste regretabilă. Îmi pare rău, dar e posibil ca tocmai încurcătura aceasta să-mi aducă salvarea.

Detalii, pe curând.

Agnus

* * *

Cluis, 2 septembrie 3016

Scumpe amice.

Am veşti mari să-ţi comunic. Pregăteşte o sticlă de şampanie, fiindcă vom avea curând prilejul să o golim împreună. Ceea ce-ţi spuneam s-a adeverit. Am avut o explicaţie cu Albert, graţie căruia mă voi întoarce săptămâna viitoare în anul 2016. Iată cum au evoluat lucrurile ca să capete un astfel de deznodământ fericit pentru mine, dar şi pentru el: după eşecul cercetărilor mele la Biblioteca Naţională, unde lectura atâtor însemnări de voiaj prin timp m-a năucit, mi-a rămas doar o soluţie: să

găsesc pe cineva care să se pricească cât de cât în ştiinţele pozitive datorită însăşi profesiunii sale.

Un asemenea om ar fi în stare să descifreze simbolurile dintr-o carte de specialitate şi să reconstituie cum funcţionau crononavele, chiar dacă nimeni nu mai călătoreşte cu ele acum. Şi încă ceva esenţial: să aibă chef să mă ajute!

Atunci mi-a venit deodată ideea că Albert ar fi omul cel mai nimerit. Cunoştinţe de fizică trebuie să aibă, altfel nu şi-ar putea face ca lumea meseria. Şi în plus, va găsi cea mai bună cale să scape de mine.

L-am luat repede, fără menajamente; îi solicitam pur şi simplu concursul pentru a pleca în anul 2016, unde doream să rămân definitiv. Mai aveam un atu pe care-l ţineam în rezervă, dacă ar fi încercat, ca amicul Coppel, să mă sperie cu ce lucru monstruos presupune o astfel de deplasare. Aşa s-a şi întâmplat. M-a întrebat dacă realizez cât de oribilă ar fi prezenţa unui om din secolul XXXI în epoca barbariei supreme? Bineînţeles, i-am răspuns, dar nu era cazul meu, deoarece eu veneam de acolo, *cum el ştia foarte bine.*

A roşit la aceste ultime cuvinte rostite de mine apăsat şi privindu-l drept în ochi.

N-am greşit adresându-mă lui. Era în afară de orice îndoială că ideea dispariţiei mele îl încânta şi se lăsa greu numai din cauza dificultăţilor pe care înfăptuirea ei le presupunea. Ştia o asemenea maşină „crononavă”, cum i-a spus, într-o magazie a unui unchi al său excentric, colecţionar de vechituri. S-a şi urcat în ea odată, când era copil. Dar habar n-are cum se pune în mişcare. Ar putea consulta nişte tratate, desigur, cunoaşte principiul, e nevoie însă de timp. Nu mai există automate care să aibă memorizate detaliile mecanismelor, va trebui el singur să se ocupe de toate amănuntele. E o muncă penibilă, pentru un om, speră că-mi dau seama.

Eu l-am lăsat să vorbească. Repetam însă că e singura mea posibilitate de a reveni printre ai mei. Altfel, va trebui să mă resemnez şi să rămân aici. Vedeam bine că

ipoteza aceasta reprezenta pentru el o catastrofă şi era dispus să-şi învingă reţinerile spre a o evita, făcându-mi vânt cât mai repede.

Nu l-am slăbit prin urmare. Voiam de la el o promisiune fermă şi un termen precis. Le-am obţinut în cele din urmă. Albert mi-a făgăduit că peste o săptămână va fi gata, deci să termin şi eu preparativele de plecare şi să lichidez până atunci tot ce mă reţine încă aici. A rânjit răutăcios. M-am făcut că nu observ şi l-am asigurat că poate să fie fără grijă, peste o săptămână voi veni la el pregătit să-i spun adio acestei lumi frumoase, oricâte regrete aş avea.

Ţi se pare că dau dovadă de cinism. Să nu crezi aşa ceva. Îi fac lui Albert un mare serviciu şi, în realitate, eu sunt cel păgubit, fiindcă ţin la Eliane, dar mă descurajează complicaţiile pe care legătura noastră le-a creat.

Şi, mai ales, vreau să vin înapoi în epoca mea. Sunt sătul până în gât de atâta graţie şi delicateţe. Toate orfevrăriile şi porţelanurile astea fine mă exasperează. Mi-e dor să golesc o cutie de pepsi şi să o arunc apoi pe jos. Am o poftă nebună să mănânc nişte hot-dogs cu muştar într-o farfurie de carton. Tânjesc după o stradă plină de ambalaje şi sticle goale. Mi-e chef de o mânghesuială gălăgioasă, simpatică, umană.

Peste o săptămână, Rostand. Aceasta e ultima scrisoare.

Te îmbrăţişează, al tău

Agnus

* * *

Cluis, 10 septembrie, 3016

Scumpul meu Rostand.

După câte vezi, m-am bucurat degeaba. O săptămână întreagă nu mi-a fost capul decât la plecare. Am stat să

aleg obiectele pe care aveam intenţia să le iau cu mine. Voiam să-ţi aduc un dar şi nu mi-a fost uşor să mă decid. Orice lucru de aici ar fi cel mai extraordinar *gadget,* la voi, dar ţineam să găsesc ceva cu totul aparte pentru tine. Ţi-am luat o pereche de cizme zburătoare, le încalţi şi te poţi înălţa cu ele până la zece metri deasupra solului, îţi reglezi apoi viteza de înaintare prin văzduh, mişcând rozetă pintenilor. Au şi o denumire amuzantă cizmele astea, li se spune „Münchhausens Lackstiefel".

Singur faptul că nu puteam să-mi iau rămas bun de la persoanele pentru care nutresc o autentică afecţiune mă mâhnea. Am încercat să fiu cât mai drăgăstos cu Eliane. Ultima noastră întâlnire înainte de ziua stabilită pentru plecare a luat, ca urmare, un aspect delicat şi romanţios. Ne-am plimbat câteva ore printr-o pădurice din apropiere, pe sub arbori rari, decorativi şi melancolici, parcă ar fi fost pictaţi de Lorrain, eu făcându-i nenumărate complimente şi ea, acceptându-le surâzătoare şi fericită.

Cu Coppel mi-a venit mai uşor. I-am declarat că micile lui dizertaţii au avut pentru mine un rol salutar, cum va constata de altfel curând. S-a îmbujorat de plăcere. Credea că e vorba de povestirea pe care, după câte-i spusesem, aveam intenţia să o scriu. Nu-l minţeam însă, îţi dai seama. Avea să înţeleagă, după ce voi fi fost plecat, sensul exact al afirmaţiei mele.

Cel mai jenat m-am simţit faţă de domnul Perronnet, care mi-a acordat atâtea luni ospitalitate şi s-a purtat ca un veritabil părinte cu mine. Puteam oare să-l părăsesc fără nicio vorbă? I-am căutat mai stăruitor compania, în ultimele zile, jucând şah cu el şi lăsându-mă înadins bătut de câteva ori la rând. Cât priveşte cuvintele de adio, avea să le găsească într-o scrisoare adresată lui personal şi aşezată pe cămin, exact acolo unde-mi depunea discret banii pentru micile mele cheltuieli. Ea cuprinde, bineînţeles, explicaţiile ca şi mulţumirile de care nu puteam să-l lipsesc.

De câteva pagini duioase ani avut grijă să aibă parte şi Eliane. Ca să le compun a trebuit să fac apel la tot ce

citisem mai izbutit în materie de stil afectuos.

Lucrurile n-au ieşit din nefericire aşa cum nădăjduiam.

În dimineaţa prevăzută pentru plecare, Albert m-a primit descompus la faţă. Voia să mă asigure că-şi dăduse toată osteneala, trecuse prin momente penibile, nici nu-mi puteam închipui. Trebuise să extragă cu mâna lui câteva cutii şi bile de energie. Şi asta n-a fost încă nimic. Fusese nevoit să umble chiar prin măruntaiele maşinii, pentru a înţelege cum se îmbină anumite mecanisme. Realizam la ce spectacol insuportabil se supusese numai ca să-mi facă pe plac?

Bietul om! Era înduioşător în strădania lui de a mă convinge câtă suferinţă îşi impusese. Clipea din ochii săi apoşi, repede, ca sub amintirea unor clipe de teroare, când pomenea de încercările prin care trecuse. Şuviţe de păr asudate îi atârnau jalnic pe frunte, imitând parcă linia dezolată a mustăţii lui blonde care se pleoştise complet.

„Şi?” – am întrebat eu neîndurător, dar cu o teamă ascunsă, presimţind că voi afla o veste dezastruoasă. A fost peste puterile mele mi-a declarat până la urmă Albert, într-o stare de totală disoluţie.

Cu mari eforturi, insistând, am reuşit să aflu mai exact ce se întâmplase: Albert fusese la un pas de reuşită, dacă e să-l cred. Îi mai rămăsese de controlat cum funcţionau comenzile maşinii, dar pentru aceasta ar fi trebuit să le încerce, să efectueze, adică, el însuşi câteva scurte călătorii în timp. Şi, ca să aibă certitudinea că a înţeles bine sistemul, să coboare şi să verifice la faţa locului unde ajunsese. Pentru aşa ceva nu găsise însă destul curaj. Să se afle deodată într-o disonanţă absolută, ţipătoare, cu tot ce-l înconjura, numai gândul la o astfel de încercare îi provoca o scârbă paralizantă.

Nu aş fi putut efectua, vai, nici eu încercarea în locul lui, cum mi-ar trece probabil prin minte să-i propun, auzind motivul eşecului. Pentru aşa ceva, era nevoie să ai obişnuinţa calculului simbolic, în care se traduceau deplasările crononavei. Exista apoi şi riscul ca un novice să

ajungă cine ştie unde, făcând cea mai mică greşeală.

Grija lui Albert pentru soarta mea m-a mişcat. Mi-am jurat în gând să n-o mai văd pe Eliane, orice o să se întâmple de acum înainte. Albert a înţeles aceasta din felul cum a decurs despărţirea mea de ei, grăbită şi ruşinată.

Acum mă găsesc într-un punct mort, dragă Rostand, dar n-am disperat. Îmi rămâne încă o cale: să mă familiarizez efectiv cu tot sistemul lor de calcul şi reprezentări simbolice. Nu e uşor, fiindcă va trebui să o iau de foarte departe, să încep prin a buchisi manualele după care învaţă copiii în clasele elementare. Doar aşa voi putea să-mi însuşesc o mentalitate anume, să mă obişnuiesc cu un fel de a gândi.

După socotelile mele, am nevoie de cel puţin cinci ani pentru aşa ceva. Poate mă supraestimez şi-mi vor trebui şase sau chiar şapte. Fie! Am să dobândesc însă până la urmă cunoştinţele de care vorbea Albert, oricât timp mi-ar cere aceasta.

Afară numai dacă nu voi cădea cumva şi eu în mania frumuseţii. M-am surprins deunăzi mângâind umărul driadei al cărei braţ alb încolăceşte piciorul lămpii mele de pat.

Amărâtul tău.

Agnus

HERMENEUŢII

Posibilitatea pământenilor de a comunica efectiv cu locuitorii unei alte planete surveni pe neaşteptate. Primul mesaj extraordinar sosi într-o marţi după amiază dintr-o regiune apropiată de *Alfa Centauri* şi se distingea foarte bine. Radio-observatoarele prinseseră simultan nişte semnale care, deşi reveneau identice, nu semănau cu cele ale pulsarilor, fiindcă aveau o structură mult mai

complicată.

Introduse în ordinator şi traduse prin unităţi luminoase sau întunecate, pe ecranul acestuia, alcătuiau o suită de figuri geometrice, pătrate, triunghiuri şi pentagoane. Nu încăpea nicio îndoială că erau emise de fiinţe raţionale şi voiau să spună ceva. Pătratele, triunghiurile şi pentagoanele, se înţelese foarte repede, reprezentau cifre, exprimate prin numărul laturilor fiecăreia dintre figuri. Ce indicau ele, aşezate astfel una după alta? Era clar, o lungime de undă, pe care pământenii trebuiau să emită, pentru ca mesajul lor să ajungă la misterioşii interlocutori din spaţiu. De ce tocmai ea? Nimeni nu ştia să răspundă, dar se bănuia că transmiţătorii mesajului posedă mijlocul necunoscut de a învinge marea distanţă dintre ei şi noi, spre a înjgheba un veritabil dialog.

Figurile geometrice sugerau să adoptăm, la rândul nostru, acest fel de limbaj simbolic, ca să ne facem mai uşor înţeleşi. Semnalele trebuie să provină de pe o planetă din sistemul *Alfa Centauri,* traseră concluzia astronomii, cântărind toate datele înregistrate. Au fost lansate de o civilizaţie superioară, pe care n-o intimida imensitatea hăului stelar. Altfel, ce rost ar fi avut comunicarea acelei lungimi de undă anume?

Contactul cu centaurienii (aşa fură botezaţi necunoscuţii de pe planeta invizibilă) deschidea omenirii perspective extraordinare. Răspunsul pământenilor fu, deci, redactat foarte repede, într-o stare de spirit euforică. Doar o uşoară umbră de îngrijorare, dacă el va ajunge într-adevăr curând la destinaţie, însoţi expedierea lui.

Temerea se risipi în câteva zile, când noul mesaj al centaurienilor confirmă primirea celui pornit de pe pământ. Toată lumea fu cuprinsă de entuziasm.

Pământenii trimiseseră în semn de răspuns trei figuri simbolice: întâia reprezenta două cercuri tangente, unul mare şi altul mai mic. Apoi, o mână întinsă, schiţată schematic, dar destul de expresiv ca să se înţeleagă ce vrea să spună. În sfârşit, o porţiune din harta cerului cu

sistemul *Alfa Centauri* şi un frumos semn de întrebare, desenat alături.

Cele două cercuri urmăreau să exprime dorinţa noastră de a comunica. Ideea rezulta dintr-o comparaţie geometrică extrem de simplă, fusese părerea specialiştilor. Dacă cele două cercuri şi-ar fi reciproc exterioare sau interioare, ele n-ar avea niciun punct de contact. Tangenţa exprimă tocmai contrariul, adică o legătură intimă.

Figura fusese aleasă astfel încât să conţină şi nişte sugestii suplimentare, adică o conotaţie discretă, dar substanţială. Cercul mai mic eram noi, iar cel mare, centaurienii; manifestam prin urmare, din capul locului, o atitudine plină de modestie. Ideea contactului se putea figura şi prin intersecţia cercurilor care ar fi avut astfel chiar două puncte de contact. Însemna să abuzăm, explicară specialiştii. Mai mult, întretăierea presupune o anume brutalitate a contactului, un fel de violentare, pe când tangenţa sugera o apropiere delicată, tandră.

Mâna întinsă era chemată să exprime gestul salutului amical. Cât priveşte semnul de întrebare în dreptul stelei *Alfa Centauri* nu lăsa niciun dubiu că vrea să obţină o informaţie asupra planetei care s-ar fi aflat acolo pe hartă.

Mesajul în întregimea lui, fără să ţinem seama de conotaţii şi rezumat telegrafic, suna deci cam aşa:

Doritori de contact, salutări prieteneşti; *cine sunteţi?*

Pentru centaurieni, cercul, figură geometrică perfectă, reprezenta divinul şi de aceea se fereau să facă prea des apel la el în legătură cu lucrurile profane. Graba pământenilor de a-l aşeza în fruntea mesajului lor nu produse aşadar o bună impresie. Pe deasupra, cele două cercuri diferite ca mărime şi lipite între ele trădau o mentalitate religioasă înapoiată. Pământenii îşi închipuiau că există mai multe divinităţi, superioare şi inferioare, ignorau natura unică a sacrului, erau încă, se pare, idolatri.

Centaurienii nu aveau mâini, ci tentacule. Pe planeta lor exista însă o speţă de primate, înzestrate cu asemenea membre neevoluate, şi presupuneau că pământenii îi

consideră ca făcând parte dintre ele, aşa cum indica ultima parte a mesajului. Nu era iarăşi ceva măgulitor, întrucât animalele acelea se distingeau printr-o stupiditate proverbială: când ei voiau să-i spună cuiva că e idiot, îl numeau în batjocură astfel.

În plus, harta cerului arăta diferit privită din sistemul *Alfa Centauri.* Se deduse acolo despre ce era vorba, dar şi că pământenii aveau cunoştinţe astronomice foarte aproximative.

În ansamblu, lăsând din nou la o parte conotaţiile acestea, extrem de importante, mesajul fu interpretat pe scurt cam aşa: „Slavă zeilor! Voi sunteţi primatele din constelaţia *Alfa Centauri*?”

Primul impuls era de a răspunde la o atare întrebare jignitoare cu o înjurătură. Centaurienii aveau însă un temperament potolit şi destulă înţelepciune, ca să-şi spună că între mentalitatea lor şi cea a pământenilor trebuie să existe enorme deosebiri. Prin urmare, hotărâră să ia deocamdată lucrurile aşa cum erau şi să continue dialogul.

Concepură un răspuns laconic, nu fără o anume ambiguitate ironică.

Ei expediară spre pământ o serie nouă de figuri. Întâia reproducea corectată porţiunea din harta cerului cu sistemul *Alfa Centauri,* în care planeta lor apărea indicată, evoluând pe orbita ei exactă. Iarăşi, nişte şiruri de triunghiuri, pătrate şi pentagoane dădeau coordonatele corespunzătoare.

Informaţia, precisă conţinea şi o săgeată la adresa infatuării pământenilor. Li se atrăgea tacit atenţia ca, în loc să utilizeze cercul cu atâta uşurinţă, să înveţe mai bine cum trebuie desenată corect harta cerului.

În continuare, mesajul centaurienilor cuprindea două figuri despărţite printr-un ax vertical. Cea dintâi înfăţişa silueta primatelor la care păreau să facă aluzie pământenii. A doua oferea o imagine schematică a centaurienilor: schiţa trupul lor tronconic şi numeroasele lui tentacule la partea superioară, cele mai multe dintre ele terminate prin ochi mari, cu gene lungi.

Tot ce se afla situat la stânga unei axe – raţionaseră transmiţătorii mesajului – aparţine domeniului negativ şi va pune sub semnul acestuia figura reprezentată acolo. Pământenii ar urma să-i dea înţelesul de „nu aşa”. În schimb, figura situată la dreapta axei va căpăta o accepţie pozitivă, adică „aşa”.

Mesajul ar suna în continuare: „Nu arătăm ca primatele acestea, ci astfel”.

Exista şi aici strecurată o înţepătură la adresa pământenilor. Centaurienii erau răbdători şi filosofi, dar nu-şi puteau reprima o dispoziţie permanentă de a zeflemisi prostia. Mesajul lor îngăduia şi o altă lectură, mai puţin neutră şi care, cu conotaţia dată de ei numelui primatelor reprezentate prin vietatea din stânga axului, ar fi sunat precum urmează: „Aşa arătăm, nu cum credeţi voi, neghiobilor!”

În sfârşit, era subînţeleasă şi invitaţia ca, după toate regulile politeţii, pământenii să ofere la rândul lor o imagine a lor.

Descifrarea mesajului centaurienilor făcu să crească simţitor optimismul celor care îl descifrară. Nu numai că exista acum dovada certă a posibilităţii dialogului, fiinţele raţionale de pe planeta nevăzută pricepându-se să recepteze semnalele pământenilor şi să răspundă la ele cu viteze mult superioare luminii, dar conlocutorii îndepărtaţi arătau tot aşa ca oamenii şi păreau foarte prietenoşi.

Concluzia aceasta rezulta din interpretarea dată de specialişti mesajului centaurienilor. După ce indicaseră precis orbita planetei lor, ei îşi înfăţişaseră chipul. Se vedea bine că sunt nişte făpturi primate, probabil ceva mai scunde ca oamenii, cu blană pe corp şi puţin aduse de spate. Aveau o privire foarte inteligentă, în ciuda frunţii înguste şi împinse mult peste ochi.

Sentimentele lor prieteneşti rezultau limpede din ghiveciul cu flori desenat alături, o ofrandă mişcătoare ia adresa pământenilor: specialiştii luaseră trupul tronconic al centaurienilor drept un vas, tentaculele lor, drept nişte lujere, iar ochii cu gene mari de la capătul acestora li se

părură a fi corole deschise. E adevărat că şi desenul arăta cam aşa.

Axul dintre cele două figuri îl explicaseră ca pe un simbol al distanţei imense, veritabilă barieră de netrecut care separă lumile noastre. După câteva lungi şedinţe de dezbateri savante, interpreţii ajunseră la concluzia că mesajul trebuie citit astfel: „Ne rotim în jurul lui Alfa Centauri pe o orbită cu coordonatele următoare: (vezi cifrele): arătăm aşa şi, în ciuda faptului că ne aflăm în două lumi diferite, vă oferim flori”.

Optimismul pământenilor crescu, ca urmare, cu câteva grade. Răspunsul Terrei, după numeroase conciliabule ale specialiştilor, avu ambiţia să se înalţe la o egală nobleţe sufletească.

Prima grijă fu deci de a găsi ceva care să simbolizeze un dar cât mai preţios oferit centaurienilor din partea pământenilor. Alegerea căzu pe spicul de grâu. Într-adevăr, ce putea să exprime mai bine generozitatea Terrei?

Apoi, se socoti nimerit a le prezenta prietenilor îndepărtaţi câteva imagini semnificative pentru civilizaţia pământeană. Erau aici, fireşte, multe de arătat, dar, ca să păstreze aceeaşi elevaţie spirituală a dialogului, specialiştii se opriră la două realizări umane, uşor figurabile sub o formă schematică: un templu grec şi „Coloana infinită”, opera sculptorului român Brâncuşi. Conotaţiile săreau în ochi: armonia ideală a proporţiilor şi gândirea avântată către nemărginire; *asta suntem,* trebuiau să înţeleagă centaurienii.

În formă strictă, telegrafică, mesajul ar fi sunat: „Primiţi din partea noastră darul cel mai de preţ al pământului, principalul său rod; iată şi două imagini care exprimă sintetic spiritul civilizaţiei terestre”.

Centaurienii nu se hrăneau cu cereale. Acestea lipseau de altfel cu desăvârşire pe planeta lor. Ei asimilau substanţele nutritive direct din atmosferă, ca plantele. Spicul de grâu li se păru că reprezintă un miriapod uriaş. Cum aşteptau ca pământenii să-şi înfăţişeze la rândul lor chipul, le atribuiră aspectul acestor animale inferioare.

Oricâtă înţelegere arătau centaurienii multiplelor forme sub care putea apărea viaţa inteligentă pe alte planete, ideea că-şi găsiseră drept parteneri de dialog nişte scolopendre gânditoare nu-i prea încânta, ba le producea chiar scârbă.

În plus, avuseseră mult de furcă, o vreme, cu asemenea făpturi, foarte vorace, care se înmulţeau peste măsură şi ameninţau să copleşească tot spaţiul din jur. Duseseră o luptă grea până le veniseră de hac.

Că era vorba de aceleaşi vietăţi cotropitoare, înzestrate acum şi cu inteligenţă, rezulta clar din restul mesajului.

Casele centaurienilor aveau exact aspectul templelor greceşti de pe pământ. Imaginea aceasta le era foarte familiară şi se simţeau îndemnaţi să o identifice cu noţiunea de *habitat.* Ei traduseră, prin urmare, a doua figură din mesajul pământenilor prin *loc de viaţă.* Mai ales că luară trapezele care figurau piramidele retezate ale coloanei infinite, drept corpuri tronconice de centaurieni, reprezentate schematic şi aşezate astfel încât să ocupe un spaţiu minim.

Agresivii miriapozi gânditori îi invitau deci, pur şi simplu, pe jumătate dintre ei, să stea cu capul în jos, spre a le face loc în casele lor. Mai exact spus, interpretară astfel mesajul pământenilor: „Ăştia suntem! Strângeţi-vă şi voi oleacă, de pildă aşa, ca să ne putem instala şi noi pe planeta voastră”.

E lesne de înţeles ce indignare stârni propunerea aceasta obraznică. Ea exprima pofta de expansiune a prolificelor scolopendre, binecunoscută centaurienilor. Mai mult, felul cum le pretindeau să stea, aşezaţi cap în cap şi postament pe postament, fără să-şi poată scoate nici măcar tentaculele la lumină, arăta veritabilele sentimente ale pământenilor faţă de ei.

Cu toată firea lor paşnică, centaurienii începură să se enerveze. Înghiţiseră nişte mojicii, dar iată că după acestea, venea acum o propunere nesăbuită şi apărea la orizont chiar o serioasă primejdie. Hotărâră deci să le taie

cheful miriapozilor pământeni de a veni peste ei. Nu aveau nevoie nicidecum de asemenea musafiri. Politeţea îi îndemnă să evite un refuz brutal dar să descurajeze gustul de vizită pe planeta lor, al locuitorilor Terrei, prin factori obiectivi. Îşi amintiră că lupta dusă cândva de ei împotriva miriapozilor invadatori găsise nişte aliaţi preţioşi în nişte păsări, consumatoare lacome ale acestor vietăţi dezgustătoare. Prietenele înaripate nu simţeau pentru ele nicio repulsie, ci dimpotrivă, le mâncau cu o mare poftă.

Desenară, aşadar, în mesajul lor de răspuns, o asemenea pasăre. Ea plonja din înălţimi cu un miriapod în cioc.

Proporţiile între cele două făpturi ţinteau să ilustreze mărimea uriaşă a rapacelor zburătoare, faţă de care locuitorii Terrei ar fi fost complet dezarmaţi.

Pasărea cu miriapodul în cioc trebuia să comunice pământenilor: „Regretăm din cale afară; dar nu e posibil să veniţi aici, fiindcă există pentru voi o primejdie de moarte”.

Scurtul mesaj al centaurienilor nu fu interpretat deloc astfel, pe pământ. Aici provocă o bucurie delirantă, căci specialiştii găsiră că figura reprezintă o porumbiţă cu o ramură de măslin în cioc. Iarăşi, am fi nedrepţi să-i acuzăm de miopie. Centaurienii aveau opredilecţie pentru desenul schematic. Pasărea putea foarte bine să fie o porumbiţă, iar firişorul cu cili din ciocul ei, o rămurică. Întâmplarea făcu şi ca zburătoarele care se hrăneau cu scolopendre pe planeta centaurienilor să aparţină ordinului columbiformelor, deşi când desfăceau aripile măsurau aproape doi metri. Desenul nu făcuse decât să le exagereze simţitor mărimea.

Specialiştii explicară că, de vreme ce, aşa cum arătase clar mesajul lor anterior, centaurienii erau nişte humanoizi, şi felul cum îşi reprezentau ei lumea trebuie să semene cu al nostru. E foarte probabil să fi evoluat ca noi, prin urmare să aibă şi mituri analoage celor pământeşti. *Illo tempore,* toate civilizaţiile au cunoscut cataclisme din care au renăscut înnoite. *Distrugerea şi recrearea lumii*

constituie un mit identificat în foarte numeroase culturi de istoricii religiilor, la chaldeeni, evrei, greci şi azteci.

Şi centaurienii trebuie să fi avut potopul lor, oricum şi-ar imagina ei că se desfăşurase acesta, iar pasărea cu o ramură în cioc simbolizează sigur începutul altui ciclu de existenţă după sfârşitul diluviului şi reapariţia vieţii.

Ce voia să spună însă mesajul? Specialiştii căzură toţi de acord că *mitul regenerării timpului* semnifică intrarea într-o eră nouă. Divergenţele în legătură cu natura plantei pe care pasărea o purta în cioc nu schimbau sensul simbolului. Omenirea avea să înceapă, graţie centaurienilor, o altă existenţă, superioară, incomparabilă cu cea dinainte.

Şi nu era aşa? Realizasem o legătură trainică, amicală, cu o civilizaţie mult mai avansată ca a noastră. N-aveam acum decât să le cerem centaurienilor tot ce duceam lipsă şi era în puterea lor să ne dea. Aşa trebuia citit lapidarul mesaj, după opinia unanimă a specialiştilor.

Ei fură de părere să formulăm cererile noastre fără ocol, cât mai curând, ca nu cumva generoşii noştri interlocutori să se răzgândească.

Pământenii aveau, bineînţeles, destule de cerut. Dar, pentru a nu da loc la prea lungi discuţii, s-au fixat nişte priorităţi. Ar fi fost nedelicat ca noul mesaj să cuprindă o grămadă de lucruri şi, în plus, cum să-i găseşti fiecăruia o reprezentare simbolică pe înţelesul oricui?

Specialiştii se opriră la trei ordine mari de necesităţi: un mijloc de transport interplanetar (altfel nu puteam primi nimic), energie şi ajutor medical.

Primul era uşor figuratul printr-o *rachetă,* pentru al doilea fu ales *simbolul energiei atomice,* două elipse încrucişate, cu electronii care le descriu rotindu-se în jurul nucleului, a treia noţiune dădu specialiştilor puţină bătaie de cap, dar până la urmă ei găsiră că poate fi exprimată foarte bine prin toiagul lui Aesculap, *caduceul,* cu perechea şerpilor încolăciţi pe el.

Aveau să înţeleagă centaurienii despre ce era vorba? Fără îndoială, îi asigurară specialiştii pe cei care păreau

neîncrezători. Şarpele a fost asociat în toate culturile cunoaşterii tainelor vieţii şi, cum centaurienii aproape că nu se deosebeau de noi, pentru ce imaginaţia lor ar lucra altfel?

În concluzie, mesajul pământenilor venea să comunice următoarele: „Faceţi să ne parvină mijloacele voastre cele mai perfecţionate pentru obţinerea energiei atomice, şi pentru vindecarea bolilor incurabile”. Se putea înţelege chiar, precizau autorii mesajului (aceasta era o fineţe): am vrea să cunoaştem şi noi secretul vieţii veşnice, dacă-l aveţi).

Cu excepţia ultimei figuri, centaurienii le interpretară de astă dată pe celelalte în sensul pământenilor. Interveni însă, din păcate, o modificare gravă a înţelesului global, (din cauza contextului. Mesajul fu citit în continuarea celor anterioare şi, ca urmare, suferi o deviere semantică fundamentală de ordin sintactic, dacă putem spune aşa.

Centaurienii îşi făcuseră până aici ideea că pământenii sunt nişte făpturi detestabile cane doreau să se instaleze pe planeta lor şi emiteau nişte pretenţii neruşinate în legătură cu aceasta. E explicabil aşadar de ce dădură sensul unei ameninţări simbolurilor din noul mesaj terestru.

În rachetă, ei văzură nu un mijloc paşnic de comunicaţie spaţială, ci vehiculele prin care miriapozii intenţionează să-i invadeze. Semnul energiei nucleare îl citiră iarăşi ca pe acela al forţei nimicitoare, destinată să le facă oraşele praf, dacă refuză să împlinească cererile pământenilor.

În sfârşit, din a treia figură, deduseră cu totul altceva decât voiau să spună prin ea autorii mesajului. Perechea şerpilor încolăciţi pe toiagul lui Aesculap li se păru centaurienilor că reprezintă cele două lanţuri spiralate ale acidului nucleic, simbolul vieţii. În linia verticală care apărea între *ele* văzură o tentativă de a tăia definitiv împletirea lor şi a împiedica astfel orice fiinţă să se mai perpetueze.

Practic, pământenii le comunicau că, în caz de nesupunere, vor suferi represalii cumplite. Nu va rămâne nimic din aşezările lor, după ploaia de bombe atomice care-i aştepta; însuşi principiul vieţii are să fie stârpit pe planeta lor, dacă vor schiţa vreo rezistenţă.

Era vorba de un ultimatum în toată regula, nu mai încăpea loc pentru parlamentari, măsuri preventive extreme se impuneau fără întârziere.

* * *

Samuel Flinker ţinea un curs de semiotică aplicată la Universitatea Columbia din New York. Era reputat ca specialist în descifrarea textelor celor mai dificile. Seminariile sale de interpretare a filosofiei Zen atrăgeau numeroşi studenţi care urmăreau fermecaţi câte lucruri ştia el să scoată dintr-un *Satori.*

Flinker avea mult spirit de observaţie, o apreciabilă cultură, destulă imaginaţie, dar şi noroc. El îl numea inspiraţie şi susţinea că fără ea nicio lectură înţelegătoare de semne nu e cu putinţă. Citea adesea ce spunea despre faimosul *declic,* Leo Spitzer, ale cărui cursuri le frecventase bunicul lui, Efraim, când studiase romanistica la Baltimore. Printr-însul cultul ilustrului stilistician se păstrase în familia Flinker.

Inspiraţia îl ajutase – afirma Samuel – să descifreze misterioasa menţiune pe care o face Epiphanius despre aşa-numitul *Deuterosis* datorat lui Akiba ben Ioseph şi să descopere acel manuscris pierdut al legedarului comentator al *Torei,* demonstrând că el enunţase primul principiul interpretării unui text într-o manieră integrală, desprinzându-i semnificaţii până şi din forma literelor. Ediţia comentată a intruvabilei *Mişna* îl făcuse cunoscut pe Samuel în cercurile specialiştilor. Invidioşii şopteau că mai degrabă norocul l-a ajutat să cumpere la o licitaţie din Amsterdam un exemplar adnotat al *Panarion*-ului sau *Farmacia contra tuturor ereziilor* de Epiphanius.

Inspiraţie sau şansă avusese Flinker şi cu

Schleiermacher, dovedind, pe baza scrisorilor lui către Henriette Herz, rolul jucat de o imaginaţie amoroasă dezamăgită în celebra sa interpretare a *Bibliei.* Iarăşi, existau spirite răutăcioase care susţineau că oricui i-ar fi dat aşa ceva prin cap citind acele pagini înflăcărate, cu condiţia să aibă acces la o corespondenţă rămasă de peste două veacuri secretă. Trebuie să ai norocul lui Flinker, ca soţia ta să fie ea însăşi o descendentă a familiei Herz, şi să obţii astfel favoarea de a putea consulta nestingherit asemenea scrisori intime.

Până şi cu prilejul accidentului recent pe care îl suferise, s-ar fi putut spune că pronia îl protejează.

În drum spre Washington, Fordul lui Flinker derapase, rupsese bariera şoselei şi intrase într-un copac, la treisprezece kilometri de Philadelphia. El fusese însă ejectat viu din maşină, efectuase un salt spectaculos prin aer şi se alesese doar cu patru coaste frânte, o fractură a piciorului drept şi nişte zgârieturi pe faţă.

Ca semiotician de frunte ar fi intrat neîndoios în echipa specialiştilor care interpretaseră mesajele centaurienilor şi concepuseră împreună răspunsurile pământenilor. Accidentul suferit îl împiedicase de la aceasta. Se afla acum într-o clinică din Philadelphia, unde aştepta ca medicii să-i scoată ghipsul, şi urmărea îndeaproape cum evolua dialogul interplanetar.

Pe Samuel Flinker îl preocupase de mult efectul „erorii fertile” în semiotică. El numea astfel o interpretare greşită, care nu rămâne limitată la semnul citit anapoda şi introduce un nonsens în frază, ci, dimpotrivă, schimbă şi înţelesul celorlalte elemente ale ei, făcând posibilă o lectură falsă, dar perfect coerentă.

Le explica studenţilor că, e posibil ca noi să fi comis asemenea erori în descifrarea anumitor inscripţii antice foarte importante. Nu au fost observate deoarece textul restabilit pe baza lor părea absolut plauzibil, deşi exprima cu totul altceva decât voiseră să spună autorii lui. Mai mult, pentru a le da studenţilor săi fiorul abisului hermeneutic, Flinker se grăbea să împingă la ultimele ei

consecinţe o atare ipoteză năstruşnică. Toată istoria omenirii – adăuga el – a avut, poate, o desfăşurare complet diferită, întrucât orice este semn al unui text, evenimentele alcătuiesc o pagină de lectură şi cine ştie dacă noi am citit-o cum trebuie? Interpretarea ei adecvată ne-ar deplasa dintr-odată în altă lume, paralelă cu a noastră. Şi suntem oare siguri că nu există mai multe lecturi posibile, toate la fel de îndreptăţite? „Iată cum iau naştere veritabilele lumi paralele!”, obişnuia să exclame Flinker triumfător.

„De ce nu scrii tu, dragă Sam, literatură ştiinţifico-fantastică?” l-a întrebat maliţios un coleg care-i ascultase aceste teorii.

Flinker sucea în toate chipurile figurile din schimbul de mesaje al pământenilor cu centaurienii. Gândul că s-ar fi putut strecura şi aici o „eroare fertilă” nu-i da pace. Norocul sau spiritul de observaţie îl făcu să-şi concentreze atenţia asupra liniei verticale dintre ceea ce colegilor săi le păruse a reprezenta o făptură păroasă în două picioare şi un buchet de flori. „N-ar putea să fie o axă?” – se întrebă Flinker, nevăzând raţiunea pentru care ar reprezenta distanţa separatoare imensă între planeta centaurienilor şi lumea noastră. Iar dacă lucrurile stau aşa, atunci tot ce se află la stânga liniei verticale are o accepţie negativă şi modifică fundamental sensul dat de pământeni mesajului.

Aici Flinker avu revelaţia „erorii fertile”, înţelegând fulgerător că dialogul evoluase exact invers de cum îşi închipuiau oamenii care, pe fondul unei euforii generale, aşteptau să le sosească baterii înzestrate cu energie nucleară, foarte lesne manipulabile, leacul cancerului şi poate chiar elixirul vieţii veşnice.

Nu mai rămânea nicio clipă de pierdut, era neapărat nevoie ca factorii de răspundere să cunoască fără întârziere gravitatea situaţiei.

Flinker puse mâna pe telefon, dar nu avu timpul să ridice receptorul, fiindcă exact în clipa aceea clinica unde se afla internat fu lovită de una dintre primele rachete cu care centaurienii porniseră să bombardeze pământul.

CELE ZECE TRIBURI PIERDUTE

Lucrarea aceasta este rodul unor cercetări de aproape şaptesprezece ani. Dată fiind dificultatea problemei, timpul cheltuit pentru strângerea informaţiilor şi interpretarea lor nu-l socotesc prea întins, dimpotrivă, mi se pare cu totul insuficient. Aş mai fi avut nevoie de încă cel puţin zece ani. Mă grăbesc totuşi să public concluziile la care am ajuns, pentru că o boală de inimă s-ar putea să-mi interzică brusc orice activitate ştiinţifică şi vreau să las măcar altora posibilitatea de a continua munca mea.

Ce soartă au avut oamenii care, înainte ca planeta Neptun să dispară, au fugit în trecut, a rămas una dintre marile enigme ale istoriei cosmice. În jurul misterului circulă numeroase ipoteze şi există nu mai puţine legende asemănătoare oarecum cu acelea despre cele zece triburi pierdute ale lui Israel, la întoarcerea din captivitatea asiro-babiloniană.

Într-o epocă atât de îndepărtată, fabulosul înconjoară, fatal, cu fumul său evenimentele. Ce putem şti sigur în privinţa unor fapte petrecute acum un miliard de ani?

Şi totuşi, cercetătorul n-are dreptul să dispere. Acolo unde exista fie şi cel mai sărac document, istoricul e dator să-l pună în lumină şi să încerce a reconstitui, trecutul din asemenea date sigure, chiar atunci când trebuie să relateze întâmplări pe care noaptea timpului ameninţă să le înghită complet.

Olaf Stapledon constituie, fireşte, principalul nostru izvor de informaţie referitor la „ultimii oameni”.

Dar ar fi greşit să neglijăm şi alte surse care s-au adunat de-a lungul anilor. Una, cea mai cunoscută, este mărturia directă a supravieţuitorilor marelui cataclism. Autenticitatea ei a fost pusă sub semnul dubiului de către unii autori, între care câţiva cu o mare autoritate, ca

Ossipov şi Méry dar o lucrare recentă a venit să risipească îndoielile acestora printr-o analiză comparativă edificatoare.

Din Stapledon ştim că „ultimii oameni” au căzut victime unei maladii astronomice, fiind luaţi de ea prin surprindere: o stea apropiată şi-a schimbat brusc lumina albă într-alta violetă, orbitoare, de o „frumuseţe hidoasă”. Fenomenul, fără precedent, o consumare subită a unui corp astral, menit să dureze la nesfârşit şi pierind acum rapid, printr-o risipă fantastică de energie, a stârnit întâi curiozitate şi apoi îngrijorare, când s-a observat că maladia e contagioasă.

În scurt timp, stelele din regiunea respectivă au dat pe rând semne ale aceleiaşi boli. S-a crezut, o vreme, că soarele, la o distanţă încă apreciabilă, va scăpa necontaminat, dar nu a fost aşa. Curând l-a cuprins şi pe el febra mortală.

Totul s-a petrecut prea repede ca să le mai lase „ultimilor oameni vreo şansă. Dibăcia lor, graţie căreia izbutiseră să evite până atunci două catastrofe similare, emigrând pe Venus şi apoi pe Neptun, nu a avut de astă dată răgazul să găsească o soluţie salvatoare. Chiar şi calea spre alte planete le-a fost închisă. Conform calculelor, Neptun avea să fie carbonizat peste aproximativ optsprezece mii de ani, iar în acest răstimp redus ei nu puteau ieşi din raza mortală a epidemiei cereşti nici măcar dacă goneau cu vitezele cele mai mari la care ajunseseră navele lor spaţiale6.

Stapledon ignoră însă că o mică parte a omenirii a reuşit totuşi să părăsească spaţiul cuprins de uriaşul incendiu cosmic şi să debarce pe altă planetă. Omisiunea apare cu atât mai curioasă cu cât împrejurarea care a îngăduit aceasta e pomenită şi nu o singură dată.

Oamenii au înţeles prea târziu – menţionează Stapledon – că atunci când ajunge să depăşească o anumită treaptă, dezvoltarea spiritului, adică a psychozoicum-ului, după denumirea noastră, influenţează echilibrul astral şi-i poate aduce tulburări catastrofice. Aşa

s-a întâmplat ca luna să înceapă a cădea spre pământ, silind a cincea specie umană să plece pe Venus. Din acelaşi motiv un nor de gaz neluminos a pătruns apoi în orbita soarelui, provocând pârjolul ceresc care a lăsat locuibile doar planetele Neptun şi Jupiter.

Acum se ivise o dereglare astronomică şi mai gravă, cu efecte nimicitoare. Viteza de consumare a stelelor îmbolnăvite, în rândul cărora intrase şi soarele, se accelera pe măsură ce spiritul uman atingea o mai mare înălţime.

Stapledon istoriseşte că, după ce oamenii şi-au pierdut orice speranţă de scăpare, înfloritoarea civilizaţie neptuniană. a suferit o prăbuşire vertiginoasă, dezordinea, conflictele, epidemiile, nebunia şi bestialitatea câştigând un teren mereu sporit în viaţa locuitorilor planetei. Dar exact de aici a venit şi salvarea lor.

Decăderea moravurilor a avut curând” drept consecinţă o scădere formidabilă a nivelului intelectual. Stapledon vorbeşte de o adevărată „degradare spirituală generală” care a dus până acolo încât oamenilor din a optsprezecea specie le-a pierit „puterea telepatică”. Mai mult, invidia, lipsa de caritate, cruzimea gratuită şi crima însăşi, necunoscute astă dată printre ei, au ajuns să fie întâlnite peste tot.

Scăderea considerabilă de forţă a spiritului a determinat însă şi o încetinire a procesului care făcea să se mistuie soarele. Boala astrală şi-a domolit evoluţia febrilă, permiţând câtorva mii de oameni curajoşi să pună între ei şi această parte contaminată a universului destulă distanţă, pentru ca efectele cataclismului final să nule mai poată primejdui existenţa. În sistemul *S. Doradus* din constelaţia *Peştele de aur,* unde s-au instalat, trăiesc până astăzi şi sunt creatorii uneia dintre principalele civilizaţii ale confederaţiei noastre galactice.

Istoria plecării roiului cosmic de pe Neptun e consemnată amănunţit în *Liber viaticus*. De acolo ştim în ce condiţii a putut fi realizată migraţia, cam care a fost numărul participanţilor la ea şi cum s-a desfăşurat lungul zbor către *Marele Nor al lui Magellan.* Supravieţuitorii

cataclismului solar sunt autorii anonimi ai acestui întins jurnal, rezultat din numeroase adaosuri succesive, în timpul imens cât a durat călătoria spre *Dorado,* şi diverşi inşi, aparţinând mai multor generaţii, au simţit nevoia să povestească episoadele ei.

Redactarea cronicii lui Stapledon are evident o origine anterioară. E greu de spus exact cu cât, fiindcă autorul trece fulgerător peste milenii, dar a fost, scrisă neîndoios atunci când oamenii erau convinşi că nu mai au nicio scăpare. Un sentiment deprimant stăpâneşte întregul text şi putem bănui perspectiva sumbră care a dus la dictarea lui, chiar şi fără să-i cunoaştem partea finală, unde se descrie sfârşitul umanităţii.

Treapta atinsă mai târziu de degradarea spirituală a „ultimilor oameni”, Stapledon nici nu şi-o imagina (Scotus vorbeşte de împerecheri, cu animalele) şi abia atunci astrofizicianul Urs Bott a emis teoria că viteza de descompunere a soarelui începe să scadă, fapt confirmat peste cincisprezece secole prin observaţiile şi măsurătorile lui Peter Bley, aşa cum arată *Liber viaticus*.

Suspiciunea că aceasta ar fi o operă apocrifă de ficţiune a persistat până când s-au parcurs în întregime nenumăratele înregistrări electromagnetice pe care le-au transportat cu ei fugarii şi constituie imensul fond documentar asupra civilizaţiei umane.

Nicio neconcordanţă între ele şi *Liber viaticus* n-a ieşit la iveală până acum. E, prin urmare, de necrezut că cineva, chiar având geniu, ar fi fost în stare să construiască o asemenea naraţiune imaginară fără să greşească măcar o dată sub raportul preciziei documentare.

Pe lângă însemnările de călătorie ale neptunienilor plecaţi spre *Dorado* n-ar trebui neglijate şi alte izvoare, în măsură să furnizeze, după opinia mea, date preţioase pentru lămurirea problemei care ne interesează. Mă gândesc la memoria ancestrală a locuitorilor constelaţiei *Cygnus.*

Se ştie că „ultimii oameni”, cum ne face cunoscut

Stapledon, şi-au fixat ca ţel suprem de a trimite, cât mai aveau putinţa, sămânţa vieţii în univers, folosind presiunea razelor soarelui 13. Aceşti germeni (în stare să declanşeze iarăşi întreg ciclul biologic evolutiv, care a dat naştere umanităţii, dacă vor găsi mediul prielnic) au călătorit aproape cu viteza luminii prin spaţiu, aflându-şi terenul sperat pe cinci planete din *Constelaţia Lebedei.*

Sporii expediaţi de „ultimii oameni" – menţionează explicit Stapledon" – erau astfel fabricaţi, încât să grăbească apariţia „spiritului" sau, fără a atribui procesului vreo finalitate providenţială, a fiinţelor inteligente pur şi simplu, aş spune eu.

Cu oricâte rezerve ar întâmpina unii lucrările lui Lumumbashi, ei nu pot să nege că miturile studiate comparativ de el pe planetele populate din *Constelaţia Lebedei* prezintă paralelisme incontestabile. Asemănările devin tulburătoare atunci când ne gândim la distanţele enorme care separă leagănele acestor civilizaţii. A nouăsprezecea specie de oameni, după clasificarea lui Stapledon, are vădit o origine comună şi descinde, recunoaşte azi oricine, din locuitorii defunctului sistem solar.

Dacă lucrurile stau aşa, nu vorbesc paralelismele, pe care le-a pus în lumină Lumumbashi, despre o anumită memorie a materiei la nivelul corpuscular? Şi atunci greşeau oare autorii antici ca G.C. Jung, când o bănuiau structurând reprezentările omeneşti elementare în unele simboluri ancestrale, cum e crucea de pildă? Se pare că nu, de vreme ce nişte analize antropologice moderne, foarte riguroase, vin să le dea dreptate.

O extrapolare prudentă a ceea ce populaţiile din sistemul *61 Cygni* păstrează comun în fondul lor mitic străvechi ne trimite la momentul când „ultimii oameni" (de fapt a optsprezecea speţă umană) au pornit să însămânţeze cu sporii lor cosmosul. Vreau să spun că particulele atomice îşi amintesc provenienţa şi o istorisesc prin felul în care e organizat inconştientul făpturilor inteligente create de ele. Iar limbajul secret al acestuia

poate fi descifrat, dacă ştim să-i interpretăm corect produsele: miturile populaţiilor de pe planetele din *Constelaţia Lebedei.* Lumumbashi şi discipolii săi, Haussas, Bujumbura şi Sakeisso care le-au studiat cu răbdare, m-au ajutat să deduc o serie de lucruri foarte importante.

Cine acuză astfel de reflecţii că se lasă pradă fanteziei interzice practic ştiinţei să-şi croiască drumuri noi şi o condamna să păşească numai pe cele bătute. Disciplina noastră are nevoie de prudenţă. Dar niciodată aceasta nu trebuie împinsă până acolo încât să paralizeze orice iniţiativă de gândire mai curajoasă.

În sfârşit, am căpătat de cinci ori aprobarea să folosesc *cronoscopul.* E ştiut cât de anevoioase sunt operaţiile cu acest instrument care permite, graţie unui document autentic, contemplarea nemijlocită a faptului consemnat în el. În cazul nostru, greutăţile erau infinit mai mari, aparatul trebuind să fie îndreptat exact către punctul unde presupunem că se afla atunci planeta Neptun, iar acum există doar vid spaţial.

Vreau de aceea să exprim recunoştinţa mea *Fundaţiei Toynbee* pentru sprijinul pe care mi l-a acordat ca să pot obţine încuviinţarea autorităţilor superioare de a folosi *cronoscopul* şi de a efectua cu ajutorul lui cinci plonjoane în trecutul îndepărtat. Sper să dovedesc prin rezultatele cercetărilor prezente că am meritat o asemenea înaltă încredere, nimic din ce voi relata nedăunând câtuşi de puţin ordinii din galaxia noastră.

Ţin să mulţumesc pe această cale tuturor persoanelor care mi-au oferit preţiosul lor concurs la realizarea lucrării de faţă. Sunt îndatorat mai ales distinsului filosof dr. Arnold Washburn din sistemul *Algol* fiindcă a binevoit să răspundă nedumeririlor mele în legătură cu paradoxurile timpului. De asemeni profesorului Horst Stübling de la Universitatea *Şedir* pentru lămuririle pe care mi le-a dat în aceeaşi problemă.

N-aş fi reuşit niciodată să adun documentarea necesară fără colaborarea colegilor mei de la *Institutul*

Mommsen, specialişti în atâtea domenii variate. Îmi exprim cea mai caldă recunoştinţă decanului nostru, ilustrul savant în istorie cosmică, dr. docent Paul Eddington, care a avut amabilitatea să citească manuscrisul lucrării şi să facă pe marginea lui observaţii esenţiale.

Cer iertare cititorilor dacă unele părţi din expunerea mea le vor părea obscure. N-am vrut să mă aventurez nicăieri dincolo de ceea ce e certificat prin documente sau se impune raţiunii, în legătură cu ele, pe cale deductivă. Fiecare fapt istorisit trimite la sursa lui de întemeiere, iar atunci când ea lipseşte, şi expunerea mea devine, fatal, mai vagă. Dacă pledez pentru îndrăzneala gândirii nu o fac ca să mă abat de la normele istoriei. Întâmplările, pe care încerc să le relatez, s-au petrecut însă cu un miliard de ani în urmă. Istoria cosmică rătăceşte printre astfel de dimensiuni ameţitoare, fiind silită să-şi caute evenimentele în hăul timpului şi al spaţiului. Nu numai civilizaţiile cu care se ocupă ea au pierit adesea de nesfârşită vreme, dar şi lumile unde acestea v au înflorit cândva sunt acum inexistente. Imensitatea spaţio-temporală le-a înghiţit cu desăvârşire. Nicăieri, străvechiul dicton, *pulvis es,* nu-şi găseşte o mai melancolică rezonanţă ca în câmpul disciplinei noastre. Oraşele, edificiile grandioase, monumentele, aparatele şi maşinile, actele glorioase sau infame, făpturile de orice fel, plantele, apele şi munţii, toate sfârşesc prin a se preface în aceeaşi mută pulbere stelară.

* * *

A optsprezecea specie de oameni a pierit aproape în întregime odată cu dispariţia planetei *Neptun.* O mică parte numai a reuşit să se salveze, alcătuind convoiul pornit spre *Constelaţia Dorado.*

Şansele de succes ale unei migraţii au fost socotite nule în tot timpul cât s-a discutat eventualitatea efectuării ei, iar atunci când expediţia a plecat, nimeni din cei rămaşi n-a crezut că-şi va atinge ţinta. Teoria lui Urs Bott a

întâmpinat rezistenţe foarte serioase, chiar şi după ce observaţiile astronomice păreau să o confirme. S-a spus că diversele calcule în legătură cu evoluţia misterioasei boli a stelelor sunt aproximative şi diferenţele de timp, graţie cărora unii sperau să scape din sfera cataclismului, fugind, nu întrec măcar coeficientul erorii admisibile. Principalul adversar al teoriei lui Urs Bott, radioastronomul Jules Bonnet, a şi lansat o reflecţie glumeaţă, ajunsă apoi foarte populară: „prefer – a declarat el – să mor prăjit în patul meu decât pe o navă cosmică”.

Reacţia aceasta ilustrează cât de rapid şi grav decăzuseră „ultimii oameni” sub raport moral. Nepăsarea luase locul, în rândurile lor, preocupării, atât de acute altă dată pentru viitorul speciei. Temeritatea se lăsa învinsă de comoditate. Nu cu mult în urmă, ei plănuiseră să modifice orbita planetei, apropiind-o de o stea mai tânără, spre a preveni răcirea soarelui. Acum nu găseau destulă, energie pentru a încerca măcar să scape de dispariţie, pornind în spaţiu.

Adepţii migraţiei, puţini la număr, rămăseseră izolaţi. Fiindcă proiectul lor era privit cu neîncredere, ba socotit chiar o nebunie, au găsit potrivit să întemeieze un fel de ligă, ca să-l poată realiza. Nu altfel procedaseră înainte şi cei care, împotriva dezinteresului general, continuau să se ocupe cu trimiterea de germeni ai vieţii în cosmos, după cum relatează Stapledon.

Liga izbutise să-şi organizeze douăsprezece grupuri de aderenţi în marile centre populate din *Antarctida.* Toate pregătiseră câte zece nave echipate pentru transportul a cinci sute de pasageri, fiecare şi semnalul plecării a fost dat la ora stabilită, conform planului expediţiei. Vehiculele spaţiale şi-au luat zborul simultan din centrele ligii, înşiruindu-se apoi pe orbite calculate astfel încât să formeze un veritabil roi cosmic.

Acesta însă – ne spune *Liber viaticus* – a cuprins numai douăzeci de nave, şi calculul elementar arată imediat că exact zece grupuri nu au fost prezente la întâlnire. Ce s-a întâmplat cu ele? Jurnalul neptunienilor

ajunşi pe sistemul S. *Doradus* nu conţine nicio precizare; doar o menţiune pasageră într-un loc, unde vine vorba de „cei care au ales altă ţintă”, îi vizează pe absenţi. Încercarea de a-i contacta, aflăm în continuare, a rămas zadarnică, întrucât dispăruseră fără urmă cu câteva zile înainte.

Faptul că nu se mai suflă apoi niciun cuvânt despre ei e vădit o formă prin care comportarea lor capătă o condamnare tacită. A optsprezecea specie de oameni – o spune Stapledon – considera grija pentru semeni principala virtute umană. Suntem îndreptăţiţi să deducem din tăcerea păstrată asupra absenţilor că ei săvârşiseră o abatere gravă de la normele morale ca să-şi atragă un asemenea dispreţ strivitor. E o precizare a cărei importanţă capitală nu trebuie să ne scape. Altminteri, am putea foarte bine presupune că cele zece grupuri au preferat să se îndrepte cu navele lor în altă direcţie. Dar atunci nu le-ar fi condamnat nimeni, întrucât îşi asumau riscuri egale şi neptunienii aveau un foarte dezvoltat simţ al justiţiei.

E exclusă şi presupunerea că absenţii au hotărî în ultimul moment să rămână pur şi simplu pe planetă ca majoritatea locuitorilor ei. *Liber viaticus* n-ar fi vorbit în acest caz despre nişte inşi care aleseseră „altă ţintă”, când aproape toţi oamenii refuzaseră din capul locului să plece.

Tăcerea osânditoare păstrată asupra „dispăruţilor” spune încă ceva: că ei găsiseră o cale cu mai mulţi sorţi de izbândă ca să se salveze, dar au ţinut-o secretă, pentru a recurge la ea doar în folosul lor exclusiv.

Dintre membrii ligii aşadar, cincizeci de mii au ales „altă ţintă”. Care însă putea fi aceea?

Dacă niciun obiectiv *spaţial* diferit nu era de luat în considerare, şi am văzut pentru ce, singur *timpul* putea oferi o salvare: Cei cincizeci de mii au recurs la el spre a fugi cât mai departe de explozia solară. Unde? În trecut, este răspunsul categoric al tuturor autorilor care s-au ocupat de problema „triburilor pierdute”, căci spre viitor, a fost limpede pentru oricine, nu puteau pleca. Într-acolo, ei,

ştiau foarte bine, avea să dăinuie vreme nesfârşită un negru gol cosmic. Întreg sistemul solar urmând să piară curând, nu-i aştepta nimic altceva, pe o largă rază în jur, decât spaţiul aproape vid, prin care rătăceşte praful stelar.

Unica direcţie de fugă, le-o lăsa deschisă trecutul. În privinţa aceasta nu poate exista nicio umbră de îndoială.

Când vine vorba însă de a preciza în ce epocă din trecut s-a produs fuga, părerile sunt împărţite. N-am să mă ocup de fiecare în parte, fiindcă le găsesc pe toate inacceptabile din cauza unei erori comune, aşa cum voi arăta îndată. Aş vrea să fac aici doar câteva remarci:

E curios că cercetătorii preocupaţi de soarta „celor zece triburi”, le caută în perioada „primilor oameni”, chiar atunci când îşi îndreaptă atenţia asupra unor epoci foarte diferite ale istoriei lor.

Avicebron ca şi Abdelrahman Ibn Khaldun cred că neptunienii dispăruţi s-ar fi refugiat în vremurile pe care pământenii le situau nu mult după izgonirea din Paradis a părintelui umanităţii, legendarul Adam. În schimb, Hu-Kong-Wang, Ramananda Shastri şi Ronald Tolkien plasează ţinta evaziunii mult mai târziu, pe la începutul secolului XV.

De ce nimeni nu a socotit probabil ca dispăruţii să-şi fi căutat azil în alte perioade? Cu a cincea specie de oameni, neptunienii se asemănau prin proprietatea telepatică şi lungimea vieţii, în plus, puteau găsi la ei un nivel al dezvoltării spiritului foarte ridicat. Existau, deci, destule motive pentru ca să prefere anii când pământul cunoscuse civilizaţia acestora.

Atrăgătoare era de asemeni perioada „oamenilor zburători”, care au trăit lungă vreme fericiţi pe Venus. Nicio lucrare însă nu a fost îndemnată să caute „triburile pierdute” în această epocă.

Explicaţia orientării exclusive către vremea „primilor oameni” rezidă – după opinia mea – în influenţa enormă exercitată de Stapledon asupra tuturor cercetătorilor care s-au ocupat cu istoria defunctului sistem solar, cândva foarte populat.

E ştiut cum a luat naştere cartea destinată să fie

până azi lucrarea principală de referinţă pentru oricine abordează problema „triburilor pierdute”: un anonim dintre „ultimii oameni” i-a dictat-o lui Olaf Stapledon, fără ca măcar acesta să-şi dea seama, lăsându-l să creadă că scrie în anul 1930 o pură operă de ficţiune. Ce concluzie a fost trasă de aici se vede lesne: Neptunianul a căutat pe un om din secolul XX, ca să redea istoria dramatică a umanităţii, de la începuturile ei, până în anii când a căpătat convingerea că e sortită unei pieiri inevitabile. O certă afinitate trebuie, prin urmare, să-l fi condus în această alegere a purtătorului său de cuvânt. Cu atât mai mult cu cât, în repetate rânduri, îşi exprimă îndoiala că el poate să reproducă exact lucrurile pe care i le comunică, întrucât depăşesc considerabil înţelegerea „primilor oameni”. Recurgând însă la unul dintre ei, anonimul neptunian arată preferinţa semenilor săi de a fi trăit în mijlocul acestora şi nu al reprezentanţilor altei specii umane.

Logic, trebuie să recunoaştem, concluzia se impune. Dar istoria nu are, vai, o desfăşurare raţională şi putem cădea uşor victime erorii de a i-o atribui. Să ne dezbărăm, prin urmare, de o asemenea ispită: Nu o înclinaţie sentimentală le-a dictat „celor cincizeci de mii” alegerea, ci o raţiune practică, imediată şi constrângătoare. Ar fi o copilărie să trecem peste o sumă de factori ca: până unde puteau să ajungă ei cu mijloacele de care dispuneau, ce probleme le ridica o anume epocă în privinţa adaptării la ea şi, mai ales, cât viitor reuşeau astfel să-şi asigure.

În lumina aceasta, refugiul printre „primii oameni” prezenta desigur unele avantaje, dar şi inconveniente serioase. Punea, e adevărat, o distanţă foarte mare între „cele zece triburi” şi sfârşitul catastrofic al sistemului solar, două miliarde bune de ani, care nu erau o glumă.

O asemenea deplasare uriaşă în timp reclama însă, pentru a putea avea loc, şi un consum de energie enorm. Pe deasupra, ochii occipitali şi acela „astronomic” din creştetul capului le-ar fi creat neptunienilor dificultăţi serioase în relaţiile cu „primii oameni” chiar şi fără să mai

punem la socoteală mentalitatea sau moravurile primitive ale contemporanilor lui Olaf Stapledon.

Iată destule motive ca să facă prea puţin probabilă ipoteza că „dispăruţii” s-au refugiat într-o astfel de epocă foarte îndepărtată. Există însă altele care înlătură pur şi simplu perioada „primilor oameni” din discuţie.

E uimitor cum unele observaţii de bun simţ scapă lungă vreme atenţiei specialiştilor şi îngăduie părerilor greşite să dăinuie lungă vreme.

Deplasarea în timp lasă mobilul pe locul unde el se afla la pornire. În epoca „primilor oameni”, Neptun era o planetă neamenajată pentru viaţă şi „cei cincizeci de mii” ar fi pierit instantaneu descinzând în anii respectivi. Ca să ajungă acolo unde se presupune că au dorit, aveau nevoie de o manevră foarte complicată. Ar fi trebuit să se întoarcă în vremea când a început colonizarea planetei Neptun, să ia apoi drumul înapoi spre Venus, cu una dintre navele care efectuaseră atunci această operaţie, să coboare iar îndărăt pe scara timpului până la momentul părăsirii pământului, să mai efectueze o deplasare spaţială şi o alta nouă cronologică. Oricâte mijloace tehnice avansate le-am atribui „ultimilor oameni”, e greu să ni-i imaginăm realizând atâtea acrobaţii.

Abdelrahman Ibn Khaldun susţine că „dispăruţii” s-au refugiat într-o vreme imemorabilă, numită de pământeni „biblică”. În sprijinul tezei sale, el citează o scriere, după numele căreia a fost botezată epoca, şi unde, nişte pasagii obscure menţionează ivirea printre locuitorii planetei a unor făpturi neasemănătoare la statură şi înfăţişare cu ei. E vorba de „uriaşii” născuţi după ce „fiii Domnului”, plăcându-le „fiicele oamenilor”, şi-au luat neveste din rândul lor.

Abdelrahman crede a detecta aici prezenţa „fugarilor”. Pe ei i-ar fi denumit „primii oameni”, „fiii Domnului” sau „îngeri”, adică mesagerii cereşti, care intervin adeseori în relatările *Bibliei* şi se deplasează zburând. Neptunienii, aminteşte Abdelrahman, citindu-i pe Stapledon, posedau această facultate. Erau apoi mult mai

înalţi ca primii locuitori ai pământului şi trăiau mii de ani. Aceasta ar explica de ce progeniturile rezultate din împerecherea „fiilor Domnului” cu „fiicele oamenilor” au păstrat statura neptunienilor, dar nu şi longevitatea lor, iar tot după *Biblie,* o asemenea unire a atras reducerea drastică a duratei pe care avea să o atingă ulterior viaţa pământenilor: „Atunci Domnul a zis: Duhul Meu nu va rămânea pururea în om, căci şi omul nu este decât carne păcătoasă: totuşi zilele lui vor fi de o sută douăzeci de ani” (Geneza, 6, 3).

Numeroşi istorici n-au făcut decât să preia această opinie a lui Abdelrahman Ibn Khaldun, aducându-i unele modificări doar în privinţa detaliilor. Am considerat prin urmare inutil să mă mai refer la fiecare dintre ei în parte, rezervele mele vizâind însăşi ipoteza lor de bază.

O cu totul alta îi aparţine lui Hu-Kong-Wang şi a fost dezvoltată ulterior de Ramananda Shastri şi Ronald Tolkien, găsind iarăşi un larg ecou printre căutătorii „triburilor pierdute”. Conform ei, acestea ar fi alcătuit populaţia nomadă, a cărei soartă tragică înregistrările de pe S. *Doradus* o amintesc în câteva rânduri. E vorba de aşa-numiţii „egipţieni”, „gitani” sau „ţigani”, apăruţi în Europa la începutul secolului XV, când îi semnalează diferite relatări.

Dispreţuiţi, izgoniţi dintr-o ţară într-alta, ducând o existenţă mizeră, fuseseră supuşi unei acţiuni de exterminare prin anii când a trăit Stapledon şi nu lipsise mult ca să fie stârpiţi complet.

Principalul argument, adus de Hu-Kong-Wang în sprijinul tezei sale, este că ţiganilor li se atribuise o facultate specială care le permitea să ghicească soarta oricui, femeile lor îndeletnicindu-se chiar cu preziceri. Aceasta erau în măsură să o facă tocmai neptunienii dispăruţi – crede el – întrucât veneau din viitor şi-l cunoşteau bine. Alte lucruri ştiute despre ţigani confirmă – după Ramananda Shastri şi Ronald Tolkien – teza lui Hu-Kong-Wang. Originea acestui neam a rămas lungă vreme enigmatică „primilor oameni” tocmai pentru că „egipţienii”

sau „gitanii” s-au ferit să spună de unde veneau în realitate, aşa cum era probabil să o fi făcut, din prudenţă, neptunienii. Tolkien invocă şi înfăţişarea ţiganilor ca pe un argument în favoarea identificării lor cu „dispăruţii”. Culoarea întunecată a pielii şi pilozitatea abundentă, în sfârşit, frumuseţea stranie, rezultată din spiritualizarea unei animalităţi care continuă să-şi exhibe sub trăsăturile înnobilate vigoarea elementară, ar corespunde foarte bine descrierii „ultimilor oameni” de către Stapledon.

În plus, supunerea ţiganilor la atâtea înjosiri a fost socotită grăitoare. Discriminările şi persecuţiile ar dovedi că „primii oameni” au recunoscut în neamul cu pielea tuciurie nişte făpturi străine, alcătuite altfel ca ei.

Nu-mi propun să discut acum temeinicia acestor deducţii, întrucât am făcut-o pe larg altă dată. Vreau să remarc doar că, în timp ce la Abdekahman Ibn Khaldun neptunienii lasă impresia unei superiorităţi cvasi-divine, cum era de aşteptat, dată fiind diferenţa uriaşă dintre întâia şi a optsprezecea specie umană sub raportul puterilor şi cunoştinţelor, la Hu-Kong-Wang, Shastri şi Tolkien, întâlnim o situaţie contrară, ei trezesc un dispreţ greu explicabil.

Şi mai de neînţeles e cura s-au lăsat trataţi astfel, ba chiar masacraţi, fără să opună vreo rezistenţă, deşi puteau nimici uşor pe oricine le-ar fi primejduit existenţa.

Dar, independent de asemenea neconcordanţe, Hu-Kong-Wang, Shastri sau Tolkien sunt, ca şi Abdelrahman Ibn Khaldun, adepţii unei teorii, după mine, discutabile.

Pe ei nu-i deranjează faptul că *Biblia,* după cum şi diferitele înseninări despre ţigani, au fost redactate cu mult înaintea fugii în trecut a neptunienilor. Dimpotrivă, anterioritatea ştirii faţă de momentul săvârşirii actului la care ea se referă li se pare firească. Dacă neptunienii au ajuns în vremurile dinaintea Potopului – raţionează ei – e normal să apară menţionaţi în relatările despre epoca respectivă. Altfel nu s-ar găsi realmente în trecut, am avea de a face cu o falsă prezenţă a lor acolo, practic posterioară evenimentelor care au avut loc cândva.

Ilogismul situaţiei – a admite că un fapt, intervenit după ce o istorisire a fost terminată, poate figura în ea – ţine de paradoxurile timpului – explică Abdelrahman Ibn Khaldun.

Tot aşa justifică Hu-Kong-Wang şi Tolkien întâlnirea unor informaţii cu privire la ţigani, încă din secolul VI, când neptunienii nici nu existau.

Raţionamentul acesta, de o mare subtilitate, e seducător, dar aş minţi declarând că mintea mea izbuteşte să-l accepte fără o profundă tulburare. Ea îmi dă senzaţia alunecării de pe tărâmul ştiinţei în cel al metafizicii. Este oare întâmplător că Abdelrahman Ibn Khaldun s-a ilustrat şi prin asemenea scrieri, câteva de altfel foarte preţuite?

Îmi lipseşte competenţa să pot discuta a fond paradoxul timpului, din punctul de vedere al logicii polivalente, cu atât mai mult al fizicii, şi folosesc prilejul să deplâng lipsa unei colaborări mai strânse între ele şi disciplina noastră. Cazurile când istoria cosmică întâmpină probleme pentru elucidarea cărora o asemenea conlucrare constituie o necesitate imperioasă s-au înmulţit enorm în ultima vreme. Nu exagerez afirmând că a devenit imposibil de relatat prin ce evenimente a trecut viaţa fiinţelor inteligente pe sistemele planetare dispărute, fără a cunoaşte în chip serios formele logicilor multiple şi noile teorii fizice asupra timpului.

În privinţa acestora din urmă, domneşte printre noi istoricii destulă ignoranţă, totuşi ea nu mă poate împiedica să remarc la autorii amintiţi o contradicţie gravă în modul de a-şi reprezenta timpul. El constituie pentru Khaldun, Hu-Kong-Wang, Shastri, Tolkien ş.a. O entitate paradoxală, atunci când e vorba să-şi sprijine tezele pe izvoare cu o origine mult mai veche decât evenimentele asupra cărora ne-ar oferi ştiri. În rest, suferă o completă spaţializare, admiţând să fie străbătut oricum, chiar şi îndărăt, fără probleme existenţiale, deşi, la un moment dat, călătorii ajung până acolo unde nici măcar strămoşii lor nu se născuseră încă. Timpul pare un fel de autostradă, a cărei parcurgere în ambele sensuri lasă intactă vârsta pasagerilor, ca şi cum ei ar fi scoşi din scurgerea vremii.

Dacă prima reprezentare contrariază raţiunea noastră, oricâte argumente ni s-ar furniza, cea de a doua o descurajează prin puerilitate. Cum să credem că cineva poate descinde aşa cum e într-o vreme când fusese sugar, să zicem? Atunci acelaşi ins va trebui să ducă două existenţe independente şi s-ar putea întâlni cu sine însuşi, ba chiar să-şi aplice o corecţie pentru nu ştiu care năzbâtie. Iar dacă ni-l imaginăm trăind cu mult înainte de data naşterii sale, riscă să provoace oricând anularea propriei persoane, tulburând şirul evenimentelor destinate a duce la conceperea ei.

Cu astfel de situaţii se ocupa literatura de anticipaţie în timpuri imemoriale, atunci când voia să exalteze imaginaţia cititorilor. Istoria însă este o ştiinţă şi trebuie să respecte rigoarea adevărului.

Iată de ce socotesc că atât Abdelrahman Ibn Khaldun, cât şi Hu-Kong-Wang, Rămânanda Shastri sau Ronald

Tolkien, ca şi toţi aceia care le-au preluat tezele, nu oferă un răspuns acceptabil la vechea întrebare: „Ce s-a întâmplat cu „triburile pierdute?”

* * *

E neîndoios că absenţii la întâlnirea care a precedat exodul către extremitatea galaxiei au plecat în trecut. Dar spre deosebire de ceea ce se susţine până acum în privinţa epocii unde ei şi-ar fi găsit refugiul, eu nu cred că ea a fost o perioadă foarte veche din istoria „primilor oameni”. Cercetările mele m-au dus dimpotrivă la concluzii complet opuse. Am convingerea că timpul ales de neptunieni drept refugiu s-a situat foarte puţin îndărătul celui pe care ei îl părăsiseră.

Afirmaţia mea pare, la prima vedere, absurdă. Ce sens ar fi avut ca „dispăruţii” să se oprească atât de aproape, când ştiau că nu câştigă astfel decât un infim răgaz, întrucât foarte curând vor trebui să înfrunte aceeaşi problemă, iminenta catastrofă a sistemului solar? Fără

nicio perspectivă de amânare serioasă a dezastrului, fuga în timp devenea o osteneală zadarnică.

Se va vedea însă imediat că nu era aşa, ba mai mult, aceasta fusese soluţia optimă. Încă o dată am avut prilejul să constat cât de frecvent intervin ideile paradoxale în disciplina noastră, ca să ofere răspunsuri la probleme rămase lungă vreme nerezolvate. Trebuie să ne obişnuim a gândi fără teama de a contrazice reprezentările curente; istoria cosmică e o ştiinţă paradoxală.

Înainte de a arăta pentru ce neptunienii au plecat doar cu puţină vreme îndărăt, aş vrea să atrag atenţia că voiajul în trecutul anterior datei când cineva s-a născut presupune tensiuni raţionale care pot pune în primejdie orice minte sănătoasă. Găsim menţionate chiar în Stapledon efectele unor asemenea experienţe asupra oamenilor din a cincea specie: tulburări nervoase grave, urmate adesea de o moarte rapidă. Neptunienii, ne informează tot aceeaşi sursă, se fereau să efectueze fizic astfel de voiaje şi le realizau doar cu gândul. E motivul pentru care sunt evitate şi astăzi, deşi teoretic ar fi posibile, după câte afirmă specialiştii consultaţi de mine. Cum avem *cronoscopul,* el ne dispensează de un act cu urmări prea riscante ca să mai ispitească pe cineva.

Deplasarea fizică în trecut nu ridică însă probleme, dacă păstrează cadrul existenţei individului. Atunci, el devine pur şi simplu acela care fusese la data respectivă, în condiţii identice. Posibilităţile lor tehnice le îngăduiau neptunienilor să facă asemenea călătorii fără riscuri, m-au asigurat atât profesorul Edington cât şi colegul meu, distinsul fizician Carlo Gucci.

Această informaţie preţioasă mi-a dat ideea că plecarea numai cu puţin timp îndărăt era, pentru neptunieni, soluţia optimă de refugiu în altă vreme. Ei puteau astfel să trăiască tot aşa ca înainte, fără a avea nevoie să se supună la nicio adaptare. Dar mult mai important e că, beneficiind de toate resursele civilizaţiei lor avansate, erau în măsură să repete la infinit operaţia.

Aceasta fusese descoperirea neptunienilor dispăruţi

şi se înţelege de ce au ţinut-o secretă: ca să păstreze energia necesară eternei lor reîntoarceri numai pentru ei, (altfel, probabil, nefiind destulă).

Comportarea lor a fost, e adevărat, imorală, dar trebuie să recunoaştem că a permis realizarea unei idei geniale.

Istoria cosmică ne-a deprins cu împrejurări când proiecte grandioase nu au fost duse la înfăptuire decât printr-o anumită cruzime. Fără ea s-ar fi instaurat oare vreodată ordinea desăvârşită din imperiul nostru galactic? Şi cine a uitat câte planete pulverizate a costat obţinerea ei?

Nu vreau să le găsesc scuze „dispăruţilor”, dar încerc să explic raţiunea procedării lor. Descoperiseră un mijloc de a evita pentru vecie cataclismul care-i pândea. Să fi renunţat la el, pentru că numai o parte restrânsă a oamenilor îl puteau folosi ca să se salveze? „Cei cincizeci de mii” şi-au asumat cruzimea necesară realizării ingeniosului lor plan.

El îmi devenise clar şi eram în stare să-i explic principiile ca şi cum aş fi asistat ia elaborarea lui: retragerea în timp trebuia să meargă până acolo unde cel mai mare număr dintre fugari rămâneau în viaţă, deoarece se născuseră înaintea datei alese drept punct extrem al expediţiei. Copiii şi chiar adulţii foarte tineri erau sortiţi, fatal, să dispară pe drum. Ei urmau să se nască iar, atunci când le va veni sorocul.

Trebuia aleasă şi o dată, la care să aibă loc automat reîntoarcerea, când perioada prevăzută pentru o desfăşurare normală a existenţei lua sfârşit. Acest punct terminali, nu cred că a fost momentul de pornire al expediţiei şi iată pentru ce: oprindu-se cu puţin înaintea lui, fugarii puteau scăpa şi de anii în care civilizaţia neptuniană începuse să decadă. Pentru aceasta era de ajuns să plece din nou înapoi, atunci când primele ştiri privitoare la „îmbolnăvirea” cerului porniseră să circule dar nu alarmau încă pe nimeni. Le rămânea astfel de retrăit mereu epoca de maximă înflorire a vieţii omeneşti.

Unde mai punem la socoteală că evitau astfel să se regăsească în situaţia penibilă de a nu-şi respecta cuvântul dat şi a fi iar absenţi din convoiul pornit înspre extremitatea galaxiei.

„Cei cincizeci de mii” avuseseră o purtare condamnabilă, dar, oricâte scăderi dovedise simţul lor moral, nu cred că le-ar fi venit uşor să repete necontenit actul trădării.

Durata foarte mare cât ţinea viaţa „ultimilor oameni” (cam 250.000 de ani pământeni şi 1570 neptunieni, după Stapledon) îngăduia reculul care să lase vremurile tulburi din urmă în afara existenţei viitoare a fugarilor, fără să o scurteze prea mult. Şi ce importanţă mai avea o eventuală reducere când ei se aranjaseră să devină nemuritori?

Colegul meu, doctorul în matematici David Joel, a calculat, la indicaţiile mele, intervalul de timp pe care fugarii îl parcurg şi astăzi fără încetare. Conform formulei statistice Fibonacci-Simensky, el trebuie să fie aproximativ o mie de ani neptunieni.

Viaţa nici unuia dintre membrii expediţiei nu apucă să se sfârşească în acest răstimp, iar după consumarea lui, ei o reiau de la capăt, redevenind exact inşii care fuseseră cu un mileniu înainte.

Îşi păstrau neptunienii dispăruţi memoria existenţei lor anterioare? E o întrebare care m-a chinuit lungă vreme pentru că, în funcţie de răspunsul la ea, ipoteza mea putea sau nu să fie verificată practic.

Redevenind întocmai cei dinainte cu o mie de ani, era normal ca dispăruţii în timp să uite complet ceea ce li se întâmplase când avuseseră o vârstă superioară. De unde să ştie copilul prin câte o să treacă până va creşte mare? Sau cum să bănuiască omul matur ce-l poate aştepta la bătrâneţe?

Neamintindu-şi nimic din existenţa anterioară, „cei cincizeci de mii” o vor repeta aidoma, căci fiecare act al lor va cunoaşte determinări identice. Era consecinţa inevitabilă a unei astfel de presupuneri: cine a alunecat pe gheaţă şi s-a ales cu o fractură a braţului, să zicem, va

suferi acelaşi accident exact în împrejurările respective. Îndrăgostiţii se vor regăsi în situaţia care i-a apropiat şi le-a trezit sentimentul reciproc de atracţie. Nimeni nu va evita să repete un act prostesc făcut odată, chiar dacă l-a regretat apoi toată viaţa. Aceleaşi raţiuni vor interveni ca hotărârea greşită să fie luată din nou, în ignorarea urmărilor ei. Cine comisese un păcat era sortit să-l săvârşească etern.

Trecutul se păstra mereu absolut egal cu sine, aşa cum ne spune Stapledon că era convingerea „ultimilor oameni”.

„Cele zece triburi” se sustrăgeau în acest caz oricărei tentative de a le surprinde prezenţa, ca o apă sorbită de nisipuri, ele dispăreau, ascunse pe veci, sub faţa neschimbată a unui timp împietrit.

Era o concluzie care mă aducea la disperare, cu atât, mai mult cu cât îmi interzicea definitiv să dovedesc experimental temeinicia tezei mele, chiar dacă găsisem destule mărturii foarte elocvente în sprijinul ei.

Printre înregistrările provenite de pe Neptun există un curios dialog filosofic, care datează din anii precedenţi migraţiei şi e intitulat: *„Peri tou aionos”* (Despre eternitate). Două personaje, Mnemnos şi Cliton, discută problema nemuririi, e citat numele unui filosof vechi, Nietzsche, şi enunţată teoria lui, „eternei reîntoarceri”. Discuţia mi se pare simptomatică, mai ales acolo unde unul dintre parteneri argumentează de ce o viaţă veşnică obţinută cu preţul repetiţiei nesfârşite ar fi inacceptabilă. „A şti că, oricât te-ai zbate, revii invariabil la acelaşi punct de plecare iniţial – spune Mnemnos – e dezolant şi contrazice natura umană”. Chiar atunci când ignori faptul? insistă Cliton. „Ar fi şi mai grav – îi răspunde Mnemnos. Viaţa de care nu-ţi aminteşti e ca şi netrăită!”

Sunt încredinţat că dialogul reflectă frământările neptunienilor din zilele când se agita printre ei problema căutării celui mai nimerit loc de refugiu în trecut. Şi lor, chestiunea memoriei le-a apărut din capul locului decisivă. Nu fără rost, primul din susţinătorii dialogului se numeşte

Mnemnos, adică „cel care-şi aminteşte”, iar al doilea, Cliton, o figură de om modest, mulţumit cu foarte puţin, în *Epigrammata* lui Leonidas Tarentinul.

Am descoperit printre înregistrările pomenite şi alte indicaţii că membrii ligii, neplecaţi spre Constelaţia Cassiopeea, şi-au căutat refugiu în mileniul imediat anterior momentului când civilizaţia „ultimilor oameni” a început să decadă. În acesta din urmă, memoria ajunge o adevărată obsesie pentru studiile ştiinţifice şi operele literare, cum oricine poate să-şi dea seama uşor. Eu am identificat peste câteva sute, dar s-ar putea să fi existat şi numeroase altele, dispărute. E mai mult ca sigur că interesul subit arătat memoriei se datorează „celor cincizeci de mii”, preocupaţi de problema ei. Dar cum să furnizez o dovadă a acestui lucru, dacă prin inserţia inşilor retraşi în interiorul său trecutul n-a suferit nicio modificare?

La descendenţii „ultimilor oameni” de pe sistemul *61 Cygni,* Lumumbashi descrie un mit interesant: Întemeietorului rasei lor, legendarul *Adapa,* i-a fost oferită de o zeitate *(Amphithrita)* nemurirea în schimbul memoriei. El urma să se nască din nou mereu, dar fără să-şi amintească ce trăise înainte. Era vorba însă de o păcăleală, pe care *Adapa* a ghicit-o: acceptând târgul, îi dispărea şi putinţa de a controla dacă el a fost respectat. Eroul preferă de aceea să rămână muritor şi pleacă din palatul *Amphithritei,* situat în fundul Oceanului. Să notăm că numele zeităţii e al soţiei lui *Poseidon* sau *Neptun,* deci ispita ar fi fost de a nu părăsi planeta.

O variantă a mitului, Lumumbashi a identificat-o şi în altă parte a sistemului *61 Cygni.* Acolo, acelaşi *Adapa,* ajuns bătrân, nu vrea să-şi urmeze fiii într-o călătorie cu luntrea către izvorul fluviului *Sambation,* căruia oricine îi suie cursul întinereşte. Eroul motivează refuzul prin teama de a nu uita astfel tot ce viaţa l-a învăţat până atunci. E iarăşi foarte ciudat că fluviul mitic *Sambation,* pe care-l pomenesc Josephus Flavius şi Pliniu a fost întotdeauna legat de legenda „celor zece triburi pierdute”.

Pe *61 Cygni* există un joc de copii, constând în mersul cu spatele. Cel care, legat la ochi, face astfel o şută de paşi înapoi, e întrebat cum îl cheamă, cine sunt părinţii săi, unde stă ş.a.m.d. Jocul reproduce – arată. Sakeisso – un ritual degradat şi la originea lui putem recunoaşte lesne scenariul mitului memoriei pierdute, printr-o regresiune în timp.

Toate acestea ca şi dialogul *Peri tou aionos* sunt, după mine, ecoul discuţiilor aprinse şi nesfârşite între membrii ligii. Nici nu cred că au fost atât de secrete încât să rămână cu totul străine neptunienilor neplecaţi nicăieri. Germenii trimişi, de ei în spaţiu trebuie să fi păstrat o îndepărtată amintire a uneia dintre obsesiile lor principale, lungă vreme.

Pentru mine, existenţa acestor mituri constituia o dovadă serioasă că supoziţiile mele erau juste. Dar se găsesc încă destule spirite pedante care să nu considere faptul o mărturie suficientă pentru disciplina noastră, unde e nevoie de cât mai multă exactitate.

M-am gândit, deci, şi la o experienţă edificatoare: să îndrept *cronoscopul* către nişte momente pe care alţi cercetători ai aceleiaşi probleme le-au examinat cu milioane de ani în urmă. Orice modificare de imagine ar fi demonstrat fără dubiu că „triburile pierdute” se află acolo şi retrăiesc mereu apogeul civilizaţiei neptuniene. Dar atâta vreme cât totul rămânea întocmai aşa cum fusese odată, repetiţia existenţei nu mai era discernabilă în niciun chip. Revenirea cuiva de nesfârşite ori în aceeaşi epocă ar echivala cu reimprimarea neîncetată a unei litere pe pagina care o conţine şi exact la locul unde se găseşte.

Cronoscopul oferă imagini însufleţite din trecut, nu ne dă însă şi putinţa să distingem dacă trăsăturile unora dintre figurile care le alcătuiesc sunt mai proaspete ca altele. Experienţa imaginată de mine era, în acest caz, inutilă.

Şi fără a pleca înapoi în timp şi a relua de la capăt mereu o viaţă identică, „dispăruţii” s-ar fi aflat acolo unde i-am descoperi graţie *cronoscopului,* pentru simplul motiv

că trăiseră atunci oricum momentul respectiv. Şi cât timp totul rămânea neschimbat, a-ţi relua, fără să ştii, de nesfârşite ori existenţa, era absolut la fel cu a o străbate o singură dată.

Mi-am dat seama că Mnemnos avea perfectă dreptate. Practic şi restul oamenilor, fără a participa la fuga în trecut, trăgeau foloasele ei. Reîntorcându-se mereu în mileniul fericit al civilizaţiei neptuniene, „cei cincizeci de mii” aveau să-şi întâlnească de fiecare dată contemporanii, chiar dacă soarta lor era să piară între timp sau mai târziu.

Aşa căpătau sens şi pasajele obscure din Stapledon, unde se relatează cum neptunienii comunicau cu trecutul prin intermediul *eternităţii* înţeleasă ca o dimensiune proprie tuturor evenimentelor petrecute odată. Înainte, înclinam să cred că pământeanul căruia îi fusese dictată faimoasa cronică n-a priceput bine despre ce era vorba, aşa cum se temea veritabilul autor, unul dintre „ultimii oameni”. Acuma, acele fraze enigmatice îmi deveneau clare. Într-adevăr, dacă se păstrează la fel, trecutul îşi repetă veşnic desfăşurarea pentru cine încearcă să-l retrăiască, oricând. E însuşi principiul care ne îngăduie să folosim cronoscopul ca pe un instrument de control în cercetarea ştiinţifică modernă a istoriei.

Chiar dacă mă lăsa pradă celei mai negre descurajări, eram silit să accept o astfel de concluzie imperioasă.

* * *

Şi totuşi... Mă ocupasem de şaptesprezece ani cu istoria „ultimilor oameni” şi ajunsesem să-i cunosc destul ca să cred că nu prevăzuseră ce-i aştepta şi se lăsaseră prinşi, fără să-şi dea seama, într-o asemenea capcană vicleană a timpului. Neptunienii aveau o minte foarte ascuţită şi obişnuită cu speculaţia intelectuală, iar simţul lor moral era, cum ştim, extrem de dezvoltat. Acceptaseră ei să apară drept „trădători” pentru a fugi într-un timp

unde se aflau clin capul locului şi ar fi rămas oricum pentru vecie? Era absurd.

Am reluat raţionamentele mele de nenumărate ori, cu o încăpăţânare aproape maniacală, îi însoţeam mental, în rotirea lor neîncetată, pe neptunienii dispăruţi, încercând să le smulg secretul acestui act săvârşit fără rost.

Sigur, nu mureau niciodată, ca restul oamenilor care piereau, e adevărat, dar reveneau şi ei în alt ciclu al desfăşurării timpului identic. Erau, înţelegem, cruţaţi de clipa sfârşitului. Dar; pentru „ultimii oameni" care trăiau atât de mult, ea nu mai însemna ceva înspăimântător, ci echivala cu o uşurare a însăşi materiei vii obosite. Şi pe urmă, uitarea completă a existenţei duse anterior nu era tot o moarte? Avantajul părea insignifiant faţă de preţul plătit.

Urmărind aşa întruna cercul infernal la care-şi osândiseră „cei cincizeci de mii" existenţa, mi s-a făcut deodată lumină în minte: *uitarea completă a existenţelor anterioare nu putea dura la nesfârşit!*

Neptunienii mizaseră pe faptul că până şi materia neînsufleţită îşi aduce aminte de ceva care i se întâmplă necontenit. În alcătuirea intimă a unui corp, eforturile identice lasă urme, chiar dacă elasticitatea îl face să-şi revină la starea iniţială. Aşa se rup axele maşinilor după ce au suferit milioane de rotaţii şi o formulă arată când şi cel mai nobil oţel cedează sub efectul „oboselii".

Era cu neputinţă – au raţionat neptunienii fugari în timp – ca o memorie a fiinţei să nu ia naştere prin atâtea repetiţii. La un moment dat, ceva din existenţele trecute trebuia să le apară în conştiinţă. Fragmentar, aburit, incert, dar dând oricum o senzaţie de *deja vécu.*

Cât se petrecea întoarcerea, ei străbăteau de-a-ndărătelea, cu o viteză ameţitoare, toate clipele trăite până atunci. Momentul revenirii la punctul iniţial păstra două legături memoriale foarte apropiate: una care ducea spre trecutul propriu-zis, adică cineva, trezindu-se iar adolescent, să presupunem, avea amintiri proaspete încă din copilărie; altă legătură îl conducea însă către vârsta la

care ajunsese înainte de a face drumul îndărăt, momentele precedente ei fiindu-i mai viu întipărite în minte. Viitorul îndepărtat devenea tot un trecut recent.

Treptat „cei cincizeci de mii” aveau să-şi câştige facultatea recunoaşterii şi pe urmă chiar memoria evenimentelor „trăite” încă o dată. Era vorba însă de o însuşire bizară. Ea îi făcea să-şi amintească deopotrivă foarte bine lucruri întâmplate cu puţin înainte sau oare se vor petrece abia după multă vreme. Mi-i imaginez vorbind şi utilizând adesea construcţii gramaticale bizare. Puteau spune, de pildă: „Înotul era sportul favorit al nepotului meu cel mai mic care nu s-a născut încă”. Sau: „Când tu ai murit, mamă, eu voi fi fost plecat într-o călătorie de studii”. Din cauza acestei facultăiţi curioase, prin care evenimentele viitorului îndepărtat aparţineau memoriei lor, neptunienii refugiaţi în timp făceau literatură de anticipaţie fără să vrea, povestindu-şi pur şi simplu amintirile.

Lungă vreme, ei n-au ştiut cu adevărat că retrăiesc o singură existenţă de nenumărate ori. Acelui *deja vécu* îi dădeau, probabil, o veche explicaţie psihologică, de oboseală psihică, atunci când le tulbura conştiinţa. Chiar dacă li se întâmpla să ia, sub influenţa ciudatei senzaţii şi alte hotărâri decât luaseră în existenţa anterioară, ele nu aveau puterea să schimbe trecutul. Puţine, rare, izolate, efectele lor sfârşeau prin a se stinge treptat în înlănţuirea inflexibilă a actelor repetate.

Când memoria viitorului a început efectiv să le apară, aşa cum sunt convins că scontaseră refugiaţii în timp, şi ducerea până la capăt a planului lor cutezător a fost cu putinţă: amintindu-şi ce-o să facă, ei erau în măsură să decidă şi altceva. Nu le-a venit uşor, îmi închipui, pentru că şi îndemnul de a proceda diferit, nu era exclus să fi fost suspectat la rândul său tocmai ca o reacţie destinată a provoca repetiţia actului săvârşit anterior.

Primele tendinţe de modificare a comportamentului vechi au izvorât firesc din dorinţa evitării unor întâmplări cu consecinţe neplăcute. Cineva, de exemplu, îşi amintea

că stârnise o gravă neînţelegere familială, lipsind odată de acasă, când prezenţa sa era dorită mai mult ca oricând. Lua, prin urmare, hotărârea să nu se mai ducă unde avea intenţia. Dar putea să-i vină în gând că şi atunci a renunţat la primul imbold, din acelaşi motiv şi, neplecând, repetă de fapt actul anterior. Unii au rupt însă cercul acesta vicios, dând pur şi simplu crezare memoriei, orâcâte dubii asupra exactităţii ei le-ar fi trezit speculaţia intelectuală…

Multe acte contrarii celor săvârşite înainte au fost efectuate dintr-o firească dorinţă de schimbare. Ideea de a trăi încă o dată la fel e dezolantă, mai ales când ai conştiinţa faptului. Unii poate doreau să se afle iar în anumite momente fericite, dar să ducă o întreagă existenţă identică, nu cred să fi avut chef nimeni. Chiar şi cele mai delicioase momente ale vieţii, sfârşesc prin a deveni insuportabile, dacă se repetă la nesfârşit.

Cu un cuvânt, faptele din trecut au început să fie modificate sistematic, pe o scară largă, de refugiaţii în anii când civilizaţia „ultimilor oameni” îşi atinsese apogeul. Erau cincizeci de mii şi nu mai repeta niciunul ceea ce făcuse înainte. Intervenţiile lor au introdus nenumărate modificări de comportare şi în rândul multor inşi care întreţineau relaţii cu ei. Curând trecutul şi-a schimbat în întregime înfăţişarea, ajungând să fie alcătuit din evenimente complet diferite de cele anterioare. Şi continua să capete altă fizionomie în ciclul următor, deoarece varietatea comportărilor umane era imprevizibilă, iar numărul de efecte rezultate din combinarea lor practic infinit.

Dispăruţii îşi realizaseră astfel planul lor genial. Izbuteau să trăiască într-un timp ideal, care-i aducea invariabil la acelaşi punct de pornire, dar le oferea mereu o nouă existenţă. Transformaseră o porţiune din trecut în *eternitate* şi, mai mult, o înzestraseră cu viitor. Sau, dacă vrem să privim altfel lucrurile, pliaseră literalmente timpul; printr-o rabatere asupra lui însuşi, oprindu-i cursul spre cataclism, pe o fâşie în care se aflau ei şi silindu-l să-şi desfăşoare mişcarea necurmată aşa cum le convenea lor.

Putea exista vreo soluţie mai fericită? Şi era oare imaginabilă o formă de existenţă eternă care să o întreacă în perfecţiune pe aceasta?

* * *

Dacă nu greşeam în supoziţiile mele, şi experienţa cu *cronoscopul* avea şanse de reuşită.

Am însufleţit prin urmare trei momente din mileniul în care s-ar găsi, după opinia mea, „dispăruţii”, toate examinate şi de alţi cercetători, cu mulţi ani înainte. Alegerea a avut în vedere ca observaţiile să fi fost efectuate la mari intervale de timp. Astfel, între prima şi a doua trecuseră două milioane de secole. A treia avusese loc cu tot atâta timp în urmă.

Rezultatele, consemnate în casetele de înregistrare BZ6LY din seria 11280, sub numerele 649323, 649324 şi 649325 mi-au confirmat în două cazuri ipoteza: scenele pe care le însufleţiseră Rolf Krumsieck (o conferinţă consultativă, pe cale telepatică în vederea abrogării unui obicei) şi Dorotheea Wilms (o ceremonie funebră, destinată a deplânge moartea marelui astronom Oguz Akalin) nu mai semănau deloc, la mine, cu cele surprinse de ei. Diferenţa izbitoare între înregistrările lor şi ale mele o arată limpede: conferinţa consultativă s-a amânat din cauza numărului mare (aproape cincizeci de mii) al persoanelor care au refuzat contactul telepatic, situaţie nemaisurvenită niciodată până atunci.

În locul ceremoniei funebre, *cronoscopul* mi-a oferit spre contemplare un banchet. Era sărbătorit fostul defunct, scăpat ca prin minune de accidentul care era să-l coste viaţa, dacă nu asculta sfatul să renunţe la o proiectată călătorie pe Jupiter. Savantul tocmai ridica paharul în cinstea prietenului înzestrat cu o asemenea „formidabilă clarviziune, dovedită şi în alte împrejurări”.

Al treilea moment adus în *cronoscop* a rămas identic cu cel surprins înainte de Jan Danetzki; oferea prilejul de urmărit cum se ajungea pe pasarela piloanelor uriaşe care

populau planeta Neptun şi serveau drept observatoare astronomice. Vedeam exact aceiaşi vizitatori, repetând întocmai gesturile şi cuvintele înregistrate în urmă cu două milioane de secole.

Unele întâmplări din trecut puteau să se păstreze, bineînţeles, neschimbate, dacă tulburările suferite de el nu le afectaseră. Dar coincidenţa absolută în atâtea detalii era foarte puţin probabilă şi mă contraria.

Am folosit încă două şedinţe de observaţie cu *cronoscopul,* ca să încerc a-mi lămuri misterul acestei inexplicabile potriveli. Ideea care m-a condus de astă dată a fost să însufleţesc nişte documente importante pentru supoziţia mea, chiar dacă ele nu mai fuseseră reanimate altă dată. Am introdus, deci, în *cronoscop* dialogul *Peri tou aionos.*

Efectul a fost cât se poate de relevant. Autorul, un neptunian în vârstă, surâdea tot timpul, scriind replicile lui Mnemnos şi era evident pentru oricine că îl amuza copios suficienţa senină a personajului său. În text au apărut adăugiri cu accente ironice: Cliton aduce vorba de credinţa naivă a „primilor oameni” în metempsihoză şi-l întreabă pe Mnemnos dacă e adevărată legenda după care Pitagora îşi amintea vieţile sale trecute.

Cum am bănuit, autorul dialogului era unul dintre refugiaţii în timp, ros de îndoieli cu privire la şansele planului lor, acum avea dovada reuşitei şi-şi bătea joc de vechile sale temeri.

A doua experienţă m-a lăsat din nou într-o stare de totală stupefacţie. Era vorba de pierderea gravă pe care o suferiseră neptunienii când unul din pilonii lor se prăbuşise omorând numeroase persoane şi îngropând sub dărâmături o vastă pinacotecă adăpostită în interiorul lui.

O înregistrare adusă de fugarii ajunşi pe sistemul Şedir şi realizată chiar la faţa locului relatează faptul. Fusese cel mai groaznic accident survenit pe Neptun şi lăsase o impresie puternică asupra locuitorilor planetei. Nu încăpea nicio îndoială că, într-o variantă modificată a trecutului, nenorocirea ar fi fost împiedicată de oricine şi-o

amintea. În *cronoscop* însă ea se petrecea, cu toate efectele dezastruoase pe care înregistrarea le consemnase. Eventuala explicaţie că încercarea de oprire a prăbuşirii pilonului n-a reuşit putea fi, la rigoare, luată în consideraţie. Dar numai cu preţul forţării adevărului, de vreme ce ştiam foarte bine cât îl preocupa pe fiecare neptunian soarta celorlalţi semeni ai săi. Tocmai pentru că fuseseră nevoiţi să se comporte contrar firii lor, refugiaţii în trecut n-ar fi pierdut prilejul să-şi răscumpere vina.

Ceea ce constatasem prin *cronoscop* mă deruta complet. Trei dintre observaţiile mele îmi confirmau integral presupunerile, alte două le infirmau categoric. O explicaţie cuprinzătoare a rezultatelor experienţei trebuie totuşi să existe şi n-am pierdut speranţa să o găsesc.

Un an întreg, gândul meu a fost numai la aceasta. Mă surprindeam blestemând „triburile pierdute", după ce-mi recitisem pentru a nu ştiu câta oară fişele adunate şi revăzusem înregistrările pe care le făcusem la *cronoscop.* Până şi în somn, oamenii cu „memoria viitorului" se ţineau de mine, îi visam, aş fi fost în stare să scot din paradoxurile vieţii lor câteva romane ştiinţifico-fantastice.

Cred că de aici mi-a şi venit explicaţia neconcordanţelor ciudate ale observaţiilor mele. Era simplă, ca şi aceea care m-a făcut să înţeleg cum lua naştere amintirea evenimentelor trăite şi altă dată: *„Memoria viitorului" se stingea, ca să dispară în întregime, după ce repetarea existenţelor încetase de lungă vreme.* Variantele mereu diferite, pe care le căpăta trecutul suferind nenumărate modificări, anulau veracitatea acelui *deja vécu.* Lucrurile nu se mai întâmplau aşa cum „dispăruţii" îşi aminteau că le trăiseră cândva. După foarte multe reluări ale existenţei de la capăt, dar cu o altă desfăşurare, „memoria viitorului" se ştergea iarăşi complet din mintea lor, nemaicorespunzând practic nici unui eveniment care survenea în mod real. Neprevăzutul era restabilit în întregime. „Cele zece triburi" îşi recăpătau virginitatea amintirii şi se regăseau astfel în situaţia când începuse expediţia lor.

Cum porneau iarăşi de la condiţii iniţiale identice şi nu aveau niciun motiv să se opună determinărilor pe care le sufereau, săvârşeau din nou toate actele făcute înainte. Ciclul existenţelor repetate reîncepea, ca să dureze o vreme îndelungată.

De aceea îmi apăruseră în cronoscop trei momente cu totul deosebite şi două aidoma. Ele se înşirau, băgam de seamă acum, într-o alternanţă perfectă: *diferite, identice, diferite, identice, diferite.*

Fiindcă, de asemenea era evident, după un răstimp „memoria viitorului" revenea ca să piară din nou şi aşa până la nesfârşit.

Cu un număr mai mare de observaţii am putea măsura chiar durata ciclurilor şi stabili cât ţin unele şi celelalte. Din păcate, aprobările de folosire a *cronoscopului* se obţin foarte greu şi prevăd doar câteva înregistrări scurte. Permisiunea de a efectua cinci observaţii a fost o adevărată favoare şi nu vreau să închei fără a mulţumi încă o dată forurilor care mi-au acordat-o.

M-am grăbit însă scriind că cele zece triburi găsiseră o soluţie genială spre a scăpa din incendiul sistemului solar. Îmi pun întrebarea astăzi, după ce o cunosc: a fost oare ea chiar atât de fericită? Mă tem că „dispăruţii" nu prevăzuseră tot ce urma să li se întâmple, adică revenirile inevitabile la ciclul care-i obliga să-şi reia existenţa iniţială, după un număr de vieţi diferite. Oricum, soarta lor e de neinvidiat. Cu sau fără voie, „cele zece triburi" s-au condamnat să treacă perpetuu din paradis în infern. Căci dacă parcurg infinite existenţe neasemănătoare între ele, preţul unui asemenea privilegiu zeiesc e calvarul lui Sisif, trăit de tot atâtea ori.

PREA MULTĂ MINTE STRICĂ

Când află cu ce sumă fusese impus pe venit, rămase întâi stupefiat. Apoi începu să fiarbă: nu se poate, ei câştigase în anul trecut mult mai puţin ca altă dată, ultimul

lui roman se vânduse prost, dobitocii ăia de critici scriseseră că-i lipseşte fantezia epică, o să vadă ei câtă are când va apărea *Jucătorul norocos,* care e aproape gata. Nicio reeditare, şi pe scenariul după *o haimana fericită* încasase nişte drepturi de autor mizerabile.

Scrisese totul în declaraţia de impunere, iar asupra banilor acelora, picaţi ca din cer, pentru povestirea humoristică, semnată cu alt nume, păstrase un secret desăvârşit; până şi faţă de nevastă-sa a avut grijă să-şi ţină gura. Şi chiar dacă maşina aflase de existenţa lor, unii spun că-ţi citeşte şi gândurile (ce tâmpenie!), nu însemnau mai nimic. Calculând şi amenda pentru omisiune, era imposibil să se ajungă la o asemenea sumă.

Trebuia să fie o greşeală. Imbecila de maşină stătuse instalată în casa lor, ca o cloşcă, trei zile, şi-o aminteşte foarte bine, cocoţată colo sus pe scrinul din dormitor, plimbând inchizitorial un ochi verde telescopic în toate părţile. Evalua fiecare lucru. Evalua pe mă-sa, uite ce clocise!

Nu a pus la socoteală, mai mult ca sigur, cât l-au costat aranjarea danturii, reparaţia instalaţiilor sanitare şi cele douăsprezece şedinţe cu medicul psihanalist.

Ceru imediat o contraexpertiză. Maşina reveni, îşi reluă locul ştiut precum şi clipitul enervant al ochiului iscoditor cu care cerceta întregul apartament. Păţit, puse la vedere, chiar pe scrin, nota de plată a dentistului, factura instalatorului, contul achitat cabinetului psihiatric.

Cât stătu maşina la ei, iarăşi numai trei zile, nu se simţi în apele lui, parcă cineva îl spiona fără întrerupere cu o privire neiertătoare care trecea prin ziduri. Avea senzaţia că nu scapă de sub observaţie nici în locurile cele mai intime.

„Uită-te, tu, uită-te, până ţi-or ieşi ochii din cap! se mângâia el, dar tot o să trebuie să corectezi socoteala neghioabă pe care ai făcut-o”.

Când contraexpertiza se termină, resimţi o secretă satisfacţie, imaginându-şi cum maşina aceea antipatică, plină de ea însăşi, va fi silită să recunoască foarte curând

că săvârşise o greşeală prostească. Bucuria îi fu însă de scurtă durată.

Primi peste puţină vreme o nouă înştiinţare. Confirma cifra anterioară, sporită cu taxa de contraexpertiza.

De enervare îi năvăli sângele în cap. Înghiţi un pumn de calmante, ca să-şi limpezească mintea, era exclus să fie aşa, oricât îşi chinuia creierul nu găsea nimic care să explice pentru ce maşina îi atribuia, pe anul trecut, nişte câştiguri fantastice.

Telefonă agentului său comercial. Acesta era măcar o maşină amabilă, răspundea cu o voce plăcută, plină de bunăvoinţă şi – se ştia – îşi întrebuinţa întotdeauna inteligenţa ca să găsească soluţia cea mai convenabilă pentru clienţii săi. Păstra un secret garantat asupra discuţiilor pe care le purta, puteai să ai într-însul încredere deplină. Era o maşină astfel concepută încât să fie oricând de partea ta, bineînţeles respectând legile, dar dând şi sfaturi cum să te strecori printre paragrafele lor, fără să le calci, dacă exista vreo cale la îndemână. Îşi reţinea, e drept, un comision frumos, în schimb, puteai să fii sigur de loialitatea recomandaţiilor sale.

Cum nu-i vedeai chipul, se obişnuise să şi-l reprezinte ca pe al unui tip rubicond, veşnic zâmbitor şi foarte serviabil. Ce mai încoace-încolo, era un auxiliar de nepreţuit; îl botezase Jó şi-i spunea aşa în semn de familiaritate.

Maşina vru să ştie până unde împinsese el sinceritatea în declaraţia de impunere. N-avu încotro şi-i mărturisi că păstrase tăcerea asupra banilor încasaţi pe povestirea humoristică, publicată sub pseudonim. Dar nu reprezentau mare lucru, o bagatelă.

Jó îi dădu dreptate, calculă instantaneu cu cât ar fi sporit suma aceasta venitul, adăugă amenda pentru nedeclararea ei şi conchise că n-avea de unde ieşi, nici aşa, cifra exorbitantă care i se reclama.

Îl mai întrebă ce obiecte de artă achiziţionase în cursul anului trecut. Nu-i dăruise cumva vreo lucrare unul

dintre amicii săi pictori sau sculptori? Calculatorul electronic al impunerilor pe venit putea să fi apreciat valoarea ei viitoare şi să o pună la socoteală.

Îl compătimi, când află că el, în loc să-şi populeze apartamentul cu obiecte de artă noi, vânduse un tablou pentru a achita tratamentul psihanalitic. Sigur, era în măsură să cunoască mai bine ca oricine cât de prost îi mersese anul trecut, dar nu credea să fi ajuns la o asemenea strâmtorare. Ar fi găsit el, Jó, o altă cale, ca să nu-şi sacrifice obiectele preţioase din casă. Există o întreprindere care oferă un tratament psihanalitic gratuit scriitorilor, dacă menţionează aparatele ei de consult şi cură în cărţile lor.

„Bine, admise ei, trebuia să-ţi fi cerut părerea, ticălosule, dar acum ce fac cu impunerea? Era nerăbdător să afle ideile maşinii, gata să ofere soluţii economicoase de rezolvare la toate problemele aduse în discuţie.

Jó reflectă câteva clipe. Apoi, cu acelaşi glas îndatoritor, îi recomandă să se adreseze justiţiei. Numai astfel va reuşi să afle ce date deţine fiscul pentru că, „vrând-nevrând, calculatorul de impuneri pe venit va trebui să le comunice maşinii însărcinate cu instruirea procesului. Vor fi nişte cheltuieli, fără îndoială, dar până la instanţă are tot timpul să consulte un avocat şi să decidă dacă-i convine să meargă mai departe.

Găsi bun sfatul lui Jó, deşi făcea să crească binişor suma pe care o avea de plătit şi-l îngrozea chiar fără vreo adăugire. Se prezentă a doua zi la Palatul de Justiţie. Fu nevoit să răspundă la un lung şir de întrebări, sub privirile mai multor ochi electronici albaştri, care se aprindeau şi se stingeau impasibili în jurul lui. Nu ascunse că încasase nişte bani pe alt nume, ca lucrurile să fie limpezi de la început, dar contestă categoric exactitatea calculelor maşinii. Avea dubii în privinţa facultăţilor ei contabile? Nu, era însă convins că sunt bazate pe supoziţii fără dovezi şi au, în consecinţă, un caracter arbitrar.

Maşina care efectua instrucţia judiciară luă legătura cu centrul de impuneri fiscale. Trecură câteva minute lungi

şi urechea lui ascultă încordată ţăcănitul a bilioane de mecanisme cuplându-se şi revenind la liniştea lor iniţială. Apoi, maşina îl întrebă cu o voce albă dacă are obiceiul să joace cărţi pe sume mari de bani. Îi veni să râdă, de unde? dar, imediat, o idee îşi făcu loc în mintea lui. Nu cumva cretina aia de maşină citise manuscrisul romanului său? Mai mult ca sigur că asta era! În *Jucătorul norocos,* el istoriseşte o partidă de poker formidabilă, la care eroul îşi curăţă toţi partenerii. Cvintă roială la damă, două culori şi un careu de aşi! O întâlnire fabuloasă! Atunci când i-a povestit-o maşinii care scormonea prin inconştientul lui, la şedinţele de psihanaliză, ea încercase să-l convingă că şi-a proiectat în episodul acesta nişte vechi frustrări sexuale: de ce cvinta roială triumfătoare era tocmai la damă? Nu ştia, dar recunoştea că relatase scena cu o plăcere grozavă şi era mândru de cum îi ieşise.

Acum se lămurea totul. Romanul îl istorisise la persoana întâia, în tradiţia literaturii picareşti, aşa cum sunt povestite *Lazarillo de Tormes, Simplicissimus* şi *Gil Blas,* pentru a face mai ataşantă figura eroului, un trişor, ceea ce iar reţinuse atenţia analistului automat, măsluirea cărţilor presupunând, după el, neapărat *o substituţie,* termen încărcat cu o puternică pulsiune erotică.

Dar nu despre asta era vorba, ci că imbecila de maşină luase textul cărţii drept o confesiune şi-i atribuise lui formidabilul pot. Ca romancier poate să se simtă măgulit, nu totuşi până acolo încât să plătească impozite pe venituri imaginare.

„Însemnările dumneavoastră – auzi vocea egală a maşinii – conţin mărturisirea că aţi câştigat în noaptea de 16 august, anul trecut, o sumă considerabilă la poker”.

Se grăbi, zâmbind înţelegător, să explice cum stăteau lucrurile; „vedeţi, eu sunt scriitor, născocesc întâmplări, istorisesc fapte care au avut loc numai aici înăuntru” şi-şi împunse cu degetul arătător fruntea. Maşina reluă însă netulburată, „din punct de vedere judiciar”...; el nu mai ascultă sfârşitul propoziţiunii fiindcă-l ghicea, îngăimă „am dreptul să apelez la concursul unui avocat?” – şi, când

maşina încuviinţă, ieşi în grabă din încăpere.

Clocotea, ce colecţie de cretini! reveni furios în sala de intrare şi căută coridorul care ducea către biroul avocaţilor. Se opri înaintea unei uşi, o deschise fără să bată şi pătrunse într-o cameră mare, cu numeroase cabine înşirate, ca nişte confesionale, pe ambele laturi ale ei. Deosebirea era doar că în interiorul lor te întâmpina o atmosferă mai puţin lugubră, un fotoliu masiv de piele şi o măsuţă joasă lângă. el. Pe aceasta, îndărătul scrumierei uriaşe, se afla o piesă cilindrică de ebonit, prevăzută cu o fantă longitudinală. Introduse într-însa legitimaţia de efectuat plăţi prin contul lui bancar şi aşteptă până când maşina-avocat primi confirmarea că i-a fost virat onorariul. Cilindrul restitui cartonaşul şi porni să se rotească încetişor, semn că era gata să preia cazul. Citi pe ecranul aprins în peretele căptuşit cu lemn din faţa sa o urare de bun venit şi un îndemn să fie cât mai concis. Căută să povestească pe scurt ce păţise şi nu termină bine, când o nouă inscripţie îl anunţă că are 2, 8% şanse să obţină o sentinţă favorabilă. Cum naiba? insistă, maşina a comis o greşeală grosolană! „Nu spuneţi asta, citi pe ecran, e programată special să citească brice însemnare a contribuabilului, chiar şi scrisorile lui intime; a descoperit astfel, până azi, venituri de peste zece ori mai mari decât au fost declarate”.

Era convins, răspunse cu o ironie amară, dar în ceea ce-l priceşte, el n-a câştigat nicio leţcaie; chiar şi un copil, ce dracu’, ştie să deosebească o recunoaştere scrisă adevărată de o istorisire închipuită, chiar dacă e relatată la persoana întâia.

„Sunteţi sigur?” – interveni maşina printr-o întrebare vădit retorică, scopul ei fiind, observa oricine, să pregătească o demonstraţie de astuţie avocăţească: dacă textul lui, afla îndată ascultând-o, nu da senzaţia unei confesiuni autentice, el e nerealizat şi iese astfel din sfera literaturii. Dar atunci abia poate fi considerat o mărturisire cu forţă de document în justiţie! Maşina a fost, deci, perfect îndreptăţită să-l introducă în calculul de impunere.

Dacă textul, dimpotrivă, aparţine literaturii şi are cu adevărat valoare artistică trebuie să lase impresia netă de confesiune sinceră, indubitabilă. Prin urmare, nu era deloc cazul ca maşina să treacă peste el.

Se ştie apoi că orice scriere literară reuşită izvorăşte dintr-o experienţă de viaţă reală, are la origine un fapt trăit. Procedura capătă astfel o motivare suplimentară.

Justiţia va înclina de altfel să-i dea maşinii cu atât mai multă dreptate cu cât „jucătorul norocos” e un ins deprins să calce frecvent legea, aşa cum rezultă din numeroase întâmplări pe care el singur le povesteşte. Infractorii, nu-i aşa? sunt prin definiţie suspecţi. Avea strict 2, 8% şanse ca maşina, care va pronunţa sentinţa, să fie dispusă a-l distinge pe el, scriitorul, de naratorul romanului *Jucătorul norocos* şi să vadă în acesta din urmă un personaj imaginar.

Ce propune atunci? Să pledeze ca parte culpabilă, aşa nu riscă să se aleagă cu o amendă serioasă şi va suporta doar plata cheltuielilor de judecată, iar dacă lasă baltă totul, iese şi mai câştigat.

Simţi cum o mânie neputincioasă îi umflă vinele de la tâmple. Se ridică din fotoliu, îşi pironi ochii asupra maşinii şi, înainte de a pleca, îi spuse rar, rostind răspicat cuvintele, unul după altul, ca şi cum asta l-ar fi răcorit: „Mama voastră şi a lui Norbert Wiener care v-a inventat!”

* * *

Ei cerură aprobarea să se căsătorească, o săptămână după ce el venise la policlinică pentru nişte neromantice dureri stomacale. Fusese un adevărat *coup de foudre;* amândoi aveau sentimentul că-şi găsiseră perechea ideală. Erau de aceea foarte grăbiţi. Ea îi comunicase mamei sale că nu se va mărita niciodată cu altul. El trimisese pur şi simplu o telegramă părinţilor săi, anunţându-le data căsătoriei

O fixaseră foarte aproape, ca să poată pleca imediat în insulele Fidji, unde ea urma să efectueze stagiul medical

şi aveau astfel prilejul să-şi petreacă luna de miere sub Tropicul Capricornului.

Maşina care elibera certificatele pentru oficierea căsătoriilor înregistră actele prezentate de ei şi adunate într-o mare viteză. Reclamă în plus o serie de informaţii şi el i le servi conştiincios, manipulând claviatura ordinatorului cu multă dexteritate, fiindcă lucra la o staţiune de observaţii maritime şi avea obişnuinţa unor asemenea operaţiuni.

Îi amuză interesul maşinii pentru părinţii, bunicii, unchii, mătuşile, fraţii şi surorile lor şi ea spuse râzând: Te pomeneşti că ne întocmeşte şi arborele genealogic!”

Plecară să facă o plimbare, cât timp creierul electronic avea să rumege datele înghiţite; era foarte frumos afară, iar ei se simţeau fericiţi.

Cu emoţie copilărească aşteptară la întoarcere primirea certificatului care trebuia să răsară într-un fel de cartotecă aranjată pe litere. Li se păru curios că hârtia lor nu semăna cu celelalte, era de o culoare diferită, galbenă. O luară şi citiră uluiţi: *NEPERMIS.*

„Asta-i bună!”, exclamă el, mototolind hârtia şi azvârlind-o pe jos; apoi începu să repete flegmatic operaţiile, fără să scoată vreun cuvânt. Ea îi urmărea mecanic gesturile, neîndrăznind să-l întrebe ceva.

Ieşiră îngânduraţi şi, abia după o bucată de vreme, el rupse tăcerea, căutând să o liniştească şi asigurând-o că erori de acestea mai surveneau câteodată, dar nu exista. niciun motiv ca ea să-şi facă sânge rău pentru atâta lucru. Mergeau alături şi tot entuziasmul lor dinainte se topise. Ea îl luă de braţ cu o accentuată tandreţe, gestul însă căpătă o expresie stângace, având parcă aerul unei consolări întârziate. El începu să vorbească despre cum se ajunge prin Suva la Varua, insula unde aveau să-şi stabilească locul de reşedinţă. Ea îl asculta distrată, neizbutind să alunge o presimţire proastă care-i stăruia în suflet.

Când intrară din nou în oficiul unde maşina elibera certificatele de căsătorie, hârtia galbenă îi aştepta la locul

ştiut.

Ea o zări de cum trecură pragul şi o gheară îi încleştă inima. El observă culoarea formularului, la rândul său, şi spuse: „E nebună maşina asta!”. Luară hârtia care le confirmă ceea ce se aşteptau să găsească scris în ea şi rămaseră o vreme împietriţi, neştiind ce să mai facă.

Ea izbucni în plâns. El o scoase din sală, ţinând-o strâns după umeri şi îndrugându-i tot felul de vorbe mângâietoare. Repeta, ajutând-o să-şi şteargă lacrimile, că vor pleca oricum la Varua şi hodoroaga aia va rămâne aici să decidă ce e şi nu permis pentru cine are să stea, să o asculte. Ea dădea din cap fără convingere, cuprinsă de o mare sfârşeală. Voia să ajungă acasă, altceva nimic, să se trântească pe patul ei, să-şi înfunde capul în pernă şi să plângă în hohote, până o vor ustura ochii.

A doua zi el o sună la telefon dis de dimineaţă, ca să-i spună că are un amic care se ocupă cu programarea maşinilor. Dânsul va lămuri sigur încurcătura şi vor obţine, poate chiar mâine, certificatul. S-a înţeles cu el să-i facă o vizită pe la ora zece, ar fi bine să meargă împreună. Ea acceptă, deşi nu împărtăşea optimismul lui. Intră, prin urmare, în biroul inginerului cibernetician cu o teamă secretă, ca şi cum ar fi fost vorba de cabinetul unui medic, unde o aştepta cine ştie ce diagnostic fatal.

Bărbatul căruia îi istorisiră necazul lor era o namilă de om. Avea însă o faţă infantilă, zglobie, îşi ridica mereu ochelarii mari pe frunte şi îşi plimba curios către ei ochii foarte negri, zâmbitori.

Voi să ştie ce informaţii ceruse maşina. El şi le aminti exact şi ea îi admiră memoria, pentru că nu trebui să-l ajute decât cu numele unor rude îndepărtate. Ciberneticianul notă totul într-un carnet, peste care aruncă la sfârşit o privire gânditoare.

Apoi, după câteva clipe, îşi săltă iar ochelarii şi, cu o mină încurcată, parcă cerând scuze, începu să le explice de ce se întâmplă ca maşinile să mai şi greşească din când în când. Pot să nu aibă câteodată destul discernământ şi să ia un nume propriu drept comun, Friedrich, de pildă. E o

boală ereditară cunoscută. Produce tulburări în coordonarea mişcărilor sau, ceea ce se cheamă pentru specialişti, sindromul Friedrich. Pe o mătuşă a ei, din partea mamei, o chema într-adevăr aşa. Uneori despart în mod bizar numele persoanelor şi citesc tot felul de trăsnăi sau fac ligamente imprevizibile, le-ar da câteva exemple, dar nu-i vine acum în minte niciunul, e lipsit de orice talent la calambururi, ţinu să le comunice zâmbind resemnat şi ridicând braţele a dezarmare. Probabilitatea ca maşina care-i refuzase pe ei să săvârşească asemenea erori e mai mare, fiindcă operează cu foarte multe nume proprii. Vreo două-trei nici nu se întâlnesc prea des, băga de seamă şi, recurgând la un creion gros, roşu, încercui câteva pe carnet, silabisindu-le: „Hei-sik, Mora-i-di, Tri-hub”.

„Poate să fie ceva chiar mai complicat”, adăugă după 0 scurtă pauză, înclinând puţin capul şi examinând dintr-o parte fila bloc-notesului. Cum să-i facă să înţeleagă? În basme, îşi aduc aminte şi ei, de multe ori se reunesc două bucăţi care se potrivesc perfect şi alcătuiesc laolaltă o monedă ruptă. Faptul constituie o dovadă izbitoare şi schimbă instantaneu soarta eroilor, din temelii. E posibil ca şi în cazul lor să fie vorba de aşa ceva, dar cu efect contrar, să indice o primejdie. Nu, nu avea în vedere codul genetic, maşinile nu sunt încă în stare să-l descifreze şi să ţină seama de el, deşi vor ajunge foarte curând să facă şi aceasta. Se gândeşte la alţi factori. Care? I-ar fi greu să spună, pentru că nimeni nu reuşeşte să cuprindă deodată cu mintea câte ipoteze ia în consideraţie simultan maşina. Prevederile ei întrec de departe toate deducţiile noastre. Cine să întrezărească măcar ce-i poate trece acesteia prin cap? El are însă acces la unul dintre terminalele maşinii şi va sta de vorbă cu ea, chiar în faţa lor, dacă sunt de acord.

Omul se arăta dornic să-i ajute şi de aceea acceptară imediat, deşi pe dânsa propunerea o îngrozea, fără să ştie de ce.

Ciberneticianul căută într-un catastif voluminos, se întoarse apoi către ei şi le spuse: „O cheamă Laura. Noi le punem maşinilor nume omeneşti. Asta creează o ambianţă

mai firească pentru purtarea unei Conversaţii”. Apăsă pe nişte clape, obţinu legătura dorită şi-l auziră vorbind cu maşina, întrebând-o dacă ea, Laura, are amabilitatea să-i dea câteva lămuriri. O voce puţin foanfă se declară gata să răspundă la tot ce e în măsură să ştie.

Ciberneticianul îi comunică numele lor şi dori să afle dacă-şi aminteşte de ele. Maşina le reţinuse. Fură pe urmă martorii următorului dialog:

— Persoanele de care te interesezi au cerut ieri aprobarea să se căsătorească.

— Da, tocmai asta voiam să ştiu, de ce le-ai refuzat-o?

— Nu e permis.

— Cum asta?

— Tatăl ei e un biolog celebru pentru realizările sale în materie de inginerie genetică. Procedeul cel mai eficace prin care Methylophilus methylotropus poate fi produs pe cale industrială îi poartă numele. E o bacterie mâncătoare de petrol şi fabricantă de proteine. Bătrânul a brevetat şi o metodă extrem de avantajoasă pentru obţinerea butandiolului cu ajutorul unui bacii. E o cale de a ajunge la carburanţi foarte ieftini care să înlocuiască benzina. Va izbuti să-i fabrice curând, după toate probabilităţile, fără aproape nicio cheltuială.

— Şi?

— El e ihtiolog. Studiază de mai mulţi ani un peşte care-şi depune icrele pe fundul oceanului, numai în nişte regiunr anume şi ocoleşte altele, deşi trebuie să străbată pentru aceasta distanţe uriaşe. Dacă omul nostru se căsătoreşte, va avea gata, până ajunge fiul lui major, atlasul complet al zonelor preferate şi ocolite de specia respectivă, toate indicate foarte precis.

— Bine, dar nu văd legătura!

— Peştii aceia înregistrează mişcările seismice submarine şi evită locurile unde ele se manifestă. Acolo există, de fapt, pungi petrolifere, iar atlasul lui, conţinând poziţia lor exactă, are să valoreze o avere. Pe deasupra, bunicul său dinspre partea mamei a fost chimist şi s-a ocupat toată viaţa de polyamidele aromatice. A descoperit

o mulţime de compuşi ai lor şi nimeni n-a ştiut vreodată la ce-ar folosi.

— Atunci?

— Un văr al lui a construit din ele nişte membrane care permit desalinizarea apei cu o aparatură foarte simplă şi uşor realizabilă. Îţi dai seama ce înseamnă asta?

— Da, dar e norocul vărului!

— Drepturile asupra întrebuinţării procedeului vor reveni urmaşului celor doi cunoscuţi ai tăi, dacă se căsătoresc. Vărul e celibatar, are peste şaizeci de ani şi alt moştenitor nu va exista la moartea lui. Brevetele bunicului după mamă vor trece asupra aceluiaşi descendent, precum şi toate procentele care au să fie plătite pentru orice extracţie de petrol efectuată pe baza hărţilor din atlasul tatălui său.

— Încep să înţeleg. De unde ştii însă că nu se vor naşte mai mulţi copii?

— Probabilitatea ca persoanele de care vorbim să aibă un singur moştenitor e foarte mare. Prolificitatea în familiile lor a fost mereu extrem de scăzută.

— Să zicem. Totuşi, chiar aşa stând lucrurile, li se poate interzice oare căsătoria, numai pentru atâta?

— Pentru atâta nu, dar există şi altele.

— Vrei să fii mai precisă, te rog?

— Am să mă străduiesc: un unchi al lui, pe linie paternă, se numără printre cei mai vestiţi colecţionari de artă. E solicitat mereu să împrumute diferitelor galerii pânze de Renoir, Van Gogh şi Soutine. Colecţia va ajunge şi ea în posesia urmaşului prietenilor dumitale.

— Unchiul are un fiu.

— Ştiu, dar în cel mult zece ani el nu va mai fi în viaţă.

— Ce te îndreptăţeşte să crezi asta?

— Tânărul se dă în vânt după sporturile periculoase, participă la curse de automobil cu foarte dese accidente mortale. Era să fie carbonizat până acum de două ori şi a scăpat ca prin minune ultima dată.

— Poate că unchiul îşi va dărui colecţia statului.

— Exclus! A avut un conflict serios cu autorităţile, a fost anchetat de câteva ori asupra provenienţei miniaturilor sale persane, care se bănuie că ar fi aparţinut unui tezaur devalizat. Pe deasupra, nu crede că arta e destinată celor mulţi, ci numai preţuitorilor ei veritabili. Şi-a exprimat această convingere într-un interviu, când a avut neplăcerile pe care le-am amintit.

— Şi ce e rău în faptul că urmaşul prezumtiv al prietenilor mei se va alege cu o colecţie faimoasă de artă?

— Vor intra prea multe bunuri în posesia unui singur om. Nu uita câtă greutate va avea cuvântul lui în industria alimentară, automobilistică şi petroliferă. După calculele mele există destule şanse ca să dispună şi de o frumoasă sumă lichidă.

— De unde?

— Sora tatălui ei a lăsat un testament bizar. Din banii care i-au rămas, după ce a tocat o avere imensă, pentru că fusese o jucătoare pasionată la curse, mătuşa cere să se cumpere lunar zece lozuri de loterie, cu câştiguri puţine dar foarte mari, până când fiul primei căsătorite dintre nepoatele sale va împlini optsprezece ani. Atunci tânărul să primească suma finală rezultată.

— Şi a ieşit vreun loz câştigător?

— Nu, dar şansele să iasă cresc considerabil cu fiecare lună şi mai sunt încă cel puţin de 18X12 prilejuri.

— Laura, fii rezonabilă, există şi varianta ca lozurile să rămână tot timpul necâştigătoare.

— De acord, însă probabilitatea cealaltă atinge un procent apreciabil.

— Uiţi că amicii mei ar putea să aibă o fată? Sau soarta să nu le dăruie niciun urmaş? Tu singură spuneai că în familia lor prolificitatea a fost mereu foarte scăzută.

— Nu uit. Trebuie să mă asigur însă de toate riscurile. Nu e permis ca procentul de admisibilitate în această materie, câte bunuri pot intra în posesia unei singure persoane, să fie depăşit, iar la dânşii e cu mult întrecut.

— Am priceput, Laura, îţi mulţumesc, încheie

ciberneticianul conversaţia, întrerupând contactul şi întorcându-se dezolat către ei. Nu există altă soluţie, le explică, decât să renunţe amândoi, de pe acum, la o parte din aceste bunuri. Cum? Dăruindu-le pur şi simplu statului. I-ar sfătui să înceapă cu colecţia de artă, întemeind o fundaţie şi săvârşind un gest sociabil lăudabil. Dar nu pot dona nişte bunuri asupra cărora urmează să aibă drepturi de proprietate ipotetice. Să se descotorosească deci de cele sigure. Tot ce le-ar reveni de pe urma exploatării zăcămintelor petrolifere submarine, lăsând stalului libertatea să folosească gratuit indicaţiile atlasului. Apoi, brevetele tatălui ei, să zicem, în fine, ce le vine lor mai uşor.

Atmosfera se însenină îndată, când îl auziră spunând acestea. Pe ei, controlul industriei alimentare, automobilistice sau petrolifere îi lăsa absolut indiferenţi. Voiau doar atât, să ajungă cât mai repede în Varua.

Se interesară unde trebuia făcută cesiunea de bunuri şi porniră val-vârtej într-acolo. Comunicară maşinii care efectua serviciul de notariat datele respective, cu o adevărată voluptate a renunţării. Aveau senzaţia că se leapădă de tot ce-i ţinea prizonieri aici şi nu le dădea voie să alerge goi şi fericiţi pe nisipul insulelor Fidji.

Maşina. Înghiţi declaraţia prin care el ceda statului orice drepturi i-ar fi revenit din exploatarea zăcămintelor petrolifere submarine, descoperite pe baza hărţilor atlasului său. Înfulecă şi actul de renunţare în folosul public la orice sumă va trebui să capete dânsa, ca singură moştenitoare directă, pentru folosirea brevetelor tatălui ei. Zgomotele maşinii care prelucra datele li se părură grohăituri lacome de satisfacţie.

Dar nu era aşa: auziră nişte sonerii stridente. Un ecran se aprinse şi pe el citiră cu litere mari, roşii, cuvântul *INACCEPTABIL.* În aceeaşi clipă maşina le restitui printr-o deschizătură de sub ecran declaraţiile lor imprimate pe nişte formulare de cesiune, barate cu două linii groase diagonale.

Rămaseră buimăciţi câteva secunde, apoi el îi

încleştă puternic degetele mâinii şi o trase după dânsul către un taxi. Se năpusti furios în biroul ciberneticianului, neslăbind strânsoarea cu care o silea să-l urmeze.

Inginerul ascultă un potop de incriminări până află ce păţiseră. Avea, urmărind relatarea, o mină tot mai plouată. Încercă să-i linişească, dar se vedea că nu prea e nici el în apele lui. Asistară la o nouă conversaţie prin terminal, de astă dată cu maşina care îndeplinea sarcinile de notarial. Aceasta se numea Isabela. Ea îi aduse la cunoştinţă ciberneticianului că donaţia nu putea fi acceptată, deoarece ar provoca perturbări grave ale vieţii sociale. Zăcămintele de ţiţei, indicate în atlasul lui, aparţinând statului, exploatarea lor devenea prea uşoară. Cunoaşterea precisă a locurilor unde se aflau pungi petrolifere reducea considerabil investiţiile, fiindcă nu mai era nevoie de nicio prospecţiune. În plus, posibilitatea de a fabrica în masă şi fără nicio taxă bacteria care consuma hidrocarburi făcea să scadă şi mai mult costul extracţiei. Dispărea utilajul foarte scump, reclamat de grija ca nu cumva petrolul scăpat din sondă să pună în primejdie mediul marin. Bacteriile aveau grijă să nu rămână nicio picătură de păcură în apă. Cu petrolul obţinut astfel pe aproape nimica, tot ele vor produce proteine la un preţ derizoriu, adică o materie alimentară principală, extrem de ieftină. „Şi ce-ar fi rău în asta?” – îl auziră întrebând pe cibernetician. Isabela îşi dezvoltă însă netulburată raţionamentul. Costul foarte scăzut al proteinelor va face să crească în chip considerabil consumul lor. Rezultatul ar fi catastrofic, să ni-i închipuim pe oameni începând să mănânce aproape toţi numai carne şi ouă sau să bea cantităţi uriaşe de lapte. Longevitatea medie va scădea în cincizeci de ani cu treizeci la sută. Maşina nu dădu atenţie unui oftat al ciberneticianului, care încuviinţă cu voce tare („Da, ai dreptate, n-ar fi bine deloc!”) şi continuă: „Producerea altor substanţe alimentare va deveni complet nerentabilă. Satele se vor depopula. Afluxul masiv de populaţie agrară la oraş va crea probleme serioase, în mare măsură insolubile. Unde să locuiască aceşti oameni?

Oraşele nu sunt pregătite să-i primească. E de prevăzut o criză gravă a locuinţelor. Şi alta, mai primejdioasă, în privinţa locurilor de muncă. Se vor naşte tulburări... Nu e exclus să izbucnească un fel de război permanent între sat şi oraş”. Când inginerul vru să spună ceva, Isabela i-o luă înainte: „Unde mai pui – adăugă ea, parcă nevoind să piardă firul – procedeul de fabricare a butandiolului prin manipulare genetică. Benzina va ajunge atât de ieftină încât toţi oamenii vor umple cu maşinile lor şoselele şi autostrăzile. Reţeaua de drumuri nu are capacitatea să facă faţă unei asemenea creşteri bruşte a numărului vehiculelor. Rezultatul va fi o blocare a întregii circulaţii rutiere. Riscăm” o adevărată asfixie economică”.

Ciberneticianul renunţă să mai pună vreo întrebare volubilei sale interlocutoare şi li se adresă lor, scuzând-o: „Maşinile astea, când pornesc să facă ipoteze probabilistice, e ceva de speriat!”, ca, după o secundă, remarcând stupoarea cu care ei îl priveau, să îngaime încurcat: „Ce-ar fi, mă gândesc, să împărţiţi bunurile viitorului vostru moştenitor unor persoane diferite?”. „Treceţi-mă şi pe mine pe listă”, încercă să dreagă puţin lucrurile, printr-un amendament glumeţ.

Ea tăcuse tot timpul, dar acum deschise gura şi întrebă, privindu-l fix în albul ochilor: „Dumneata construieşti mizeriile astea?”. Ciberneticianul dădu din cap jenat, neîndrăznind să recunoască faptul cu glas tare. „Să-ţi fie ruşine!” – îi spuse ea scurt, palidă de indignare.

* * *

Camera e nu prea mare şi auster mobilată: Un birou sub o fereastră largă şi întreg peretele din stânga lui acoperit de clasoare, lăsând loc doar atât cât să poată adăposti suportul cuierului. În colţul drept al încăperii, trei-patru rafturi cu cărţi, cele mai multe, regulamente de funcţionare şi coduri legislative. Câteva opere de ficţiune, în special utopii negative: Samuel Butler: *Erewhon,* Anatole France: *Pe piatra albă,* H.G. Wells: *Insula*

doctorului Moreau, Aldous Huxley: *Cea mai bună dintre lumi,* Evgheni Zamiatin: *Noi ăştialalţi,*Ernst Jünger: *Heliopolis.* Un catalog mare, cu principalele generaţii de ordinatoare aflate în funcţiune, descrise amănunţit.

Pe birou, ecranul ultimului dintre ele; alături, o cutie de fişe şi nişte creioane colorate.

Camera nu diferă de restul încăperilor din edificiul cu nenumărate culoare care alcătuiesc un adevărat dedal, decât prin infime detalii, importante totuşi, pentru că vin să confirme ceea ce stă specificat pe uşă, sub inscripţia Reclamaţii: Enos I.M., dr. phil. math. Adică înăuntru lucrează o fiinţă omenească. E vorba de o prezenţă singulară în vasta clădire destinată găzduirii *Centrului Administrativ General,* unde ne aflăm în împărăţia maşinilor.

Detaliile semnificative încep cu covorul oriental, cafeniu deschis, aşternut peste mocheta cenuşie, între uşa de intrare şi birou. Vin apoi garoafele pestriţe din cristalul care tronează deasupra rafturilor cu cărţi, pălăria melon agăţată în cuier, acuarela, având rostul să bucure ochiul, ori de câte ori s-ar fi întâmplat ca el să cerceteze spaţiile nude ale pereţilor…

Că „reclamaţiile” sunt luate aici în consideraţie de o minte omenească, personajul instalat îndărătul biroului, pe un scaun cu spătar înalt, nu lasă nicio îndoială. Are numai vreo treizeci şi cinci de ani, dar îl ameninţă o calviţie precoce. E miop şi poartă nişte ochelari *pince-nez.* Citeşte hârtiile dintr-o mapă deschisă în faţa lui, pune întrebări ordinatorului şi notează răspunsurile pe care acesta i le dă; uneori, se ridică de la birou şi consultă volumele cu diverse legi şi regulamente.

Nu poate fi un robot, fiindcă face tot felul de gesturi aleatorii în timpul lucrului, ridică sprâncenele manifestându-şi perplexitatea, încreţeşte fruntea a nedumerire, oftează copleşit adeseori şi se întâmplă câteodată să scoată chiar un: „O! ta, la!” protestatar.

Animaţia i-o cauzează desigur rândurile pe care le parcurge, adică reclamaţiile. Are acum sub ochi una şi

citeşte, după ce a sărit formulele protocolare: „Nenorocul m-a făcut să câştig concursul anual de stenodactilografie şi să obţin, graţie lui, dreptul la postul cel mai potrivit aptitudinilor mele. Maşina, care urma să-l specifice, a cerut o serie de date, pentru a decide ce-mi convine din toate punctele de vedere. I le-am furnizat, ca după o săptămână, atunci când aşteptam rezultatul, să ceară altele, suplimentare. Obţinerea lor m-a pus pe drumuri şi a amânat angajarea mea cu încă o lună, Nici după aceea, maşina nu s-a declarat satisfăcută. A reclamat noi informaţii, spre a-şi completa documentarea necesară rezolvării corecte a problemei. Lucrurile s-au repetat, când i le-am adus şi pe acestea. Sunt purtată aşa de aproape un an, m-a trimis la un ştiu câte alte maşini, ca să strâng ce susţine ea că are nevoie pentru a alege postul cel mai potrivit. Stau fără slujbă, în timp ce colegele mele, care au pierdut concursul, sunt angajate toate. M-aş fi lăsat de mult păgubaşă, dar n-am cum, certificatul meu cuprinzând precizarea că trebuie să capăt o repartiţie *optimă* şi, oriunde solicit un serviciu, maşinile încep să-mi ceară aceleaşi nesfârşite informaţii”.

Doctorul phil. math. Enos I.M. clatină capul înţelegător, pe urmă ridică din umeri şi scrie deasupra rândurilor citite: „Fără informaţiile cerute, angajarea reclamantei este imposibilă în condiţiile respectării sistemului care asigură regularizarea automată a repartiţiei, forţelor de muncă”. Aşază apoi hârtia în stânga sa şi începe să o citească pe cea următoare.

E o adresă a organelor de ordine: la *Uzinele Unite* din localitate, muncitorii au distrus maşina de planificare generală. Conflictul a izbucnit atunci când s-a aflat că secţia de mecanică fină urmează să fie închisă. Muncitorii au cerut lămuriri inginerului şef şi acesta le-a comunicat că măsura a propus-o maşina care veghează la regularizarea producţiei. Hotărârea i-a nedumerit şi înfuriat. Secţia funcţiona foarte bine, cu câteva luni înainte primise felicitări pentru randamentul înalt şi economiile realizate. Inginerul le-a explicat că maşina ţine seamă de

numeroşi faeton, priveşte lucrurile în perspectivă şi organizează astfel producţia încât ea să poată face faţă din vreme conjuncturilor economice viitoare. Ei, de altfel, căpătaseră de lucru în alte secţii, prin urmare nu aveau motive să se plângă.

Pe muncitori i-a iritat însă îndeosebi faptul că rostul deciziei le scăpa cu desăvârşire. Piesele lucrate de ei nu încetaseră să fie căutate, existau mai multe comenzi decât reuşea uzina să satisfacă, rentabilitatea crescuse: De ce atunci o măsură care cerea o recalificare a lor şi aducea chiar pagube serioase uzinei, cel puţin pentru o bucată bună de vreme?

Inginerul şef n-a ştiut să le răspundă la întrebarea aceasta, ba a declarat delegaţiei venite să discute chestiunea cu el, că şi lui raţiunile maşinii îi rămân neînţelese. E vorba de o *black box,* o „cutie neagră”, aşa a zis că se cheamă. Orice sistem cibernetic are o *intrare* şi o *ieşire.* La maşini, cum e aceea care alege soluţiile de dezvoltare cât mai avantajoasă pentru uzina lor, se cunosc informaţiile primite şi concluziile scoase din ele. Ce operaţii au loc înăuntru habar n-avem. Cum calculează albina cea mai economică şi rezistentă structură a fagurelui? Dar momentul când roiul să se despartă? Reuşita practică arată că soluţia problemei a fost găsită. „Maşina se descurcă şi asta ne ajunge!”, chiar vorbele acestea i-au ieşit din gură, declară lucrătorii. Părerea lor a fost însă că direcţia întreprinderii îi tratează ca pe nişte subdezvoltaţi mintali, furnizându-le asemenea explicaţii şi, pierzându-şi calmul, au distrus maşina. „Acum a fost adusă alta şi am restabilit ordinea. Ne declinăm însă orice răspundere, dacă şi în viitor direcţia uzinei va continua să-şi justifice astfel măsurile pe care le ia spre a organiza cât mai eficient producţia”.

Enos I.M., dr. phil. math. se scarpină în cap şi scrie deasupra adresei după ce reflectează câteva minute: „Inginerul şef a spus adevărul. Maşina e o *black box.* Nimeni nu poate şti pe ce cale ajunge să facă recomandările ei. Esenţial e că se dovedesc cele mai

potrivite”.

Trece la reclamaţia următoare: e a unui profesor care se plânge că o maşină de pus diagnostice medicale i-a descoperit o nevroză obsesională. Adresându-se alteia, aceea l-a găsit perfect sănătos. El intrase însă la idee şi a consultat o maşină de control superioară, supunându-i diagnosticele contradictorii. Spre uluirea lui, a primit răspuns că amândouă erau justificate. Acum nu mai înţelege nimic, e bolnav sau nu? Maşina de control susţine că aceasta atârnă de felul cum se pune problema.

Dacă-şi dă seama că suferă de anumite obsesii, nu e bolnav. A doua maşină are dreptate. Dar atunci îl urmăresc cu adevărat gândurile negre de care se plânge. Rezultă că a făcut, totuşi, o nevroză obsesională, deci şi maşina dintâi a avut dreptate.

El e stupefiat, ca să nu spună indignat, cum poate fi lăsată aprecierea sănătăţii cetăţenilor să depindă de judecăţi care se bat cap în cap? Asta înseamnă curată batjocură!

Omul de la birou sfârşeşte de citit reclamaţia. Faţa lui trădează o mare tristeţe, ia în mână însă creionul şi scrie, pe colţul hârtiei: „Maşinile superioare de control sunt astfel construite încât să poată cuprinde aproape întreg câmpul informaţional din care subordonatele lui îmbrăţişează numai sectoare particulare. Pentru aceasta au fost dotate cu facultatea de a efectua calcule euristice şi posedă, în plus, însuşiri autoreflexive, fiind capabile să-şi analizeze singure validitatea logică a judecăţilor. Pe măsură ce tind să devină atotştiutoare, suferă efectele teoremei lui Gödel, după care orice sistem, dacă nu e contradictoriu, nu e complet, iar dacă ajunge complet devine contradictoriu. Prin urmare maşinile superioare de control, cu cât se pricep la mai multe, cu atât prezintă riscul să emită judecăţi care-şi dezic reciproc enunţurile”.

Dr. phil, math. Enos I.M. dă reclamaţia la o parte şi ia alta. Aceasta pare să cuprindă ceva cu totul neaşteptat, fiindcă-l face să o parcurgă, scoţând un fluierat slab, admirativ. Reclamantul, după ce îşi dă numele şi adresa,

ţine să denunţe pentru comportarea ei incalificabilă o maşină care atribuie spaţiu locativ. „De multă vreme, solicit un apartament mai încăpător – scrie autorul plângerii –, întrucât familia mea s-a înmulţit, născându-mi-se o fetiţă. Maşina m-a programat abia peste şapte ani. Am protestat, arătând că termenul e prea lung şi va face să sufere educaţia copilului.

La insistenţele mele, maşina a acceptat să micşoreze termenul cu un an. Între timp, soţia mea a mai adus pe lume doi gemeni. Am revenit, încunoştinţând maşina de factorul agravant care s-a ivit, dar ea a refuzat să-l ia în consideraţie. M-aş fi resemnat, cunoscând criza de locuinţe, dacă un coleg al meu, nefamilist (reclamantul indică numele şi adresa acestuia) nu schimba până acum trei apartamente, cu patru şi cinci camere. L-am întrebat cum a reuşit şi, auzind necazul meu, mi-a spus să merg cu el, că aranjează dânsul lucrurile. M-a pus să fac o cerere nouă şi ne-am dus a doua zi împreună să o predăm maşinii. Înainte însă de a i-o încredinţa, el a scos din buzunar un flacon cu ulei superfin şi, folosind o pipetă, a introdus unguentul în ordinator prin diversele interstiţii şi orificii ale acestuia. Apoi a înregistrat cererea şi, spre uluirea mea, maşina a satisfăcut-o favorabil imediat. Realizându-mi visul, un apartament splendid, cu cinci camere şi o terasă imensă, aveam, puteţi spune, toate motivele, să fiu mulţumit şi să tac din gură. Sentimentele mele morale şi civice nu pot tolera însă asemenea practici nedemne. Mă grăbesc deci a vă aduce la cunoştinţă cazul sperând că veţi lua măsurile exemplare cuvenite”.

„Asta într-adevăr le întrece pe toate!” – exclamă Enos I.M. dr. phil. math, terminând lectura. Scoate o fişă şi alege un creion de o altă culoare: „A! Trebuie învăţate minte!”, murmură înfierbântat cu o netă pornire vindicativă, pe care, se vede acum, o nutreşte de multă vreme. Începe să redacteze un raport de sancţionare drastică şi imediată a vinovatei. Scrie primele două cuvinte şi se opreşte deodată muiat complet. Îşi aminteşte că raportul îl adresează maşinii care trebuie să aprecieze ce

prejudicii poate aduce prestigiului administraţiei recunoaşterea şi corijarea erorii. Rămâne pe gânduri o clipă. Încearcă să-şi imagineze mental reacţia maşinii. I se citeşte pe faţă o tot mai pronunţată descurajare. Oftează, pune sceptic creionul jos, se scoală de la birou, ia hârtia şi împreună cu celelalte, o introduce într-un dosar voluminos, pe cotorul căruia stă scris: *reclamaţii clasate.*

INTERVIUL

— Stimate Domnule Profesor, vin la dumneavoastră cu o rugăminte din partea televiziunii… Daţi-ne o mână de ajutor…

— Tinere, sunt foarte ocupat.

— Ştiu, Domnule Profesor, dar curând vom intra în secolul al douăzeci şi patrulea şi pregătim o emisiune specială în vederea evenimentului. Am dori să arătăm ce a adus până acum mileniul al treilea omenirii în materie de progres. S-au făcut paşi enormi şi asta datorită dumneavoastră, oamenilor de ştiinţă, în primul rând.

— Ei, sigur… dar noi nu prea avem obiceiul să ne lăudăm.

— Sunt convins. Tocmai de aceea însă, lumea de astăzi ar trebui învăţată să preţuiască mai mult munca tăcută şi austeră din laboratoare şi biblioteci.

— Mda… Aici cam ai dreptate.

— Îmi daţi curaj. Ne-am gândit la o emisiune care să intereseze pe toată lumea şi să aibă acest efect educativ, închipuiţi-vă că un om din secolul al douăzecilea s-ar trezi în vremea noastră, n-are importanţă cum, printr-o minune, să zicem, şi ar fi curios să afle unde au ajuns ştiinţa şi tehnica. Oare cine l-ar putea lămuri mai bine ca dumneavoastră în domeniul explorării spaţiului, de pildă?

— Mă flatezi, tinere. Sunt şi alţii. Recunosc însă că aş fi în măsură să-i furnizez vizitatorului dumitale o cantitate apreciabilă de informaţii preţioase. Din păcate o astfel de

conversaţie nu e cu putinţă.

— De ce, Domnule Profesor? Iată, eu am să joc rolul omului din secolul al douăzecilea. Nici nu e nevoie să-mi dau prea multă osteneală. În materie de astronomie, că să fiu sincer, cunoştinţele mele au rămas cam pe acolo. Deci, aveţi în mine un om din vremea aceea, dornic să ştie cum staţi voi, contemporanii secolului al douăzeci şi patrulea, cu investigaţia cosmosului.

— Încep să pricep, tinere, ce vrei. Să-mi închipui că dumneata ai urmărit emoţionat cum a pus, pentru întâia oară, cineva piciorul pe lună, iar acum te trezeşti, deodată, cu trei sute de ani după faimosul eveniment şi vrei să afli continuarea aventurii care a început atunci…

— Exact. Sau, dacă vă convine, să presupunem că dumneavoastră efectuaţi o călătorie în timp îndărăt şi v-aţi oprit la epoca primelor zboruri spaţiale. Ţineţi o conferinţă de presă, e multă lume, blitz-urile fotoreporterilor se aprind mereu. Camerele de televiziune stau cu ochii pe dumneavoastră. Sunteţi asaltat de întrebări.

— Bine, tinere. Ideea mă amuză. Dă-i drumul!

— Domnule Profesor, vreau să mă menajez şi o iau cu încetul. Omenirea a descoperit vreo altă civilizaţie extraterestră în Univers? Vă cer scuze dacă întrebarea mea e cumva copilăroasă, dar ştiţi, pe noi oamenii secolului al douăzecilea, ne cam speria gândul că am putea fi singuri în întreg cosmosul.

— Dar dumneata ştii foarte bine că nu suntem.

— Fireşte. Vă vorbeşte însă în momentul de faţă un om din vremea când temerea aceasta exista.

— Ai dreptate. Am uitat. Trebuie să mă deprind cu jocul. Dragă domnule, problema existenţei civilizaţiilor extraterestre e de mult rezolvată. Nutreaţi speranţa să găsiţi fiinţe inteligente, care să răspundă în viitorul apropiat la mesajele voastre, pe vreuna din planetele a şapte stele simple, cam cât soarele şi nu foarte îndepărtate de el: Epsilon Eridani, Tau Ceti, Sigma Draconis, Delta Pavonis, 82 Eridani, Beta Hydri şi Zeta Tucanae. Uite-le figurate pe această hartă a cerului: Ei bine, află că pentru

noi există, încă peste o sută de alte locuri unde au fost identificate civilizaţii tehnologice înfloritoare.

— Aţi reuşit să călătoriţi cu viteze superioare luminii? Aveţi nave care funcţionează pe bază de tachyoni?

— Trebuie să vă dezamăgesc, domnul meu. Aceste obiecte cu masă imaginară au existat doar în mintea unor matematicieni din vremea dumitale. Nimeni n-a întâlnit până acum aşa ceva. Şi chiar dacă izbuteam să convertim toate particulele subatomice ale unui vas spaţial în tachyoni, la plecare, şi să le readucem în starea iniţială, când nava s-ar fi apropiat de ţintă, cum să asigurăm simultaneitatea atâtor transformări microfizice? Cea mai infimă eroare trimitea instantaneu fragmente din trupurile călătorilor în diferite părţi ale Universului. Trebuia să căutăm apoi capete şi picioare omeneşti la mii şi mii de ani lumină distanţă între ele. N-ar fi fost prea plăcut.

— Atunci zburaţi cu fotoni?

— Citeaţi prea multe romane de anticipaţie în secolul al douăzecilea. Şi cu fotonii păţeam acelaşi lucru. Ei au masa nulă şi la cea mai mică nesimultaneitate în procesul convertirii s-ar fi risipit care încotro. Iar dacă ne mulţumeam să călătorim cu viteza luminii, nu o scoteam la capăt niciodată. Cele mai multe planete pe care există civilizaţii tehnologice înaintate ar fi rămas la distanţe practic de nestrăbătut. Un drum dus şi întors până în sistemul Rigel necesita peste 1.000 de ani. Am abandonat, prin urmare, cu totul voiajele spaţiale. Ghicesc întrebarea pe care abia aştepţi să mi-o pui. Află că am renunţat să mai trimitem şi sonde în spaţiu. Şi niciun aparat prevăzut cu organe de simţ artificiale! Ar fi fost curată zădărnicie. Până să sosească informaţiile aşteptate, uita toată lumea ce voia să afle. Într-un cuvânt, domnule, am acceptat enormitatea distanţelor spaţiale ca pe o margine fatală a experienţei noastre sensibile. Degeaba ne vom bate capul să luăm un contact fizic sub orice formă cu civilizaţiile extraterestre. Lucrul, trebuia să fi tras concluzia mai de mult, e imposibil.

— Omenirea s-a resemnat, Domnule Profesor? Păi…

spuneaţi că...?

— Ştiinţa nu se resemnează niciodată, prietene. Am vorbit de contacte *fizice.* Absenţa lor nu le exclude pe cele *intelectuale.* În fond, parcă a văzut cineva vreodată un câmp gravitaţional? Sau electroni rotindu-se pe orbită? Asta nu ne împiedică să operăm cu asemenea lucruri, ba chiar să le figurăm. Pe cale pur mentală, am lărgit considerabil cunoştinţele noastre despre civilizaţiile extraterestre. Totul e să raţionezi un pic. Ai auzit de *„principiul mediocrităţii”*?

— Mda... Despre aşa ceva se vorbea şi pe timpul meu. Soarele ar fi o stea comună, nici gigantică, nici pitică, nici foarte bătrână, nici prea tânără, nici în centrul galaxiei, nici la periferia ei, prin urmare şi numeroase alte corpuri cereşti, asemănătoare lui, au probabil unele din proprietăţile sale, planete cu atmosferă, carbon, apă şi temperaturi prielnice vieţii. Deducţiile continuă apoi în acelaşi fel. Unde sunt şanse să existe fiinţe care să fi descoperit focul? Cât timp le-ar fi trebuit ca să ajungă] a zboruri spaţiale, dacă noi am cheltuit pentru aceasta aproximativ 10.000 de ani? Care dintre civilizaţiile apărute au şanse să mai existe, nepierind până acum prin nu se ştie ce catastrofă? În ultimă instanţă e vorba de nişte speculaţii bazate exclusiv pe calcule probabilistice. Nu-i aşa?

— Dacă le-aţi fi acordat mai multă încredere, economiseaţi o cantitate bună de energie şi nu o risipeaţi fără rost ca să construiţi atâtea astronave, staţii orbitale, sonde spaţiale şi radioobservatoare costisitoare. Noi preferăm să stăm liniştiţi acasă şi să ne punem la contribuţie mintea. E şi mai comod şi mai folositor.

— Domnule Profesor, mă aruncaţi într-o totală nedumerire. Ştiinţa nu are nevoie de dovezi pentru a-şi demonstră valabilitatea ipotezelor?

— Da. Dar nu căutându-le acolo unde e cu neputinţă să le găsească. Eroarea dumneavoastră, a oamenilor de acum trei veacuri, aceasta era, voiaţi să puneţi neapărat mâna pe lucruri ca să dovediţi că ele există. Admiteaţi

principiul incertitudinii, dar ţineaţi să staţi de vorbă cu un extraterestru. Cum? Asta vi se părea nimica toată, să fi dar numai de el. Nu mi-o lua în nume de rău, dragă domnule, că o spun aşa, pe neocolite. E uluitor câtă persistenţă a păstrat mentalitatea naivă, pozitivistă de-a lungul vremurilor. Omul primitiv personifica fenomenele, altfel nu reuşea să-şi reprezinte raportul cauză-efect. Contemporanii dumitale aveau nevoie de date sensibile şi se încăpăţânau să caute în ele confirmarea unor ipoteze deduse din calcule matematice riguroase. Până ne-am dezbărat de această mentalitate numai noi ştim ce greu a fost.

— Totuşi, Domnule Profesor, iertaţi-mă, există o diferenţă mare între probabilitate şi certitudine. Un procentaj ridicat de şanse ca să se întâmple ceva nu înseamnă o lege. Ea singură garantează că lucrul acela va avea loc cu adevărat şi într-un anume chip.

— Aşa ţi se pare. Trebuie să-ţi amintesc că toate fenomenele din natură sunt în realitate probabilistice. Legea exprimă doar o formă redusă, simplificată, a întregului joc de cauze şi efecte. Ce crezi dumneata că se va putea petrece sigur e tot probabil, dar la un grad foarte ridicat. Contactul nostru cu alte civilizaţii, extraterestre, am pornit să-l realizăm practic atunci când ne-a intrat în cap, o dată pentru totdeauna, că trebuie să-i căutăm o formă nu senzorială ci pur intelectuală.

— Şi ce-aţi făcut?

— Am perfecţionat considerabil calculul probabilistic şi l-am luat drept bază pentru tot felul de construcţii mentale ulterioare. Să luăm un exemplu: care ar fi prima consecinţă a convingerii că civilizaţiile unor planete diferite nu se pot cunoaşte fizic între ele niciodată? Semnul ivirii conştiinţei de cetăţean veritabil al cosmosului. Numai facultatea de a putea concepe nişte raporturi strict speculative între inteligenţe diferite conferă cuiva această înaltă calitate. Ea presupune evitarea sistematică a orice ar fi în măsură să deranjeze alte civilizaţii tehnologice, deci un anume comportament. Există probabilitatea de 98,

7%, am calculat-o exact, ca atunci când o planetă atinge această treaptă superioară de dezvoltare, să reuşească a-şi reprezenta singură principiile a căror respectare trebuie să se afle neapărat înscrise în Constituţia Confederaţiei Galactice. Aşa a şi luat naştere ea, printr-un consens presupus de însuşi stadiul evoluţiei. Cât umblam brambura prin cosmos fără să ne pese ce încurcături provocam, ba făceam chiar planuri să construim o sferă Dyson, să deplasăm stele din loc şi să le captăm energia, nu eram copţi încă să devenim cetăţeni ai Confederaţiei. Se aştepta de la noi o înţelegere mai profundă a lucrurilor şi, când am dobândit-o, ea ne-a adus automat această cinste. A fost un moment crucial. Îl sărbătorim în fiecare an, la 23 februarie, data când am încetat, acum 116 ani, orice zbor spaţial şi orice trimitere de sonde către alte planete. Suntem convinşi că toate civilizaţiile care fac parte ca noi din Confederaţia Galactică celebrează şi ele un astfel de eveniment major al istoriei lor. În timpul ceremoniei solemne din Ziua Amiciţiei Cosmice (aşa o numim), ne simţim înfrăţiţi cu mulţimea uriaşă a fiinţelor inteligente de pe alte planete. Sigur, ele nu ştiu la ce dată exactă au loc festivităţile noastre. Dar e de presupus, cu o probabilitate aproape de certitudine, că-şi imaginează existenţa unei asemenea sărbători în calendarul Terrei, când locuitorii ei îşi îndreaptă gândurile prieteneşti către toţi membrii Confederaţiei Galactice. În consecinţă, procedează la fel de ziua lor. Aşa că, practic, avem o sărbătoare comună, pe întreaga galaxie. Nu e înălţător?

— Domnule Profesor, dar zilele nu coincid.

— Fireşte. Ce înseamnă, totuşi, o diferenţă chiar de un an la scara Galaxiei? Esenţial rămâne faptul că ne întâlnim în acelaşi sentiment general şi aceasta e o realizare măreaţă!

— Şi vă mărginiţi la atât?

— Da' de unde! Ne trimitem şi mesaje unii altora.

— Prin semnale radiofonice?

— Nu. Ar cere şi ele, cum îţi spuneam, prea mult timp. Şi cum am şti să le descifrăm? Unde să găseşti cel

mai vag punct de sprijin? Pe vremuri se credea că formulele matematice ar putea fi recunoscute. Ce copilărie! Cine să ne spună oare e semnul egal sau puterea a doua pe planetele din sistemul Tau Ceti? Şi chiar dacă am afla aşa ceva, cu cât ar progresa contactele noastre? Să ne comunicăm lucruri pe care le ştim?

— Bine, dar treptat s-ar crea un limbaj comun.

— Eroare, domnul meu, gravă eroare! La ce puteam spera să ajungem pe această cale erau doar serii de paralelisme, analogii şi echivalenţe, adică nişte presupuneri.

— Mă rog, şi ele ar fi însemnat ceva.

— Nu neg. Dar dacă tot sfârşeam prin a traduce aproximativ lucrurile în noţiunile noastre, de ce să nu ne imaginăm noi, din capul locului, ce mesaje am fi avut posibilitatea să primim?

— Asta-i bună!

— Văd că zâmbeşti. Nu e vorba de nicio glumă. Am construit efectiv gama mesajelor pe care s-ar fi putut să ni le adreseze nişte civilizaţii atât de evoluate încât să devină membre ale Confederaţiei Galactice, având în vedere deosebirile dintre noi, accesibilitatea limbajului întrebuinţat, utilitatea şi prioritatea ştirilor comunicate. Aceşti parametri şi alţii, introduşi în calcul, ne-au indicat ce veşti era de aşteptat să primim, după caz, cu o probabilitate maximă. Te asigur că multe nu au fost deloc convenţionale. Pe, baza unora, am reuşit chiar să calculăm răspunsuri la ceea ce transmisesem ulterior noi, după captarea primelor mesaje. În destule cazuri s-a înfiripat un început de dialog.

— Contactul cu civilizaţiile extraterestre constă, deci, în acest schimb de mesaje, bănuiesc, foarte lapidare?

— Oh, nu. Ar fi prea puţin. Raporturile noastre au depăşit de mult stadiul protocolar. Civilizaţiile membre ale Confederaţiei Galactice au obligaţia de a se cunoaşte cât mai bine între ele. E o prevedere constituţională de care am fost iarăşi deplin conştienţi din clipa intrării noastre în marea organizaţie planetară, fără să ne-o spună nimeni.

— Mă aruncaţi într-o creşeândă uimire. Cum să reuşiţi aşa ceva, renunţând la cunoaşterea prin simţuri?

— Îţi repet, dragul meu, că noi acordăm e maro încredere speculaţiei probabilistice. Sprijinită tot timpul pe calcule matematice foarte riguroase, să fim bine înţeleşi.

— Da, dar oricum...

— Păi, să zicem că e vorba de Delta Pavonis, care are o masă mai mică numai cu doi la sută ca a soarelui. Bazându-ne tot pe „principiul mediocrităţii", am construit modelul stelei în simulator, ţinând seama fireşte de parametrii diferiţi oare o pot afecta. N-a fost prea greu apoi să-i reconstituim formarea şi să alegem cel mai probabil sistem planetar ivit în jurul ei. L-am supus la rândul lui unui examen atent, din toate punctele de vedere. De aici a rezultat planeta cea mai probabilă a fi dezvoltat pe ea o civilizaţie tehnologică evoluată, contemporană cu noi. În sistemul Delta Pavonis n-am găsit un procent destul de ridicat al şanselor că aşa ceva să existe. Cifra a fost de 14, 2% şi noi ne oprim numai la cele superioare lui 75%. În schimb, simulatorul ne-a indicat că *Zeta Tucanae* posedă două planete care găzduiesc civilizaţii tehnologice înfloritoare, cu probabilitatea de 94, 6% şi respectiv 86, 1%. Ei bine, în asemenea cazuri ne asumăm curajul de a înălţa la un nivel superior eşafodajul ipotezelor noastre. Construim acum planeta în simulator şi, dându-i parametri corespunzători, căutăm să aflăm cele mai probabile date ale ei, orbita, forţa gravitaţională, grosimea, densitatea şi compoziţia atmosferei, viteza de rotaţie, temperatura, natura solului etc. Îţi dai seama că nu suntem departe să deducem, cu aceeaşi metodă, ce floră şi ce faună adăposteşte. Avem în prezent numeroase muzee, consacrate celor peste o sută de planete cu oare întreţinem relaţii amicale. Se pot vedea acolo roci ale solului lor, plante şi animale caracteristice uneia sau alteia dintre ele. Sigur, sunt construite de noi pe baza celor mai frecvente rezultate probabilistice, ivite în simulator.

— Spuneaţi, Domnule Profesor, că nu trebuie să fim robii simţurilor noastre şi să ne construim reprezentările

neapărat după ce putem vedea, auzi, pipăi sau mirosi…

— Fără îndoială. Dar lucrurile pe care le expunem noi în muzee nu sunt decât nişte scheme orientative. La fel cu acelea care figurează structura atomului. Înfăţişează modele mentale, dragul meu. Fiindcă au fost construite cu ajutorul rezultatelor unui calcul probabilistic, pot să difere sensibil de realităţile respective, dar mimai în limitele parametrilor care le definesc natura posibilă. Nu vei găsi, te asigur, doar cristale minerale pe planetele unde piesele noastre de muzeu indică o vegetaţie bogată. Şi nici insecte mişunând în locul mamiferelor. Am împins rigoarea şi mai departe. Ai idee, cred, de arta cinetică. Se practica încă din anii voştri…

— Nu pot să spun că mă atrage prea mult, dar e, oricum, ceva amuzant. Obiecte care-şi modifică necontenit înfăţişarea, chiar sub ochii noştri. Nu-i aşa?

— În fine… Ar fi şi asta o definiţie. În muzeele noastre, închinate civilizaţiilor extraterestre, arta cinetică a căpătat un rol figurativ capital. Ea ne ajută să reprezentăm plastic modelele mentale, obţinute pe cale de calcule probabilistice. Exponatele sunt într-o permanentă mişcare aleatorie. Parametrii, însă, de care-ţi vorbeam, fixează marginile câmpului acestor modificări. Înţelegi? Sigur că măcar una din nenumăratele imagini oferite privitorului de obiectul expus corespunde întocmai realităţii. Muzeul nu conţine, prin urmare, doar pure ipoteze, ci reprezentări veritabile. Suntem încredinţaţi că, exact aşa, înfăţişarea aidoma a planetei noastre e oferită spre contemplare altor inteligenţe în mii de muzee ale galaxiei. Nu constituie aceasta un motiv îndreptăţit de mândrie?

— Muzeul are, cum, să spun, şi un caracter *noologic,* Domnule Profesor? Pot fi văzute acolo şi inteligenţele de pe alte planete?

— Negreşit! Oricât te-ar şoca faptul, am extins „principiul mediocrităţii” şi la om. De ce să credem că e o fiinţă cu totul ieşită din comun? Croită după chipul şi asemănarea divinităţii! mai multă modestie nu strică…

Făpturile înzestrate cu o inteligenţă în stare să creeze civilizaţii tehnologice, pe diferite planete locuibile, trebuie să arate cam ca noi, cu anumite particularităţi, bineînţeles, corespunzătoare condiţiilor de existenţă specifice. Extinderea „principiului mediocrităţii” asupra omului ne-a îngăduit extrapolării extrem de rodnice în această direcţie. Am folosit cu şi mai multă râvnă simulatorul, calculatoarele electronice, o tehnică foarte minuţioasă a construirii portretelor-robot şi, îndeosebi, spiritul nostru speculativ. Oricine vizitează muzeele vede şi ce înfăţişare probabilă au creatorii civilizaţiilor, extraterestre pe care le-am identificat. Poate ai să fii dezamăgit, dar niciunul nu se foloseşte în locul mâinilor de tentacule şi o parte foarte mică dintre ei posedă la ceafă un al treilea ochi, epinal. Aripi ca ale liliecilor, adică o pieliţă între corp şi membre, am întâlnit, e drept, la mai mulţi. Ca şi fire de păr sensibilizate, în stare să se ridice asemenea unor antene şi să joace rolul acestora. Trompă însă, coarne, cozi şi alte apendice monstruoase pe care imaginaţia autorilor de *„science-fiction* le atribuiau cu dărnicie locuitorilor altor planete, niciodată.

— Aţi descoperit inteligenţe extraterestre şi în sistemul *Sigma Draconis,* Domnule Profesor? Scuzaţi-mi curiozitatea, dar v-am auzit rostind acest nume şi el mă înfioară.

— A! Nu e cazul deloc. *Sigma Draconis* are şapte planete. Una e cam cât a noastră ca mărime şi fiinţele inteligente de pe ea ne seamănă aproape leit. Doar că sunt mai înalte cu vreo cincizeci de centimetri şi au pielea albăstrie.

— Sunteţi sigur, Domnule Profesor?

— Absolut. Aceasta e una din primele civilizaţii extraterestre pe care le-am descoperit. Toate presupunerile noastre în legătură cu ea au o probabilitate între 94, 2 şi 98, 1 la sută. De aici deţinem şi două mesaje.

— Cred, totuşi, că vă înşelaţi. Eu vin din sistemul *Sigma Draconis.* Uitaţi-vă bine la mine, Domnule Profesor. Am ieşit din cutia aceasta care stă pe biroul

dumneavoastră şi nu este o cameră de luat imagini, cum credeaţi. E pur şi simplu atelierul meu cosmic portativ. Până acum v-a vorbit un robot, confecţionat de noi ca să semene perfect cu locuitorii *Terrei* şi să le evite astfel şocul primelor contacte. Eu i-am dictat întrebările. Sunt dezolat că trebuie să vă clatin convingerile. Am, însă, cum vedeţi, douăzeci şi şase de centimetri şi mă număr printre persoanele înalte pe planeta mea. Nu suntem albaştri, ci roşii ca focul. Iarăşi îmi pare rău, dar avem şi două coarne mici pe frunte. Servesc la trimis între ele o scânteie de înaltă tensiune, când simţim nevoia să ne amplificăm considerabil facultăţile cerebrale. Iar trompa, nu ştiu ce aveţi împotriva ei, noi o găsim foarte drăguţă.

— Tinere, eu sunt vinovat că m-am lăsat antrenat într-o discuţie cu un ignorant. Înfăţişarea fiinţelor inteligente din sistemul *Sigma Draconis* a fost dedusă prin calcule probabilistice foarte amănunţite şi e bine cunoscută tuturor oamenilor de ştiinţă. N-am, prin urmare, timp de pierdut cu farsele dumitale puerile, aşa că te rog să părăseşti cât mai repede încăperea.

CU SÂNGE RECE

Când auzi ce venise să-i propună bărbatul cărunt care şedea acum în faţa lui şi insistase la telefon, „domnule Merlin, trebuie neapărat să vă văd, e vorba de un lucru foarte serios, cere să fie explicat pe îndelete”, simţi întâi pornirea să-l oprească din capul locului. „El, consultant cinematografic? Cine avusese ideea asta năstruşnică?” Apoi, treptat, începu să asculte cu o atenţie crescândă cuvintele vizitatorului. Acesta îşi cunoştea meseria. Expunea calm, manierat, metodic, obligaţiile care i-ar fi revenit lui, Prospero Merlin, dacă semna, contractul cu casa de producţie, şi cât urma să primească, minus taxele şi plus procentele, la difuzarea filmului.

Părea, că prevăzuse prima reacţie nefavorabilă şi,

fără să se lase descurajat de ea, ataca senin partea practică a chestiunii. Ar trebui doar să citească scenariul („nu vă ia mai mult ca două, trei ore”) şi să comunice observaţiile asupra lui („din punct de vedere ştiinţific, bineînţeles”). Să discute cu autorul eventualele modificări, să-şi arunce ochii peste machetele decorurilor („poate vreunul din ele conţine ceva aberant”). Să parcurgă încă o dată dialogurile în forma lor ultimă, înainte de turnare („mai intervin schimbări pe parcurs”). Să asiste la discuţia cu producătorii înainte de finisarea definitivă a montajului („au şi ei pretenţiile lor”). În fine, nu era mare lucru. Cel mai mult îl deranja faptul că se prevedea ca unele scene să fie turnate chiar în laboratorul lui, iar prezenţa atâtor oameni străini, actori, maşinişti şi secundanţi ai regizorului, avea să aducă acolo o dezordine infernală. Dar şi pentru aceasta compania era gata să plătească bani frumoşi. Împreună cu onorariul de consultant, ei i-ar fi prins grozav de bine, mai ales că subvenţia, pe care contase, nu o obţinuse şi punerea la punct a aparatului său reclama încă destule cheltuieli.

Ceea ce-l determină, în ultimă instanţă, să-şi schimbe cu totul atitudinea faţă de propunerea reprezentantului casei cinematografice fu însă un amănunt: tresări brusc când auzi cuvântul *telekinetică.* „Am aflat că dumneavoastră sunteţi unul dintre foarte puţinii oameni care se pricep la aşa ceva. Or, în filmul nostru, tocmai despre asta e vorba”. Şi se porni să-i povestească subiectul.

Îl frapă similitudinea extraordinară de situaţie. Exact ca fizicianul din scenariu era şi el inventatorul unui aparat de transmis persoanele la distanţă. Se baza pe acelaşi principiu, emiţătorul lua întâi „mulajul” corpului de expediat, adică stabilea cu o precizie absolută poziţia, şi natura tuturor atomilor care-l alcătuiau. Prefăcea instantaneu astfel de informaţii în semnale electrice şi le telefona la destinaţia dorită. Acolo, receptorul executa operaţia inversă, adică organiza atomii din aer după („mulajul” primit) şi realiza un duplicat perfect al

persoanei respective.

Inventatorul avea dificultăţi cu experimentarea aparatului pe care-l construise. După cine şi cum să ia primul „mulaj”? Problema aceasta îl frământa şi pe Prospero. Transmisese până acum diferite obiecte în alte camere şi chiar o pisică, în vecini, unde întrebă apoi de ea, minţind că dispăruse din casă. Animalul îşi curăţa liniştit blana în locul prevăzut să ajungă.

Dar Prospero nu putea şti ce se întâmpla în capul pisicii. Era ea oare într-adevăr o copie aidoma cu originalul? Avea nevoie de un om pentru o experienţă concludentă şi întrevedea ocazia nesperată să o realizeze uşor, dacă şi-ar da concursul la turnarea filmului. Reţinu că, acolo, inventatorul se folosea de o stratagemă pentru a analiza şi „transcrie” atomii din care e alcătuită persoana cuiva. Îi arăta unui tip, venit să iscodească la ce lucrează, cum funcţiona, chipurile, apara tul şi profita de ocazie spre a efectua o „copie” după individ, fără ca el să ştie. Chiar aşa putea proceda şi dânsul, dacă filmările vor avea loc în laboratorul lui, se gândi Prospero.

Semnă, deci, contractul şi echipa pentru amenajarea platoului fu la el peste câteva zile. Veni să inspecteze terenul şi Carlo, regizorul, un tip scund şi nervos, cu o nevoie irepresibilă de a da comenzi tot timpul, apărură interpreţii principali precum şi diverşi alţi trepăduşi. Actorii îl agasau, erau preocupaţi exclusiv de persoana lor, se răsfăţau şi, mai mult chiar decât femeile, un mulatru zvelit şi înalt, care părea excedat înainte de a face vreo mişcare (o vedetă, probabil).

În schimb, de la primele discuţii pe marginea scenariului, autorul acestuia îi trezi o vie simpatie. Voia să ştie dacă Prospero putea transmite realmente, pe cineva într-o altă localitate, descompunându-i corpul şi reconstituindu-l acolo unde persoana urma să ajungă. El râse: „Facem un film fantastic, doar!”. Telekinetica, se grăbi să-i explice, e abia la începuturile ei, iar cercetările lui sunt mai curând de ordin teoretic.

Îl impresionau scrupulele morale pe care le invoca

Santos, (aşa se numea scenaristul), faţă de fabricarea unei „copii” după cineva. În ce raporturi se va afla ea apoi cu „originalul”? ţinea să stabilească neapărat, deşi el, Prospero, nu acorda o mare importanţă acestei probleme. Principalul obiect al curiozităţii lui era dacă exemplarut trimis la distanţă păstrează toate particularităţile fiinţei reproduse, inclusiv memoria ei, pentru rest, să-şi bată alţii capul. Întreaga complicaţie etică a scenariului îl intrigase, fără să-i modifice însă optica. Asculta argumentele lui Santos cu o anume indulgenţă pe care era dispus să o acorde firilor hipersensibile el rămânea obsedat de verificarea pur experimentală a aparatului său. Ce se va întâmpla dacă vor apărea doi mulatri identici? Iată o chestiune de care îi păsa foarte puţin. Ba, când se gândea mai bine la această ipoteză, ea îl amuza. Înfumuratul ăla poate are să înceapă astfel să-şi cunoască lungul nasului, descoperind că nu e unic pe pământ.

Sosi şi momentul turnării scenei când inventatorul recurgea la stratagema din scenariu. Sugeră să se filmeze episodul în cabina aparatului său, fiindcă – îi explică regizorului – cam aşa ar urma să arate o instalaţie de trimis persoanele la distanţă. Chiar lunganul plin de el juca rolul curiosului, pe care inventatorul îl atrage în cursă. Prospero fu amuzat de această nouă coincidenţă între scenariu şi realitate. Când propuse ca dânsul să o facă pe savantul viclean, pentru că va şti să umble mai bine ca oricine la numeroasele dispozitive ale aparatului, regizorul fu încântat.

Prospero debută în cinematograf şi realiză totodată un „decalc” perfect după faimosul june-prim, Julius Benedictus, sau „fatalul Ben”, cum îi spuneau ziariştii.

Îl auzi pe acesta declarând că abia aşteaptă să termine filmările, ca să plece în Hawaii, unde vrea să-şi petreacă o vacanţă, fără să ştie, acolo, nimeni de el. Prospero se îndoi că individul ar putea să trăiască măcar o săptămână în anonimat, dar luă act de declaraţie. Chiar a doua zi dimineaţa se urcă într-un avion care zbura spre Honolulu. Lipsi numai patruzeci şi opt de ore, spunându-le

tuturor că o rudă apropiată i-a decedat şi trebuie să fie prezent la înmormântare. Montă într-o cabină telefonică *de* pe aeroportul Hawaian receptorul aparatului, fără mare greutate. Imediat ce reveni acasă expedia dublul „fatalului Ben” în primitorul port al insulei Oahu.

* * *

Către prânz actorul îi dădu un telefon. Îl ruga foarte mult să treacă seara pe la el. Voia nişte lămuriri în legătură cu o scenă care urma să fie turnată curând şi-l nedumereau acolo anumite replici. Se adresase, fireşte, întâi lui Santos, dar el nu fusese în sitare să-i explice destul de limpede lucrurile. Va avea o mare plăcere să poată cina cu un om de ştiinţă. Îi rămânea îndatorat, dacă primea. Rostise ultimele cuvinte ca şi cum ar fi fost cel puţin prinţul de Galles.

Prospero nu avea niciun chef să ia masa ou Benectictus, dar consimţi, pentru că soarta filmului începuse să-l intereseze. Porni cu puţin înainte de ora opt către locuinţa actorului. Era o vilă impunătoare, situată într-un cartier retras al oraşului. Sună la intrare dar nu-i răspunse nimeni. Mirat, insistă, ba strigă şi de câteva ori: „Hei! Nu vine cineva să deschidă?”, Când constată că şi aceste apeluri ale sale rămaseră fără rezultat, încercă uşa. Era neîncuiată. Pătrunse în vestibul şi de aici în hall. Nu întâlni ţipenie de om. Căută comutatorul şi aprinse lumina. Masa mare din mahon, cu picioare masive, sculptate în forma labelor de leu, oferea vederii o sticlă aproape golită şi două pahare. Unul, răsturnat, lăsase să i se scurgă conţinutul pe covor, unde privirile lui Prospero descoperiră o pată de whisky şi, lângă ea, lungit, trupul actorului. „Fatalul Ben” zăcea în nesimţire, cu faţa în jos. Prospero se aplecă, îl întoarse, şi constată că era rece şi nu mai respira. Avea o rană urâtă la tâmpla dreaptă, unde o pată vânătă arăta că-şi izbise capul, căzând, de piciorul mesei şi una din ghearele acelea uriaşe leonine îi provocase moartea.

Actorul se bătuse cu cineva, aşa lăsau impresia halatul lui de casă desfăcut şi sfâşiat la umăr, o anumită dezordine în cameră, poziţia scaunelor şi, fireşte, paharul răsturnat.

Conflictul izbucnise însă după ce victima şi adversarul băuseră întâi împreună. Aceasta arăta că se cunoşteau. Altfel Ben nici nu ar fi fost într-o ţinută atât de familiară.

Prospero renunţă însă repede să mai facă deducţii. Nici nu simţi o nevoie deosebită să afle ce se întâmplase în camera unde zăcea neînsufleţit actorul. Esenţial era că acesta murise. Iată un fapt bine venit, îşi spuse Prospero. Rezolvă dintr-odată o mulţime de încurcături care ar putea să se ivească. Avusese dreptate să nu-şi bată capul prea mult cu ce-o să facă Ben când îi va apărea în faţă dublul său. Sunt probleme pentru inşi care au pasiunea cazuisticii morale, ca Santos. Mai intervine şi providenţa, după câte se vede, şi aranjează lucrurile, iar el ar fi un mare dobitoc să nu profite de împrejurare.

Aduse maşina din stradă chiar în faţa scării de intrare a vilei. Târî cadavrul actorului şi-l băgă în portbagaj. Aşeză iar în picioare paharul răsturnat. Şterse cu batista urmele de whisky vărsat pe masă. Îndreptă covorul şi scaunele, Ajuns acasă, trecu imediat la dezintegrarea „fatalului Ben” şi o realiză în câteva clipe.

Se culcă fără cel mai vag sentiment de culpabilitate. Adormi repede şi-l visă pe dublul „fatalului Ben”, dând autografe unei armate de gâsculiţe care răsăreau fulgerător în jurul lui, oriunde apărea prin Honolulu.

* * *

Visul fusese premonitoriu, căci a doua zi dimineaţă descoperi în ziar o fotografie a starului, mai melancolic ca oricând. O scurtă informaţie anunţa că admiratoarele îl recunoscuseră îndată ce ieşise din hotel şi-i făcuseră o primire entuziastă.

Pe la unsprezece chemă Santos. Era foarte agitat şi

ţinea să se vadă cu el negreşit, chiar atunci dacă avea timp. Nu trecuseră nici zece minute şi sună la uşă. Arăta groaznic, palid ca un cadavru, vorbea grăbit, pierzând şirul cuvintelor. Spuse de cum intră: „Trebuie să-ţi fac o mărturisire gravă. L-am omorât pe Ben”.

Prospero îşi invită oaspetele să ia loc. Scenaristul acceptă, dar nu reuşea să stea pe scaun. Se ridica mereu şi umbla nervos prin cameră în toate părţile.

Din confesiunea lui confuză, Prospero află, nu fără greutate, că Santos îl detesta de mult pe actor. Îi făceau greaţă aerele acestuia. Imbecilul se credea un al doilea Rudolf Valentino. (Aici Prospero îi dădu deplină dreptate). Omul nu primea pe tot ce scrisese nici jumătate din cât încasa „fatalul Ben” ca să-şi arate, o săptămână, mutra în faţa obiectivului. Şi culmea, fata lui Santos, pentru care el şi-ar fi dat viaţa, se îndrăgostise de cabotin. Îi trimitea scrisori, amulete, avea toată camera plină cu fotografii ale „fatalului”. În sfârşit, nu lipseau motivele ca scenaristul să nutrească faţă de idolul brun al tinerelor fete o adevărată ură.

Ben îl invitase pe Santos la el, ieri după amiază, să discute nişte replici, susţinând că nu-i sună bine. „Se socotea chemat să dea sfaturi şi în materie de literatură, animalul!”. La început fusese amabil, atâta cât reuşea dânsul să fie. A adus o sticlă de *Bourbon* şi au consumat-o aproape în întregime. Treptat, Ben a devenit tot mai arogant. I-a declamt textual lui Santos că scenariul lui nu face două parale. E un adevărat rahat, a adăugat, cu o vizibilă plăcere de a-şi umili conlocutorul. Jignit, Santos s-a ridicat să plece. Ben n-a vrut să-l lase. S-a aşezat înaintea uşii, proferând tot soiul de injurii, între altele că el, Santos, e o nulitate şi, după ce a scris o asemenea porcărie, are datoria să asculte observaţiile cuiva graţie căruia există singura şansă ca din imbecilitatea asta să iasă un film pasabil.

L-a împins cu energie înapoi pe scaun. Santos s-a împotrivit. Ben i-a pus mâna-n piept. Vocifera: „Ai să stai aici, ca să afli cât de nerod eşti! S-au încăierat. Santos l-a

îmbrâncit. Ben s-a împiedicat de covor, era şi puţin băut, bănuieşte. A căzut şi s-a lovit cu tâmpla de o gheară a piciorului mesei. A rămas acolo jos. El şi-a dat deodată seama că nu mai mişcă. A vrut să-l ridice şi atunci a observat urma loviturii pe care nenorocitul şi-o făcuse la tâmplă căzând. Nu poate s-o uite, era un cheag de sânge învineţit. Îl omorâse, chiar dacă fără să vrea. Aşa stăteau lucrurile!

Şi-a pierdut capul. I se topiseră orice resentimente faţă de găliganul orgolios care zăcea acuma întins, fără suflare. Dimpotrivă, ar fi fost fericit să-l vadă iar în picioare, hlizindu-se dispreţuitor la el. Avea tot timpul imaginea rănii aceleia sinistre înaintea ochilor. L-a cuprins o spaimă cumplită şi a fugit.

N-a închis ochii toată noaptea. Oricâte circumstanţe atenuante îşi găsea, făcuse o crimă. Ben l-a provocat, moartea se datora unui accident, dar el, Santos, era de vină. Nu-i dăduse brânci actorului?

În zorii zilei s-a predat autorităţilor. A fost la comisariat şi a povestit totul. L-au pus să semneze o declaraţie şi a rămas să aştepte, sub pază, până când poliţiştii au să se întoarcă, după ce vor fi examinat locul crimei. Peste o jumătate de ceas, a fost introdus în biroul comisarului. Acesta i-a cerut să repete adresa lui Ben şi ce spunea că se întâmplase. Apoi l-a privit într-un mod ciudat: „Bizar e – a spus – că acolo locuieşte într-adevăr cineva care se numeşte Julius Benedictus, dar n-am găsit nicio urmă de cadavru. E actorul de cinematograf?” Când Santos i-a confirmat faptul, un poliţist mai tânăr, care şedea lângă comisar, puţin mai în spate, şi răsfoia ziarul, a sărit deodată ca ars: „Şefule, a strigat, ia uită-te la asta!”. Şi a întins pe birou pagina cu poza lui Ben. Scria acolo că „fatalul” se află în Honolulu, unde dă autografe admiratoarelor.

Comisarul, continuă Santos, l-a întrebat cum stătea cu sănătatea. Pe urmă i-a cerut să se ducă acasă şi să rămână la dispoziţia autorităţilor: „Ne anunţaţi dacă părăsiţi cumva localitatea. Ar fi bine să consultaţi un medic

de nervi” a mormăit, văzând că el nu se grăbea să plece şi o ţinea mai departe că l-a văzut cu ochii săi mort pe actor, care avea privirile sticloase şi tâmpla dreaptă învineţită.

După ce ieşise din comisariat (mai mult dat afară), îi telefonase lui Prospero şi venise direct aici. Se simţea apăsat de vină şi nu mai înţelegea nimic. Cum putea fi Ben în Honolulu, când el îl lăsase rece la picioarele mesei masive din hali? De ce afirmau poliţiştii că nu exista acolo niciun cadavru? Şi pentru care motiv refuzau să creadă ce le spusese şi-i dăduseră drumul? El, Prospero, cel puţin, ştie că e în toate minţile şi nu aiurează.

Omul era într-o stare de plâns, cu adevărat pe cale să înnebunească. Prospero îşi dădu întâi osteneala să-l liniştească. Stărui să ia un calmant. Îi umplu el însuşi paharul cu apă şi aşteptă să vadă cum îl bea până la capăt, după ce înghiţise comprimatul. Abia atunci când obţinu ca Santos să stea jos şi să nu mai umble agitat prin cameră, începu să vorbească.

Şi convingerea lui era că avusese o halucinaţie. Prea se lăsase obsedat de scenariul pe care-l scrisese şi continua să-i tot modifice amănuntele ca să facă lucrurile, cum spunea, cât mai credibile. Nu trebuia să aibă loc şi în film ceva aproape identic? Retrăia în minte, din clipa când a început turnarea, fiecare episod al scenariului. Poate să-l asigure că el, Prospero, care i-a devenit puţin amic, a observat mai de mult, fenomenul. De aici până la a ajunge să confunzi realitatea ou ficţiunea nu e o cale prea lungă. Aşa se întâmplă când natura îţi dăruieşte o imaginaţie aprinsă. Pe dânsul, ca om de ştiinţă, cu o gândire pozitivistă, rece, nu-l pândeau asemenea primejdii, dar era şi exclus să reuşească vreodată a-şi închipui situaţiile complicate şi dramatice din scenariul lui Santos.

Acesta ţâşni de pe scaun. Cum? El îl văzuse realmente pe Ben mort, cu semnul acela vânăt la tâmplă! Prospero îi ceru să aibă răbdare câteva clipe. „Hai să raţionăm puţin” îl îndemnă. Faptul că Ben a fost ucis îi tulbură conştiinţa, sau răspunderea morală de care se simte încărcat pentru moartea actorului? îl detesta,

mărturisise singur înainte. De dispariţia lui de pe lume, nu s-ar fi sinchisit deci, e de presupus. Nu suportă însă ideea de a purta vina morţii cuiva. Aşa e? Santos încuviinţă. Nu încape nicio îndoială. După ce-l lăsase întins acolo jos, fără suflare, ar fi fost omul cel mai fericit să se ştie cu totul străin de împrejurările care au pus capăt vieţii lui Ben. Bun, reluă Prospero. Şi dacă imbecilul ăla nu păţea nimic, cum s-ar simţi Santos acum? „Ca un om scăpat de la înec”, îl încredinţă acesta. S-ar îmbăta de bucurie.

„Poţi să şi începi atunci, zise Prospero, aducând o sticlă de Ballantines. Află că *fatalul Ben* e bine mersi, şi dă autografe elevelor de liceu pe o plajă din Oahu”.

Santos nu părea să acorde vreo încredere acestei afirmaţii. Prospero se referea la ştirea din ziar? E o prostie. Cine ştie ce lichea de reporter a născocit-o, ca să umple pagina, în lipsa altor noutăţi senzaţionale!

„Ba e adevărul curat!” – îl contrazise Prospero. Dacă vrea să ştie, el auzise aseară la radio, cu urechile lui, vocea *fatalului,* explicând că a venit să-şi petreacă o vacanţă incognito în Hawaii, dar nu poate să scape de mulţimea admiratoarelor care-l recunosc oriunde se arată. Prospero minţea, fiind însă absolut sigur că actorul îşi va manifesta foarte curând prezenţa într-un asemenea chip.

Efectul ştirii asupra lui Santos fu – aşa cum prevăzuse – benefic. Scenaristul îşi reveni şi dădu semne de înseninare. Nu era convins încă, dar ceva *se* clătinase într-însul. Ceru detalii în legătură cu emisiunea; cum ajunsese Prospero să o asculte? Acesta, aşteptându-se la întrebare, ’născoci uşor o explicaţie plauzibilă. Apoi, ca să-i întărească încrederea, îl întreba de ce nu vorbeşte cu regizorul filmului. Acela trebuie să fi turbat, deschizând ziarele, şi acum dă telefoane după Ben, peste tot în Hawaii. Santos găsi sfatul foarte bun. Îl sună pe regizor şi auzi din gura lui colecţia celor mai plastice epitete la adresa mulatrului. Da, plecase în Hawaii, fără să-i spună nimic. A vorbit cu el la telefon, chiar înainte. Susţine că s-a trezit acolo fără să-şi poată aminti cum, poate după o pileală straşnică. Îl lua drept idiot, istorisindu-i asemenea

poveşti de adormit copiii. Dar a auzit şi din partea lui câteva. I-a comunicat să se pregătească pentru un proces monstru, dacă nu va fi până poimâine pe platoul de filmare. Are să-l coste cam scump vacanţa aceasta Hawaiană.

Când puse jos receptorul, la încheierea convorbirii, Santos părea alt om. Era intrigat doar de halucinaţia pe care o avusese, nu-i spunea acum altfel. „Mă duc să mă îmbăt”, declară, despărţindu-se de Prospero.

* * *

A doua zi, spre seară, reveni descompus. Ţinea în mână o brichetă de aur, somptuos lucrată. O găsise în buzunarul sacoului pe care-l purta când se bătuse cu Ben. Nu dăduse până atunci de ea pentru că, plecând la comisariat, îşi schimbase hainele, cele din ziua încăierării nefiind utilizabile fără o intervenţie serioasă a fierului de călcat. Bricheta îi căzuse lui Ben din halatul de acasă în timpul luptei. Santos o observase, când încercase să-l ridice de jos pe actor şi o băgase maşinal în buzunar. Acum o oră o descoperise, căutând în sacou o agendă cu numere de telefon. Îi arătă lui Prospero iniţialele J.B. gravate fin pe brichetă. Era aşadar limpede că nu avusese o halucinaţie şi fusese într-adevăr la Ben.

Şi cum reuşise aceste să ajungă peste câteva ore în Honolulu? Ceva nu era în regulă aici. Oare cine avea interes să ascundă moartea mulatrului? Şi oricum, chiar dacă nu i-o imputa nimeni, era, fără dubiu, vinovat de ea şi gândul acesta îl chinuia.

Prospero avea în faţă un om disperat. Nu izbutea să înţeleagă de ce, oricâtă silinţă îşi dădea. Santos îi inspira însă milă şi hotărî să fie sincer cu el.

Se referi iar la scenariu. Acolo avea loc o veritabilă operaţie telekinetică graţie unei stratageme. Rezultatul fusese ivirea a doi inşi absolut identici şi, pe urmă, autorul experienţei nu mai ştia ce e de făcut cu amândoi. Îl minţise, recunoştea, dar într-un anume sens îi spusese şi

adevărul.

Realitatea se suprapunea realmente ficţiunii, numai că nu autorul scenariului era obiectul acestei coincidenţe, ci el, Prospero, care l-a expediat efectiv pe Ben în Hawaii. A profitat apoi de întâmplarea nefericită (oare?) şi a restabilit o situaţie normală. Nu mai există acum decât un singur Ben, cel care se află la Honolulu, dar o să sosească mâine glonţ aici, fiindcă ştie ce poate să însemne pentru el nerespectarea contractului.

Dacă e acelaşi ins? Neîndoios! îi dă cuvântul că o să fie chiar „fatalul Ben” în carne şi oase, exact aşa cura îl ştie, cu privirile lui dispreţuitoare, sub genele lungi de cotoi irezistibil. Fără un fir de păr din cap lipsă! Şi ca să nu-l regrete atâta pe Ben, e bine să ştie că va avea foarte curând prilejul să-i audă iar părerile despre scenariul său Deoarece şi ele au rămas în capul lui neschimbate. Speră însă că de astă dată o să-i încaseze liniştit toate măgăriile, ca să nu ajungă din nou la bătaie şi, ferească dumnezeu, să deteriorareze o figură care valorează milioane.

Pe Santos îl buimăci în asemenea măsură ceea ce află încât încasă nepăsător ironiile lui Prospero. Cerea mereu explicaţii suplimentare, nu-i venea să creadă că lucrurile pe care şi le imaginase ca fantastice căpătaseră o existenţă reală. Era curios cu câtă greutate el, autor al unor scenarii pentru filme de anticipaţie, accepta să-şi întâlnească ficţiunile în viaţă. Prospero bănui că la mijloc trebuie să fie o formă de orgoliu profesional: Santos nu se mai simţea un născocitor de întâmplări extraordinare ci reproducătorul anumitor fapte singulare care se petrecuseră aievea.

Oricum, voia să ştie mai cu seamă dacă duplicatul lui Ben ţine minte şi tot ce i se întâmplase actorului în cursul vieţii. „Fireşte”, îl asigură Prospero. „Nu are doar aceeaşi constituţie a creierului?”. Ghicind motivul interesului purtat de Santos memoriei „dublului”, savantul se grăbi să-i alunge temerea pe care, probabil, o nutrea. „Tot, cu o excepţie! Nu mai ştie ce s-a întâmplat din clipa când am luat *decalcul* după el. Aşa că poţi să fii liniştit. Ignoră complet ciocnirea care a avut loc între voi. O să-ţi întindă,

prin urmare, condescendent şi colegial mâna. Dar te previn încă o dată să nu crezi că şi-a schimbat părerile despre tine şi talentul tău literar, astea existau în capul lui dinainte”.

Voia să resuscite imaginea acelui Ben detestat de Santos, ca el să accepte astfel mai uşor ideea unui joc inofensiv de substituţii fizice, fără implicaţii morale, „Are să-ţi pară curând rău că n-a murit de-a binelea”, adăugă sentenţios. Santos, însă, la gândul de a da iar ochi cu Ben, resimţea o teamă gâtuitoare. Numai aşa, ştia foarte bine, revăzându-l pe lungan dându-şi aere în faţa lui, s-ar fi eliberat de sentimentul că săvârşise o crimă. Dar, în acelaşi timp, avea o frică paralizantă de întâlnire, şi singură ideea ei îi aducea automat în mirate chipul actorului cu ochii îngheţaţi şi vânătaia fatală la tâmplă.

„Mâine reîncep filmările, m-a anunţat Carlo acum o oră. La unsprezece omul tău va fi aici, a trimis o telegramă că soseşte negreşit. Scapi de coşmarul ăsta”, îi spuse Prospero, bătându-l încurajator pe umăr.

* * *

Ben ateriză dimineaţa la nouă. Tot timpul zborului încerca să găsească o explicaţie pentru Carlo. Apucatul ăla nu voia să creadă nici în ruptul capului că s-a trezit la Honolulu, fără să-şi poată aminti cum ajunsese acolo, oricât încercase. Aşa păţeşti, când te apuci să spui adevărul. Acum trebuia să născocească o minciună, ca să nu-i lase lui Carlo impresia că vrea să-şi bată joc de el.

Era ceva foarte curios. Parcă i se golise în întregime creierul, pe o bucată de timp, nu prea mare, dar oricât. Vidul începea de la ultima scenă filmată în care el căuta să afle cum funcţiona invenţia aceea stupidă (la ce dracu’ folosea?) şi autorul ei îi dădea explicaţii. Apoi se mai vedea ieşind dintr-o cabină telefonică pe aeroport. Ce făcuse aproape trei zile, între timp, îi e cu neputinţă să-şi aducă aminte. Nici cum de nu luase nicio valiză. A trebuit să-şi improvizeze o mică garderobă pe loc. Noroc că acolo nu

avea nevoie de mare lucru, cu două perechi de pantaloni, o vestă albă şi nişte cămăşi colorate se descurcase pentru moment. Până şi biletul de avion îl rătăcise, degeaba îşi scotocise toate buzunarele în căutarea lui. Era stranie amnezia asta. Nu i se mai întâmplase niciodată, ar trebui să întrebe un medic.

A fost convins că terminase filmările. Altfel cum ar fi plecat? Mai avea obligaţia să apară în ultimul episod, dar îi ieşise complet din cap când fusese turnat şi în ce împrejurări. Filmul de altfel nu-l interesa deloc. Primise să facă parte din distribuţie, fiindcă insistase atâta Carlo. „Am nevoie de un nume trăsnet”, spusese, umblase după el săptămâni în şir ca să accepte rolul şi acum avea tupeul să vină cu ameninţări. Lasă că o să i-o plătească la momentul potrivit. El nu e un fitecine cu care să vorbească răstit orice regizoraş. A acceptat rolul mai mult din milă, pentru a-i da nătărăului ăstuia o şansă. Obţinea, oare altfel cineva ca Julius Benedictus să figureze pe genericul unui film de duzină? Ba chiar tâmpit. Scenariul nu. face două parale. O mulţime de replici sună complet aiurea, mai cu seamă în ultimul episod. El, fără să se ocupe cu redactarea dialogurilor, simte ce se potriveşte şi ce nu în gura unui personaj şi o să i-o spună lui Santos. Băiatul ăsta îşi cam pierde vremea în cinematograf, iar, ca scriitor, greu să crezi că ar fi ceva de capul lui.

De la aeroport, Ben trecu pe acasă, făcu un duş şi se schimbă. Deschise larg toate ferestrele, fiindcă nimeni nu aerisise în lipsa lui camerele şi atmosfera era îmbâcsită. Afară strălucea soarele, nişte copii alergau strigând. O viespe mare, galbenă, dădu să intre pe geam, se încurcă în perdea şi începu să bâzâie. Voi să o gonească afară. Viespea scăpă din cutele perdelei, îşi luă zborul şi, deodată, pe Ben îl fulgeră o înţepătură foarte dureroasă în tâmpla dreaptă. Duse mâna acolo. Simţea o usturime cumplită şi locul se umflase. Privi în oglindă, bestia îl aranjase destul de urât. Pe lângă că-i stricase figura seducătoare, proaspăt rasă, acţionase şi asupra sistemului său nervos. Nu putea să clipească din ochi, fără o senzaţie

ascuţită de durere. Şi capul şi-l mişca greu, parcă era în întregime umflat.

Reveni în baie şi căută prin dulăpiorul cu medicamente. Trebuia să se dreagă rapid, să reducă efectele agresiunii căreia îi căzuse victimă şi să fie exact la întâlnire.

În cursul drumului, durerea şi inflamaţia cedară simţitor, aşa că Ben, dându-şi puţină osteneală, putu să intre triumfător pe uşa laboratorului. Adoptă o mină veselă care-i punea în valoare dantura albă, strălucitoare, şi spuse, glumeţ, din prag: „Salut, băieţi! Fără Ben, văd că nu puteţi termina filmul ăsta păduchios!”

Zărindu-i pansamentul de la tâmpla dreaptă, Santos se lumină la faţă. Prospero însă rămase cu ochii pironiţi în aceeaşi direcţie. Fu cuprins de o totală nedumerire şi mâinile începură să-i tremure.

CRIZA DE IMAGINAŢIE

Daniel împlinise cincizeci şi trei de ani, scrisese opt romane şi nenumărate povestiri care, adunate laolaltă, alcătuiau încă şase volume groase. Se putea spune despre el că este, fără îndoială, un autor consacrat, deşi nu-l vizitase niciodată *Marea Inspiraţie.* Era şi motivul pentru care, cu cât înaintă în vârstă, avea tot mai puţine certitudini de a fi dat la iveală o operă durabilă. Suspecta pe oricine îi lăuda iscusinţa scriitoricească. Adică îmi cunosc bine meseria, dar mă ocoleşte *scânteia,* asta vrea să spună.

O debutantă îl rugase să-i citească un manuscris, al cărui eroii principal era chiar el. Fusese atentă la preferinţele, vestimentare, ticurile verbale şi comportările lui caracteristice, reproducându-le fidel, astfel încât să poată fi recunoscute de toată lumea. Ba, ca să înlăture orice echivoc, amintea şi ce cărţi publicase personajul, un scriitor cunoscut, citind două titluri de roman, ale sale,

semnate Thomas Daniel. Păstrase până şi aceleaşi nume, uşor de ghicit îndărătul iniţialelor: T. D.

Avea talent puştoaica, nimic de zis, dar şi un tupeu fără pereche să-i trimită tocmai lui manuscrisul. E drept, îl înfăţişase ca pe o persoană cu mult farmec şi chiar cu o anume nobleţe intelectuală. Acel T.D. sârguincios şi inventiv reuşea, la sfârşitul naraţiunii, să restabilească încrederea în rostul scrisului după ce o bandă de rataţi depuseseră până atunci enorme eforturi să o ruineze definitiv prin ambiţiile lor nesăbuite.

Daniel nu se gândea să trădeze cel mai mic semn de supărare (ar fi fost luat drept un încuiat iremediabil), dar povestea îl otrăvise rău. Personajul triumfa prin îndemânare, măsură, pricepere, travaliu chibzuit şi tenace. Nimic demonic în el. Daniel citise în toate acestea o condamnare mascată a mediocrităţii, ferită de experienţe abisale. Şi ce putea fi mai nesărat decât un asemenea ins, înzestrat doar cu însuşiri respectabile?

Îi căzuse de curând în mână o carte a lui Stanislas Lem, *Summa Technologia e,* şi o parcursese cu mult interes. Ipotezele fantastice îl fascinau, dar nu reuşise niciodată să le aplice în scrisul său. Şi acum trebuise să recunoască încă o dată că nu avea nicio chemare pentru literatura de imaginaţie. La el, pe măsură ce naraţiunea înainta, fantasticul, ori de câte ori intervenea, se scurgea din povestire ca nisipul printre degetele unei mâini care încearcă zadarnic să-l reţină.

În cartea lui Lem, mai ales capitolul despre *fantomatică* îi trezise pofta să scrie o istorie cu situaţii paradoxale, asemenea celor amintite acolo. Dacă înţelesese bine, era vorba de a da oui va iluzia perfectă că trăieşte anumite lucruri, fără ca nimic din ele să se petreacă într-adevăr.

Mijlocul consta în a-i face să resimtă prin simulare toate senzaţiile pe care le-ar fi încercat aievea. Un om culcat în pat, cu toate simţurile cuplate la o maşină de fabricat asemenea iluzii, căpăta convingerea că trece prin «ele mai fabuloase aventuri, dacă aşa fusese programat.

Tehnica modernă era capabilă să realizeze chiar în prezent astfel de operaţii şi avea să le efectueze cu o mare uşurinţă, peste câtăva vreme, susţinea Lem.

Pe Daniel îl tulburase îndeosebi cercul vicios care se crea prin fantomatizare. Cine suferea odată efectele acesteia pierdea pentru totdeauna posibilitatea de a mai face distincţie între realitate şi iluzie, chiar dacă i s-ar fi arătat maşina şi cum funcţionează ea. De unde să ştie care e adevărul? Nu mai avea niciun criteriu sigur de apreciere, pentru că şi dezvăluirea mistificării, patul în care se afla întins, aparatura, demonstraţia, toate puteau fi la rândul lor simulate.

Se simţea împins să găsească, totuşi, condeiul de lucru, aceasta devenise pentru el o adevărată disciplină, trebuia să umple zilnic câteva file ou scrisul său mare, ordonat, era ca o gimnastică matinală. Cum nu avea alt subiect, hotărî să se ocupe pur şi simplu de gândurile care-l rodeau. Mucoasa aceea făcuse dintr-însul un personaj literar. Bun! Ce-l împiedica pe el acum să procedeze la fel?

Porni să scrie o povestire, în care ea deţinea rolul de protagonistă. Nu inventa nimic, prezenta într-o anume lumină fapte care avuseseră loc realmente. Lăsă doar în oarecare umbră unele şi le articulă în aşa fel pe altele încât succesiunea lor să trădeze o intenţionalitate neavuabilă. Istorisind, respectă riguros cea ce se petrecuse cu adevărat, luându-şi libertatea de a interveni exclusiv în interpretarea întâmplărilor. Şi fără să spună prea multe, el, ci obligând comportările să vorbească singure, se pricepea la aşa ceva, nu trecea oare drept un romancier versat în „trucurile meseriei”? Totul era să creeze sentimentul că fâţa aceea avusese anumite intenţii în legătură cu dânsul şi, neizbutind să şi le realizeze, se răzbunase. De aici ieşise, ca urmare, în micul ei roman, portretul lui, aparent măgulitor, dar plin de venin secret, când îl studiai mai bine.

O cunoştea, fireşte, pe autoare, primise de la ea câteva scrisori lungi, nu mai conteneau cu „maestre” în sus şi „maestre” în jos. Îl şi frecventase destul de asiduu, o

vreme, îi făcea numeroase vizite, ca să cunoască – aşa spunea – „cum lucrează un mare romancier”. Dacă stă şi se gândeşte bine, poate chiar a urmărit să ajungă în dormitorul lui. Nutrise sau nu astfel de planuri, el avea dreptul să atribuie actelor ei ce sens voia şi nici măcar să o facă expres, ci să lase aceasta pe seama cititorului. Condiţia reuşitei era să se păzească tot timpul de a aluneca în satiră. Niciun accent de batjocură! Obiectivitate senină, cel mult un pic de ironie blândă, înţelegătoare şi resemnată. Efectul va fi mortal, îşi spuse surâzând, mulţumit de tonul imprimat istorisirii. Îl amuza efectiv *ceea* ce scria, i se citea încântarea pe faţă. Izbutea să introducă o distanţă critică plină de umor între persoana veritabilă a scriitorului T.D. şi portretul lui din micul roman primit spre lectură. Oricine ar fi ghicit apoi uşor ce fel de frustrări îşi căutaseră compensaţia în imaginea pe care tânăra autoare ţinuse să o dea despre un prozator cunoscut.

Daniel îi plătea şi poliţa datorată pentru aceasta. O zugrăvise pe blonda sa vizitatoare în cele mai suave culori, nu fără o secretă maliţie. Dacă T.D. apărea drept întruchiparea mediocrităţii aurite, juna lui colegă inspira atâta stimă, încât tăia cheful oricui să se culce cu ea.

Scriind, uitase de fantomatică, dar situaţiile stranii în care omul se putea trezi pus din cauza acesteia nu încetaseră să-l intrige. Inconştientul lucra. Intră în baie ca să ia ceva împotriva arsurilor care-l necăjeau de la o vreme şi rămase cu privirile aţintite asupra chipului său din oglindă. Era faţa unui bărbat cărunt, cu obrajii cam lăsaţi şi pungiţi în dreptul gurii. Se uita la Daniel fără simpatie, parcă intrigat de ce se întâmpla în jur. Avu deodată, impresia că figura aceea nu era a sa, ci aparţinea cuiva străin, care-l examina curios. Oare nu e chiar o altă persoană însărcinată să se ţină tot timpul după el şi să-i maimuţărească gesturile? Luă pieptenele şi-l trecu prin păr, fără să aibă nevoie. Se surprinse controlând dacă şi individul din faţă face exact aceeaşi mişcare. Da, cu toate că nu era absolut sigur. Repetă gestul de câteva ori lent şi

apoi brusc, foarte repede, încercând să-şi păcălească sosia. Individul din oglindă nu se lăsa dus, răspundea de fiecare dată cu mişcări identice. Identice? Nu chiar, observă Daniel. De pildă, luase pieptenele cu mâna stângă, pe când el folosise dreapta. Asta era în afară de orice îndoială. Închise un ochi şi constată că dublul său îl imită, dar cu celălalt. „Ce nerozii pot să-mi treacă prin minte, îşi spuse ca să alunge senzaţia de anxietate care pornise să pună stăpânire pe el. Inversarea aceasta e un fenomen descris în toate manualele”. Dar gândul următor care-i veni nu fu deloc mai liniştitor. Fireşte, aşa se petrece fenomenul reflexiei, admise. De unde putea şti, totuşi, că nu e el imaginea celuilalt? Căută argumente: dânsul există şi atunci când nu se uită în oglindă. Respiră, îşi aude bătând inima şi acum îi e foame. O imagine nu simte asemenea nevoi. Se va duce la bucătărie şi îşi va face două ochiuri. I-a rămas de ieri şi nişte ghiveci cu carne, trebuie doar să încălzească puţin cratiţă. E mulţumit de ce a scris până acum, a găsit tonul potrivit, o superioritate abia perceptibilă, uşor sceptică, ba chiar melancolică pe alocuri.

Gândul bizar nu-i da însă pace. *Oare cine poate spune cu certitudine ce face imaginea lui când el pleacă din faţa oglinzii?* Nu mai există şi gata! Într-adevăr, aşa ar părea la prima vedere. *Dar dacă imaginea se ţine în continuare după cel care a plecat, imitându-i gesturile ca înainte?* Lucrurile nu stau chiar aşa de simplu, când te apuci să le examinezi mai îndeaproape. Teoretic trebuie să admitem şi ipoteza aceasta, de vreme ce imaginea reapare instantaneu acolo unde întâlnim iar în cale o oglindă.

Şi, senzaţiile? Satisfacţia unei pagini bine scrise, oboseala, foamea? Gândul bizar nu cedă. *Poate că şi imaginea suferă tot ce trăieşte persoana care a produs-o?* O simetrie perfectă ar cere neapărat ca lucrurile să se petreacă astfel. Pierea prin urmare şi ultimul criteriu care i-ar fi permis să afirme cu siguranţă că nu este imaginea altuia.

Se afla el însuşi acum într-o situaţie fantomatică, dar

nu vedea nicio şansă de a scoate din ea o istorie insolită, aşa cum visa să scrie. Ca întotdeauna, lui, fantasticul îi fugea printre degete. Şi de astă dată, ce-i rămânea să povestească? O întâmplare cum nu se poate mai banală: îşi privise chipul în oglindă.

Reveni la nuvela lui în dimineaţa următoare şi reciti paginile pe care le scrisese. Nu-i mai plăcură atât de mult. Băgă de seamă că senzaţia stranie, încercată cu o zi înainte în faţa oglinzii, se prelungeşte. Îşi pusese mereu, parcurgând textul, o întrebare neliniştitoare: cine era, în definitiv, veritabilul T.D? Cel din nuvela lui sau cel care deţinea rolul personajului principal în romanul tinerei autoare? Sigur că eroul istorisirii sale, pentru asta doar o scria, ca să arate cât de subiectiv era prezentat acolo. O vanitate feminină rănită produsese imaginea prozatorului T.D. din manuscrisul oare, precis, va stârni la apariţie multă vâlvă. Iată ce trebuia să-şi spună orişicine, citind nuvela lui Daniel se şi agăţase, cu dibăcia sa reputată, de un amănunt: tânăra scriitoare relatase faptele la persoana întâia, iar undeva, către final, cita cuvintele pe care i le-ar fi spus romancierul T.D.: „Poate ai să povesteşti dumneata odată toate acestea! Eu nu mă văd făcând-o, am fost prea adânc implicat, dar ar merita să le aştearnă cineva pe hârtie”.

Manuscrisul fetei ar fi, deci, urmarea îndemnului adresat de T.D. Nuvela lui Daniel aducea doar un supliment de informaţie, arătând ce umoare sentimentală prezidase la redactarea micului roman cu cheile.

Remarcă însă că lucrurile pot fi înţelese şi altfel. În roman, T.D. lucra la o nuvelă. Întrebat ce subiect are, răspundea: „Cel mai trist cu putinţă, o femeie crede că stârneşte interes unui bărbat, pe când el nu resimte nicio atracţie pentru dânsa şi, dimpotrivă, depune eforturi disperate ca să scape de asiduităţile ei, fără să o jignească”. Observa acum că o asemenea declaraţie (cum nu-i sărise în ochi de la început?) era în stare să schimbe cu totul imaginea lui T.D. din istorisirea sa. Aceasta ar putea fi socotită nuvela scriitorului. Atunci romanul îl

înfăţişa pe adavăratul T.D. şi el se dovedea mult mai meschin decât găsise Daniel că apărea sub faimoasa lui corectitudine exemplară. Iată ce orgoliu prostesc de mascul care se crede irezistibil ascunde! O debutantă vine la el ca să ceară nişte sfaturi profesionale. În realitate, vrea să se documenteze, plănuieşte să scrie un mic roman din viaţa scriitoricească şi T.D. O interesează ca personaj. Animalul însă îşi bagă imediat în cap că, gata, fata, sedusă de farmecul lui discret, umblă să se culce cu el. Şi, culmea îngâmfării imbecile, face nazuri, nu o găseşte demnă de atenţia lui şi rezistă superior la toate asalturile ei. „Doamne, ce cap de nătărău îmi pot crea singur!”, se alarmă Daniel. Povestea cu oglinda revenea. T.D. din nuvela sa îl considera pe cel înfăţişat de tânăra autoare o imagine a lui reflectată strâmb acolo. Dar nici ipoteza inversă nu era exclusă: T.D., eroul romanului pe care l-a scris zăpăcita aia, să se reflecte deformat de o autoadmiraţie stupidă în nuvela sa.

Daniel decise să nu lase loc unui astfel de echivoc. Modifică în consecinţă întreaga factura a nuvelei: romancierul T.D. parcurge manuscrisul unei tinere scriitoare, care-l rugase să-i citească încercările literare, şi face însemnări pe marginea textului. Acestea se dilată câteodată până la veritabile pagini de jurnal, adnotatorul aducându-şi aminte cum a ajuns autoarea să solicite părerea confratelui ei mai experimentat şi ce evoluţie au avut relaţiile lor. Aşa, nădăjduia Daniel, apărea o distincţie netă între ficţiune şi realitate, nemaiîngăduind nicio interpretare contrară.

Lucră toată dimineaţa. Sigur, păstrase ceva din primul text, dar cea mai mare parte a noii versiuni trebuia rescrisă, chiar dacă faptele rămâneau aceleaşi. Formula diferită pe care o adoptase în relatarea lor cerea alt ton.

Trecând la persoana întâia se simţi mai în largul său. Încetă să caute a-l mima pe T.D. din roman, aşa cum îşi dăduse osteneala până atunci. Vorbea el însuşi şi cât mai multă autenticitate era în folosul istorisirii. Nu doar întâmplările pe care le amintea, ci şi stilul naraţiunii,

gândurile exprimate cu un deplin firesc în cursul ei, urmau să dovedească cine era omul real şi cine figura fictivă creată după modelul lui.

Pe la prânz făcu o pauză şi ieşi să ia puţin aer. La întoarcere, citi câteva ore. Împrumutase o culegere de prefeţe ale lui Henry James şi avea ambiţia să termine cartea deşi nu prea gusta stăruinţa cu care autorul îşi analiza strategia narativă. Distincţia între scriitor şi narator o găsi însă judicioasă şi demnă de reţinut. Îmbucă ceva dar nu se mai simţi în stare să lucreze. Îi era somn, plimbarea lungă de după amiază îl ajută să adoarmă repede, fără niciun somnifer.

Se trezi cu o mare poftă de a-şi continua nuvela. Îi venise o idee, cum să contrapună ficţiunii realitatea într-un mod şi mai convingător. Căută scrisorile pe care i le trimisese cândva tânăra autoare şi reproduse pasaje copioase din ele, cuvânt cu cuvânt, neschimbând nicio virgulă. Avu de asemeni grijă ca şi comentariile lui T.D. să cuprindă dese citate. Acestea aparţineau, fireşte, textului care-i fusese dat spre lectură, nu altuia, şi erau transcrise iarăşi întocmai. Supuse paginile sale unor radicale comprimări, înmulţi intervenţiile, rezumându-le adeseori la câteva simple exclamaţii, lăsă înadins propoziţiile neterminate, întrerupte prin repetate puncte de suspensie.

Totul trebuia, în intenţia lui Daniel, să facă impresia că nu nutreşte nicio ambiţie literară, erau doar nişte note fără pretenţii. Descifrarea unei poveşti ascunse îndărătul lor urma să-i revină cititorului, ispitit să o reconstituie parcă fără voia nimănui, ea existând de sine stătătoare, ca la Nabokov în *Foc palid.* Într-un cuvânt, era vorba de a face să creadă pe oricine parcurgea însemnările că are acces la realitatea nemijlocită a întâmplărilor care le-au provocat.

După ce scrisese întreaga zi, seara, căută o destindere. Hotărî să vadă un film şi nimeri la o comedie de Woody Allen, *Trandafirul purpuriu din Cairo.* Urmări înduioşat peripeţiile protagonistului care părăsea ecranul şi cobora în sală, ca să înceapă acolo o aventură amoroasă

cu consecinţe dezolante.

Ieşind de la cinematograf, în drum spre casă, se întrebă ce statut ajunsese să aibă practic eroul nuvelei sale. Cine era, în fond, acest T.D? El, Daniel, îşi dăduse toată osteneala ca să fie identificat cu dânsul. Îl pusese să vorbească la persoana întâia, în maniera sa proprie, care constituia stilul cărţilor publicate de el şi fusese obiectul unor analize critice, ba chiar al câtorva pastişe. Strecurase în reflecţiile lui T.D. O sumedenie de elemente binecunoscute din biografia romancierului Thomas Daniel, evenimente, date, nume, adrese. Chiar neisprăvite aia îl ajutase în această direcţie, prin faptul că-şi botezase personajul cu iniţialele numelui său şi-i atribuise paternitatea a doua romane pe care el le tipărise. În plus, T.D. comenta un manuscris primit spre lectură. Cum ar fi fost în stare de aşa ceva, având numai existenţa livrescă pe care i-o îngăduia tocmai acest text?

Dar dacă a părăsit şi el ficţiunea şi a pătruns în viaţa reală ca personajul din filmul lui Woody Allen? Nu se prea simţea îndemnat să acorde credit unei astfel de eventualităţi. Trebuia să admită totuşi că în manuscrisul pe care îl adnota, T.D. era un erou de ficţiune în cel mai strict sens. Altfel, de ce şi-ar bate atâta capul ca să-i opună persoana sa reală? În afară de aceasta. Îl lăsaseră gânditor şi consideraţiile lui James, recent citite. Îşi aminti că, după actualele teorii ale criticii, atunci când faci literatură, chiar vorbind la persoana întâia, creezi un personaj de ficţiune. Nu el, romancierul Daniel, ar fi autorul însemnărilor pe marginea manuscrisului fetei aceleia, ci o figură imaginară, generată de felul cum au fost redactate notele respective. E ceva adevărat aici, îşi spuse. Evident că nu Thomas Mann, ci Serenus Zeitblom vorbeşte în *Doktor Faustus* şi ar fi o dobitocie să-l identifici pe Dickens cu David Copperfield. Dar cum stăteau lucrurile în *Negura,* acolo unde Unamuno însuşi era vizitat acasă de eroul său, don August Pérez? Existau prin urmare şi excepţii de la regulă. Oricum însă statutul lui T.D. nu-i mai părea tot atât de clar ca la început, chiar şi în paginile pe care le scrisese

el.

Reluă seara cartea lui James. Noaptea, T.D. Îi apăru în somn sub o înfăţişare curioasă. Avea chipul lui, al prozatorului Daniel, aceleaşi ocupaţii, scria şi dânsul o nuvelă, totuşi exista în afara sa. Adică el se simţea pe sine ca *altcineva* decât figura din vis.

Dimineaţa, îl cuprinse o mare descurajare. Nu mai credea că poate scoate ceva din tot ce mâzgălise până atunci. Singura soluţie ca paginile acestea să evite a deveni la rândul lor literatură era să le dea o altă destinaţie, foarte precisă şi reală.

Luă o filă albă de hârtie şi scrise:

„Dragă colegă, aş fi spus prietenă, dar nu sunt sigur că mi-am câştigat un drept atât de preţibs. Rămân la o formulă mai distantă, bucuros măcar de a putea exprima prin ea preţuirea pe care o acord talentului dumitale. Da, după ce ţi-am citit micul roman, te consider colegă în deplina accepţie a cuvântului, adică iniţiată complet în secretele meseriei noastre, o spune cineva cu acest merit recunoscut până şi de inamicii săi. Debutul e *un coup de maître.*

Vei găsi în filele următoare însemnările mele, pe măsura lecturii manuscrisului dumitale, făcute spontan şi cu o desăvârşită sinceritate. Multe scene şi episoade mi-au chemat în minte unele momente din istoria norocoaselor împrejurări, graţie cărora am ajuns să ne cunoaştem. M-a împins, nu ştiu ce demon să le evoc. Bineînţeles, putem vedea oamenii, fiecare dintre noi, în felul său. Interpretarea diferită dată de mine anumitor gesturi şi cuvinte e explicabilă. Ea nu scade cu nimic admiraţia mea pentru fineţea cu care romanul dumitale a ştiut să le atribuie alt sens. Sunt încredinţat că vei avea un mare şi meritat succes.

Aş minţi să nu recunosc că mă roade chiar invidia pentru ce ai reuşit să scoţi dintr-o experienţă care a fost, în definitiv, şi a mea.

Te felicit şi aş vrea să crezi în sentimentele mele (pot

îndrăzni să scriu afectuoase?)

Semnă, adăugă manuscrisul tinerei autoare împreună cu notele care ar fi trebuit să alcătuiască nuvela lui, rămasă neterminată, băgă totul într-un plic voluminos şi-l expedie pe adresa fetei.

Două zile după aceasta primi de la ea următoarele rânduri:

„Scumpe maestre, aş fi fost, la rându-i meu, mai mult ca fericită să pot începe scrisoarea de faţă nu cu o formulă protocolară care mă îngheaţă. Am totuşi consolarea că ea fixează o ierarhie consimţită în raporturile noastre. Eu voi rămâne mereu, oricâte elogii măgulitoare mi-aţi aduce, eleva dumneavoastră ascultătoare care a primit şi de astă dată o lecţie magnifică.

V-am citit cu emoţie însemnările făcute pe marginea manuscrisului meu, şi dacă aprecierile critice m-au interesat în cel mai înalt grad, interpretarea comportărilor noastre a fost pentru mine nu numai o surpriză extrem de plăcută, dar şi o revelaţie artistică. Mi-aţi dat prilejul să învăţ abia acum realmente cum se transformă o experienţă de viaţă în literatură. Cu o discreţie care n-a încetat să mă vrăjească, notele dumneavoastră au sugerat ce lipsea personajului meu ca să devină mai interesant, acea doza de ambiguitate necesară unora dintre gesturile şi cuvintele omeneşti, în măsură a le face să intrige. Aşa se captivează cititorul, înţeleg.

Nu aş fi niciodată în stare să realizez eu ceea ce dumneavoastră aţi înfăptuit cu o magistrală siguranţă prin câteva adnotări abile şi o scurtă scrisoare. Sunt hotărâtă, deci, să public romanul însoţit de însemnări şi să explic prezenţa lor, adăugând la ele rândurile pe care mi le-aţi adresat. Vreau să sper că nu veţi socoti aceasta o impudoare şi niciun abuz.

De altfel notele ca şi scrisoarea vor purta semnătura dumneavoastră, întreagă, şi toată lumea va şti cui aparţin cu adevărat Lărgimea de spirit pe care aţi dovedit-o

întotdeauna îmi dă convingerea că nu veţi avea nimic împotriva intenţiei mele.

Romanul se va preface astfel într-o mişcătoare poveste de dragoste, ascunsă sub diverse pretexte literare. Dacă ficţiunea ar corespunde şi realităţii aş fi prea bucuroasă să-l continuăm, dar nu cutez să cred într-un atât de mare noroc, o spun spre a preveni invidia zeilor.

Cum să vă mulţumesc?”

* * *

„E dată dracului fata asta! exclamă Daniel, terminând de citit scrisoarea şi rămânând cu ea în mână stupefiat. Aiurita nu numai că are talent, dar e şi deşteaptă foc”, reflectă el în continuare, tulburat agreabil de ultimele rânduri. Între o bănuială, luată ca punct de plecare pentru o operă de ficţiune, şi confirmarea, pe care veneau să i-o aducă faptele, era oricât o diferenţă serioasă. În plus, fata arătă destul de bine, nu negase niciodată aceasta, ba recunoştea chiar că avea un şarm deosebit Dar şi în ce laţ îl prinsese!

Să se opună ca însemnările lui să apară în continuarea romanului ei nu mai avea cum. S-ar fi făcut de râs, după ce îşi câştigase faima de campion al autenticităţii. O să jubileze toţi adversarii lui literari. Şi era oare cazul să strice tocmai acum o veritabilă idilă care începea să se înfiripe?

Manuscrisul va apărea aşa cum avea de gând nebuna să-l publice. Lui îi rămânea doar să vadă în ce postură avea să fie pus astfel.

Toate măsurile ca nimeni să nu-l confunde pe romancierul Daniel, adevăratul, cu nesăratul acela de T.D. din roman se păstrau. El începuse prin a fi personajul creat de o tânără debutantă după modelul unui scriitor reputat. Notele acestuia din urmă pe marginea textului veneau să demonstreze cât de puţin semăna portretul cu originalul. Dar, mai mult, însemnările o făceau pe juna autoare un personaj. Că faptul îi reuşise, nu se îndoia, avea încredere

în îndemânarea lui. T.D., eroul romanului, devenea astfel creaţia altui personaj literar, era o figură de o irealitate secundă, ficţiunea unei ficţiuni.

În schimb, prin publicarea scrisorii cu semnătura întreagă a autorului ei, notele dobândeau o autenticitate considerabil sporită. Unde mai pui că erau scoase astfel complet de sub suspiciunea că ar fi cumva şi ele literatură. Toată lumea le va considera pur şi simplu nişte impresii, comunicate de un scriitor cu experienţă, debutantei care l-a rugat să-i citească romanul şi să-şi spună părerea asupra lui. O formă de a atrage atenţia, cam impudică e drept, dar câte libertăţi nu-şi iau autorii astăzi?

Era oare sigur însă că lucrurile stăteau aşa?

Tot ce scrisese el ţintea să încorporeze textul tinerei autoare, să-l aducă sub dependenţa însemnărilor lui. Micul roman ar fi ilustrat de fapt povestea unei vindicte literare din motive galante nemărturisite. Textul al doilea, scris de el, istorisea ce se petrecuse cu adevărat. Primul rămânea numai o piesă doveditoare la dosarul întâmplării.

Constata însă acum, alarmat, că eleva sa eternă, cum se declara, schimbase radical lucrurile, printr-o manevră vicleană. Textul ei îl încorpora pe al său, făcea din note şi schimbul lor de scrisori o continuare a micului roman. Daniel era transformat efectiv într-un personaj literar. La însemnările lui se adăugase faptul că le trimisese autoarei romanului, însoţite de o scrisoare idioată, adică săvârşise o *acţiune* care venea să-l definească şi ea pe autorul adnotărilor şi să pună în altă lumină motivaţia lor psihologică. Ce idee drăcească putuse să-i treacă fetei ăsteia prin cap! Şi a găsit şi mijlocul să o sublinieze cu o dibăcie formidabilă în scrisoarea prin care-i cerea voie să publice la sfârşitul romanului notele lui şi schimbul epistolar dintre ei. Iată-l în postura de îndrăgostit, mascându-şi prin observaţii maliţioase şi o rezistenţă imaginară timidităţile. Bizar era că, analizându-se bine, în realitate chiar acest fond sufletesc îi dictase reacţiile. Cu alte cuvinte, fata intuise adevărul. Şi pe deasupra, dacă el devenise un personaj literar, din cauza câtorva pagini

redactate la persoana întâia cu o deplină sinceritate confesivă, atunci şi toate cărţile lui, scrise astfel, i se datorau aceluiaşi T.D. Şi nu numai ele, ci întreaga sa corespondenţă, orice rând care vorbeşte în numele său, inclusiv declaraţiile fiscale sau dispoziţiile testamentare. Dar acestea erau vădit ale prozatorului Thomas Daniel. Iar romanul, notele, scrisorile alcătuiau până la urmă ceva care avea loc în realitate, nişte acţiuni şi o relaţie amoroasă pe cale de împlinire graţie lor.

Se pierduse cu totul. Îi veni în minte o legendă veche chinezească, citită cândva: Chueng-Tzu visase că era un fluture, iar la trezire nu mai ştia dacă este un om care s-a visat fluture sau un fluture care se visează acum om?

Şi el intrase într-o dilemă asemănătoare. Nu mai ştia ce să spună despre sine: era un scriitor care avea impresia că se prefăcuse în personaj literar, sau un personaj literar, de meserie scriitor?

O clipă simţi o mare bucurie, izbutise în sfârşit să compună şi el o istorie insolită, ba chiar de curată fantomologie. Îndată însă văzu că nu intervenea în ea nimic extraordinar, doar nişte întâmplări banale petrecute la masa de scris. Şi de astă dată fantasticul se scurgea în întregime din ele ca nisipul printre degetele unei mâini care ar încerca zadarnic să-l păstreze – şi bucuria îi pieri.

DE CE E CERUL ALBASTRU?

Cu popularizarea ştiinţei se ocupă de obicei oamenii care, din diferite motive, nu au reuşit să facă o veritabilă carieră ştiinţifică. Ori soarta le-a închis la un moment dat drumul către studiile superioare, ori experienţa i-a convins că sunt lipsiţi de o autentică vocaţie savantă. S-au mulţumit atunci să explice pe înţelesul tuturor descoperirile altora, ceea ce, în raport cu planul creator, e o evidentă formă de ratare. Ba acreşte în general spiritele. Ca oriunde, există însă şi aici excepţii.

Una dintre acestea era Karl Wehrli din Liestal. El punea în profesiunea sa de popularizator al ştiinţei o reală pasiune. Alegea cu mare grijă subiectele conferinţelor pe care la ţinea la casa de cultură din cumintele orăşel elveţian unde se născuse şi trăia, se străduia să trateze întotdeauna probleme cât mai interesante şi să ţină trează necontenit atenţia ascultătorilor. Nu dispreţuia amănuntul anecdotic, solicita ori de câte ori se ivea prilejul ajutorul literaturii şi artei, îşi dădea osteneală să îmbrace ideile într-o formă plăcută, fără a le trăda însă sensul exact.

Wehrli aducea fiecare duminică dimineaţa un public numeros în sala de conferinţe a casei Euler. Remarcabil era că printre cei prezenţi se aflau nu numai pensionari şi fete bătrâne, ci şi mulţi tineri care veneau să afle ce sunt găurile negre sau cum a luat naştere viaţa pe pământ. Pentru un oraş cu numai 11.000 de locuitori, succesul întrecea aşteptările cele mai optimiste. De multă vreme, conferinţele lui Wehrli constituiau evenimente locale şi furnizau obiect de comentarii pentru întreaga săptămână care le despărţea. Într-un an, ca să arate cât de necruţătoare sunt verdictele ştiinţei, vorbitorul a provocat senzaţie, citând opinia rectorului Universităţii din Berlin, cu privire la „teoria culorilor”, chiar dacă ea aparţinea marelui Goethe: „o copilărie născută moartă a unui diletant autodidact”. „Nu trebuia să o spună, oricât de adevărat ar fi, susţinură multe persoane. Despre Goethe nu e admisibil să se vorbească astfel!”. Dar cel puţin tot atâţia aprobară cu însufleţire curajul lui Wehrli de a nu menaja pe nimeni, când înfăţişa auditoriului în ce termeni exacţi au loc controversele ştiinţifice.

Altă dată şi-a uimit concetăţenii susţinând că din cauza sistemului electoral majoritar s-ar putea ca ei să aleagă primar pe cineva care ar întruni cele mai puţine preferinţe şi le-a demonstrat afirmaţia prin paradoxul lui Condorcet.

Karl Wehrli îşi datora succesul tocmai pasiunii sale profesionale. El trăia ideile pe care le împărtăşea publicului, dacă putem spune astfel, participa sufleteşte la

aventurile cunoaşterii, încerca fiorul emiterii unei ipoteze îndrăzneţe, aştepta încordat verificarea ei experimentală, exulta ori de câte ori practica venea să confirme o teorie şi suferea atunci când aceasta se năruia. De aici îşi trăgeau prelegerile lui Wehrli dramatismul. Vorbitorul făcea din câmpul fizicii, biologiei, astronomiei sau chiar matematicii, teatrul unor întâmplări palpitante, conflicte, viclenii, trădări şi sacrificii. Conferinţele sale rivalizau cu serialele de televiziune cele mai preţuite, conţineau frecvent, ca şi ele, momente „tari” şi reversuri neaşteptate ale faptelor. Lămurirea misterului luminii, de pildă, rezerva surprizele unui film poliţist.

Anul acesta, Wehrli îşi propuse să trateze problema „De ce este cerul albastru?”. Consacrase răspunsului la întrebare mai multe expuneri, fiindcă ştiinţa nu izbutise să-l dea decât după repetate încercări nereuşite.

Vorbitorul îşi începu ciclul conferinţelor cu un mic istoric al chestiunii. Arătă că până către sfârşitul secolului al XVII-lea se atribuia cerului o culoare naturală, care ar fi albastrul. Wehrli stârni uimirea ascultătorilor când cită cum explica Epicur această proprietate prin poziţia atomilor, deşi ei erau lipsiţi de orice mărime şi nimeni nu-i văzuse vreodată cu ochiul. Ca să înveselească lumea, povesti şi ce a păţit Thales, căutând un loc potrivit, de unde să poată observa mai bine stelele. Filosoful a căzut într-o groapă şi o bătrână care-l însoţea, i-a strigat: „Cum vrei să ştii ce-i în cer, când nu eşti în stare să vezi ce-i la picioarele tale!”

Expuse şi ipoteza pe care avea să o combată mai târziu Newton: Cerul ar fi de fapt negru, dar lumina albă a soarelui îl „curăţă” de întuneric în timpul zilei. Din această combinaţie de culori iese, până la urmă, albastrul bolţii.

Wehrli îşi lăsă apoi întreg restul conferinţei pentru a omagia geniul lui Newton care, cu ajutorul unei simple prisme de cristal, a reuşit să revoluţioneze tot ce se ştia până atunci în privinţa luminii. Sublinie cum o observaţie elementară a fizicianului englez a dărâmat teoria purificării cerului de negreală sub acţiunea razelor solare,

întrucât albul şi negrul nu dau niciodată, combinate, culoarea albastră. În schimb, folosind aceeaşi magică prismă, Newton a demonstrat de ce se iveşte, după ploaie, curcubeul. Explicaţia era de o admirabilă limpezime: picăturile de apă rămase în atmosferă lucrează toate ca nişte mici prisme şi refractă lumina soarelui, dispersând-o după culorile spectrului, roşu, oranj, galben, verde, albastru, indigo şi violet, exact aspectul măreţului arc ceresc, care i-a anunţat lui Noe sfârşitul potopului.

Ajuns aici, Wehrli comunica auditoriului şi „eroarea" săvârşită de Newton. O aducea la cunoştinţa publicului din sală cu un amar regret. Marele fizician s-a încăpăţânat să explice şi culoarea albastră a cerului prin acelaşi fenomen pe care-l descoperise. Ca să poată recurge iar la miraculoasele sale prisme, a susţinut că văzduhul rămâne încărcat cu picături fine de apă şi atunci când timpul e frumos. Ele fiind foarte mici însă, dispersează doar lumina albastră, care are o lungime de undă scurtă.

E curios, îşi îngădui să remarce Wehrli, cum un mare optician ca Newton n-a băgat de seamă tocmai ceva bătător la ochi. (Wehrli îşi lua din când în când libertatea să facă astfel de mici glume). Curcubeul, menţionă el sec, poate fi văzut numai pe ploaie, în timp ce azurul e culoarea cerului senin. Prinse aici momentul potrivit ca să lanseze şi o explicaţie psihologică interesantă a acestei orbiri surprinzătoare, în care căzuse „prinţul ştiinţei". După o lungă stare depresivă, când părea chiar că pierduse dreapta judecată, Newton şi-a schimbat radical firea, sub influenţa unei nepoate, o femeie foarte atrăgătoare. Însărcinat cu supravegherea emisiunii monetare a regatului, s-a mutat la Londra într-o casă luxoasă şi, din insul posac care fusese, a devenit o persoană mondenă. Strălucirea saloanelor, sugeră Wehrli, i-a răpit privirile.

A doua conferinţă o consacră lordului John William Rayleigh. Wehrli profită de ocazie să noteze că şi după ce trecuseră două secole, englezii aveau ambiţia să furnizeze ei explicaţia faptului pentru care cerul e albastru. Aminti refuzul lui Goethe de a accepta teoria newtoniană a

culorilor şi, ca să amuze asistenţa, arătă cum un autor cu gustul grotescului foarte dezvoltat, *Mynona,* pe numele adevărat Salomo Friedländer, filosof şi comentator avizat al lui Kant, Schopenhauer şi Nietzsche, publicase la începutul secolului XX numeroase scrieri literare sub acest pseudonim, creat prin inversarea cuvântului *Anonym.* O schiţă umoristică scrisă de el, se chema *Negru-alb-roşu* şi dădea faimoasei controverse ştiinţifice proporţii naţionale.*Germania învinge Anglia sub culorile lui Goethe* preciza subtitlul scurtei improvizaţii groteşti; atrăgând cititorilor atenţia că acestea din urmă aparţineau drapelului teuton şi pentru prioritatea lor luptase marele poet împotriva infatuării britanice.

Dar, nu uită să precizeze Wehrli, o primă explicaţie plauzibilă la întrebarea „de ce e cerul albastru?” a adus-o tot un englez. Evocă apoi condiţiile în care se studiau fenomenele optice pe vremuri. Cercetătorii refracţiei şi difuziunii luminii, la sfârşitul secolului XIX, îşi petreceau cea mai mare parte a timpului în laboratoare unde domnea un întuneric dens. Aici aveau adesea prilejul să observe cum joacă firicelele de praf în câte o rază pătrunsă printre perdelele negre. Astfel de pulberi infime deveneau vizibile, fiindcă dispersau o parte din lumina soarelui către ochiul nostru. Tot contemplându-le dansul, a ajuns probabil şi Sir William Rayleigh la explicarea culorii albastre a cerului prin impurităţile atmosferei. Remarca, Wehrli o luase dintr-o autoare sovietică, Irina Radunskaja, care se îndeletnicea şi ea cu popularizarea ştiinţei şi scrisese o carte intitulată *„Idei trăsnite”.*

Praful din atmosferă abate razele cu lungime de undă mică, situate spre extremitatea violetă a spectrului şi le trimite în ochiul nostru. Iată de ce ne apare cerul albastru. La răsăritul şi apusul soarelui, când razele lui străbat cel mai gros strat de atmosferă, pentru un observator situat pe pământ, abaterea e maximă. Atât de mare încât împinge afară din câmpul privirii noastre lumina albastră. În schimb, face să se vadă cea roşie, fiindcă ea, având o lungime de undă mare, suferă o abatere mai mică.

Rayleigh izbuti să pună efectul dispersării luminii într-o formulă care-i poartă numele. Cu ea, spuse Wehrli, putem calcula şi cele mai fine nuanţe ale culorii cerului, aşa cum au ştiut să le surprindă pictorii impresionişti. E la îndemâna noastră, adăugă el surâzător, să stabilim cât de poluată era atmosfera în care a zugrăvit Manet gara Saint Lazăre, în 3, 877. Enigma părea rezolvată, dar nu era, conchise Wehrli, la sfârşitul celei de a doua conferinţe, introducând un prim „suspense”.

A treia expunere o începu cu o observaţie de bun simţ: Cerul e îndeosebi albastru, acolo unde nu există prea mult praf, adică departe de marile aglomerări urbane. Dimpotrivă, într-o atmosferă poluată, arată mai curând albicios. Chiar sir Rayleigh şi-a dat seama de aceasta, avu grijă să precizeze Wehrli. Făcu apoi cunoscute auditoriului amendamentele pe care savantul englez se văzuse nevoit să le aducă teoriei sale, din cauza faptului amintit. Singure particulele mici abat lumina. Rolul celor cu dimensiuni mai mari ca lungimea ei de undă e nul în fenomenul dispersiunii. De aceea, atunci când creşte cantitatea de praf în atmosferă, albastrul cerului nu se intensifică, ci suferă o spălăceală, trecând spre un alb lăptos. E şi motivul pentru care norii şi ceaţa au această culoare.

Wehrli ceru o ţigară şi o aprinse. Zăbovi câteva secunde cu ea în mână, fără să o ducă la buze. „Vedeţi, spuse, fumul are o culoare albăstrie, pentru că mucul de ţigară e alcătuit dintr-o cenuşă foarte fină. Particulele ei au dimensiuni sub lungimile de undă ale luminii şi o dispersează către extremitatea violetă a spectrului”.

Se opri, trase din ţigară şi trimise câteva rotocoale de fum în aer. „Acestea sunt albe, zise, invitându-i pe ascultători să observe diferenţa. „De ce? întrebă el retoric, ca să poată furniza imediat răspunsul luminos: Pentru că atunci când am tras aerul prin canalele subţiri ale ţigării, firişoarele de tutun s-au coagulat laolaltă formând nişte ghemotoace mai mari. Ele întrec ca dimensiune lungimea de undă a luminii şi o abat pe toată către ochiul nostru. Practic – trebui să admită Rayleigh – în cazul cerului

albastru, chiar moleculele aerului erau acele particule foarte mici care produceau fenomenul dispersiunii înspre partea violetă a spectrului”.

Ajungând aici, Wehrli atrase atenţia ascultătorilor că explicaţia ilustrului fizician, deşi acceptată unanim de cercurile ştiinţifice şi introdusă în manuale, pornea să se clatine. Aşa apar semnele de îmbătrânire ale unei teorii, îşi permise conferenţiarul să facă o scurtă reflecţie filosofică. Explicaţia, simplă la început, capătă tot felul de complicaţii care-i întunecă limpezimea iniţială. „Nu se mai poate ţine pe picioarele proprii, îi trebuie un baston de sprijin. Rolul acestuia l-a jucat în cazul teoriei savantului englez numărul lui Lodschmidt”, fură cuvintele prin care Wehrli aduse vorba despre experienţa astrofizicianului Charles Abbot. El a măsurat în 1906, la observatorul de pe Mount-Wilson, albăstrimea cerului. S-a apucat apoi şi a calculat cu ajutorul formulei lui Rayleigh câte molecule conţine un metru cub de aer. Cifra găsită, 27.10 13, coincidea cu cea obţinută de Lodschmidt pe altă cale, fără să recurgă la dispersiunea luminii. Teoria a căpătat astfel o salvatoare confirmare experimentală, exact atunci când era gata să se dărâme.

Nu trecu însă un an şi trezi obiecţii serioase într-o revistă ştiinţifică de mare autoritate, îşi continuă Wehrli cu însufleţire expunerea. „De ce este cerul albastru?”, se întreba acolo cineva şi însuşi faptul că relua vechea chestiune exprima o netă insatisfacţie pentru răspunsul pe care-l primise ea până atunci. Nemulţumirea şi-o exprima un tânăr fizician rus, Leonid Issakovici Mandelstam, doootor de puţină vreme în filosofia naturii la Universitatea din Strasbourg şi mare admirator al lui Rayleigh. Aceasta nu l-a împiedicat totuşi să releve neajunsurile explicaţiei date de el modului în care moleculele aerului provoacă abaterea luminii care-l străbate.

Intervenţia lui Mandelstam fu iarăşi un prilej fericit pentru vorbitor de a-şi dramatiza expunerea. Insistă prin urinare asupra dilemei tânărului savant. Se cuvenea oare

să-l mâhnească tocmai el pe omul de la care învăţase atâtea? Dar cum putea să tacă, atunci când constata că se află în faţa unor afirmaţii neadevărate? Unde era conştiinţa lui? După mult zbucium sufletesc a ajuns la convingerea că înlăturarea unei explicaţii false îi va produce o mare bucurie lui Sir Rayleigh în loc să-l supere.

Numărul mare al moleculelor, umplând aproape complet mediul, ar fi trebuit să anuleze cu totul fenomenul de difuziune. Faptul îl putem constata uşor, privind ce se întâmplă pe o apă curgătoare la suprafaţa căreia plutesc sporii unor plante sau bucăţele de lemn. În jurul acestor mici obstacole răsar, din unda principală, o mulţime de alte unde secundare. Exact aşa are loc difuziunea luminii, atunci când ea întâlneşte un mediu tulbure, neomogen. Dacă însă sporii sau bucăţelele de lemn se înmulţesc până a acoperi întreaga suprafaţă a apei pe o anumită porţiune, undele secundare dispar cu totul şi cea principală îşi continuă neabătut şi doar puţin potolit cursul. Aerul provoacă difuziunea luminii, fiindcă rămâne un mediu neomogen, chiar şi atunci când nu conţine praf sau alte impurităţi. Turbulenţa moleculelor sale, care execută, aşa cum se ştie, o necontenită mişcare dezordonată, (agitaţia termică browniană) duce la diferenţe de structură permanente. Instrumentele noastre grosolane de observaţie, barometrul, cântarul, nu le înregistrează cu toate că există. În plus, noi efectuăm întotdeauna asupra cerului măsurători care cuprind miliarde de molecule şi, la proporţia aceasta numerică uriaşă, concentrările şi dispersările lor se anulează statistic. Lucrurile stau însă altfel în spaţiul foarte redus al razei de lumină. Ea întâlneşte mult mai puţine molecule, abia câteva zeci de mii şi numărul acesta relativ mic face ca deplasările lor să modifice sensibil structura mediului. Chiar aerul curat pentru noi e „tulbure” din punctul de vedere al luminii. Micimea concentrărilor moleculare, în sfârşit, provoacă devierea razelor solare spre partea violetă a spectrului şi dă cerului culoarea lui albastră.

În ştiinţă – introduse Wehrli un nou „suspense”, ca să

ţină încordată, atenţia auditoriului până la conferinţa următoare – se ivesc mereu surprize. Galvani a vrut să afle secretele anatomiei sistemului nervos al broaştelor şi s-a trezit cu efectele curentului electric sub scalpel. Becquerel studia compoziţia sărurilor de uraniu şi a dat, dintr-o neglijenţă, peste radioactivitate. În definitiv Columb nu plecase să caute un drum mai sigur spre Indii şi a descoperit America? Surprizele acestea norocoase în cercetare au primit un nume: *serendipity* de la *Serendip,* cum i se spunea pe timpuri Insulei Ceylon. După nişte poveşti originare de acolo, au existat cândva trei prinţi care găseau mereu alte lucruri minunate din întâmplare. Prin analogie, termenul a fost adoptat – explică Wehrli – şi a făcut o carieră prodigioasă în ştiinţă. Mandelstam, urmărind să explice de ce e cerul albastru, a deschis drumul uneia din cele mai revoluţionare concepţii din fizica modernă, teoria fluctuaţiei. A fost yn caz tipic de *serendipity.*

„Marian Smoluchowski, profesor la Universitatea Jagiełłonă din Cracovia, îşi începu Wehrli a cincea prelegere şi ultima, a acordat o atenţie specială mişcării browniene. De aici a rezultat o constatare uimitoare". După o clipă de tăcere destinată să creeze încordare, vorbitorul împărtăşi auditoriului curios ceea ce descoperise savantul polonez: întrucât moleculele elementelor se grămădesc necontenit în diferite puncte, densitatea lor *fluctuează.* Modificări permanente, asemănătoare cunoaşte şi presiunea gazelor sau lichidelor. În general, proprietăţile fizice ale corpurilor sunt considerate imuabile, dar variază mereu şi par constante numai din cauza instrumentelor noastre de măsură imperfecte. Ajuns la punctul acesta al expunerii, Wehrli întrebă cât e ceasul, ca să nu rămână în pană de timp, se părea. Cineva îi satisfăcu îndată curiozitatea şi cum ne aflam în patria orologeriei spuse ora exactă, indicând nu numai minutele, ci şi secundele. O altă voce îl corectă: era cu o jumătate de secundă mai mult. Conferenţiarul îşi consultă ceasul de buzunar (un Schaffhausen antediluvian,

mare cât o ceapă), arătându-se mirat. După el, trecuse peste cifra indicată iniţial un minut. Interveni o a treia persoană din public, ea citea pe ceas cu optsprezece secunde mai puţin. Wehrli folosi mica divergenţă ca introducere la principiul statistic, în care ţinea să-şi iniţieze auditoriul. Cei prezenţi în sală aflară deci că Maxwell şi Bolzmann fuseseră nevoiţi să recurgă la el ca să poată elabora o cinetică a gazelor. „Aşa a reuşit ştiinţa să formuleze legile dezordinii, exclamă triumfător Wehrli. Principiul a căpătat o tot mai mare extindere, prin Smoluchowski, Lorenz şi Einstein, cuprinzând astăzi aproape întreg domeniul fizicii. Fiindcă cine ar fi în stare să urmărească mişcarea bezmetică a fiecărei molecule?” îşi continuă peroraţia Wehrli şi, ca nimeni să nu rămână cu vreo îndoială, analiză ipoteza. Presupunând că pentru stabilirea poziţiei şi vitezei unei molecule ne-ar trebui o secundă, n-am reuşi să calculăm mişcarea unui centimetru cub de aer nici în câteva secole, chiar cu concursul tuturor oamenilor care populează planeta noastră. Operaţia e însă, din fericire, inutilă, îşi linişti Wehrli ascultătorii, lămurindu-i cum prin metode statistice se poate obţine destul de repede rezultatul dorit. Nu ne interesează ce face fiecare moleculă în parte, ci efectul probabil al acestei mişcări haotice generalizate – şi vorbitorul dezvoltă mai departe ideea, indicând consecinţele şi aplicaţiile ei: fluctuaţia densităţii aerului din atmosferă explică, în ultimă instanţă, de ce e cerul albastru. Mediul pe care-l străbat razele solare ajunge, sub efectul ciudatului fenomen, să fie neomogen şi să disperseze lumina cu lungime de undă scurtă. Fluctuaţia densităţii aerului din atmosferă se poate calcula. Numerele foarte mari de cazuri, care sunt. luate în consideraţie, reduc şansele unui rezultat neprevăzut, ceea ce nu înseamnă că el e absolut cu neputinţă, ţinu să precizeze Wehrli. Se grăbi să-şi exemplifice imediat afirmaţia printr-o demonstraţie la tablă. „Moleculele de aer din sala noastră – declară dramatic conferenţiarul –, ar fi în stare la un moment dat să părăsească toate o jumătate a încăperii provocând brusc asfixia persoanelor aflate în

acea parte”. Citi satisfăcut o tresărire de spaimă în privirile asistenţei şi se grăbi să adauge. „Nu e însă cazul să vă temeţi de aşa ceva, pentru un motiv foarte simplu!”. Cu creta în mină, sub privirile aţintite asupra lui, începu să socotească. Evaluă volumul sălii 15,00 x 12,00 x 5,00 m = 900 m^3, adică 9 x 108 cm^3 sau aproximativ 109 cm^3. Înmulţi cu numărul lui Lodschmidt şi calculă cam câte molecule se aflau acolo, rotunji rezultatul şi scrise pe tablă cifra uriaşă 2 x 1028. Voi să ştie probabilitatea ca ipoteza luată în consideraţie să se realizeze şi găsi că era de 1 la puterea 103 la puterea 1028.

Cum o moleculă se deplasează cu aproximativ 0, 5 km pe secundă, Wehrli deduse de aici câtă vreme ar trebui să treacă până ar interveni combinaţia corespunzătoare şi abia găsi loc pe tablă ca să scrie fantastica mărime a numărului: 10 299, 999, 999, 999, 999, 999, 999, 999, 999, 952 ani. După ce încercui rezultatul, adăugă flegmatic: „La o distribuţie uniformă a moleculelor, fluctuaţia densităţii aerului ar înceta şi, odată cu ea, şi fenomenul de dispersiune a luminii. Atunci am avea deasupra noastră un cer negru în plină zi. Dar probabilitatea ca să se întâmple aşa ceva e mult mai mică decât aceea ca moleculele de aer să treacă toate într-o singură jumătate a unei încăperi”.

„Cerul îşi va păstra prin urmare frumoasa lui culoare albastră”, încheie vorbitorul, culegând aplauzele furtunoase ale auditoriului.

„Orologiul primăriei din Liestal bătu ora douăsprezece când Wehrli părăsi sala de conferinţe şi se îndreptă spre casă, încă sub excitaţia succesului repurtat. Era o zi senină de Mai, sufla un vânt călduţ şi în aer mirosea a liliac proaspăt înflorit. Fiindcă trăia, aşa cum am spus, ideile pe care le comunica, Wehrli se simţea plin de o nobilă mândrie: Inteligenţa omenească biruise încă o taină a naturii, reuşind să pătrundă până în mijlocul agitaţiei moleculare, să-i descopere consecinţele ciudate şi să o supună calculului matematic riguros. Păşea în această stare de beatitudine intelectuală pe strada principală a oraşului său natal.

Ceva contrasta totuşi cu bucuria înălţătoare din sufletul lui Wehrli; nu ştia să spună ce anume, poate că lumina lividă care se scurgea pe bătrânele ziduri ale primăriei. Ridică intrigat ochii spre cer. Acesta era absolut senin şi galben ca lămâia.

SINGURĂTATEA ALERGĂTORULUI DE CURSĂ LUNGĂ

Enoh Davis era un matematician apreciat. Spunând aceasta, îmi dau seama că traduc mult prea vag ce credeau cu adevărat confraţii săi despre el. Davis se bucura de reputaţia unui spirit foarte înalt. Puţini reuşeau să-l urmărească în construcţiile sale speculative, de o mare îndrăzneală inventivă. Contribuţiile lui la dezvoltarea analizei non-standard, clasa funcţiunilor fuzzy, ale căror proprietăţi rare le stabilise, soluţiile date de el unor probleme nerezolvate din teoria grafurilor îi atraseră stima colegilor. Câţiva mergeau până acolo încât să pronunţe cuvântul *geniu.* Ar fi însă fals să se creadă că numele lui Davis devenise arhicunoscut. Ca să ajungi faimos în lumea matematicii nu e uşor, pentru un motiv foarte simplu, puţini oameni au acces aici. Îţi trebuie o pregătire serioasă ca să pricepi ce se petrece în împărăţia semnelor şi o tot mai mare ascuţime cu cât vine vorba de edificiile ei ultime. Cum Davis îşi îndrepta atenţia exclusiv către asemenea probleme, numărul celor competenţi a se pronunţa asupra însemnătăţii contribuţiilor lui era foarte restrâns. Dar interveneau opiniile avizate care, datorită autorităţii lor, îi influenţau şi pe alţii. Într-un cuvânt, Davis trecea drept o persoană demnă de tot respectul, dacă nu chiar oriunde era pomenit, cu siguranţă printre confraţii săi. *Societatea de Matematică* din Dortmouth se grăbi aşadar să programeze o şedinţă extraordinară, când el anunţă că vrea să facă o comunicare. Membrii, nevoind să piardă spectacolul, umpleau sala de conferinţe alteori pe jumătate

goală. Fuseseră invitaţi şi câţiva oaspeţi de seamă şi doi dintre ei chiar veniţă, zicându-şi că Davis nu-şi pierde vremea cu lucruri banale.

Presupunerea lor se dovedi justă. Davis apăru, inspectă o clipă cu priviri plăcut surprinse asistenţa numeroasă, mulţumi pentru câtă cinste îi făceau atâţia colegi eminenţi adunaţi să-l asculte, scoase din buzunar nişte foi de hârtie şi citi enunţul teoremei pe care o stabilise. Apoi trecu la tablă şi începu să o demonstreze.

Că nu era vorba de o teoremă comună se vedea limpede, din capul locului. Până şi cei mai puţin familiarizaţi cu domeniul asupra căruia îşi întindea ea aplicabilitatea întrezăriră ce consecinţe fundamentale avea. O ramură nouă a matematicii se şi schiţa printr-însa, dacă era adevărată. Nu-mi cereţi însă, vă rog, precizări, veţi vedea îndată de ce. Davis acoperi cu formule o tablă întreagă. Le şterse şi scrise altele, ca să nu mai aibă curând loc nici pentru ele. Se oprea din când în când şi cu vocea lui potolită, egală, dădea lămuriri. Cineva îi ceru să explice de ce pusese semnul minus într-un loc. „Dar e evident” – răspunse David, intrigat că trebuie să-şi piardă timpul cu asemenea fleacuri. Reveni totuşi, furnizând argumentul care îndreptăţea operaţia de scădere.

Întrebarea fusese pusă însă mai mult de formă. Cel care i-o adresase voia să arate că urmăreşte demonstraţia cu o mare atenţie. În realitate îi pierduse firul, nemaiînţelegând de la un moment dat nimic. Nu era singurul. O mare parte din asistenţă renunţase la orice asemenea efort, după primele propoziţii şi rânduri de formule înşirate pe tablă, consideraţiile lui Davis depăşind simţitor comprehensiunea medie a celor prezenţi în sală. Unul luase o poză foarte încordată, încreţind fruntea, ca să dea impresia că reflectează intens. De fapt era curios dacă o muscă va izbuti să se aşeze pe chelia lui Davis, aşa cum părea să aibă intenţia. Altul se scobea în nas cu o mare voluptate. Puţini rezistau încă, dar îşi simţeau tot mai mult răsuflarea tăiată de abisurile peste care-i purtau raţionamentele colegului lor. Curând, cedară şi ei. Acum,

nimeni dintre cei de faţă nu mai înţelegea ce scria pe tablă şi spunea vorbitorul. Până şi oaspeţii iluştri dădură bir cu fugiţii, unul constatând cum o durere crescândă de cap îi paralizează facultăţile intelectuale, al doilea neizbutind să învingă opacitatea compactă care învăluia treptat demonstraţia.

Davis termină şi rosti, răsuflând uşurat, ca după o muncă istovitoare, salvatorul *quod erat demonstrândum.* Asistenţa aplaudă, mai însufleţit ca altă dată, poate şi pentru că avea conştiinţa încărcată de a fi fost absentă şi voia să repare măcar astfel aceasta. Preşedintele *Societăţii de Matematică,* un personaj corpolent şi jovial, îl felicită pe Davis pentru „istorica" lui comunicare (chiar aşa spusese), adăugând încă vreo trei-patru propoziţii măgulitoare, printre care ultima prorocea teoremei „o soartă glorioasă, întrucât deschidea gândirii deductive orizonturi absolut noi". Întrebă apoi cine are de făcut observaţii. Acestea se mărginiră, toate, la generalităţi nonangajante.

Davis fu dezamăgit şi de platitudinea lor. Ei dorise să-şi verifice soliditatea raţionamentelor, aştepta obiecţii sau măcar îndoieli şi culegea vorbe goale. Ciuli deci urechile atunci când unul dintre invitaţii de marcă, acela care încercase fără succes să urmărească demonstraţia teoremei până la capăt, dar întâlnise undeva o întunecime impenetrabilă şi se dăduse bătut, folosise în remarcile sale condiţionalul „dacă aşa este". Încercă să afle ce motiv îi dicta rezerva şi-l întrebă după încheierea şedinţei. Distinsul oaspete evită să intre într-o discuţie cu Davis. Îi declară că vrea să reia singur demonstraţia ca să fie deplin convins de validitatea ei. Aşteaptă să apară şi să o analizeze pe îndelete. Era convins că Davis nu s-a abătut nicăieri de la principiile logicii, dar el gândeşte mai încet şi-i trebuie un răgaz de meditaţie. Făgădui să-l ţină la curent cu concluziile acesteia cât de curând.

Între patru ochi, pe drumul spre casă, preşedintele *Societăţii de Matematică* îi mărturisi unui coleg care-l însoţea că nu înţelege nimic, dar absolut nimic, din demonstraţia lui Davis. Scena se repetă. Alţii făcură

confesiuni similare soţiilor în intimitatea domiciliului conjugal, unii permiţându-şi chiar bombăneli critice la adresa celora care încep să confunde matematicile cu doctrinele esoterice.

Davis avea o minte prea ascuţită ca să nu realizeze ce se întâmplase. Era clar pentru el că demonstraţia lui rămăsese neînţeleasă pentru auditoriul în faţa căruia fusese produsă. Aceasta nu-l descurajă; din fericire adevărurile matematice sunt independente de sufragiul universal. N-au intrat lucrările lui Evariste Gallois în istoria matematicii, chiar dacă Poisson le-a găsit obscure şi Cauchy nedemne de atenţie? Întrebarea era: se ţinea sau nu în picioare teorema pe care o stabilise? Poate că demonstraţia are o lacună şi acesta a făcut-o ininteligibilă. Modest, Davis refuza să-şi atribuie o judecată care întrecea puterea de discernământ a confraţilor săi matematicieni, până acolo încât ei să nu mai fie în stare a-i urmări raţionamentele. Se apucă aşadar să controleze minuţios toate încheieturile logice ale demonstraţiei sale. Nu găsi nicio slăbiciune. Rămânea atunci în discuţie numai claritatea formulărilor. Dar şi acestea, după un examen sever, frază cu frază, se vădiră ireproşabile. Ca veritabil matematician, Davis nu vedea cum. explicaţii suplimentare le-ar fi uşurat inteligibilitatea, când orice redundanţă era sortită aici să facă demonstraţia abia mai obscură. Limpezimea în matematică, îşi repeta el, rezultă din rigoare şi raţionamentele sale o respectau cu stricteţe. Cei chemaţi să le priceapă nu erau de căutat doar printre persoanele care-i ascultaseră comunicarea. „Mai sunt judecători la Berlin!” – îşi spuse el, decis să se bată pentru dreptatea sa, cu oricine, fie chiar regele, asemenea morarului din Sans-Souci. Şi aşa procedă.

Trimise revistei *The American Mathematical Monthly* teorema însoţită de câteva rânduri în care spunea că l-ar bucura ca ea să suscite o discuţie serioasă printre specialişti. Davis nu era un nume necunoscut redacţiei, prin urmare propunerea fu supusă îndată consiliului ştiinţific al publicaţiei. Aici, teorema stârni o reacţie

generalizată de perplexitate şi stânjeneală. Fiecare vorbea în doi peri, ferindu-se să emită critici dar şi să-şi dea asentimentul cu privire la publicare. Situaţia era de-a dreptul penibilă şi fără. precedent. Cineva, luându-şi curajul în amândouă mâinile, bâigui că poate n-ar fi rău să i se sugereze autorului o revedere a textului spre a-l face mai puţin obscur. Ideea câştigă imediat o încuviinţare unanimă. Toţi vociferau „Da, da, neapărat!”. Până la urmă reieşi că niciunul nu înţelesese demonstraţia, oricâtă silinţă îşi dăduse. Dar membrii consiliului ştiinţific al reputatei publicaţii matematice erau oameni serioşi, care ştiau foarte bine că o teoremă nu devenea falsă prin simplul fapt că se refuza înţelegerii lor. Hotărâră, deci, să recurgă la ajutorul unor minţi mai luminate poate, în această materie. Aleseră trei matematicieni care-şi câştigaseră o mare autoritate în problemele tratate de Davis şi îi rugară din partea revistei să-şi comunice părerea asupra teoremei.

Referatele primite semănau aidoma cu luările de cuvânt din consiliul ştiinţific al redacţiei, adică scăldau groaznic lucrurile. Nu spuneau nici că teorema e greşită, dar se fereau ca de dracu’ să-i recunoască valabilitatea, altfel ar fi trebuit să exulte în faţa a ceea ce stabilise Davis şi avea consecinţe matematice colosale.

Un singur referent îşi îngăduia o sinceritate liminară. El declara că n-a reuşit să priceapă demonstraţia teoremei. A încercat de repetate ori, dar mereu pierdea şirul raţionamentelor şi-i era cu neputinţă să-l mai regăsească. Nici experienţa de a parcurge lanţul argumentaţiei în etape nu i-a reuşit, acesta nelăsându-se întrerupt nicăieri. Ar fi însă greşit să tragem de aici concluzia că demonstraţia e incorectă, ţinea să precizeze el.

Nişte raţionamente nu devin neapărat false atunci când întrec puterea uneia sau chiar a mai multor minţi de a le înţelege. Ca să ai dreptul de a afirma că sunt neîntemeiate, trebuie să fi dezvăluit în prealabil şubrezenia edificiului logic pe care îl închipuie. Dar oricâtă osteneală şi-a dat, el, cel puţin, n-a izbutit să surprindă

vreo eroare în raţionamentele lui Davis. Teorema stă în picioare, câtă vreme nu vine nimeni să arate unde păcătuieşte demonstraţia ei.

Referentul împingea sinceritatea şi mai departe. Disperat că nu reuşea să înţeleagă cum rezultau ecuaţiile lui Davis, le-a supus, declara el, la verificări numerice. E o faptă ruşinoasă pentru un matematician, recunoştea, dar a vrut să exercite o formă de control asupra demonstraţiei, măcar pe calea aceasta jalnică. Toate ecuaţiile au fost confirmate de repetate încercări cu numere foarte diferite, întregi, fracţionare, iraţionale şi imaginare. Sigur, nici aceasta nu constituie o dovadă, dar dă de gândit.

Consiliul ştiinţific al revistei aprecia mai mult chiar decât sinceritatea referatului, iscusinţa diplomatică de care el făcea uz în recomandarea finală. Semnatarul sfătuia redacţia să respecte pur şi simplu dorinţa lui Davis. Nu scria dânsul că ar fi bucuros ca teorema să suscite *discuţii*? Atunci revista o putea publica sub un asemenea titlu necompromiţător pentru ea. Va semnala cineva neajunsuri ale demonstraţiei, reuşind să o înţeleagă? Nicio nenorocire! Vor fi evidente pentru toată lumea roadele unei controverse ştiinţifice. Va rămâne teorema necontestată? Cu atât mai bine! Revista se va putea mândri că a publicat o contribuţie destinată să revoluţioneze gândirea matematică.

Consiliul dădu asoultare sfatului şi teorema apăru, în *The American Mathematical Monthly* la o rubrică înfiinţată ad-hoc şi intitulată „Discuţii”. Davis nu fu prea încântat, dar şi-o făcuse singur. Procedura se afla sugerată chiar în scrisoarea lui, deşi el îşi imagina lucrurile cu totul altfel, publicarea să implice măcar acordul revistei. Aşa, teorema era tratată *ca* o supoziţie nesigură şi relegată printre ciudăţeniile matematice, chiar dacă aducea în sprijin o demonstraţie riguroasă şi avea consecinţe majore, discernabile de pe acum. Un indiscret îl amărî şi mai mult, istorisindu-i ce se petrecuse în redacţie. Pe deasupra, *The American Mathematical Monthly* nu primi nicio observaţie în legătură cu teorema lui Davis, şi invitaţia la discutarea

ei rămase fără ecou. Era iarăşi un fapt puţin încurajator.

Davis se mângâie cu gândul că statutul sub care teorema fusese publicată crease acest echivoc provizoriu, dar o dată adusă la cunoştinţa matematicienilor îşi va croi ea singură drum, fiind prea importantă ca să-i lase indiferenţi. Aici nu greşea, deşi lucrurile aveau să ia un curs întru totul neprevăzut de el.

Forurile oficioase păstrară o distanţă prudentă faţă de „monstrul matematic”. Majoritatea publicaţiilor academice şi universitare, trecând în revistă numărul din *The American Mathematical Monthly* menţiona teorema, fără să facă însă cine ştie ce caz de ea. Ici, colo, erau amintite pune-le consecinţe însemnate la care ar duce „dacă se va dovedi că este adevărată”. Rezerva aceasta laşă îl scotea din sărite pe Davis. Protestă de câteva ori, fără rezultat. Tineretul în schimb, atras de noutăţi, comenta cu mare aprindere teorema. Înţelegeau oare novicii în matematică ceea ce rămăsese impenetrabil pentru magiştrii lor? Ar fi fost, desigur, frumos, dar nu era adevărat. Abia minţile necoapte, lipsite de experienţă şi încă nefamiliarizate destul cu abstracţiile, se pierdeau repede în labirintul demonstraţiei lui Davis. Faptul nu-i împiedica totuşi pe tineri să fie fascinaţi de câmpul vast şi surprinzător al aplicaţiilor teoremei la nenumărate probleme matematice. Apoi, printr-un instinct al vârstei, simţeau că maturii sunt deranjaţi de ea şi caută să o oculteze. Era un motiv suficient ca ei, tinerii, să o ia în braţe. Mulţi ar fi dorit să-şi construiască lucrările lor de dizertaţie pe diverse aplicaţii ale teoremei lui Davis în topologie, axiometrie şi calcul matricial. Şefii de catedră nici nu voiau să audă. Un profesor, la Berkeley, întrebă batjocoritor: „Şi cine o să vă spună dacă e adevărat sau nu ce aveţi voi să demonstraţi? Poate Davis în persoană, că altul nu ştiu să se încumete!” La Harvard, avu loc o scenă similară. Acolo, profesorul, în relaţii mai destinse cu studenţii, îşi motivă astfel obstrucţia, aproape plângând: „Faceţi-mă şi pe mine să pricep teorema lui Davis şi apoi vă las să deduceţi orice vreţi dintr-însa!” O fată

răzbătătoare izbuti totuşi să-şi ia examenul de licenţă la Universitatea Columbia cu o asemenea lucrare. Cuprindea o rezolvare senzaţională a primei dintre problemele lui Hilbert („ipoteza conţinutului”) şi îndrumătorul a trebuit să cedeze în faţa insistenţelor candidatei care dovedea aptitudini matematice remarcabile şi nici nu era urâtă. După ce i-a dat nota maximă, mai mult ca să o tachineze, preşedintele comisiei de examen a rugat-o să spună sincer dacă a înţeles cu adevărat teorema lui Davis. „Nu!” – a declarat flegmatic candidata. „Asta-i bună! Păi... atunci, cum te-ai descurcat?”, a vrut să ştie preşedintele care nu se aştepta la o asemenea mărturisire cinică. „Am luat-o ca pe o axiomă”, i-a răspuns surâzătoare fata. Istoria micii întâmplări comice a făcut înconjurul lumii matematice, ajungându-i şi lui Davis la ureche. Venea să mărească numărul veştilor neliniştitoare (şi aşa destule) în privinţa carierei aventuroase pe care o făcea teorema sa.

Nu se putea plânge acum că e ignorată, dimpotrivă, în anumite cercuri matematice nonconformiste constituia obiectul interesului principal. Apăru o adevărată modă Davis. Toată lumea îl cita cu şi fără rost, lucrările bazate pe relaţiile stabilite de el alcătuiau deja o listă foarte lungă. Biroul său gemea sub vraful extraselor cu dedicaţii encomiastice înflăcărate, sute de publicaţii obscure îi consacrau articole delirante. Un eseist, la anii care scuză impetuozitatea ideilor, nu se sfii să afirme că prin Davis îşi croia drum cea mai virulentă formă de misticism contemporan. Trăim în veacul ştiinţei, toate disciplinele au ambiţia să-şi matematizeze demersul. Gândirea omenească visează să atingă în orice domeniu concizia şi exactitatea formulelor algebrice. Dar matematica a ajuns în vremea noastră o „gnoză”. Sunt aşteptaţi noii apostoli, care să vină şi să declare că au avut revelaţia teoremei lui Davis. Iar noi să-i credem pe cuvânt, fiindcă alt mijloc de a le controla spusele nu ne mai stă la îndemână. Numele „matematicianului neînţeles” pătrunse şi în presa de mare tiraj. Radioul şi televiziunea vorbiră despre el.

Dar teorema lui Davis continua să fie ţinută în

carantină de lumea ştiinţifică „respectabilă”. Bilanţurile de contribuţii notabile o omiteau şi nici „un tratat matematic nou nu găsea loc să-i rezerve măcar câteva rânduri. „Teorema cu demonstraţia ininteligibilă”, cum începuse să fie numită, căpăta o tot mai pronunţată apartenenţă *underground.* O aură sulfuroasă îi înconjura faima mereu crescândă. Enoh Davis devenea pe zi ce trece un Şade al matematicii pus la index de păstrătorii bunelor ei rânduieli.

Existau însă printre savanţii de renume şi spirite care contraziceau comportarea majorităţii pontifilor disciplinei. Ele nutreau convingerea secretă că Davis e, poate, cel mai strălucit matematician al epocii şi incomprehensibilitatea teoremei sale provine dintr-o originalitate a ei extremă, încă neasimilabilă. Cu timpul, nu există îndoială, un număr mereu sporit de minţi vor fi în stare să o priceapă.

Se întâmpla ceva foarte curios: toată lumea refuza să creadă că teorema lui Davis nu fusese înţeleasă până atunci de nimeni. Câţiva trebuie să existe neapărat printre atâţia admiratori, îşi spunea fiecare, altfel de ce s-ar aprinde aşa? Mai aveau încă un motiv ca să acorde credit „teoremei cu demonstraţia ininteligibilă”. Dacă ar fi fost greşită, mulţimea faptelor deduse dintr-însa ajungea măcar la o singură contrazicere flagrantă până acum, ceea ce nu se întâmplase. Sub raport strict matematic, argumentul avea o pondere nulă, dar practic exercita o presiune apreciabilă asupra conştiinţelor şi explica prezenţa unor partizani ai lui Davis chiar printre colegii săi reputaţi. Ca altă dată, după pescari şi sclavi, noua credinţă începea să atragă acum şi patricieni în rândurile ei. Unii dintre matematicienii de vază îl vizitau pe Davis în taină spre a-i aduce la cunoştinţă preţuirea lor. Se fereau să şi-o exprime public, fiindcă nu venise încă vremea (aşa ziceau), erau însă convinşi de iminenta ei sosire şi se comportau ca şi cum făceau parte dintr-o sectă persecutată.

Pe ascuns şi numai între dânşii îşi comunicau părerea că situaţia marginală a lui Davis constituia un veritabil scandal pentru lumea ştiinţifică şi trebuia curmată cât mai

curând. Puseră prin urmare la cale planul de a obţine pentru confratele lor proscris medalia Field, echivalentul Premiului Nobel în matematică.

Hotărâră să uzeze în vederea acestui scop de întreaga influenţă pe care o aveau. Mulţi făceau parte chiar din comisia de decernare a medaliei, recomandaţia altora cântărea foarte greu. Planul fu urzit cu o delicată artă academică în trasul sforilor, până la ultimul amănunt; propunerea urma să vină din cercuri străine ca să nu trezească suspiciuni şi să-i ia pe eventualii opozanţi prin surprindere. Manevre discrete şi abile erau destinate să reducă simţitor numărul acestora, câştigându-le adeziunea sau măcar tăcerea. Vizitatorii secreţi ai lui Davis se grăbiră să-l pună la curent cu demersul care trebuia să-ii aducă medalia Field.

Nu o primi însă, căci o intervenţie neprevăzută răsturna planul conceput cu atâta grijă.

Deşi Davis se îndoise de reuşita lui din capul locului şi îşi făcuse puţine iluzii, ştirea că proiectul eşuase definitiv îl duru totuşi. Printre cei care nu pierdeau vreo împrejurare ca să facă ironii pe seama „teoremei cu demonstraţie ininteligibilă" era şi un bătrân matematician cârcotaş. Steril în privinţa operei proprii, îşi crease o reputaţie de dărâmător infailibil, intervenţiile sale constând mai ales din dezvăluirea punctelor slabe în diverse demonstraţii. Încercase, fireşte, să dea peste cap şi teorema lui Davis, dar se făcuse de râs. O singură replică usturătoare a autorului arătă limpede ca lumina zilei că detractorul ignora pur şi simplu despre ce era vorba în realitate şi îşi băgase nasul acolo unde nu-i fierbea oala. Moşneagul răutăcios găsi îndată o scuză eşecului său: oricine avea mintea sănătoasă era fatal să-şi pradră busola urmărind demonstraţia teoremei lui Davis, şi repeta aceasta pe toate drumurile.

Auzind, nu se ştie cum, că nişte persoane influente lucrează pentru ca zămislitorul „monstrului matematic" să primească medalia Field, insistă să ia contact cu ele, spre a le aduce la cunoştinţă ceva foarte important. Partizanii

lui Davis deciseră să-i dea satisfacţie, intimidându-l însă prin număr şi autoritate. Fu drept urmare invitat să vorbească în prezenţa întregului grup.

Bătrânul cercetă întâi adunarea cu o privire vicleană, aruncată pe sub sprâncenele lui stufoase albe, cântărind într-adevăr ce forţe ar fi silit să înfrunte, dacă se năştea o reală dispută şi trăgând de aici concluzii descurajante pentru el, întrebă ca şi cum nu urmărea nimic rău: „Dumneavoastră, domnilor, bănuiesc, aţi înţeles toţi demonstraţia teoremei lui Davis?”. Nimeni nu-i răspunse şi în cameră domni câteva secunde o tăcere penibilă. „Mă înşel atunci? continuă, prefăcându-se mirat moşneagul. Chiar niciunul dintre dumneavoastră, principii matematicii, nu a priceput-o? Bine, conchise el conciliant, fixând chipurile înmărmurite dinaintea sa, să ştiţi că vă respect intenţia de a obţine medalia Field pentru Davis. Dar ca pe un ţel izvorât nu dintr-o reflecţie raţională, ci dictat de o credinţă înfocată. Atâta am ţinut să vă spun!”, şi ridicându-se, părăsi grăbit încăperea.

Toate acestea, Davis le află de la cineva care trăise scena şi venise să-i explice pentru ce proiectul eşuase. Iniţiatorii lui erau oameni de ştiinţă veritabili şi cuvintele pe care le auziră avură asupra lor un puternic efect. Se simţiseră tulburaţi în adâncul conştiinţei, presupuneau până atunci că măcar câţiva dintre ei reuşiseră să înţeleagă demonstraţia teoremei, altfel cum ar fi consimţit să-şi pună în joc obrazul? Comparaţia cu cei care se mişcă mânaţi doar de o credinţă oarbă îi deranja cumplit, în primul rând ca matematicieni autentici. Plecaseră unul câte unul îngânduraţi, fără să a mai scoată o vorbă, îi relată lui Davis aducătorul dezolantei ştiri. Cine printre urmaşii lui Euler sau Gauss ar îngădui umilirea puterii de pătrundere a minţii omeneşti, până acolo încât să o silească a delega drepturile ei imprescriptibile încrederii oarbe? Davis va fi cel dintâi care să-i înţeleagă şi să le dea dreptate.

Dânsul ridică filosofic din umeri. Da, ştia: ca să le dovedească evreilor că în Ţara Făgăduinţei curgea cu

adevărat lapte şi miere, Moise a pus iscoadele trimise într-acolo să aducă nişte roade ale pământului spre încredinţare şi, întorcându-se bărbaţii care primiseră această sarcină, doi abia puteau căra un ciorchine de struguri. Judecătorii i-au dat dreptate pe loc lui Hyperides, atunci când, smulgând vălul Phryneiei, a silit-o să li se arate în toată frumuseţea goliciunii ei. Copernic a găsit mijlocul să-şi publice teoria care răsturna ideile bisericii cu privire la mişcările astrelor cereşti, dedicând lucrarea unde era ea expusă papei Paul al treilea şi admiţând să i-o prefaţeze un pastor luteran. Desigur, o expediţie britanică a venit să demonstreze pe cale experimentală ceea ce susţinuse Einstein cu ani înainte şi părea o absurditate, anume că spaţiul devine curb în apropierea maselor mari.

Dar dacă nimeni nu izbutea să înţeleagă demonstraţia teoremei pe care o stabilise el, ce putea face mai mult un biet matematician, chiar şi de geniu, decât să dea din umeri?

ALTERNATIVA

Câteodată, e destul un singur strigăt ca să desprindă de pe povârnişurile munţilor o avalanşă. Când aceasta porneşte să se rostogolească la vale, nimic nu-i mai poate ţine piept, târăşte şi îneacă sub tăvălugul de zăpadă tot ce întâlneşte-n cale, pietre, case, copaci, animale şi oameni.

Dar, nu e exclus ca strigând Evrika! cineva să provoace o catastrofă asemănătoare, pentru că o descoperire ştiinţifică senzaţională poate declanşa o veritabilă lavină de informaţii. În câmpul cercetării şi aplicaţiilor ei, un adevăr nebănuit deschide brusc calea către altele şi acestea, la rândul lor, îngăduie fiecare aflarea de noi şi noi cunoştinţe, multiplicându-le numărul cu o viteză vertiginoasă, aşa cum creşte o progresie exponenţială şi se amplifică ecoul vocii omeneşti prin văgăunile munţilor, făcând să vibreze aerul, până când

mişcarea lui produce prăbuşirea avalanşei.

Cine a scos cel dintâi exclamaţia imprudentă de triumf nu e foarte sigur. Dacă ar fi să dăm crezare istoriei a-necdotice, un fizician, studiind dezintegrarea elementelor grele; a nimerit peste o proprietate ciudată a anumitor corpuri.

Poveşti de acestea în legătură cu împrejurările care au dus la descoperiri faimoase se cunosc destule: Arhimede ţâşnind din baie, alergând gol aşa cum era pe străzile Syracuzei şi strigând că a aflat ce forţă permite corpurilor să plutească. Newton stând sub un pom şi având brusc revelaţia legilor atracţiei universale, sub efectul loviturii celebrului măr care i-a căzut în cap. Pascal ducând, proprietăţile cicloidei ca să-şi potolească durerile de dinţi, fiindcă acestea îi treceau numai atunci când era cu mintea concentrată la rezolvarea problemelor geometrice.

Au avut oare loc lucrurile chiar aşa? Poate că nu, dar istorioarele sunt frumoase şi imaginaţiei omeneşti i-a plăcut să înflorească întotdeauna cu ele drumul arid al ştiinţei.

Fizicianul nostru măsura cât timp avea nevoie o cantitate de *radiu A* ca să se înjumătăţească şi a constatat surprins o accelerare subită a acestui proces. Căutând să vadă ce factor nou intervenise deodată şi putea fi cauza fenomenului, a fost constrâns să accepte o concluzie consternantă. Doar atât, un ceas electronic cu baterii din *techneţiu* modificase datele obişnuite ale experienţei şi înlăturarea lui readucea durata înjumătăţirii cantităţii de *radiu A* la timpul cunoscut şi specificat în tabele. Obiectul buclucaş avea şi el o istorie, demnă de povestit: i-l dăruiseră nişte colegi, ca să nu mai rateze şi o a treia relaţie sentimentală, fiindcă două le omorâse până atunci, întârziind inadmisibil la nişte întâlniri hotărâtoare. Omul avea nenumărate calităţi, dar era groaznic de distrat iar, când se cufunda în măsurătorile lui, uita şi ce zi este, ba chiar şi anul în care trăia: 2312.

Ceasul de mare precizie, deşi emitea la fiecare oră o

muzică discretă, nu l-a ajutat să găsească o nouă iubită, dar i-a dat ocazia să, facă o descoperire fizică epocală. Orice pagubă cu câştigul ei. Folosise preţiosul obiect la cronometrarea vitezei cu care se producea dezintegrarea gramului de *radiu A* şi aşa remarcase strania acceleraţie. După ce reluase de nu ştiu câte ori experienţa, scosese toate obiectele din buzunare, lepădase până şi pantofii, pentru că aveau blacheuri, martorul curiosului fenomen ar fi strigat *Evrika:* dăduse fără să vrea, odată cu o gaură urâtă în ciorapul drept, peste un catalizator miraculos al procesului de dezagregare radioactivă naturală. Acesta din urmă era grăbit considerabil în prezenţa *techneţiului* şi devenea perceptibil chiar la corpuri care altminteri se înjumătăţeau numai în milioane de ani. Peste o bucată de vreme, nu prea lungă, efectul înceta, dar ţinea destul ca urmările lui să aibă o însemnătate practică extraordinară.

După unii, abia acela care a dat o interpretare teoretică fenomenului ar fi scos cunoscutul strigăt, retrăind bucuria lui Arhimede, întrucât găsise ceva cu adevărat formidabil, de natură a face să se prăvălească peste întreaga lume o lavină informaţională. Era relaţia între procesul observat şi aşa-numitele „şiruri de noroc”, cunoscute din *teoria jocurilor.* În orişice listă cu numere provenite exclusiv pe calea hazardului, anumite cifre se repetă la un moment dat pentru o bucată de vreme, până când revenirea lor încetează. Care va fi ordinea apariţiei regimului privilegiat şi cât de lungă durata lui, nimeni nu poate şti. Dar tocmai aceste succesiuni „improbabile” au obsedat imaginaţia matematică a jucătorilor la ruletă, împingându-i să născocească diferite „metode” de a da lovitura prinzând momentul când un număr intră în zodia favorabilă.

Grăbirea procesului de dezintegrare nucleară graţie catalizatorilor miraculoşi s-ar fi datorat, după teoria îndrăzneaţă amintită înainte, introducerii unor asemenea „şiruri norocoase” în ordinea întâmplătoare cu care se dezintegrează nucleele atomice ale elementelor grele. Proprietatea era extensibilă, rezulta imediat, şi la procesul

fisiunii spontane. Corpurile în stare să o accelereze considerabil au fost botezate „talismane” prin analogie cu puterea pe care o atribuiau credinţele străvechi anumitor obiecte de a influenţa probabilitatea ca un fapt să se petreacă sau nu. Între noi fie zis, cel care a pus în circulaţie cuvântul şi i-a asociat o teorie ştiinţifică solidă, era un superstiţios fără pereche: când scria 2 + 2 = 4 bătea cu mâna stângă în lemn ca rezultatul adunării să nu se modifice. Mintea lui imagina până şi ecuaţiile matematice prinzând fiinţă printr-o şansă secretă a simbolurilor algebrice, intrate în componenţa lor. Pe acestea le vedea mişcându-se imprevizibil, după traiectorii secrete şi izbutind să stabilească între ele relaţii armonioase, ca gloanţele ajunse exact la ţintă, graţie şi unui anume noroc. Nu e deci de mirare că a elaborat o *teorie a talismanelor.*

Vastitatea câmpului ei de aplicaţie se dovedi ameţitoare. Cataliza generalizată deschidea dintr-odată cercetării zeci de căi, una mai promiţătoare ca alta. În plus, experimentarea proprietăţii de „talisman” a diverselor substanţe asupra celor mai variate fenomene care se produceau rar, doar atunci când erau reunite condiţii numeroase, puţin probabile, nu reclama o aparatură prea complicată şi se afla la îndemâna oricui. Descoperiri însemnate porniră astfel să răsară cu duiumul din surse absolut incredibile. Laboratoarele trecură grabnic la clasificarea „talismanelor”, după cum se vădeau ele favorabile unor reacţii sau altora. Dar erau necesare atât de multe încercări, încât nici măcar împărţindu-şi sarcinile, specialiştii nu mai pridideau cu această muncă. Până să fie dusă ea la capăt, unii se şi apucară să tragă câteva consecinţe practice din observaţiile adunate deocamdată. Curând, posturile de radio şi televiziune, ziarele şi publicaţiile ştiinţifice vuiră; fuseseră fabricate uşor numeroase elemente transuranice, cu numărul atomic peste 126. Pragul metastabilităţii odată trecut, se confirma ipoteza că dincolo de el puteau exista metale supragrele, care să-şi păstreze neschimbată structura microfizică. Ele

aveau însuşiri extraordinare. Unul, *mastodonţiul,* numit astfel pentru greutatea uriaşă, a nucleului său 296 u. nu se topea nici la 5.000 de grade. Altul întrecea în conductibilitate argintul de zece ori. Un izotop al *carnisiumului, î*n stare gazoasă, exercita o influenţă bizară asupra simţului olfactiv (cei care lucraseră la prepararea ciudatului element în laborator se treziră distingând mirosurile mai bine ca prepelicarii).

Laborantul principal, de pildă, câştigă pe rând câteva concursuri oenologice reputate şi-şi umplu pivniţa cu vinuri rare, din recolta 1920 şi chiar 1900. Doi membri ai echipei se îmbogăţiră indicând zăcăminte de petrol la adâncime mică, uşor exploatabile. Un al treilea mirosi, cum ajunse acasă, că nevasta îl înşală, ceea ce declanşă o altercaţie violentă între el şi prietenul său cel mai bun, identificat îndată drept autorul măgăriei. Orice câştig cu paguba lui!

Prin *canisium* oamenii căpătau acces la o realitate imperceptibilă chiar şi aparatelor de o extremă sensibilitate, puteau pătrunde în paradisul simbolist al miresmelor. Dar cine mai avea timp pentru, aşa ceva? Se anunţă că nişte fizicieni americani reuşiseră să găsească „talismanul" care permitea fuziunea *deuteriului* şi *tritiului* dintr-o plasmă cu densitate scăzută, pe o durată de timp apreciabilă. Nu trecură 24 de ore, şi un japonez înfăptui aceeaşi ispravă, folosind alt catalizator şi prelungind reacţia atâta încât să devină rentabilă. „Talismanele" măreau sensibil numărul de ciocniri – fericite între nuclee şi făceau posibil rezultatul miraculos. Nici măcar pentru această ştire, care îngăduia omenirii să-şi vadă cu ochii un vechi vis, nu se găsi răgaz de discuţii. Era şi greu ca lumea să stea şi să sucească prea mult lucrurile, când ducea atâta lipsă de energie şi avea şansa să pună mâna acum pe o sursă practic inepuizabilă. Prilejul fericit monopoliză cea mai mare parte a forţelor cercetării. Posibilităţi de a construi elemente noi, perspectivele *alchimiei moderne,* cum i s-a spus, erau şi ele bineînţeles nesfârşite, dar cu cât profit nu se întrevedea prea bine, pentru că însuşirile

corpurilor care aveau să fie obţinute astfel rămâneau necunoscute şi urma să le stabilească abia ulterior un travaliu migălos. În schimb, avantajele colosale de a obţine o energie imensă prin reacţii termonucleare controlate săreau în ochi din capul locului.

Interveni deci o primă opţiune, chiar dacă de la un punct încolo oarbă. Dilema nu întârzie să reapară însă foarte curând, când cineva reuşi, tot cu o substanţă care introducea „şiruri norocoase” în mişcarea dezordonată a universului microfizic, să izoleze minicircuitele electronice de perturbaţiile cuantice şi să construiască astfel ordinatoare foarte mici. Cuplarea lor în agregate le permitea să efectueze un volum de calcul imens sporit. Şi de aşa ceva era o nevoie arzătoare, chiar pentru obţinerea energiei termonucleare pe căi cât mai convenabile.

Cantitatea cunoştinţelor absolut noi, care se prăvăleau din atâtea părţi, asupra omenirii îşi făcu simţită şi altfel presiunea de lavină. Nimeni nu mai era în măsură să urmărească progresele cercetării, nici măcar în disciplina sa. Chiar şi recurgând la sistemele de informaţie computerizate sfârşea prin a fi copleşit. Cum să străbată mulţimea enormă de informaţii pe care se simţea obligată să i le furnizeze maşina, atunci când era consultată în vreo problemă? Nici instituţiile prevăzute cu un personal numeros şi având exclusiv această sarcină, nu mai izbuteau să facă faţă avalanşei. Fură nevoite să lucreze, toate, pe principiul „după noroc” şi, fatal, ce informaţii anume ajungeau să strângă şi să sistematizeze depindea de o veritabilă loterie.

Apăru o criză gravă de specialişti. Lipseau calculatori, laboranţi, electronişti, programatori, mecanici, radiotehnicieni, ca să nu mai vorbim de matematicieni, fizicieni, ciberneticieni şi chimişti. Salariile care li se ofereau creşteau vertiginos de la o săptămână la alta. Sub ispita noului Eldorado, oricine ştia să umble cu un aparat de măsură sau să citească o diagramă părăsea locul unde lucrase până atunci, fugind după asemenea slujbe gras plătite, în nădejdea că va face repede avere, ca pe timpul

„goanei după aur”. Drept urmare rămase descompletat personalul spitalelor, serviciilor de asistenţă socială, policlinicilor, staţiunilor meteorologice, observatoarelor astronomice, agenţiilor turistice, hotelurilor. Mii de ateliere şi mici întreprinderi fură silite să-şi suspende lucrul. Zgomotul nenumăratelor obloane trase, uşi trântite şi porţi încuiate începu să semene leit cu uruitul mereu crescând al unei avalanşe care-şi anunţă năruirea strivitoare.

Nu mai puţin avu de suferit învăţământul, din cauză că necontenit alte cadre didactice dezertau, punându-i în primejdie însăşi existenţii. Se ivi o dilemă gravă: nevoia stringentă şi imediată de specialişti provoca năvala aceasta către câmpul cercetării şi, tot ea, ameninţa să blocheze întreaga activitate ştiinţifică, fără pregătirea a noi elemente care să-i asigure dezvoltarea impetuoasă. Dar cine să o facă dacă lipseau profesorii?

Statul fu silit să intervină, altfel exista primejdia să se ajungă la o anarhie generală. Graba o impuseră, din primele zile, ultimele tehnici descoperite. Întrucât acestea erau bazate toate pe influenţa fastă a „talismanelor”, care determinau apariţia „şirurilor norocoase”, numai pentru scurt timp, trebuia profitat de el la maximum, „stors ca un burete” cum declarase o distinsă personalitate ştiinţifică.

Măsurile administrative nu reuşiră să îndiguiască lavina, ci o siliră doar să se reverse cu o furie înzecită pe alte căi, spre a ocoli orice dispoziţii oficiale, restrictive. Vânzare de „talismane” continuă nepăsătoare, în ciuda prevederilor destinate să o supună unui control sever.

Laboratoare clandestine, ivite pretutindeni, aşa cum răsar ciupercile după ploaie, preparau tot soiul de substanţe „magice” cu nume vagi şi misterioase ca „sarea pământului”, „lapis philosophorum”, „umbra soarelui”, „apa uscată” sau „sămânţa lui Çiva” şi le furnizau la preţuri accesibile pungii eventualilor amatori.

Numărul experimentatorilor crescu astfel considerabil, sporind fatal şi pe cel al descoperirilor făcute în fiecare-oră. Orice pagubă cu câştigul ei. Dar cataliza

miraculoasă putea să şi mărească şansele producerii unor fenomene fizice nedorite. Şi pentru că printre cei care începuseră să umble cu „talismanele” se găseau nu puţini diletanţi, avură loc şi o mulţime de accidente.

Cuiva îi veni ideea să prefacă noaptea în zi. Ceea ce reuşi, fu exact contrariul, să scufunde timp de câteva săptămâni un cartier întreg din Copenhaga în cel mai dens întuneric. Altcineva vându primăriei oraşului Londra nişte praf care avea proprietatea să alunge ceaţa. Ea părăsi: capitala Regatului Unit, dar apăru la Lisabona. De aci fu izgonită, prin acelaşi procedeu, spre nefericirea cehilor, deoarece cuprinse Praga. Cum praful era uşor de procurat şi născocitorul lui abia – aştepta ocazii să-l plaseze, ceaţa londoneză ajunse pe rând la Viena, Florenţa, Atena, Odesa, Budapesta, Stuttgart şi Nisa, continuând să colinde Europa. „Talismanele” pătrunseră chiar printre triburile africane, modernizând arsenalul vrăjitoresc tradiţional, nu însă şi fără urmări neplăcute.

La Bokawu (Congo Kinshasa) se ivi o „gaură neagră” în spaţiu. Nu întrecu, din fericire, ca mărime un micron şi dispăru foarte repede, dar apucă totuşi să soarbă vegetaţia, clădirile, fiinţele şi peisajul întreg, pe o rază de câţiva kilometri. Orice câştig cu paguba lui.

Cei chemaţi să stabilească direcţiile prioritare ale cercetării şi aplicării roadelor ei, dădeau din colţ în colţ sub presiunea avalanşei. Erau obligaţi să prevadă, ca şahiştii, paisprezece, cincisprezece mutări înainte, fiecare cu variantele ei. Comparaţia nu dă însă măsura dificultăţilor muncii de planificare în condiţiile respective. Numărul pătrăţelelor tablei de şah şi al figurilor care evoluează pe ea e relativ mic. Opţiunile ştiinţifice şi tehnologice, reclamate de rostogolirea năprasnică a lavinei, implicau factori infinit mai mulţi iar datele problemelor se schimbau mereu, cu o repeziciune fantastică. Trebuia jucat un şah în simultan, având în faţă nu douăzeci, treizeci, o sută, ci mii de adversari. O decizie putea să pară foarte înţeleaptă azi ca mâine să reiasă a fi fost iremediabil de idioată.

Descoperirile neaşteptate, cunoştinţele cu totul noi, dobândite prin ele, foloasele lor, la care nimeni nu se gândise măcar până atunci, răsturnau orice tentativă de a schiţa vreo strategie în cercetare. Datele se modificau peste noapte, rămâneau pur şi simplu în afara calculelor, năvăleau din cele mai diferite sectoare ale tehnologiei, modificând perspectivele şi amestecându-le într-o învălmăşeală năucitoare.

Ordinatoarele minuscule, construite cu ajutorul materialelor care le permiteau să funcţioneze fără perturbări cuantice, alcătuiau asamblate adevărate creiere gigantice în măsură să efectueze calcule de o complexitate numaiginabilă. Graţie lor, oamenii izbutiră să descifreze câteva porţiuni bune din codul genetic, ceea ce dezlănţui încă o mişcare nebună, în câmpul activităţilor practice. Se trecu febril la fabricarea industrială de alimente prin intermediul diverselor bacterii programate a înfăptui sinteza lor pe cale organică. Omenirea trăi clipa măreaţă a lichidării foametei pe întreg globul. Pieţele fură invadate cu seminţele unor plante care creşteau şi dădeau roade în două-trei ore. Cultivate se întinseră însă atât de repede încât ameninţau cu cotropirea aşezările omeneşti. Exuberanţa aceasta vegetală reclamă o masivă intervenţie armată spre a fi oprită. Orice câştig cu paguba lui! Apărură primii Inşi cărora li se manipulase genotipul ca să vină pe lume dotaţi într-o anume direcţie. Cum să se nască mai inteligenţi rămăsese încă o problemă nerezolvată, dar cu talente muzicale de pildă, nu. Drept urmare nesfârşite acorduri şi refrene asaltară ca niciodată înainte auzul omenirii. Prăvălirea lavinei îşi căpătă astfel şi corespondentul sonor prin asurzitorul cor voios care o însoţea.

Energia gigantică, eliberată prin fuziunea nucleară, precum şi proprietăţile metalelor obţinute după trecerea pragului metastabilităţii elementelor făcură posibile trimiterea şi recuperarea unor sonde spaţiale dincolo de sistemul solar, către stele îndepărtate. Fură aflate pe această cale o altă mulţime de lucruri, a căror examinare,

chiar sumară, amplifică enorm avalanşa şi-i însuti forţa copleşitoare.

Nu numai oamenii de ştiinţă şi tehnicienii erau prinşi în colosala rostogolire, se înţelege, ci întreaga viaţă. Mii de produse nemaiîntâlnite o umpleau fără încetare. Lumea ofta de câte trebuia să ştie că să le utilizeze. Veţi spune că se putea dispensa de ele şi trăi liniştită. Eroare! Cum să mănânce o simplă friptură cu cartofi sau o raţă pe varză? Orice gospodină era nevoită să recurgă la alimente sintetice dacă avea ambiţia să respecte nivelul atins de civilizaţia culinară în rafinament palatal şi evitare a colesterolului, dar nu putea să înjghebe niciodată o masă acceptabilă, fără să cunoască numele şi compoziţia ingredientelor necesare preparării ei. De când apăruseră medalioanele izotermice pe care lumea le purta pe piept, sub cămaşă, cine nu ştia să-şi regleze minuscula uzină portativă risca să umble netuns cu lunile şi să nu mai vadă vreun spectacol fiindcă toate serviciile se obţineau prin ordinatorul casnic, ceea ce presupunea o deprindere serioasă în mânuirea lui. Dar astea erau fleacuri.

Avalanşa de descoperiri ştiinţifice şi invenţii afectă şi altfel mult mai grav viaţa socială. Informaţiile despre ultimele evenimente survenite în ştiinţă şi tehnologie ocupară curând prima pagină a ziarelor. De aici se trăgeau demisiile ministeriale şi crizele guvernamentale. Relaţiile între state cunoşteau încordări aproape exclusiv din cauză că fiecare era împins să acapareze cât mai multă materie cenuşie, ea constituind principala lipsă pe glob. Primejdia unor conflagraţii internaţionale dispăru însă cu totul, nicio parte neîngăduindu-şi nebunia de a sacrifica vieţi omeneşti într-o ciocnire armată, când întreaga populaţie a planetei nu ajungea pentru câte minţi reclama cercetarea şi aplicaţiile ei practice. Războiul fu, deci, înmormântat pentru totdeauna, chiar dacă omenirea se opintea din greu să răzbată prin nămeţii lavinei. Reieşi încă o dată că orice rău are şi partea lui bună.

Efectivele militare, extrem de micşorate, nu mai cuprindeau decât foarte puţini inşi. În schimb, bărbaţii

valizi erau obligaţi să facă parte din diverse feluri de corpuri civice, destinate ca şi cel al pompierilor să intervină cu maximă rapiditate acolo unde se ivea vreo urgenţă. O lună pe an, ei erau instruiţi asupra ultimelor cunoştinţe ivite în matematică, fizică, biologie şi chimie, pentru a putea compensa lipsurile care afectau la un moment dat sectoarele suprasolicitate ale activităţii ştiinţifice. Alcătuiau masa de rezervă în cazurile disperate. Cum acestea deveneau mereu mai dese, perioada de instruire obligatorie se extinse la două şi apoi la trei luni. Nu peste multă vreme fură incluse în corpurile civice de prim ajutor (aşa erau botezate) şi femeile, pe principiul că tot reclamaseră ele atâta vreme o egalitate deplină cu bărbaţii.

O senzaţie de extremă fragilitate a viitorului stăpânea întreaga omenire. Fiecare era curios să afle ce o să se mai întâmple mâine, convins fiind că ziua următoare putea aduce lucruri absolut neaşteptate. Încrederea în miracole creştea paradoxal, cu cât sporea cunoaşterea omenească Nimic nu mai părea imposibil şi acest climat sufletesc făcu să se înmulţească fantastic numărul profeţilor, vracilor, prezicătorilor, inşilor care pretindeau că au darul clarviziunii, necromanţilor, magicienilor şi şarlatanilor.

Nu era prima surpriză în evoluţia mentalităţii umane. Ajuns aici, cronicarul întâmplărilor acestora ţine să preîntâmpine o eventuală obiecţie a spiritelor cu un simţ realist hiperdezvoltat. Sigur că mentalităţile nu se modifică în câteva luni şi trebuie să treacă ani de zile până ele ajung să sufere schimbări notabile. Evenimentele relatate de noi au avut, fără îndoială, un ritm mult mai lent, cel puţin pentru persoanele care le-au trăit. Desfăşurarea faptelor cu viteza comediilor filmului mut, impresia că lumea întreagă îl imită pe Charlot, încercând să urce o scară rulantă coborâtoare e un efect de optică, dar are justificarea lui perfectă. Ca să poată cuprinde ceea ce şi-a propus să spună – şi se va vedea îndată câtă dreptate avem – naraţiunea noastră trebuie să privească lucrurile

oarecum de pe Sirius. La această înălţime însă, timpul curge altfel, anii pământeni sunt secunde, pitecantropul se ridică în două picioare şi peste trei săptămâni şi jumătate, pitecantropul, ajunge să scrie *Critica Raţiunii Pure,* iar cine nu crede să cerceteze teoria relativităţii.

Purtată deci furtunos dintr-o parte în alta, îngropată sub troienele avalanşei, luptând eroic ca să iasă iar la suprafaţă, lumea abia îşi trăgea răsuflarea, dar găsea mereu alte resurse spre a ţine pasul cu viteza de rostogolire mereu crescândă a tăvălugului şi a continua să trăiască.

*

Undeva neînchipuit de departe, nişte fiinţe, mult superioare oamenilor în toate privinţele, studiau atent frământările dramatice ale locuitorilor pământului. Orice am spune despre aceşti observatori ar fi vorbe goale, fiindcă gândurile lor şi mijloacele prin care şi le împărtăşeau depăşesc complet înţelegerea umană. Ne lipsesc până şi noţiunile necesare unei cât de elementare descrieri. E ca şi cum am încerca să le explicăm copiilor de vârstă preşcolară teoria catastrofelor sau principiul entropiei. Altă cale decât să recurgem la analogii nu există, aşa că tot ce cuprinde relatarea noastră în continuare trebuie privit astfel.

O întrebare firească cere, totuşi, răspuns*:* pentru care motiv, fiinţele acelea superioare urmăreau cu atâta atenţie ce se petrecea pe pământ? Pregăteau oare o invazie?

Alungaţi din minte o asemenea ipoteză, bună doar să excite imaginaţia autorilor de S.F. Înălţimea spiritului, la care se ridicase civilizaţia fiinţelor acelora cu privirile aţintite către pământ, excludea însăşi ideea de agresiune. Nici măcar intervenţiile paşnice nu le admitea, pentru că implicau tot felul de riscuri. Extratereştrii, e cazul să o spunem clar de la început, spre a înlătura orice echivoc, studiau pământul ca exerciţiu în clasă. Li se preda pur şi

simplu o lecţie bazată pe exemple intuitive, cum ar fi observarea unui muşuroi, dacă avem libertatea să facem o astfel de analogie, fără a răni susceptibilitatea cuiva.

Prin ce mijloace izbuteau să aibă limpede sub ochi activitatea terestră şi să-i priceapă rostul, rămâne pentru biata noastră minte omenească o enigmă de nepătruns. Cert e doar că se aflau acolo vreo zece copii ai fiinţelor superioare şi, sub îndrumarea uneia dintre ele, mai vârstnice, încercau să aprecieze cât de judicioase erau actele pământenilor.

I-am plâns înainte pe cei cărora le revenea răspunderea să decidă orientarea cercetării şi a aplicaţiilor ei. Spuneam că li se cerea să fie nişte şahişti care să poată juca simultan mii de partide şi să prevadă nu ştiu câte muţiri ulterioare, cu diferitele lor variante. Tocmai aşa ceva învăţau extratereştrii de vârstă şcolară, pe o situaţie din natură, comentând-o. Procedau ca analizatorii unei partide faimoase de şah între doi maeştri. Deosebirea era însă că aici aveam de a face cu minţi superioare, chiar dacă nu ajunseseră încă la deplina lor dezvoltare. Copiii aceştia hiperînzestraţi intelectual puteau analiza dintr-odată foarte multe asemenea partide, luând în consideraţie zeci de mutări eventuale. Încercaţi atunci să vă imaginaţi şi cât de iute derulau dânşii timpul în gând. Se năşteau cu nişte însuşiri pentru care i-ar fi invidiat planificatorii de pe pământ, iar acum învăţau să şi le exerseze. Dacă greşeau, profesorul era alături de ei, gata să surprindă eroarea şi să o corijeze, imediat.

Când oamenii deciseseră să se ocupe de obţinerea unei energii practic infinite, prin fuziunea elementelor, şcolarii extratereştri exclamară: „N-au fost proşti deloc! Au evitat la timp un impas mortal: le-ar fi lipsit îndată mijloacele tehnice pentru a ţine pasul mai departe cu progresele ştiinţei lor”. Profesorul fu de acord, aprobând reflecţia printr-un semn tăcut din cap.

Hotărârea oamenilor de a-şi concentra forţele spre a construi microordinatoare obţinu şi ea o apreciere favorabilă: „Dacă nu procedau aşa – spuse unul dintre

micii extratereştri – ar fi intrat foarte repede într-o criză de materie cerebrală, fără soluţie – şi asta înainte ca să pună mâna pe o energie nesfârşită!”. Profesorul scoase un „Hm!”, care lăsa să se înţeleagă că nu e în întregime convins, dar la nevoie găsea demersul acceptabil.

Peste foarte puţină vreme încurcăturile apărute îi dădură dreptate. Copiii păreau a fi prins însă o anumită simpatie pentru furnicile acelea care, jos pe pământ, se zbăteau sub avalanşă, născoceau, în ciuda dificultăţilor crescânde, mereu alte mijloace spre a face faţă necontenitelor impasuri, recurgând la paleative, cârpind lucrurile, acolo unde era cu putinţă, sau grămădindu-şi toate efectivele disponibile către ţinta destinată a le scoate muşuroiul din încurcătură, fie şi momentan.

La reuşita operaţiei de decodare a mai multor gene, micii extratereştri strigară într-un glas: „Bravo! Ia uite ce frumos s-au descurcat!”. Profesorul nu păru să acorde faptului o importanţă deosebită, urmărind foarte concentrat ce se întâmpla cu cercetările teoretice asupra naturii „şirurilor norocoase”. Hărţuiţi cum erau mereu de alte chestiuni mai urgente, oamenii consacraseră foarte puţin timp unor asemenea studii. Voiajele în spaţiu le actualizară însă subit, întrucât construcţia de nave mari, alcătuite din nenumărate elemente, aduse pe tapet problema cum să fie micşorat riscul nefuncţionării ansamblului, atunci când suferă defecţiuni o piesă componentă, fapt foarte frecvent.

Rămăsese un singur institut care era în stare să se ocupe de aşa ceva şi către activitatea lui era îndreptată atenţia profesorului. Obiectul interesului său major arăta jalnic. Număra o zecime din cadrele ştiinţifice iniţiale, celelalte nouă fiind trimise pe rând în diferite părţi, unde interveniseră nevoi arzătoare. Personalul tehnic se risipise aproape în întregime, care încotro. Institutul făcea impresia unei case părăsite, păianjenii ţesuseră pânze prin toate colţurile, ca şi cum clădirea ar fi fost bântuită de fantome şi, după spusele vecinilor, nici nu era prea recomandabil să-i calci pragul. Câţiva inşi doar se mai

încăpăţânau să-şi găsească de lucru acolo, intrigând lumea prin stăruinţa lor.

În aceste condiţii vitrege, ei schiţaseră o teorie a reducerii riscului de defecţiune care pândea funcţionarea tuturor sistemelor alcătuite din nenumărate piese foarte delicate supuse unor deteriorări dese. Luaseră drept model organismele vii şi felul cum ele îşi compensează şi autorepară defecţiunile locale, prin izolare şi regenerare. Se întrevedeau şi aplicaţii practice importante ale teoriei: pe lângă uşurarea considerabilă a construcţiei de nave spaţiale imense, necesare neapărat colonizării altor planete, ea ar fi deschis calea către fabricarea unor roboţi aduşi la o mare perfecţiune. Mai ales perspectiva din urmă exercita o reală fascinaţie, întrucât făgăduia o suplinire substanţială a muncii umane chiar sub raport intelectual, şi, deci, remedierea lipsei principale, dar reclama o concentrare de forţe ştiinţifico-tehnologice colosale. O clipă lumea stătu în cumpănă, dacă să nu o apuce cu toate resursele ei pe acest drum.

Exact atunci bionica înregistră un succes spectaculos. Se reuşi nu numai descifrarea altei mari porţiuni din codul genetic, dar şi traducerea de programe complexe inginereşti în limbajul cromozomilor. Practic, puteau îi făcuţi să ia naştere şi să crească oricâţi roboţi erau necesari, fecundând doar corespunzător nişte ovule şi lăsând apoi natura să lucreze ea mai departe. Procedeul acesta fu, bineînţeles, preferat ca mai lesnicios şi omenirea îşi angajă toată energia fizică şi intelectuală în ingineria genetică.

Copiii extratereştri, supradotaţi, desluşiră imediat încă un avantaj al noii tehnologii. Prin ea puteau fi creaţi curând roboţi care să se autoreproducă, ba mai mult, maşini şi uzine chiar, în stare să crească singure dintr-o sământă, ca arborii. Această viziune mirifică îi determină pe micii extratereştri să însoţească opţiunea oamenilor cu o explozie de entuziasm zgomotos; ei tropăiră şi bătură din palme satisfăcuţi, comportându-se asemenea spectatorilor la un meci de fotbal, când mingea intră în poartă şi întreg

stadionul excitat răcneşte: „goool! goool! goool!”

Profesorul, în schimb, realiză mintal tehnica rafinată, pe care ar fi dezvoltat-o pământenii, construind ansambluri complicate, cu o funcţionare tot mai puţin afectată de eventualele defecţiuni ale pieselor componente. Întrevăzu iarăşi fulgerător ce putea ieşi din transferarea experienţei câştigate astfel asupra modelului iniţial, adică a organismelor vii. Când nu mai există nicio îndoială că oamenii dăduseră definitiv preferinţă ingineriei genetice, se întunecă la faţă, îşi încreţi mâhnit fruntea şi copiii îl auziră conchizând descurajat: „Nenorociţii! Au abandonat tocmai calea pe care ar fi descoperit cum să nu moară niciodată!”

* * *